

REVISTA DE ISTORIE

DIN SUMAR:

55 DE ANI DE LA CREAREA
PARTIDULUI COMUNIST ROMÂN

PARTIDUL COMUNIST ROMÂN -- CONDUCĂTORUL REVOLUȚIEI
SOCIALISTE ÎN IDEOLOGIA ȘI CULTURA ROMÂNEASCĂ

PAMFIL NICHIȚEA

UNITATEA MIȘCĂRII SOCIALISTE -- FUNDAMENT AL FĂURIRII
PARTIDULUI COMUNIST ROMÂN

GEORGETA TUDORAN

FĂURIREA ALIANȚELOR SOCIAL-POLITICE LARGI-EXPERIENȚĂ
TACTICĂ REMARABILĂ A P.C.R.

(GH. I. IONIȚĂ

ÎN ÎNTÎMPINAREA CENTENARULUI INDEPENDENȚEI
DE STAT A ROMÂNIEI

MĂSURILE LUATE DE COMANDAMENTUL ROMÂN PENTRU ACOPERI-
REA DUNĂRII ÎN PERIOADA APRILIE-AUGUST 1877

General-maior CONSTANTIN OLTEANU

APORTUL FEMEILOR LA SPRIJINIREA RĂZBOIULUI PENTRU CUCE-
RIREA INDEPENDENȚEI DE STAT A ROMÂNIEI

ELISABETA IONIȚĂ

4

TOMUL 29

1976

APRILIE

**ACADEMIA DE ȘTIINȚE SOCIALE ȘI POLITICE
A REPUBLICII SOCIALISTE ROMÂNIA**

SECȚIA DE ISTORIE ȘI ARHEOLOGIE

COMITETUL DE REDACȚIE

VASILE MACIU (*redactor responsabil*); ION APOSTOL (*redactor responsabil-adjunct*); NICHITA ADĂNILOAIE; LUDOVIC DEMÉNY; GHEORGHE I. IONIȚĂ; VASILE LIVEANU; AUREL LOGHIN; TRAIAN LUNGU; DAMASCHIN MIOC; ȘTEFAN OLTEANU; ARON PETRIC; ȘTEFAN ȘTEIĂNESCU; POMPILIU TEODOR (*membri*).

Prețul unui abonament este de 120 lei.

În țară abonamentele se primesc la oficiile poștale, factorii poștali și difuzorii de presă din întreprinderi și instituții.

Revistele se mai pot procura (direct sau prin poștă) și prin „PUNCTUL DE DESFACERE AL EDITURII ACADEMIEI”, Calea Victoriei nr. 125, sector 1.

Cititorii din străinătate se pot abona prin ILEXIM serviciul export-împort presă, Calea Griviței nr. 64-66, P.O.B. 2001, telex 011226—București.

Manuscrisele, cărțile și revistele pentru schimb, precum și orice corespondență, se vor trimite pe adresa Comitetului de redacție al revistei „REVISTA DE ISTORIE”. Apare de 12 ori pe an.

Adresa redacției
B-dul Aviatorilor, nr. 1

București, tel. 50 73 41
www.dacoromanica.ro

REVISTA DE ISTORIE

TOM. 29, Nr. 4
aprilie 1976.

SUMAR

55 DE ANI DE LA CREAREA PARTIDULUI COMUNIST ROMÂN

PAMFIL NICHÎȚELEA, Partidul Comunist Român — conducătorul revoluției socialiste în ideologia și cultura românească	479
GEORGETA TUDORAN, Unitatea mișcării socialiste — fundament al făuririi Partidului Comunist Român	501
GH. I. IONIȚĂ, Făurirea alianțelor social-politice largi—experiență tactică remarcabilă a P.C.R.	515
ION BABICI, Solidaritatea mișcării antifasciste din România cu lupta dusă în Balcani împotriva fascismului și războiului	523
ION MAMINA, Afirmarea concepției socialiste în confruntările politice-ideologice de la începutul veacului al XX-lea	541

ÎN ÎNTÎMPINAREA CENTENARULUI INDEPENDENȚEI DE STAT A ROMÂNIEI

General-maior CONSTANTIN OLTEANU, Măsurile luate de comandamentul român pentru acoperirea Dunării în perioada aprilie-august 1877	557
ELISABETA IO NIȚĂ, Aportul femeilor la sprijinirea războiului pentru cucerirea independenței de stat a României	569
PAUL ABRUDAN, Aspecte ale sprijinului acordat de românii din Transilvania războiului pentru cucerirea independenței de stat a României	587

VIAȚA ȘTIINȚIFICĂ

Activitatea Institutului de Istorie „N. Iorga” în anul 1975; Publicațiile membrilor Institutului de Istorie „N. Iorga” pe anul 1975; Comunicări prezentate de membrii Institutului de Istorie „N. Iorga” la manifestări științifice interne și internaționale în cursul anului 1975	595
---	-----

RECENZII

ENACHE PUIU, <i>Viața și opera lui Miron Costin</i> , București, Edit. Academiei R.S.R., 1975, 321 p. (N. Stătescu)	617
••• <i>Cronica Anonimă a Moldovei. 1661—1729 (Pseudo-Amiras)</i> studiu și ediție critică de Dan Simonescu, București, Edit. Academiei R.S.R., 1975, 170 p. (Dumitru Velciu)	621

- JACQUES NÉRÉ, *Précis d'Histoire contemporaine*, Paris, Presses Universitaires de France 1973, 615 p. (*Nicolae Dascălu*) 625
- MUZAFFER GÖKMAN, *Atatürk ve Deirimleri Tarihi Bibliyografyası, Bibliography of the History of Atatürk and his Reforms, Millî Eğitim Basımevi*, Istanbul, 1968, vol. I, XVI + 704 p.; vol. II, 1974, XVI + 656 p. (*Mihail Guboglu*) 630

ÎNSEMNĂRI

- ISTORIA ROMÂNIEI** — Dr. ION SPĂLĂȚELU, Col. AUREL LUPĂȘTEANU *Correspondenții de război transmiți*, București, Edit. militară, 1975, 224 p., (*Mihail Oprîșescu*); VALERIU ȘOTROPA, *Districtul grăniceresc năsăudean*, Cluj-Napoca, Edit. Dacia, 1975, 296 p. (*Victor Ursa*); *Documenta Romaniae Historica. B. Țara Românească (1633—1634)*, vol. XXIV. Întocmit de Damaschin Mioc, Sașa Caracaș și Const. Bălan, București, Edit. Academiei R.S.R., 1974, 693 p. + 20 fotocopii. (*Tr. Ionescu-Nișcov*); **ISTORIA UNIVERSALĂ** — GIULIANO PROCACCI, *Istoria italienilor*, București, Edit. politică, 1975, 503 p. (*Constantin Șerban*); NICOLAOS I. PANTAZOPOULOS, *Poziții grecești și influențe străine în opera lui Rigas Velestinlis*, Thessaloniki, 1974, 67 p. (*Nestor Camariano*); * * * Vietnam: *La fertile aperlé*, A cura di Livia Rokach, Padova, Marsilio Editori, 1973, 304 p. (*Nicolae N. Rădulescu*) 637

REVISTA DE ISTORIE

TOM. 29, N° 4

avril, 1976

SOMMAIRE

55-e ANNIVERSAIRE DE LA CREATION DU PARTI COMMUNISTE ROUMAIN

PAMFIL NICHÎTELEA, Le Parti Communiste Roumain — dirigeant de la révolution socialiste dans l'idéologie et la culture roumaines	479
GEORGETA TUDORAN, L'unité du mouvement socialiste — fondement de la création du Parti Communiste Roumain	501
GH.I. IONIȚĂ, L'établissement des larges alliances socio-politiques — expérience tactique remarquable du Parti Communiste Roumain	515
ION BABICI, La solidarité du mouvement antifasciste de Roumanie avec la lutte menée dans les Balkans contre le fascisme et la guerre	523
ION MAMINA, L'affirmation de la conception socialiste dans les confrontations politiques et idéologiques au début du XX-e siècle.	541

EN L'HONNEUR DU CENTENAIRE DE L'INDEPENDANCE D'ETAT DE LA ROUMANIE

Général de brigade CONSTANTIN OLTEANU, Les mesures prises par le commandement roumain pour la couverture du Danube dans la période avril-août 1877	557
ELISABETA IONIȚĂ, L'apport des femmes à la guerre pour la conquête de l'indépendance d'Etat de la Roumanie	569
PAUL ABRUDAN, Aspects de l'appui accordé par les Roumains de Transylvanie à la guerre pour la conquête de l'indépendance d'Etat de la Roumanie	587

LA VIE SCIENTIFIQUE

L'activité déployée par l'Institut d'Histoire „N. Iorga” pendant l'année 1975; Les publications des membres de l'Institut d'Histoire „N. Iorga” en 1975; Communications présentées par les membres de l'Institut d'Histoire „N. Iorga” à diverses manifestations scientifiques internes et internationales durant l'année 1975 . .	595
--	-----

COMPTES RENDUS

ENACHE PUIU, <i>Viața și opera lui Miron Costin</i> (La vie et l'oeuvre de Miron Costin), Bucarest, Editions de l'Académie de la R.S. Roumanie, 1975, 321 p. (N. Stoicescu)	617
*. * . <i>Cronica Anonimă a Moldovei. 1661—1729 (Pseudo-Amiras)</i> (La Chronique anonyme de la Moldavie. 1661—1709, (Pseudo-Amiras) étude et édition critique de Dan	

- Simonescu, Bucarest, Editions de l'Académie de la R.S. de Roumanie, 1975, 170 p. (Dumitru Velciu) 621
- JACQUES NÉRÉ, *Précis d'histoire contemporaine*, Paris, Presses Universitaires de France, 1973, 615 p. (Nicolae Dascălu) 625
- MUZAFFER GÖKMAN, *Atatürk ve Devrimleri Tarihi Bibliyografyası, Bibliography of the History of Atatürk and his Reforms, Millî-Eğitim Basımevi, Istanbul, 1968, vol. I, XVI+704 p.; vol. II, 1974, XVI+ 656 p. (Mihail Guboglu) 630*

NOTES

- HISTOIRE DE LA ROUMANIE** — Dr. ION SPĂLĂȚELU, Col. AUREL LUPĂȘTEANU, *Correspondenții de război transmiți* (Les correspondants de guerre transmettent), Bucarest, Editions militaires, 1975, 224 p. (Mihai Oprîșescu); VALERIU SOTROPA, *Districtul grăniceresc năsăudean* (Le district de garde-frontières de Năsăud), Cluj Napoca, Editions Dacia, 1975, 296 p. (Victor Ūrsa); *Documenta Romaniae Historica. B. Tara Românească (1633—1634)*, (Documenta Romaniae Historica. B. La Valachie (1633—1634), vol. XXIV. Elaboré par Damaschin Mioc, Sașa Caracaș et Const. Bălan, Bucarest, Editions de l'Académie de la R.S. de Roumanie, 1974, 693 p.+ 20 photocopies (Tr. Ionescu-Nișcov); **HISTOIRE UNIVERSELLE** — GIULIANO PROCACCI, *Istoria Italianilor* (Histoire des Italiens), Bucarest, Editions politiques, 1975, 503 p. (Constantin Șerban); NICOLAOS I. PANTAZOPOULOS, *Poziții grecești și influențe străine în opera lui Rigas Velesinlis* (Positions grecques et influences étrangères dans l'œuvre de Rigas Velesinlis), Thessaloniki, 1974, 67 p. (Nestor Camariano); *.*. *Vietnam: Le ferite aperte*, A cura di Livia Rokach, Padova, Marsilio Editori, 1973, 304 p. (Nicolae N. Rădulescu) 637

55 DE ANI DE LA CREAREA PARTIDULUI COMUNIST ROMÂN

PARTIDUL COMUNIST ROMÂN — CONDUCĂTORUL REVOLUȚIEI SOCIALISTE ÎN IDEOLOGIA ȘI CULTURA ROMÂNEASCĂ

DE

PAMFIL NICHÎTELEA

Poporul român sărbătorește cea de-a 55-a aniversare a făuririi Partidului Comunist Român în condițiile amplelor dezbateri care au loc în toate organizațiile de partid în pregătirea primului Congres al educației politice și al culturii socialiste. Aceste două mari evenimente din viața și activitatea partidului nostru se împletesc deopotrivă prin apropierea lor în timp, cronologică, cit și prin însemnătatea deosebită pentru dezvoltarea social-politică și culturală a patriei noastre. Crearea Partidului Comunist Român, pe baza ideologiei marxist-leniniste a însemnat deschiderea unei ere istorice și în viața spirituală a societății românești. Așa cum se subliniază în Programul partidului nostru, P.C.R. concepe politica sa culturală drept unul din factorii esențiali „în ridicarea nivelului de cultură al poporului, în progresul multilateral al țării pe calea civilizației moderne”¹.

Problemele culturii, ale activității ideologice și de educație politică a maselor au constituit întotdeauna o preocupare centrală a Partidului Comunist Român. Încă de la înființarea sa, el a militat pentru promovarea unei culturi noi, legată de viața clasei muncitoare, a poporului. P.C.R. s-a ridicat cu hotărâre în apărarea tradițiilor culturale progresiste, împotriva concepțiilor și curentelor de idei retrograde, reacționare.

În perioada interbelică, în pofida condițiilor aspre ale ilegalității, partidul comunist a reușit să formeze în rindul celor mai de seamă oameni de cultură și știință o opinie activ patriotică, democratică, potrivnică fascismului, să cîștige adeviziunea lor la lupta împotriva ideologiei fasciste și a manifestărilor ei filozofice și culturale. Pe lângă organele de presă ilegale ale partidului („Scînteia”, „Lupta de clasă”, „Tînărul leninist”), sub îndrumarea partidului au apărut publicații legale, precum „Era nouă”, „Bluze albastre”, „Cuvîntul liber”, „Umanitatea”, „Manifestul”, „Cadran”, „Reporter”, „Korunk”, „Szemle”, „Tömegkultura”, „Die Welt”, „Die Woche”, ș.a. care au dus o susținută campanie publică pentru apărarea culturii înaintate, pentru răspîndirea ideilor marxist-leniniste. În paginile acestor reviste, intelectualii comuniști, democrați și antifasciști au dezvoltat baza de clasă a ideologiei fasciste, demas-

¹ Programul Partidului Comunist Român de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism, București, Edit. politică, 1975, p. 63.

cînd-o ca o ideologie a „unei burghezii decadente care își simte sfîrșitul apropiat și încearcă o ultimă zvicnire de rezistență”². Cu multă vigoare au fost combătute, în lumina materialismului dialectic și istoric, concepțiile reacționare rasiste sau fideiste, curentul gîndirismului fundat pe iraționalism și misticism, luîndu-se apărarea științei, rațiunii și umanismului. Scriitorii și publiciștii comuniști sau cei influențați de marxism au respins cu hotărîre individualismul, ermetismul, arta decadentă burgheză, militînd pentru o artă care să se adreseze vieții și să exprime năzuințele maselor, care „să fie oglinda luptei maselor”, pentru o „literatură activistă, literatură critică, literatură proletară”³.

În această luptă ideologică perseverență purtată asupra problemelor culturii românești s-a afirmat tot mai mult concepția marxist-leninistă, sub influența căreia s-a format o pleiadă de oameni de știință și cultură valoroși, care prin operele lor au înscris un capitol deschizător de drumuri în cultura românească.

Despre o politică culturală generalizată la scara întregii societăți și care să vizeze transformarea existenței umane în toate dimensiunile și implicațiile sale poate fi vorba însă numai în anii revoluției și construcției socialiste. P.C.R. a ținut seama că numai după cucerirea puterii politice de către clasa muncitoare și transformarea statului socialist în principalul instrument politic al edificării noii orînduiri se creează baza socială, condițiile economice și politice, temeiul teoretic ideologic necesar desfășurării în amploare a proceselor revoluției culturale.

În anii construcției socialismului, a bazelor noii orînduiri și a trecerii, după victoria sa definitivă, la edificarea unei societăți socialiste multilateral dezvoltate, cultura românească a cunoscut o înflorire fără precedent. Înfăptuirea politicii culturale a partidului comunist a asigurat întregii creații culturale și științifice un conținut ideologic marxist-leninist, a pus valorile științei și culturii, neîngrădit, la îndemîna celor ce muncesc. Prin aceasta, cultura devine un bun al întregului popor, iar ideologia marxism-leninismului, principiul conducător al vieții spirituale a poporului, temelia trainică a noii culturi.

Se poate astfel afirma că în România „a avut loc o puternică revoluție culturală, care, prin complexitatea și implicațiile ei, ocupă același loc ca și marile schimbări revoluționare din industrie și agricultură. Dezvoltarea învățămîntului, științei și a întregii activități culturale — arată tovarășul Nicolae Ceaușescu — a exercitat o puternică influență asupra tuturor marilor transformări revoluționare petrecute în țara noastră”⁴.

CONȚINUTUL ISTORIC ȘI ETAPELE ÎNFĂPTUIRII REVOLUȚIEI CULTU- RALE ÎN ROMÂNIA

Practica socială a confirmat că edificarea societății socialiste este un adînc proces innoitor al întregii vieți sociale, inclusiv al vieții spirituale. Preface-

² *Ideologia disperării*, în „Cuvîntul liber”, nr. 8, 1934.

³ „Bluze albastre”, nr. 1, 1932.

⁴ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 6, București, Edit. politică, 1972, p. 628 (sub. ns).

tuturor dezideratelor revoluției socialiste. Noua orinduire generează fenomene spirituale necunoscute istoriei anterioare a oamenilor, iar altora le dă un nou conținut, le acordă o nouă funcție și valoare socială, ca reflectare a noii existențe sociale, socialiste. Această transformare radicală a tuturor structurilor și formelor vieții culturale, cu implicațiile corespunzătoare pentru afirmarea conștiinței și personalității umane, are asemenea proporții, încît echivalează cu o nouă geneză a acestora, cu o profundă revoluție culturală. „Revoluția comunistă înseamnă ruptura cea mai radicală cu relațiile de proprietate moștenite din trecut, nu e deci de mirare că în cursul dezvoltării ei se produce ruptura cea mai radicală cu ideile tradiționale”⁵.

Operă inedită, ce se înfăptuiește în condiții istorice diferite de la o țară la alta, dar și în cadrul aceleiași țări de la o etapă la alta, procesul complex și profund revoluționar al construcției culturale nu se poate desfășura decît sub conducerea partidului revoluționar al clasei muncitoare. Progresul cultural, orice act de conștiință a oamenilor este înainte de toate un rezultat al practicii revoluționare, al transformărilor ce au loc în viața economică și politică, în existența socială. Schimbările intervenite în condițiile vieții materiale nu se reflectă însă de la sine în conștiința socială, nu determină în mod spontan creșterea orizontului cultural al poporului. Măsura în care viața spirituală a noii orinduirii poate evolua în cuprindere și adîncime potrivit imperativelor procesului de reorganizare socialistă a societății depinde de intervenția conștientă, orientativă a *factorului politic fundamental*, care este *partidul*, sub îndrumarea căruia se realizează, în fapt, corelația politicului și culturalului, expresie a politicii sale culturale. Afirmarea rolului conducător al partidului pe tărîmul vieții spirituale, politica sa științifică, marxist-leninistă garantează orientarea și îndrumarea vieții spirituale în direcții care să corespundă cel mai bine imperativelor reorganizării socialiste a societății.

Politica în general, cea culturală în particular, pentru a fi eficientă, corespunzătoare nevoilor moderne de dezvoltare a întregii societăți nu se poate constitui decît ca o politică științifică, întemeiată pe cunoașterea și aplicarea în spirit creator a adevărilor generale ale marxism-leninismului, pe studierea și folosirea experienței acumulate în timp de societatea umană și, cu atît mai mult, a experienței popoarelor care construiesc noua orinduire. Adevărurile generale ale marxism-leninismului și utilizarea experienței internaționale solicită o raportare concret-istorică. Orice copiere și transpunere mecanică, orice ignorare a condițiilor și particularităților proprii și a etapei date nu pot aduce decît prejudicii activității partidului. Ca și în celelalte compartimente ale construcției socialismului, problemele revoluției culturale reclamă o soluționare concretă în fiecare țară, conform fizionomiei spirituale, culturale și a tradițiilor naționale specifice ei. Căci, tocmai datorită acestei diversități de condiții, construcția culturală are în fiecare țară nu numai obiective generale, ci și sarcini specifice.

Prin urmare, și activitatea ideologico-educativă, o politică culturală științifică presupune rezolvarea justă a raportului dintre general și par-

⁵ K. Marx, F. Engels, *Opere*, vol. 4, București, Edit. politică, 1963, ed. a II-a, p. 487.

ticular. Referindu-se la această problemă tovarășul Nicolae Ceaușescu arată că „în stabilirea liniei politice privitoare la dezvoltarea învățămîntului, științei, culturii, a politicii față de intelectualitate, partidul nostru pornește de la particularitățile specifice ale țării noastre”⁶. Din luarea în considerare a acestor condiții specifice izvorăsc diferitele particularități ale politicii culturale a partidului nostru, formele și metodele folosite în făurirea noii culturi socialiste în România.

Pornind de la realitățile din țara noastră, Partidul Comunist Român a conceput opera de construcție culturală ca un proces de durată și de o mare complexitate. Prin această apreciere partidul nostru dă o confirmare practică tezei leniniste potrivit căreia pe plan cultural „prin însăși natura lucrurilor este nevoie de un termen mai îndelungat”⁷ și generalizează creator experiența politicii sale culturale care a trebuit să facă față unor condiții complexe și grele. Avem în vedere în primul rînd faptul că revoluția culturală în țara noastră a avut de rezolvat sarcini care, istoricește, trebuiau soluționate de societatea capitalistă: analfabetismul, extinderea rețelei de învățămînt, asigurarea unui anumit nivel de cultură, extinderea rețelei radio etc. În anii de după eliberarea patriei, analfabetismul cuprindea aproximativ 35% din populația țării, iar dintre știutorii de carte puțini aveau o cultură elementară corespunzătoare cerințelor noii orînduirii. Subdezvoltarea industrială se reflecta în slaba reprezentare a cercetării tehnice și aplicative. De aceea, pentru partidul nostru, lichidarea acestei grele moșteniri a constituit un obiectiv important al construcției culturale.

Linia politică a Partidului Comunist Român în domeniul vieții spirituale se reflectă în directivele și hotărîrile sale, în documentele de partid, care reprezintă marxism-leninismul creator în România. Încercînd o sinteză a experienței partidului nostru, reflectată în documentele sale, se poate aprecia că principalele coordonate ale politicii culturale din țara noastră sînt : a) *așezarea întregii nostre vieți spirituale pe temeiul ideologiei marxist-leniniste* ; b) *reorganizarea pe baze noi, științifice și larg democratice, a învățămîntului, continua sa dezvoltare și perfecționare* ; c) *asigurarea bazei materiale și organizarea unui sistem și a unei complexe rețele de instituții cultural-științifice și educative* ; d) *orientarea ideologică marxist-leninistă a intelectualității și antrenarea sa tot mai activă la îmbogățirea patrimoniului cultural-științific național, la dezvoltarea țării* ; e) *dezvoltarea științei* ; f) *valorificarea critică, de pe pozițiile partinității comuniste, a tradițiilor culturale, științifice și literar artistice progresiste* ; g) *formarea și dezvoltarea conștiinței socialiste a maselor* ; h) *ridicarea nivelului cultural-științific al întregului popor și democratizarea vieții spirituale* ; i) *formarea și dezvoltarea unui mod de trai la nivelul cuceririlor culturii socialiste* ; k) *intensificarea participării României la schimbul mondial de valori cultural-artistice*. Ele formează un tot unitar și au stat în atenția partidului de-a lungul întregului proces de edificare a noii societăți socialiste.

Desigur, sarcinile revoluției culturale fiind în strînsă legătură cu nivelul forțelor de producție, cu procesul făuririi noilor relații sociale,

⁶ Nicolae Ceaușescu, *op. cit.*, vol. 2, p. 258.

⁷ V.I. Lenin, *Opere*, vol. 33, București, E.S.P.L.P., 1957, p. 61.

cu transformările din structura de clasă, cu cerințele vieții, direcțiile construcției culturale se deosebesc prin conținutul, amploarea și sfera lor de cuprindere de la o etapă la alta a operei de transformare revoluționară a societății noastre. Aceasta determină ca însuși conținutul fiecărui obiectiv al politicii culturale a partidului nostru să aibă un sens profund istoric. Astfel, unele procese ale revoluției în ideologie și cultură încep să se afirme în țara noastră încă din etapa revoluției popular-democratice. „Reconstrucția socialistă a vieții spirituale a poporului român a început încă din primii ani ai puterii populare, chiar înainte de a se trece la etapa socialistă a revoluției”⁸.

Perioada istorică dintre anii 1944—1947, reprezentând un interval de timp scurt, dar străbătut de mari lupte revoluționare, de un șir de reforme economice și sociale în favoarea maselor populare, a ridicat la ordinea zilei importante sarcini înnoitoare și pe plan ideologic și cultural.

În primul rînd era necesară continuarea pe o scară tot mai largă a muncii de răspîndire a ideilor marxism-leninismului, a politicii partidului, pentru înarmarea teoretică a clasei muncitoare și a maselor de oameni ai muncii cu înțelegerea clară a obiectivelor luptei politice la acea dată. De aceea, ponderea în munca pe tărîm cultural-științific în anii de după eliberare a avut-o activitatea pentru traducerea în viață, potrivit condițiilor specifice din țara noastră, a ideologiei revoluționare a clasei muncitoare, răspîndirea ei în rîndul maselor populare.

Pornind de la studierea noilor cerințe ale vieții și folosindu-se de experiența deja acumulată în anii ilegalității, P.C.R. a avut în vedere varietatea formelor și a nivelurilor la care trebuie să se desfășoare această activitate: editarea în tiraje de masă a literaturii clasicilor marxism-leninismului și a documentelor partidului nostru, înființarea unor școli de partid⁹ și intensificarea muncii de propagandă, stimularea cercetărilor asupra dialecticii marxiste, publicarea de lucrări, articole de presă și broșuri de popularizare despre filozofia marxist-leninistă, despre istoria patriei, a P.C.R. și a mișcării muncitorești ș.a.

Desfășurată astfel pe multiple direcții, munca pentru răspîndirea și însușirea concepției marxist-leniniste a dat posibilitate partidului comunist să întreprindă o ofensivă sistematică în toate domeniile împotriva ideologiei partidelor burgheze reacționare. Acestea s-au folosit de posibilitățile pe care le mai aveau pentru a publica și difuza lucrări filozofice idealiste, mistice, retrograde, pentru a tipări ziare și reviste care continuau să răspîndească ideologia burgheză. De asemenea, în primii ani de după eliberare a acționat intens în țara noastră și propaganda imperialistă, prin diferite oficine, venind în sprijinul activității politice și ideologice întreprinse de forțele reacționare. S-a vădit tot mai limpede caracterul diversionist și antinațional al propagandei burgheze, care urmă-

⁸ *Cultura socialistă în România*, București, Edit. politică, 1974, p. 18.

⁹ În anii 1944—1947, rețeaua școlilor de partid cuprindea Școala superioară de partid „Ștefan Gheorghiu” (înființată în martie 1945 și care pînă la sfîrșitul lui 1947 funcționa cu durata de un an), Școala centrală de cadre (cu durata de patru luni), o școală centrală în limba maghiară, o școală centrală pentru sindicate, o școală centrală pentru tineret și 21 de școli județene. Vezi „Scnteia” din 31 decembrie 1947.

rea să abată masele populare, intelectualitatea, de la lupta pentru rezolvarea justă a problemelor hotărîtoare de care depindea dezvoltarea revoluționară a țării noastre.

Împotriva ideologiei burgheze, partidul comunist a dus o luptă perseverentă, opunînd teoriilor retrograde concepția științifică a clasei muncitoare. Un rol important în această privință a avut presa de partid, care cunoaște o largă răspîndire. Alături de „România liberă”, după 23 August încep să apară ziarele editate de comitetele județene, iar la 21 septembrie 1944, apare legal ziarul „Scînteia”, organ al C.C. al P.C.R., al cărui tiraj a ajuns pînă în decembrie 1947 la 2.117.692 de exemplare. La acestea se adaugă o serie de reviste îndrumate de partid, ca „Orient”, „Veac nou”, săptămînalul „Contemporanul” (din 1946), „Viitorul social” și altele, care și-au pus paginile lor în slujba combaterii teoriilor idealiste despre cultură, a concepțiilor filozofice burgheze.

O latură importantă a politicii culturale a P.C.R. în anii revoluției popular-democratice a constituit-o activitatea pentru orientarea științei și culturii pe făgașul materialismului dialectic și istoric. Principalele aspecte pe care le-a îmbrăcat această activitate au fost lupta împotriva culturii retrograde promovate de burghezie, a încercărilor de reconsiderare apologetică a culturii fostelor clase dominante și pentru valorificarea critică a tradițiilor și culturii înaintate, combaterea diferitelor influențe ale ideologiei burgheze asupra intelectualității. Organizînd largi dezbateri în presă, conferințe, discuții teoretice etc., P.C.R. și-a afirmat pregnant punctul său de vedere înaintat, marxist-leninist asupra celor mai importante probleme ale dezvoltării culturii românești în noile condiții istorice.

În paginile presei de partid, în reviste teoretice și de cultură de orientare progresistă și democratică erau analizate diferite aspecte ale concepției materialist-dialectice în interpretarea problemelor istorice și sociale, în abordarea științifică a gândirii filozofice, a fenomenelor științifice și culturale¹⁰. O amplă anchetă a inițiat revista „Contemporanul” pe tema *Probleme actuale ale culturii românești*, la care au participat personalități remarcabile ale vieții politice, cultural-artistice și științifice din România. Cu acest prilej s-a dat un răspuns științific, marxist-leninist unei probleme mult discutată în acea vreme referitoare la „criza culturii românești”, s-au formulat obiectivele și criteriile operei de valorificare a moștenirii culturale și s-au enunțat puncte de vedere înaintate asupra rolului social al intelectualității¹¹. Activitatea de valorificare a tradițiilor înaintate era asociată organic cu lupta pentru democrație și socialism, cu concepția marxistă despre lume. Forțele democratice, comuniștii în primul

¹⁰ *Ce este istoria? ; Ce este filozofia? Ce este filozofia culturii?* în „Ethos”, nr. 1—2/1946.

¹¹ Dezbaterea organizată de revista „Contemporanul” s-a desfășurat de-a lungul anului 1946, cuprinzînd un șir de articole, semnificative prin înseși titlurile lor, din care menționăm: *Probleme ale intelectualității românești* de Gheorghe-Gheorghiu-Dej, *A încetat economia politică să fie o știință?* de Lucrețiu Pătrășcanu, *În jurul teoriei istoriei și Marxismul și teoria culturii* de C. Ionescu-Gulian, *Artistul și timpul său* de George Călinescu, *Plînsul maimuțelor sau unde e criza* de Miron Radu Paraschivescu, *Rădăcinile artei* de Ion Călugăru, *Scritorul în față cu epoca* a de Cezar Petrescu, *Cui slujești tu?* de Zaharia Stancu, *Țară nouă, literatură nouă* de Gáll Gabor etc.

rînd, se preciza într-o lucrare editată de P.C.R. în 1946, sînt continuatorii celor mai înaintate tradiții ale culturii românești¹².

Partidul Comunist Român a preconizat înfăptuirea unui complex de măsuri menite să contribuie la democratizarea vieții culturale, la evoluția sa corespunzător prefacerilor înnoitoare din societatea noastră. Ținînd seama de situația existentă în acei ani, de nivelul de instrucție și educație a poporului, Conferința Națională a partidului din octombrie 1945 a trasat sarcina lichidării analfabetismului, a reorganizării întregului învățămînt pe baze democratice, a formării de noi cadre și democratizarea corpului didactic, a instituțiilor culturale și științifice¹³.

În viziunea P.C.R., activitatea pe tărîm ideologic și cultural n-a constituit un scop în sine, ci o parte componentă a obiectivelor sale generale din etapa revoluției popular-democratice. Ea a contribuit la ridicarea stării de spirit a clasei muncitoare, a maselor largi populare, a avut o adîncă rezonanță în rîndurile intelectualității noastre înaintate, progresiste, care s-au alăturat forțelor revoluționare.

Succesele politicii culturale a partidului, alături de victoriile obținute pe tărîmul luptei de clasă politice și social-economice, au contribuit la atingerea aceluia stadiu al raporturilor de forțe în care se creează condițiile cuceririi depline a puterii politice de către clasa muncitoare și aliații săi. Această sarcină istorică s-a îndeplinit la 30 decembrie 1947, prin abolirea monarhiei și proclamarea Republicii, care au marcat totodată trecerea la realizarea sarcinilor construcției socialiste în România.

În noua etapă de dezvoltare a societății noastre, politica culturală a P.C.R. reflectă legile obiective ale noii orînduirii și-și conturează conținutul specific în funcție de sarcinile impuse de procesul construcției socialiste în domeniul vieții spirituale. Astfel, politica culturală în anii socialismului reflectă tocmai revoluția culturală ca un proces legic-necesar, determinat de obiectivele și cerințele dezvoltării socialiste a societății. În fundamentarea politicii sale în domeniul construcției culturale, P.C.R. a pornit de la ideea că „menirea istorică a socialismului este nu numai de a elibera omul de asuprire și exploatare, de a asigura bunăstarea lui materială, ci de a făuri o civilizație spirituală superioară, care nu se poate realiza decît prin formarea unui om nou, cu o înaltă conștiință și pregătire culturală și profesională, cu un profil moral-politic înaintat”¹⁴.

Sarcinile și obiectivele revoluției culturale din țara noastră au sporit cu fiecare nouă etapă a construcției socialiste, odată cu cerințele vieții și ale progresului patriei, în desfășurarea sa urmînd, în genere, aceleași etape ca și construcția socialismului în ansamblu: una pînă la victoria socialismului și a ideologiei marxist-leniniste și, după o perioadă (1965—1970) de consolidare a orînduirii socialiste, etapa pe care o străbatem în prezent, cea a făuririi societății socialiste multilateral dezvoltate.

¹² *Apărați tricolorul*, București, Edit. P.C.R., 1946, p. 12.

¹³ *Raportul politic al Comitetului Central la Conferința Națională a Partidului Comunist Român — octombrie 1945*, în Gh. Gheorghiu-Dej, *Articole și cuvîntări*, București, E.S.P.L.P., 1955, ed. a IV-a, p. 79—80.

¹⁴ Nicolae Ceaușescu, *op. cit.*, vol. 6, p. 628—629.

**AFIRMAREA IDEOLOGIEI MARXIST-
LENINISTE CA IDEOLOGIE DOMI-
NANTĂ ÎN SOCIETATEA NOASTRĂ.
ELABORAREA PROGRAMULUI IDEO-
LOGIC AL PARTIDULUI**

Obiectivul central al revoluției culturale în țara noastră l-a constituit așezarea întregii vieți spirituale pe baza concepției despre lume a clasei muncitoare, marxism-leninismului, ca ideologie dominantă a culturii românești.

Prioritatea acestui obiectiv rezultă din rolul deosebit, hotărîtor al factorului ideologic, în primul rînd al ideologiei politice în condițiile edificării noii orînduiri. Schimbările petrecute în baza socială determină, în genere, viața spirituală prin intermediul ideologiei și conștiinței politice, care sînt mai apropiate de orînduirea economică a societății, de poziția și interesele claselor aflate în luptă. Tocmai asimilarea ideologiei marxist-leniniste în proporții de masă reprezintă temeiul teoretic care structurează și integrează organic, unitar diferitele componente și elemente ale vieții spirituale, conferindu-i acesteia o calitate distinctă, definitorie: caracterul consecvent științific, revoluționar. Acest obiectiv al revoluției culturale se îndeplinește ca urmare a intensei munci politico-ideologice și educative desfășurate de P.C.R. în anii socialismului.

Un moment important în această privință l-a constituit Congresul al VI-lea al partidului din februarie 1948, care a consfințit realizarea pe baza concepției marxist-leniniste a unității depline politice, ideologice și organizatorice a clasei muncitoare din România. După unificare, activitatea politică și ideologică a partidului a dobîndit o bază teoretică unică, științifică — concepția revoluționară a clasei muncitoare. „Ideologia partidului — se sublinia în noul statut adoptat de Congres — este ideologia de clasă a proletariatului: marxism-leninismul”¹⁵. Acest fapt a avut consecințe favorabile pentru afirmarea tot mai puternică a gândirii marxist-leniniste și eliminarea treptată a rămășițelor și influențelor ideologiei burgheze din conștiința maselor largi populare.

Depășind unele momente de închistare și dogmatism, partidul nostru a asigurat o orientare marxist-leninistă creatoare, o legătură tot mai strînsă a muncii de educație și propagandă cu realitățile vieții societății românești, cu nevoile practicii construcției socialiste în țara noastră.

Apreciind că principala lipsă în activitatea ideologică și politico-educativă a partidului din acei ani o reprezenta „dogmatismul, însușirea bucherească, necreatoare a învățaturii marxist-leniniste”¹⁶, Congresul al VII-lea al P.C.R. a stabilit ca sarcină centrală în acest domeniu „asigurarea unui înalt nivel în munca ideologică a partidului, sporirea combativității ei în lupta împotriva ideologiei burgheze; legarea strînsă a activității ideologice cu sarcinile practice ale partidului”¹⁷. Congresul a pus accent pe „studierea condițiilor istorice concrete” din țara noastră și „generalizarea experienței revoluționare practice a partidului și poporului nostru”. A fost subliniată totodată necesitatea intensificării activi-

¹⁵ Statutul Partidului Muncitoresc Român, în volumul „Congresul I al P.M.R.”, (Congresul al VI-lea al P.C.R.), București, Edit. P.M.R., 1948, p. 216.

¹⁶ Congresul al II-lea al P.M.R. (Congresul al VII-lea al P.C.R.) București, E.S.P.L.P., 1956, p. 81.

¹⁷ *Ibidem*, p. 151.

tății teoretice în diferitele sectoare ale frontului ideologic, a întocmirii de lucrări proprii „în care să se analizeze bazele teoretice ale politicii partidului și guvernului, să se studieze fenomenele noi în viața noastră socială”¹⁸.

Potrivit orientărilor stabilite de Congresul al VII-lea al P.C.R., munca de educație socialistă a cunoscut o continuă îmbunătățire, sporindu-și contribuția la realizarea sarcinilor construcției socialiste¹⁹. Un rol important a avut ansamblul de măsuri elaborat de partid în vederea îmbunătățirii activității de educare patriotică a oamenilor muncii²⁰. S-a trasat ca o sarcină permanentă a activității politico-educative, cultivarea dragostei fierbinți față de patrie, a mândriei față de trecutul de luptă al poporului pentru eliberare socială și națională, față de realizările obținute de poporul nostru condus de partid în opera de construire a socialismului. S-au întreprins eforturi pentru valorificarea tradițiilor naționale și sociale ale poporului și popularizarea unor figuri de seamă din istoria patriei. Crearea literară și artistică a fost chemată să făurească noi opere valoroase, pătrunse de patriotism, consacrate luptei clasei muncitoare și a partidului comunist, a poporului român pentru libertate și independență.

Congresul al VIII-lea al P.C.R. care a marcat victoria socialismului și trecerea României într-o nouă etapă de dezvoltare, a adoptat un complex de măsuri menite să ridice munca politică și educativă la nivelul noilor cerințe sociale. Unul dintre obiectivele activității ideologico-educative în această etapă era asigurarea reflectării cât mai profunde, științifice în conștiința oamenilor a condițiilor materiale noi, ale făuririi bazei economice a socialismului, lichidarea rămășițelor și influențelor ideologiei burgheze. „Înfăptuind cu perseverență principiul conducerii de către partid a activității ideologice și culturale — se arăta în Rezoluția adoptată la Congres —, trebuie să veghem și pe viitor ca această activitate să fie pătrunsă de partinitate, de intransigență față de ideologia burgheză, să combatem neobosit orice manifestare a concepțiilor ideologice străine, pentru triumful deplin al ideologiei socialiste”²¹.

Sub conducerea partidului, procesul formării ideologiei socialiste în anii socialismului a dobândit un caracter atotcuprinzător. A continuat pe o scară tot mai largă activitatea de răspândire a ideilor marxist-leniniste, de însușire și aplicare creatoare a acestora la condițiile specifice din țara noastră²². Au apărut mai multe volume de rezoluții și hotărâri ale C.C. al P.C.R., de documente de partid, de articole și cuvântări ale

¹⁸ *Ibid.*, p. 152.

¹⁹ *Hotărârea Comitetului Central al P.M.R. cu privire la îmbunătățirea propagandei de partid și întărirea legăturii ei cu practica construcției socialiste*, în „Scnteia” din 20 august 1956.

²⁰ *Planul aprobat de Biroul Politic al Comitetului Central al P.M.R., privind îmbunătățirea activității de educație patriotică a oamenilor muncii*, (extrase) în „Scnteia” din 21 martie 1957.

²¹ *Rezoluția Congresului al III-lea al P.M.R.*, în volumul „Congresul al III-lea al P.M.R.”, (Congresul al VIII-lea al P.C.R.), București, Edit. politică, 1960, p. 365.

²² Din lucrările clasice ale marxism-leninismului au apărut 257 de titluri în 9.369.200 de exemplare. Numai *Manifestul Partidului Comunist* a fost editat în 9 ediții, cuprinzând 368.000 de exemplare. În august 1947 apare pentru prima oară în țara noastră traducerea integrală a *Capitalului*, vol. I, care apoi va fi reeditat în 5 ediții însumând aproape 300.000 de exemplare. În urma hotărârii C.C. al P.C.R. din noiembrie 1949 a început editarea în tiraj de masă a operei lui V.I. Lenin, care până astăzi a fost tipărită în 178 de titluri, cuprinzând 6.464.300 de exemplare. În 1965 s-a încheiat tipărirea ediției de *Opere*, în 40 de volume, iar în aprilie 1970, cu prilejul centenarului nașterii lui Lenin, s-a încheiat editarea *Opereilor complete* în 55 de volume.

unor personalități politice din țara noastră. Sub titlul „România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate” a fost publicată opera tovarășului Nicolae Ceaușescu, cuprinzând pînă în prezent 11 volume.

O extindere considerabilă a cunoscut propaganda de partid, învățămîntul ideologic, munca politică de masă. În mod corespunzător s-a îmbogățit rețeaua școlilor de partid. A fost reorganizată Școala superioară de partid „Ștefan Gheorghiu”²³, s-au înființat școli de partid pe lângă comitetele județene, universități și școli serale de marxism-leninism. S-a creat un sistem de cursuri și cercuri pentru comuniști și activul fără de partid. În ajutorul școlilor și cursurilor de partid au fost editate manuale, lecții și broșuri în tiraje de masă.

Presa cotidiană, revistele și publicațiile periodice au devenit un important mijloc de informare și educație politică, de răspîndire a gândirii marxist-leniniste și a cuvîntului partidului în masele largi populare de la orașe și sate²⁴. Mesajul politic-ideologic este omniprezent în toate publicațiile, indiferent de profilul lor, ceea ce reflectă interesul publicului cititor pentru fenomenul politic, formarea conștiinței socialiste a oamenilor muncii.

Procesul afirmării ideologiei marxiste în țara noastră a cuprins ca parte integrantă și preocupările privind îmbunătățirea activității de predare în sistemul de învățămînt și de organizare a cercetării în domeniul științelor sociale și umaniste. Dezvoltarea științelor sociale a avut loc în legătură nemijlocită cu măsura contribuției lor la nevoile de ordin ideologic, teoretic și educativ al partidului. Au apărut cursuri proprii de economie politică, materialism-dialectic, socialism științific, de istorie a patriei și a partidului comunist, de literatură română și universală, lucrări originale din cele mai variate domenii ale științelor sociale și umaniste. O expresie a dezvoltării științelor sociale o reprezintă apariția de lucrări fundamentale de sinteză și de referință ca tratate, enciclopedii, atlase lingvistice, dicționare, volume de valorificare critică a gândirii filozofice, istorice și social-politice românești și universale.

Rezultatul istoric al intensei activități politico-educative a partidului nostru, întemeiată pe succesele dobîndite în edificarea noii orînduiri,

²³ În 1967, Comitetul Executiv al C.C. al P.C.R. a hotărît transformarea Școlii superioare de partid „Ștefan Gheorghiu” în Academia de științe social-politice, iar în 1971, în Academia pentru învățămînt social-politic și perfecționare a cadrelor de conducere „Ștefan Gheorghiu” de pe lângă C.C. al P.C.R.

²⁴ În 1948 apare seria a II-a a revistei „Lupta de clasă”, intitulată din 1971, „Era socialistă”, organ teoretic și politic al Comitetului Central al Partidului, iar în ianuarie 1955, revista „Analele Institutului de istorie a partidului de pe lângă C.C. al P.C.R.” (din 1969 „Anale de istorie”), care prin numeroase studii și dezbateri vine în sprijinul activității ideologice și de propagandă, al cunoașterii istoriei mișcării muncitorești și revoluționare din țara noastră, a tineretului revoluționar, a partidului comunist. Un rol deosebit în afirmarea gândirii filozofiei marxist-leniniste în cercetarea istoriei poporului nostru, în cunoașterea fenomenelor social-politice și economice au avut revista „Studii” apărută în 1948, (din 1974 intitulată „Revista de istorie”), „Cercetări filozofice”, apărută în 1954 (din 1964 intitulată „Revista de filozofie”), „Probleme economice” și altele. O răspîndire de masă au cotidienele centrale „Știința”, organ al C.C. al P.C.R., „România liberă”, organ al Consiliului Național al Frontului Unității Socialiste, „Știința tineretului”, organ al C.C. al U.T.C., „Munca”, organ al Uniunii Sindicatelor, „Elöre”, „Neuer Weg”, precum și organele de presă județene, ale uniunilor de creație literar-artistică, ale organizațiilor obștești sau culturale-educative și științifice. Totodată, apar reviste și periodice în limba maghiară ca „Utunk”, „Igaz szo”, „Korunk”, germană („Neue Literatur”), sîrbă („Knijevni oivot”).

constă în faptul că *ideologia socialistă a triumfat definitiv și este, în continuare, în plină ofensivă împotriva oricăror forme de manifestare a vechiului în modul de gândire și comportare al oamenilor*. Ideologia marxist-leninistă a devenit principiul călăuzitor al întregii vieți spirituale, ideologia dominantă a societății noastre. Dealtfel, la Congresul al IX-lea al partidului s-a putut aprecia că „ideile socialismului științific au pătruns adinc în conștiința maselor”, reflectându-se pregnant în faptul că „obiectivele politicii partidului sînt pe deplin împărtășite de întregul popor, care muncește cu elan și convingere pentru împlinirea lor”²⁵.

O nouă etapă, de însemnătate excepțională în activitatea politico-ideologică și de educație socialistă, ca și în întreaga viață a P.C.R., a poporului român, o constituie perioada anilor de după Congresul al IX-lea al partidului, care a dat un puternic impuls gândirii marxist-leniniste vii, creatoare, a deschis și instaurat un climat de efervescență propice pentru o rodnică activitate teoretică, de creație științifică și cultural-artistică. Acest spirit și-a găsit o continuă amplificare, punîndu-și amprenta asupra hotărîrilor Congresului al X-lea și al XI-lea, ale Conferințelor Naționale ale partidului din 1967 și 1972. Toate acestea au făcut necesar și totodată posibil ca în conformitate cu cerințele și sarcinile puse de actuala etapă de dezvoltare a societății noastre să se elaboreze *Programul ideologic al partidului*. Elementele constitutive ale acestui program statuat de plenara C.C. al P.C.R. din 3—5 noiembrie 1971 sînt întregite și îmbogățite creator în *Programul Partidului Comunist Român de făurire a societății socialiste multilaterale dezvoltate și înaintare a României spre comunism*.

Conceput într-o viziune de largă perspectivă, *Programul ideologic al partidului* are drept obiectiv esențial ridicarea nivelului general al cunoașterii și educația socialistă a maselor, așezarea relațiilor din societatea noastră pe baza principiilor eticii și echității socialiste și comuniste. El trasează orientările fundamentale ale activității teoretice și politico-ideologice în actuala etapă²⁶, ale propagandei și muncii de educație socialistă, ale cercetării în domeniul științelor sociale, ale literaturii și artei în vederea sporirii aportului lor la îmbogățirea vieții spirituale pe baza promovării ferme a ideologiei marxist-leniniste. În același timp, Programul ideologic al partidului stabilește un ansamblu de măsuri privind creșterea rolului conducător al organelor și organizațiilor de partid în realizarea acestor obiective, cum sînt: conducerea unitară a întregii munci politico-educative desfășurate pe linie de partid, ca și pe linia organizațiilor de masă și obștești, a instituțiilor ideologice, de învățămînt și cultural-educative, analiza periodică în organele și organizațiile de partid a activității politico-ideologice și cultural-educative, creșterea rolului educativ al adunărilor generale, participarea activă a tuturor comunistilor, a cadrelor de partid la activitatea politico-ideologică, sporirea rolului lor în viața socială²⁷.

²⁵ Congresul al IX-lea al Partidului Comunist Român, 19—21 iulie 1965, București, Edit. politică, 1965, p. 86.

²⁶ A se vedea în această privință: Cornel Burtică, *Activitatea ideologică — atribut esențial al exercitării rolului conducător al partidului în societate*, în „Era socialistă” nr. 5/1974; Al. Tănase, *Cultură și umanism*, Edit. Junimea, Iași, 1973, p. 187—199; Pamfil Nichitelea, *Activitatea ideologică și politico-educativă a partidului în etapa actuală*, în „Era socialistă” nr. 2/1975.

²⁷ Plenara Comitetului Central al Partidului Comunist Român, 3—5 noiembrie 1971, București, Edit. politică, 1971, p. 22—78.

Programul ideologic al partidului a impulsionat aportul activității ideologico-educative la dezvoltarea conștiinței socialiste printr-o abordare realist-creatoare a raportului dintre existență și conștiință socială. În noua orînduire, dialectica raportului existență-conștiință nu se rezumă doar la momentul reflectării în conștiința socială a datelor existenței, ci presupune rolul activ, transformator, propulsiv al conștiinței socialiste, materializarea ei în fapte. Eliminînd atitudinea spontaneistă, de expectativă, partidul nostru n-a fetișizat teza rămîinerii în urmă a conștiinței oamenilor și a acționat deopotrivă asupra condițiilor materiale și spirituale pentru a forma conștiința nouă socialistă și a o transforma astfel într-o forță motrice a progresului societății românești.

O atenție deosebită acordă partidul nostru dezvoltării conștiinței politice a oamenilor muncii, vieții lor morale, fapt concretizat în elaborarea de către Congresul al XI-lea al P.C.R. a *Codului principiilor și normelor muncii și vieții comuniștilor, ale eticii și echității socialiste*, ca parte integrantă a Programului partidului. Acest document de bază al partidului orientează activitatea de educație în vederea formării depline a omului nou, cu o înaltă conștiință politică și morală, educat în spiritul umanismului, patriotismului și internaționalismului socialist, al eticii și echității socialiste.

Programul ideologic al partidului exercită o puternică influență asupra gândirii, vieții și activității comuniștilor, a tuturor celor ce muncesc, menține viu spiritul ofensiv împotriva oricăror influențe sau infiltrații ale ideologiei străine, contribuind — prin ideile sale — la afirmarea continuă a concepției marxist-leniniste, la formarea convingerilor științifice despre viață și societate. „Înarmînd cu o perspectivă revoluționară întregul partid și popor în marea operă pe care o înfăptuiesc — arată tovarășul Nicolae Ceaușescu — Programul va asigura ridicarea nivelului politic și ideologic al partidului, al tuturor oamenilor muncii, va contribui la unirea și mai strînsă a întregului nostru popor în jurul Partidului Comunist Român în lupta pentru înfăptuirea mărețelor idealuri ale socialismului și comunismului”²⁸.

**DEZVOLTAREA ÎNVĂȚĂMÎNTULUI,
ȘTIINȚEI ȘI CULTURII, A BAZEI LOR
MATERIALE. INFLORIREA VIEȚII
NOASTRE SPIRITUALE ÎN ETAPA
ACTUALĂ**

Un aspect al caracterului realist, științific al politicii culturale a P.C.R. se evidențiază în atenția pe care o acordă asigurării bazei materiale și organizării unui sistem instituțional în raport cu cerințele noii orînduiri. A avut loc o creștere continuă a fondurilor destinate dezvoltării învățămîntului, științei și culturii, ajungînd de la 1532 milioane de lei în 1950 la 13.900 milioane în 1975. O largă extindere a cunoscut cadrul instituțional și al edificiilor culturale. În anii socialismului au fost construite importante edificii culturale (combinatul poligrafic „Casa Scînteii”, Teatrul de Operă și balet, Teatrul Național, Televiziunea română, Centrul de producție de

Un aspect al caracterului realist, științific al politicii culturale a P.C.R. se evidențiază în atenția pe care o acordă asigurării bazei materiale și organizării unui sistem instituțional în raport cu cerințele noii orînduiri. A avut

²⁸ Nicolae Ceaușescu, *Din partea comiteei de redactare a Programului Partidului Comunist Român*, în „Programul Partidului Comunist Român...”, p. 9.

filme de la Buftea, Sala Palatului Republicii ș.a.), precum și o vastă rețea de instituții de cultură de masă.

Politica P.C.R. în vederea organizării unui sistem instituțional corespunzător nevoilor construcției culturale urmărea nu numai dezvoltarea sa sub raport cantitativ, sub aspectul asigurării accesului larg al oamenilor muncii la valorile culturii, ci totodată profunde schimbări calitative, sub aspectul îndrumării și orientării activității lor după noi principii ideologice și vizînd noi finalități instructiv-educative. Instituțiile culturale preluate de la vechea societate aveau o structură necorespunzătoare și mai purtau amprenta funcționalității lor potrivit intereselor și ideologiei claselor exploatatoare. Era necesară, de aceea, reorganizarea pe principii noi, socialiste a întregului complex instituțional, statal și obștesc, a tuturor formelor de activitate culturală. Această cerință a fost soluționată în țara noastră treptat, prin împletirea strînsă a preocupării partidului și statului pentru crearea unor noi instituții cu aceea pentru restructurarea radicală a vechilor instituții, asigurîndu-li-se un conținut corespunzător nevoilor revoluției culturale.

Conducerea de către partid conferă activității instituțiilor cultural-educative un caracter *organizat, planificat, constructiv*. Ele au îndeplinit în fiecare etapă a construcției culturale sarcini adecvate, de la sarcinile cele mai simple spre sarcini din ce în ce mai complexe, de la alfabetizare spre formarea celei mai înalte ale conștiinței socialiste. Prin intermediul lor partidul a desfășurat o vastă activitate propagandistică și agitatorică, de instruire, educare și culturalizare a maselor. Sub îndrumarea atentă a partidului, activitatea instituțiilor cultural-educative a contribuit la crearea unui climat material și spiritual propice atît stimulării actului creator de cultură, de îmbogățire a patrimoniului național cu noi opere științifice și literar artistice, cît și generalizării culturii la întreaga societate, transformării ei într-un bun al oamenilor muncii, formării culturii de masă socialiste ²⁹.

Unul dintre domeniile cele mai importante în care s-a desfășurat revoluția culturală în țara noastră a fost învățămîntul. Este un adevăr cunoscut că învățămîntul reprezintă nu numai un mijloc de educație și instrucție, ci, totodată, o parte componentă a culturii. Tocmai învățămîntul asigură în primul rînd îmbogățirea profilului cultural al întregii societăți și, pe această bază, dezvoltarea conceptului de cultură. El pregătește fundamentul uman de cadre în sfera vieții sociale, economice și culturale, realizînd, în același timp, anumite deziderate majore ale creației științifice și literar-artistice.

Reforma învățămîntului din 1948 a fundamentat școala pe noi principii de organizare și orientare a conținutului, așezînd întregul învățămînt din țara noastră „pe baze democratice, populare și realist-științifice” ³⁰. S-a creat un învățămînt exclusiv de stat, unitar ca structură și orientare ideologică, laic, gratuit și larg deschis tuturor tinerilor, indiferent de sex, religie și naționalitate.

²⁹ Pentru o tratare de ansamblu, monografică, a fenomenului culturii de masă în socialism, vezi Constantin Potîngă, *Socialismul și cultura de masă*, Iași, Edit. „Junimea”, 1972; Ioan Jinga, *Cultura de masă*, București, Edit. științifică și enciclopedică, 1975.

³⁰ *Legea pentru reforma învățămîntului*, în „Știința” din 3 august 1948.

Pe lângă învățămîntul de zi s-a creat învățămîntul seral și fără frecvență, dîndu-se posibilitate tuturor cetățenilor, indiferent de vîrstă și profesie, să urmeze cursurile școlilor medii de cultură generală și ale învățămîntului superior. O atenție deosebită s-a acordat studierii marxism-leninismului care a fost introdus în programul de învățămînt încă din primii ani ai trecerii la construirea socialismului.

Prin asigurarea dezvoltării învățămîntului s-au închis definitiv izvoarele neștiinței de carte. Sub conducerea partidului, lichidarea anal-fabetismului a fost înfăptuită încă în perioada primului plan cincinal (1950—1955). Această acțiune a avut un caracter organizat, pe temeiul unei largi colaborări între instituțiile de învățămînt ale statului și întreprinderi, organizații de masă și obștești, armată. Pe baza prevederilor reformei învățămîntului au fost inițiate cursuri de alfabetizare de 1—2 ani, programe de învățămînt și manuale unice cu caracter special. Astfel s-a putut alfabetiza întreaga populație neștiutoare de carte de la vîrsta de 14 pînă la 55 de ani într-o scurtă perioadă de timp. Acest act de însemnătate istorică a constituit un pas important al politicii partidului nostru în direcția creșterii orizontului cultural al poporului român.

În domeniul învățămîntului, pe lângă rezultatele pozitive au fost preconizate și unele măsuri cu efect negativ, ca: micșorarea duratei școlii de cultură generală de la 12 ani la 11 ani, iar ulterior, în 1951, la 10 ani; desființarea liceelor industriale, agricole și comerciale și crearea liceului unic de cultură generală, uniformizarea studiului în liceu. Ele se explică prin faptul că atît laborarea legii pentru reforma învățămîntului din 1948, cît și unele acte normative ulterioare nu s-au întemeiat pe un studiu aprofundat al condițiilor din țara noastră, al tradițiilor pozitive ale școlii românești, n-au ținut seama de experiența mondială în domeniul învățămîntului.

După Congresul al IX-lea al partidului, prin adoptarea „Legii privind învățămîntul în Republica Socialistă România”, din aprilie 1968, prin hotărîrile Congreselor al X-lea și al XI-lea al P.C.R. s-a adoptat un complex de măsuri venit să asigure adaptarea organică a școlii la nevoile societății noastre, la cerințele revoluției științifice tehnice contemporane, să ducă la creșterea contribuției sale la educarea și formarea multilaterală a tineretului. A fost prelungită durata învățămîntului obligatoriu la 10 ani, urmînd ca pînă în 1985 să se generalizeze învățămîntul liceal. S-a îmbunătățit ponderea învățămîntului tehnic prin crearea a 140 de licee de specialitate. În învățămîntul superior s-a prevăzut reducerea numărului de specialități pentru a se forma cadre de înaltă calificare cu un profil mai larg, capabile să se orienteze la schimbările rapide din știință și tehnică. Congresele al IX-lea și al X-lea ale partidului au dat o orientare fermă a învățămîntului în sensul integrării lui organice cu cercetarea și producția. Din această perspectivă, o deosebită importanță prezintă hotărîrile Plenarei C.C. al P.C.R. din 18—19 iunie 1973 și măsurile adoptate de Secretariatul C.C. al P.C.R. din toamna anului 1974. Exigența de prim ordin pe care o formulează aceste documente o constituie dezvoltarea și perfecționarea învățămîntului corespunzător cerințelor vieții, activității productive, ale practicii sociale. S-a subliniat necesitatea colaborării tot mai strînse între diferitele forme de învățămînt și întreprinderile industriale integrîndu-se pe baza unui plan de

activitate unic, astfel încât fiecare unitate de învățămînt să devină un adevărat centru de instrucție, cercetare și producție. Un accent deosebit se pune în documentele Congresului al XI-lea pe educarea și formarea multilaterală, atît de specialitate, cît și politică a viitorilor specialiști. „Lărgirea continuă a orizontului politic, profesional, tehnic și de cultură generală al tuturor oamenilor muncii constituie o condiție principală a îndeplinirii cu succes a sarcinilor ce le stau în față, o latură esențială a învățămîntului, a întregii activități de pregătire a cadrelor”³¹.

În acest fel, învățămîntul își aduce un aport de prim ordin la dezvoltarea concepției științifice despre lume și viață, a conștiinței socialiste.

Domeniul cercetării științifice, al dezvoltării științei ca una din preocupările de seamă ale politicii culturale apare ca o activitate determinată de necesitățile de organizare a creației științifice în raport cu cerințele economiei și culturii. În anii socialismului, cercetarea științifică s-a desfășurat în țara noastră planificat, împletindu-se organic cu întregul proces de edificare a noii orînduiri. Prin aceasta, cercetarea științifică a devenit instituționalizată, în care creația individuală se îmbină cu munca și creația colectivă. Ea se caracterizează printr-o strînsă legătură cu practica, cu cerințele vieții sociale și ale progresului cunoașterii umane, evoluînd în două direcții principale: fundamentală, urmărind progresul intrinsec al diferitelor domenii științifice, și aplicativă, avînd drept scop rezolvarea practică a unor probleme de producție. Relevînd una din principalele orientări ale dezvoltării viitoare a științei în țara noastră, documentele Congresului al XI-lea al P.C.R. subliniază că „trebuie îmbinate cît mai armonios toate domeniile cercetării științifice, dezvoltîndu-se conlucrarea între ele, asigurîndu-se o strînsă interdependență între cercetarea aplicativă și cea fundamentală, care nu numai că nu se exclud, dar se condiționează reciproc”³².

Pentru îndrumarea și stimularea cercetării științifice în țara noastră, partidul a inițiat un întreg complex de măsuri și acțiuni. Dintre acestea, un moment de seamă a fost marcat de reorganizarea pe noi baze, în 1948, a vechii Academii Române, care a devenit nu numai o instituție de consacrare, ci și un înalt forum științific de coordonare și îndrumare a unui însemnat număr de institute și colective de cercetare științifică. În scopul perfecționării organizării cercetării științifice, în 1965 s-a creat Consiliul Național pentru Știință și Tehnologie, organ de partid și de stat însărcinat cu înlăptuirea politicii partidului în domeniul științelor naturii și tehnologiei. În 1970 s-au înființat academiile departamentale, institute centrale de cercetări, institute pe ramură și centre specializate. În domeniul științelor sociale a fost creată Academia de Științe Sociale și Politice, căreia îi revin sarcini importante în întreaga activitate ideologică și educativă din România.

Un obiectiv al revoluției culturale de importanță hotărîtoare pentru dezvoltarea științei și culturii, a întregii vieți spirituale îl constituie formarea intelectualității socialiste. Desfășurîndu-se pe fondul mutațiilor profunde și multiple care au avut loc în viața economică și socială, în

³¹ Programul Partidului Comunist Român, . . . , p. 95.

³² Nicolae Ceaușescu, *Raport la cel de al XI-lea Congres al Partidului Comunist Român*, București, Edit. politică, 1974, p. 63.

structura societății din anii socialismului, politica P.C.R. în rîndurile intelectualității a urmărit sudarea a două procese pe care însăși natura noii orînduirii sociale le presupune într-o indisolubilă legătură. Pe de o parte, orientarea ideologică marxist-leninistă a vechii intelectualități, convingerea și atragerea acesteia la efortul de profundă înnoire socială ce se producea în țara noastră, iar pe de altă parte, formarea unei noi generații de intelectuali, ridicată din sinul oamenilor muncii.

Partidul Comunist Român a conceput munca de orientare ideologică a vechii intelectualități ca o latură a luptei de clasă, ducînd o politică de diferențiere suplă față de anumite personalități și grupări de intelectuali. Folosind o gamă largă de forme, mijloace și metode, partidul comunist a acționat cu grijă și atenție pentru a-i ajuta pe intelectualii din vechea generație să-și găsească drumul către idealurile înaintate ale noii societăți. Au existat însă și momente, îndeosebi în perioada de început a revoluției socialiste, cînd nu s-a înțeles pe deplin modul specific de exercitare a rolului conducător al partidului în domeniul cultural, s-a recurs uneori la mijloace administrative în raporturile cu creatorii.

Amplul proces de perfecționare a întregii vieți social-politice marcat de Congreșele al IX-lea, al X-lea și al XI-lea ale partidului, îmbunătățirea metodelor și formelor de îndrumare de către partid a vieții culturale și științifice, caracterizate prin înrîurire ideologică, înțelegere față de specificul creației, împletirea afirmării principiilor partinității în artă cu libertatea alegerii modalităților și stilurilor de exprimare, întîlnirile sistematice de lucru ale conducerii de partid cu oamenii de știință și cultură, cu creatorii din domeniul artei, literaturii, cinematografului au avut o puternică influență în rîndurile intelectualității vechi și noi, au dus la o tot mai strînsă apropiere, la contopirea lor în efortul comun de a dura o nouă societate. S-a realizat, astfel, un detașament unitar al intelectualității, care, într-un consens unic, și-a consacrat toate forțele înfloririi culturii, urmînd politica partidului de făurire a noii orînduirii socialiste. „Intelectualitatea patriei — arată tovarășul Nicolae Ceaușescu — înmă-nunchiind savanți, artiști, cărturari, specialiști aparținînd celor mai diferite generații, români, maghiari, germani și de alte naționalități, urmează cu încredere partidul comunistilor, participă cot la cot cu ceilalți oameni ai muncii la întreaga viață socială și politică a țării, aduce prin munca sa avîntată un aport de seamă la ridicarea edificiului socialist, la înflorirea României noi, la făurirea viitorului fericit al poporului”³³.

Procesul complex de făurire a noii culturi socialiste se înfățișează sub două aspecte mari, fundamentale: a) un aspect de continuitate, întrucît cultura socialistă nu apare și nu se dezvoltă pe un teren gol, ci pe temeiul valorificării realizărilor vieții spirituale anterioare și b) un altul de discontinuitate, care presupune înlăturarea nonvalorilor, efectuarea unei selecții riguroase a valorilor trecutului și, desigur, îmbogățirea acestora cu crearea de noi valori, pe măsura cerințelor și exigențelor societății socialiste. În acest sens, cultura socialistă nu este numai moștenire și nici numai creație nouă, de dată recentă; ea înmă-nunchiază într-o sinteză

³³ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul desăvîririi construcției socialiste*, vol. 2, București, Edit. politică, 1968, p. 26—27.

³⁴ *Valorificarea critică a moștenirii culturale*, Colocviu, martie 1972, editat de Academia de Științe Sociale și Politice a R.S. România.

superioară valorile trecutului și ale prezentului, formînd un tot indisolubil, o sinteză culturală omogenă, echilibrată și dinamică³⁴. Se înfăptuiește în mod necesar o adevărată politică de valorificare a creației cultural-științifice ca o coordonată majoră a activității partidului.

În această activitate vastă de valorificare au fost făcute și unele erori. S-au manifestat, un timp, fenomene de rigiditate, dogmatice, de minimalizare a tradițiilor culturale naționale ca și a valorilor științei și culturii internaționale. Așa se explică faptul că o anumită vreme a fost ignorată sau chiar contestată valoarea științifică a unor discipline și descoperiri din științele naturii de mare actualitate și cu importante aplicații practice ca genetica și cibernetica, iar în domeniul științelor sociale s-a negat însemnătatea sociologiei și a filozofiei culturii ca științe.

Analizînd cu responsabilitate, cu spirit critic și autocritic propria sa activitate, politica sa culturală, P.C.R. a luat, îndeosebi în perioada de după Congresul al IX-lea, o seamă de măsuri pentru a asigura și în acest domeniu afirmarea principiilor marxist-leniniste. Partidul a orientat acțiunea de valorificare culturală, în primul rînd, în direcția preluării și dezvoltării a tot ce a creat mai bun omenirea și poporul nostru, a realizărilor diferitelor mari personalități științifice și literar-artistice românești, tot ce ne-au lăsat mai valoros înaintașii noștri. „În artă, în literatură, ca în orice muncă, nici o cucerire nu poate porni însă de la zero, ci de la cuceririle anterioare, nici un progres nu se poate clădi pe sol gol, ci pe munca, pe realizările înaintașilor. Aspirația spre mai bine ... este o lege a dezvoltării noastre, dar ea nu trebuie să se manifeste prin negarea valorilor acumulate pînă în prezent, ci prin continuarea și dezvoltarea lor în noile condiții”³⁵.

Valorificarea culturii trecutului este o condiție necesară, dar nu suficientă pentru succesul făuririi noii culturi. Această activitate trebuie să se desfășoare după anumite principii și criterii ideologice clare, în lumina cărora să se arate limpede ceea ce este valoros, progresist și ceea ce este tribut ar ideilor epocii, limitelor filozofice și ideologice. Precizînd tocmai aceste aspecte de selectivitate, tovarășul Nicolae Ceaușescu arată că „o analiză științifică, obiectivă, a moștenirii culturale cere disocierea clară a ceea ce a fost înaintat, valoros, a tot ceea ce a exprimat necesitățile progresului social de lucrările și ideile inspirate din ideologia claselor exploatare”³⁶. Aplicîndu-se aceste principii, s-au obținut realizări de seamă în valorificarea și îmbogățirea culturii noastre socialiste.

Au fost intensificate acțiunile de valorificare a gîndirii științifice, filozofice, istoriografice, sociologice, a publicisticii, criticii literar-artistice din trecut, care au îmbrățișat deopotrivă cultura poporului român și a naționalităților conlocuitoare, s-au creat noi opere valoroase care zugrăvesc viața socialistă a poporului nostru³⁷.

De asemenea, este de menționat că în această complexă muncă de valorificare se integrează și activitatea de investigare și cercetare,

³⁵ Nicolae Ceaușescu, *op. cit.*, vol. 3, p. 675.

³⁶ *Ibidem*, p. 665.

³⁷ Pentru o analiză a realizărilor în anii socialismului în diferitele domenii ale creației cultural-științifice vezi *Cultura socialistă în România*, București, Edit. politică, 1974, p. 148—167; 183—309.

de pe pozițiile concepției marxist-leniniste, a istoriei patriei. S-au făcut cercetări aprofundate asupra istoriei mișcării muncitorești și a partidului de clasă al proletariatului din țara noastră, care au privit fenomenul studiat, cu distincțiile sale în cadrul larg al istoriei țării, circumscris aceleiași realități istorice.

Aceste principii își dovedesc valabilitatea și în orientarea activității de participare a României la schimbul mondial de valori cultural-științifice. România își intensifică schimburile sale culturale cu străinătatea pentru a face cunoscută creația și viața nouă a poporului român, a contribui la o mai bună cunoaștere între popoare, precum și pentru a beneficia, la rândul său, de tot ceea ce gândirea umană, arta și literatura universală — din trecut și din zilele noastre — are mai valoros. România respinge însă falsele valori, așa-zisele opere de artă, cu un conținut dăunător, cărțile, filmele sau piesele de teatru care fac apologia ideologiilor reacționare și nu servesc operei de ridicare spirituală a poporului român, educării sale în spiritul umanismului și prieteniei.

CREȘTEREA ROLULUI CONDUCĂTOR AL PARTIDULUI — PRINCIPIUL FUNDAMENTAL AL DEZVOLTĂRII CONTINUE A CULTURII SOCIALISTE

a demonstrat caracterul atotcuprinzător al conducerii de către partid, care nu se limitează la sfera economică și politică a societății, ci cuprinde și vastul domeniu al culturii spirituale. „Vorbind de rolul partidului ca forță conducătoare în întreaga activitate socială, nu trebuie să lăsăm la o parte nici învățămîntul, nici literatura, nici arta plastică, nici muzica, nici știința, nici un alt sector, pentru că . . . noi privim problema făuririi societății socialiste nu numai din punctul de vedere al bazei materiale, ci în contextul ei general, cuprinzînd toate laturile vieții sociale, materiale și spirituale; deci forța partidului, conducerea sa trebuie să se facă simțită în toate domeniile de activitate”³⁸.

Afirmarea rolului conducător al partidului în domeniul construcției culturale nu presupune folosirea mijloacelor administrative și nici o simplă influențare politică și ideologică; partidul prefigurează direcțiile dezvoltării vieții spirituale, creînd, totodată, climatul politic și ideologic corespunzător realizării unor asemenea direcții. El orientează toate momentele și formele vieții spirituale pentru ca acestea să contribuie activ la rezolvarea problemelor edificării socialismului în țara noastră. Sintetizînd *căile și modalitățile specifice* prin care Partidul Comunist Român își exercită funcția sa conducătoare în dezvoltarea culturii socialiste, tovarășul Nicolae Ceaușescu relevă că aceasta se realizează „nu prin impunerea unui anumit stil sau unei anumite maniere de creație, ci prin desfășurarea unei largi activități politice-ideologice, prin grija pentru îndeplinirea misiunii sociale a artiștilor, a scriitorilor, pentru fuziunea deplină a literaturii, a tuturor artelor cu marile preocupări ale poporului

³⁸ Nicolae Ceaușescu, *op. cit.*, p. 224.

român, cu grandioasa operă socială pe care o întreprind oamenii muncii din țara noastră”³⁹.

Principiul rolului conducător al partidului în viața spirituală se înfăptuiește în primul rînd prin *elaborarea unei linii politice atotcuprinzătoare* vizînd dezvoltarea culturii pe diverse planuri, stabilirea obiectivelor culturale ale fiecărei etape și a sarcinilor corespunzătoare fiecărui compartiment al construcției culturale.

Conducerea de către partid *asigură totodată o orientare ideologică marxist-leninistă* tuturor modalităților de organizare și conducere a vieții spirituale, instituțiilor ideologice, de creație științifică și artistică, organizațiilor de masă și obștești, cadrelor și specialiștilor, activității în domeniul învățămîntului și științei, muncii culturale de masă etc.

Un loc important ocupă în politica culturală a P.C.R. *îndrumarea activității cultural-educative a statului socialist* în direcția înfăptuirii obiectivelor revoluției culturale. Sub conducerea partidului, statul socialist contribuie la asigurarea bazei materiale necesare înfloririi culturii socialiste, organizează activitatea instituțiilor culturale și de educație, și desfășoară o amplă activitate pentru intensificarea participării României la schimbul mondial de valori cultural-artistice și științifice.

Orientarea trasată de partid activității de stat și obștești o constituie *adîncirea democrației socialiste* în toate domeniile inclusiv în sfera democrației culturale, a procesului creației cultural artistice, al libertății de creație. Democrația și cultura formează o adevărată osmoză în condițiile orînduirii socialiste, iar conducerea de către partid asigură funcționarea democrației socialiste pe cele mai diverse planuri ale vieții spirituale. A fost înlăturată orice discriminare socială în viața culturală, s-au creat largi posibilități de asimilare a valorilor culturale și științifice, cultura integrîndu-se tot mai adînc în conștiința și modul de viață al unor largi mase populare. Legea noastră fundamentală garantează cele mai largi drepturi și libertăți culturale, cum sînt dreptul la învățatură, libertatea cuvîntului și a presei, libertatea conștiinței, folosirea liberă a limbii materne, cărți, ziare, reviste, teatre, a învățămîntului în limba naționalităților conlocuitoare⁴⁰. O continuă adîncire cunoaște procesul de democratizare a culturii noastre socialiste prin grija permanentă a partidului de a perfecționa formele, metodele și mijloacele de punere în valoare a potențelor creatoare a oamenilor muncii, de participare a lor la actul de creație culturală.

O modalitate însemnată prin care partidul nostru își exercită rolul conducător o reprezintă desfășurarea unei intense activități în vederea *promovării concepției științifice, marxist-leniniste, ca temei ideologic al noii culturi*. Politica pe plan cultural a P.C.R. se întemeiază pe concepția materialismului dialectic și istoric, potrivit căreia viața cultural-științifică, „literatura și arta, ca părți componente ale conștiinței sociale, constituie o expresie a procesului dezvoltării generale a societății”⁴¹. Rolul lor impor-

³⁹ Nicolae Ceaușescu, *op. cit.*, vol. 3, p. 679.

⁴⁰ *Constituția Republicii Socialiste România*, București, Edit. politică, 1965, p. 8, 10.

⁴¹ Nicolae Ceaușescu, *Raport la cel de-al XI-lea Congres al Partidului Comunist Român*, București, Edit. politică, 1974, p. 95.

tant în formarea unui nou model uman cu o viață spirituală superioară este dat de capacitatea artei și culturii de a reflecta adevărul obiectiv al vieții. Noua cultură trebuie să oglindească „transformările care au loc neincetat în societate, euceririle forțelor revoluționare, progresiste, gîndirea înaintată a fiecărei epoci”⁴². Conducînd procesul revoluționar în cultură, partidul nostru stimulează făurirea unei arte și literaturi profund umane, bogate în idei și sentimente nobile, inspirate din viața și munca poporului, din idealurile socialismului și comunismului. În această viziune, noua cultură socialistă are menirea „să-i ajute pe oameni să privească mereu înainte, să le dea o imagine înflăcărată a perspectivei istorice, să prefigureze schimbările viitoare ale societății, să însuflețească masele populare, tineretul patriei la fapte mărețe închinare realizării visului de aur al omenirii — comunismul”⁴³.

Partidul acordă un rol tot mai însemnat criticii de artă, ca una din formele principale ale îndrumării culturii de către partid. Pentru a răspunde acestei cerințe, critica de artă trebuie să acționeze în spiritul concepției marxist-leniniste, să promoveze consecvent principiile umanismului socialist. În acest fel, critica de artă contribuie atît la afirmarea creației artistice cu un înalt conținut educativ, militant, cît și la educarea estetică a maselor populare, la sădirea în conștiința lor a unor principii superioare de viață, asigură cunoașterea și difuzarea largă a operelor de artă valoroase pentru ca ele să devină un bun al întregului popor, să înnoibeleze orizontul său spiritual.

În concepția P.C.R., înfăptuirea rolului său conducător în cultură presupune *libertatea de creație și de gîndire*. Politica culturală a partidului creează condițiile afirmării personalității și talentului scriitorilor, artiștilor, oamenilor de știință, tuturor cetățenilor patriei. Partidul stimulează preocuparea creatorilor din țara noastră pentru perfecționarea măiestriei, pentru diversificarea mijloacelor și stilurilor de exprimare, pentru o continuă inovare creatoare. În același timp, partidul militează pentru o artă angajată, pentru o cultură situată ferm pe pozițiile ideologiei care guvernează orînduirea noastră socialistă. Misiunea socială a oamenilor de cultură și știință este de a crea opere valoroase, care să redea, în forme cît mai variate, realizările, aspirațiile, gîndirea și simțămintele poporului nostru, realitățile sociale și naționale românești, cerințele obiective ale societății, slujind politica partidului, cauza socialismului și progresului în lume. „Noi cerem creatorilor pe tărîmul culturii și artei — precizează tovarășul Nicolae Ceaușescu — să militeze cu fermitate pentru triumful ideologiei noastre, să fie promotori ai idealurilor de dreptate socială, de libertate, independență și prietenie între popoare, să contribuie la unirea forțelor intelectualității progresiste de pretutindeni în lupta pentru destindere și colaborare internațională, pentru o lume mai bună, mai fericită”⁴⁴.

Dimensiunea fundamentală a principiului rolului conducător al partidului în cultură o reprezintă *sensul profund umanist al acțiunilor*

⁴² *Programul Partidului Comunist Român...*, p. 161.

⁴³ *Ibidem*, p. 162.

⁴⁴ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 5, București, Edit. politică, 1971, p. 473.

sale politice. Punînd în centrul său omul, avînd drept țel formarea multilaterală a omului nou, elevarea sa spirituală, politica culturală a partidului contribuie la afirmarea unui umanism practic, integral, a umanismului socialist. Complexitatea sarcinilor revoluției culturale, transformarea valorilor culturale în bunuri de civilizație, schimbarea a însuși modului de trai al oamenilor muncii, garantează îndeplinirea și fericirea omului ca individualitate, dar nu în contrast cu starea de fericire a națiunii, a poporului, ci în cadrul acesteia.

În concepția partidului nostru, „umanismul socialist presupune realizarea fericirii personale în contextul făuririi fericirii întregului popor”⁴⁵.

Într-o viziune atotcuprinzătoare, politica P.C.R. de făurire a noii culturi, socialiste, chemată să servească scopurilor și idealurilor acestei orînduiri, a fost și este un proces complex și de durată, ce se confundă cu însăși formarea și dezvoltarea noii conștiințe sociale, cu cristalizarea acesteia în forme și conținuturi noi politice, filozofice, morale, etice, științifice, artistice etc. Noua cultură contribuie în acest fel la ridicarea gradului de civilizație a oamenilor muncii, a nivelului de trai, la formarea omului nou, constructor al socialismului și comunismului.

Nu este întîmplător faptul că unul din principiile fundamentale ale trecerii la comunism pe care le statuează Programul partidului îl constituie creșterea nivelului cultural al tuturor membrilor societății, afirmarea culturii ca o pîrghie esențială a progresului multilateral. „Exprimînd nivelul civilizației materiale și spirituale generale a poporului, cultura va ajuta pe fiecare om să înțeleagă necesitatea și comandamentele superioare ale istoriei, să participe în mod conștient la făurirea propriului destin, la ridicarea societății pe noi trepte”⁴⁶.

LE PARTI COMMUNISTE ROUMAIN — DIRIGEANT DE LA RÉVOLUTION SOCIALISTE DANS L'IDÉOLOGIE ET LA CULTURE ROUMAINES

RÉSUMÉ

Les problèmes se rattachant à la culture ont constitué toujours une préoccupation permanente du Parti Communiste Roumain. Dès sa constitution, le parti a milité pour l'enrichissement des traditions culturelles progressistes et la promotion d'une culture nouvelle, étroitement liée à la vie de la classe ouvrière, du peuple. Pendant la période de l'entre-deux-guerres, dans la politique des difficiles conditions de la clandestinité, le Parti Communiste Roumain a réussi à former au sein des hommes de culture et de science les plus marquants une opinion activement patrio-

⁴⁵ *Programul Partidului Comunist Român...*, p. 166.

⁴⁶ *Ibidem*, p. 171.

tique, démocratique, gagnant leur adhésion à la lutte contre l'idéologie réactionnaire fasciste et ses manifestations philosophiques et culturelles.

Après la libération de la patrie de la domination fasciste, parallèlement à la révolution populaire — démocratique, à la lutte pour la conquête du pouvoir politique, devant le parti se sont posées d'importantes tâches sur le plan idéologique et culturel. On a continué sur une échelle toujours plus large la diffusion des idées marxiste-léninistes de la politique du parti, l'on a entrepris une offensive systématique dans tous les domaines contre l'idéologie des partis bourgeois réactionnaires, l'on a déployé une intense activité visant à orienter la science et la culture dans la voie du matérialisme dialectique et historique.

Mais ce n'est que dans les années de l'édification socialiste où, par suite de la conquête pleine et entière du pouvoir politique furent créées les conditions socio-politiques et économiques requises par le déroulement en ampleur de la révolution culturelle, qu'il fut question d'une politique culturelle du parti communiste généralisée à l'échelon de toute la société, fondée sur la conception de la classe ouvrière. Synthétisant l'expérience politique du Parti Communiste Roumain dans ce domaine, on peut apprécier que les principales coordonnées de l'édification culturelle en Roumanie sont : l'établissement de notre vie spirituelle sur les bases de l'idéologie marxiste-léniniste; le développement de l'enseignement, de la science et de la culture, de leur base matérielle; l'attraction toujours plus active des intellectuels à l'enrichissement du patrimoine culturel et scientifique national, au progrès du pays; la valorisation critique du trésor scientifique et littéraire-artistique dans l'esprit du parti communiste; la formation et le développement de la conscience socialiste des masses; l'accès largement démocratique des masses aux valeurs de la science et de la culture et l'élargissement de leur horizon culturel et scientifique; la création d'un mode de vie répondant au niveau des conquêtes de la culture socialiste; l'intensification de la participation de la Roumanie à l'échange mondial de valeurs culturelles et artistiques.

Une idée qui, en fait, représente une conclusion naturelle de la présente étude se rattache à la nécessité de l'accroissement du rôle dirigeant du parti en tant que principe fondamental de l'accomplissement de la révolution socialiste dans l'idéologie et la culture roumaines. L'auteur analyse des modalités spécifiques qui reflètent le caractère scientifique, marxiste-léniniste créateur de la politique culturelle du Parti Communiste Roumain.

Selon la conception du Parti Communiste Roumain, pour l'actuelle et la future étape de développement de la Roumanie socialiste, sa politique dans le domaine de l'oeuvre culturelle constitue l'un des facteurs essentiels du progrès multiforme du pays. Le programme du Parti Communiste Roumain, adopté par le XI-e Congrès, situe l'activité politico-idéologique et d'élargissement constant de l'horizon culturel de tous les membres de la société, l'épanouissement de la culture socialiste parmi les principes fondamentaux de la marche en avant de la Roumanie vers le communisme.

UNITATEA MIȘCĂRII SOCIALISTE — FUNDAMENT AL FĂURIRII PARTIDULUI COMUNIST ROMÂN

DE

GEORGETA TUDORAN

În îndelungata activitate revoluționară a partidului de clasă al muncitorilor din România se desprinde ca o trăsătură definitorie și permanentă lupta pentru dezvoltarea sa unitară, pentru înmănușchiera proletariatului în organizații politice și profesionale subordonate aceluiași țel final, înlăturarea exploatării capitaliste și edificarea societății noi, socialiste. Dînd expresie acestei orientări constante a mișcării socialiste din țara noastră, *Programul Partidului Comunist Român* subliniază importanța cimentării „unității clasei muncitoare căreia îi revenea rolul istoric decisiv în cucerirea puterii politice și economice în stat, în lichidarea dominației claselor exploatatoare, în înlăturarea revoluției socialiste și trecerea la edificarea noii orînduiri”¹.

Ridicîndu-se la înțelegerea justă a necesității consolidării unității sale, pe toate planurile, clasa muncitoare din țara noastră a găsit întotdeauna mijloacele cele mai potrivite pentru a combate și înlătura orice tendință divergentă, pentru respectarea disciplinei în cadrul partidului, condiții fundamentale ale menținerii unității sale. Evidențiînd această idee, un fruntaș socialist sublinia în anul 1914 importanța păstrării unității de gîndire și de acțiune a mișcării muncitorești „ca să putem fi un singur suflet, o inimă cu mii de bătăi, care să cuprindă toate durerile și toate interesele clasei muncitoare”².

Unitatea organizatorică, politică și sindicală a clasei muncitoare, nu a fost niciodată rezultatul unor compromisuri sau abateri de la principiile de bază ale marxism-leninismului, ea izvora din cunoașterea profundă a realităților proprii ale societății românești, din aplicarea creatoare a tezelor socialismului științific la condițiile concrete ale mișcării muncitorești, din necesitatea strîngerii tuturor forțelor revoluționare în lupta împotriva exploatării și asupririi. Pe această linie se înscriu eforturile susținute desfășurate de organizațiile socialiste de pe întregul

¹ *Programul Partidului Comunist Român de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism*, București, Edit. politică, 1975, p. 55—56.

² *Dezbaterea celui de al V-lea congres al Sindicatelor unite ținut la Ploiești, în zilele de 5—7 ianuarie 1914*, București, Cercul de Editură socialistă, 1914, p. 41.

teritoriu al României, în vederea constituirii unui partid socialist centralizat la scara întregii țări, după constituirea statului național unitar*.

Desăvîrșirea unității de stat a României a creat un cadru nou, favorabil activității forțelor progresiste ale societății și în mod deosebit, dezvoltării mișcării muncitorești revoluționare.

Partidul social-democrat din țara noastră care, de-a lungul anilor a menținut o permanentă legătură între organizațiile socialiste din toate provinciile românești, a apreciat întotdeauna importanța unității de acțiune a mișcării muncitorești. Schimbul de publicații și de informații, precum și contactele directe între reprezentanții mișcării socialiste din vechea Românie cu cei din provinciile aflate sub dominație străină, expresie a puternicei conștiințe naționale de care era animat poporul român, au înlesnit apropierea unor puncte programatice ale mișcării muncitorești de pe tot cuprinsul patriei. Foarte semnificativă pentru definirea acestei trăsături a mișcării socialiste din România este aprecierea pe care o făcea M. Gh. Bujor încă în anul 1906, când sublinia necesitatea strîngerii legăturilor dintre socialiștii de pe ambele versante ale Carpaților, căci — spunea el — „aceleași interese și dureri ne leagă, același scop unic ne încălzește inimile, același grai ne înlesnește apoi înțelegerea, propaganda, schimbul de idei, de publicații” ...³. În condițiile grele ale primului război mondial ideea activității unitare a muncitorilor din întreaga țară a preocupat permanent pe socialiștii români. Cînd la Iași a văzut lumina tiparului gazeta „Social-democrația”, în anul 1918, socialiștii din București îi salutau apariția în cuvinte pline de căldură: „Sintem alături de voi pentru a duce mai departe opera partidului nostru pe care trebuie să-l așezăm la locul lui de priveghere, educare și luptă ... Războiul a răzlețit numai forțele proletariatului dar nu le-a nimic” ...⁴.

Vestea actului istoric de la Alba Iulie, la înfăptuirea căruia Partidul socialist și-a adus o contribuție însemnată, a fost primită cu deosebit entuziasm de mișcarea muncitorească și socialistă din întreaga țară, animată de profunde sentimente patriotice. La marea adunare muncitorească din București din decembrie 1918, la care participau peste 3000 de persoane, a fost salutată cu căldură lupta de dezrobire a muncitorilor din Transilvania și Banat. În cursul aceleiași luni, gazeta „Socialismul” exprimîndu-și adevărată față de adunarea de la Alba Iulia, menționa importanța unirii socialiștilor într-un partid puternic: „În fața puterii burgheziei române, întărite prin unirea înfăptuită, se impune întărirea și unirea mișcării socialiste. Ținta noastră e de a forma un singur Partid Socialist ...”^{4 bis}.

Ideea unirii forțelor muncitorești, la nivelul întregii țări a stat și în atenția socialiștilor din provinciile eliberate, ca o condiție hotărîtoare

* Problema activității desfășurate în perioada 1918—1921, pentru unificarea organizațiilor socialiste, a fost abordată, în contextul altor probleme, în lucrări ca: *Mișcarea muncitorească din România 1916—1921*, de Clara Cușnir Mihailovici, Florea Dragne, Gheorghe Unc, București, Edit. politică, 1971, *Crearea Partidului Comunist Român* sub redacția Ion Popescu Puțuri, Augustin Deac, București, 1971. culegerea de comunicări prezentate la sesiunea științifică din 25—27 aprilie 1974, publicate sub titlul *Unitatea de acțiune a clasei muncitoare din România*, București, Edit. politică, 1974, și altele.

³ „Adevărul” din 13 mai 1906.

⁴ „Social-democrația” din 10 iunie 1918.

^{4bis} „Socialismul” din 11 decembrie 1918.

a realizării țelului clasei muncitoare din țara noastră. În comunicatul publicat în decembrie 1918, care convoca congresul Partidului social democrat din Transilvania la Sibiu, era evidențiată cu pregnanță ideea unirii forțelor proletare din toată țara în vederea dezrobirii întregii clase muncitoare. „Noi vom fi chemați ca în România nouă — se arăta în documentul menționat — împreună cu tovarășii de dincolo să clădim mișcarea muncitorească pe temelii solide și puternice, ca nici un vifor și nici o furtună să n-o poată dărîma”⁵.

Un apel direct la încheierea forțelor clasei muncitoare în vederea alcătuirii unui partid proletar unit, îl conține declarația Partidului socialist și a Uniunii sindicale din România din 13 februarie 1919, în care era definită poziția partidului față de unire. Salutînd eliberarea provinciilor românești de sub dominație străină, declarația adresa chemarea către „toate forțele proletare și socialiste din Basarabia, Bucovina și Transilvania pentru unificarea lor, formînd un singur bloc socialist, un singur partid proletar, care să ducă înainte lupta clasei muncitoare din noua Romînie spre realizarea idealului ei socialist de dezrobire de sub apăsarea burghezo-capitalistă”⁶. Declarația a fost primită cu căldură de socialiștii ardeleni care au reprodus-o în „Adevărul” însoțită de un amplu și însuflețit comentariu. „Ne simțim deosebit de bine — se arăta în ziar — știind că această unire este aprobată și de frații noștri din România veche care ne așteaptă cu brațele deschise spre a putea conlucra și lupta cu ei împreună pentru dezrobirea desăvîrșită a clasei muncitoare”⁷. În perioada care a urmat înfăptuirii unității statale a Romîniei, au fost întreprinse acțiuni concrete în vederea realizării unui front comun de luptă al proletariatului din întreaga țară. În prima jumătate a lunii februarie 1919, Ion Flueraș și Iosif Jumanca au venit la București cu însărcinarea oficială din partea Comitetului Executiv al P.S.D. din Transilvania de a lua legătura cu mișcarea socialistă din vechiul regat pentru a începe o acțiune concretă în scopul înfăptuirii unității între mișcarea socialistă din Ardeal și cea din Țara Românească⁸. Delegația, declarîndu-se solidară cu mișcarea din întreaga țară, avea imputernicirea să protesteze energic pe lângă autorități, cerînd eliberarea celor arestați în timpul luptelor din 13 decembrie 1918. Acest protest reprezenta în fapt o acțiune comună a Partidului Socialist din România.

Dacă la congresul din ianuarie 1919, al reprezentanților organizațiilor social-democrate din Transilvania, la care Partidului social-democrat s-a constituit ca Partid social-democrat din Ardeal și Banat, delegații și-au exprimat doar solidaritatea cu Partidul Socialist din România, la conferința din 10 mai 1919 de la Sibiu numeroși vorbitori au subliniat în cuvîntul lor necesitatea alăturării lor grabnice la muncitorimea din întreaga țară pentru înfăptuirea cu forțe unite a socialismului în România. Referindu-se la unele dispute care s-au făcut simțite în partid în legătură cu această problemă, I. Ciser arăta că „e timpul să rupem cu trecutul și să unificăm mișcarea pentru

⁵ *Documente din istoria mișcării muncitorești din România, 1916—1921*, București Edit. politică 1966, p. 140.

⁶ „Socialismul” din 17 februarie (9 martie) 1919.

⁷ „Adevărul” din 24 februarie (9 martie) 1919.

⁸ „Socialismul” din 17 februarie (4 martie) 1919.

ca în fața oligarhiei capitaliste să fim uniți”⁹. Dar tot la această conferință a fost subliniat faptul că era necesară o punere de acord a acestor două partide în privința programelor lor. M. Bălineanu, care participa ca reprezentant al Partidului socialist la lucrările conferinței, aducând salutul muncitorilor din vechea Românie, dornică să pășească la unificarea partidului, menționa că discuțiile în problemele tactice nu vor împiedica unirea socialiștilor. Prin dezbaterile purtate, conferința de la Sibiu a constituit un prim pas, de mare importanță, în procesul care începuse și care viza ralierea tuturor forțelor muncitorești în jurul Partidului Socialist din România.

Documentele programatice ale Partidului socialist din România și a Partidului social-democrat din Ardeal și Banat constituiau mărturia ale posibilității înfăptuirii unei unități solide a proletariatului, ele având la bază aceleași principii revoluționare și urmărind același scop.

Declarația de principii, adoptată de socialiștii din București în decembrie 1918 exprima orientarea ideologică marxistă a acestora, preocuparea lor de a menține partidul socialist din România între partidele cele mai înaintate din Europa. În alcătuirea acestui program s-a urmărit trasarea acelei linii tactice în măsură să transpună principiile doctrinei socialiste marxiste la condițiile concrete, determinate de desfășurarea ultimelor evenimente. Salt calitativ superior față de programul de pînă la acea dată a partidului, declarația menționa că: „lupta pentru cucerirea prin orice mijloc a puterii politice din minile burgheziei române și întronarea dictaturii proletare în vederea realizării idealului comunist formează unicul său scop”¹⁰. Pornind de la aprecierea poziției partidelor socialiste cele mai revoluționare din Europa și în primul rînd a Partidului Comunist Rus, Partidul Socialist își propunea să lupte pentru organizarea muncitorilor de la orașe și sate pregătindu-i în vederea realizării societății socialiste. Dominați de entuziasmul specific perioadei și sub influența directă a Marii Revoluții Socialiste din Octombrie, precum și a evenimentelor din Europa, alcătuitoarii declarației program nu au mai formulat revendicările economice și politice imediate, necesare îmbunătățirii condițiilor de viață și de muncă a proletariatului.

Socialiștii din Transilvania, ținînd seama de noile împrejurări istorice în care se aflau, au adoptat un program la Congresul Partidului social-democrat român din Ardeal și Banat, care a avut loc la Sibiu, în ianuarie 1919 care conținea unele deosebiri față de cel al socialiștilor din București.

Programul urmărea obiective majore, asemănătoare celor adoptate de către socialiștii din București. Se prevedea astfel dezrobirea clasei muncitoare prin desființarea proprietății private și transformarea sistemului de producție capitalist în sistem socialist, noua ordine socială putînd fi realizată numai prin înfrîngerea rezistenței clasei stăpînitoare, prin lupta clasei muncitoare care va fi capabilă să-și îndeplinească această misiune istorică numai printr-o puternică organizare, printr-o luptă de clasă conștientă ce o va duce la cucerirea puterii politice. Erau apoi prevăzute o serie de cereri politice și economice menite să contribuie la ridicarea stării materiale și intelectuale a clasei muncitoare: votul

⁹ „Socialismul” din 21 mai 1919.

¹⁰ *Documente din Istoria mișcării muncitorești din România 1916—1921*, București, Edit. politică, 1966, p. 127.

universal, direct și secret, desființarea Senatului, desființarea tuturor legilor și ordonanțelor care mărgineau libertatea de agitație exprimarea liberă a părerilor.

Tonului revoluționar, energic al *Declarației de principii* i se opunea unul mai moderat, care exprima poziția unor lideri formați la școala socialismului din imperiul Austro-Ungar. Aprobând ideea înfăptuirii societății socialiste, ca un țel de viitor al luptei clasei muncitoare, socialiștii din Transilvania apreciau că „e necesar însă ca proletariatul, devenind conștient de situația în care se află să ajute și să accelereze prin munca chibzuită transformarea societății”¹¹. Condițiile concrete diferite în care se desfășurase mișcarea muncitorească în aceste două regiuni, unele influențe ideologice, se reflectau astfel în documentele programatice.

O confruntare deschisă a opiniilor a avut loc la conferința mișcării socialiste din mai 1919, din București. De altfel, prin scopul pe care și-l propusese, acela de a adopta un program provizoriu care să fie ratificat la un viitor congres, conferința avea menirea de a înlesni stringerea tuturor organizațiilor socialiste existente în România la acea dată, în jurul unui program comun.

Forma în care a fost adoptat programul partidului, după vii discuții, care reflectau de fapt existența unor opinii diferite în rândurile delegaților în ceea ce privește mai ales linia tactică a partidului, se deosebea într-o oarecare măsură de declarația de principii din decembrie 1918. În esență, expunerea teoretică din preambul era asemănătoare. Se menționa astfel că partidul clasei muncitoare avea chemarea istorică de a înfăptui o formă nouă de organizare socială „prin socializarea tuturor mijloacelor de producere și de schimb”. Analizând stadiul dezvoltării sociale pe plan mondial, programul concluziona că societatea omenească a intrat în faza istorică a revoluției sociale. În privința României, se menționa că există un proletariat industrial care formează „o clasă revoluționară, chemată a-și îndeplini misiunea istorică în evoluția societății românești”. Programul, deși conținea afirmația conform căreia realizarea acestui țel nu era posibilă decât prin cucerirea puterii politice, conținea ideea că pentru a ajunge la transformarea societății capitaliste în societatea socialistă, Partidul socialist va aștepta, „ca această ordine să se desemneze și să se precizeze în însăși societatea burgheză, printr-o înnoire adâncă a cadrelor și așezămintelor sale”.

Programul din mai 1919 exprima rezultatul unei analize lucide a realităților țării acelor ani, care impuneau adoptarea unei linii de luptă menite să exprime voința de acțiune a clasei muncitoare și să corespundă etapei concrete a dezvoltării mișcării muncitorești din România întregită. Nu poate fi trecut cu vederea faptul că în conducerea Partidului socialist din Transilvania și Banat se bucurau de influență unii lideri cu orientare pregnant reformistă care nu acceptau un program de luptă revoluționară¹². Rolul pe care aceștia

¹¹ „Adevărul” din 24 februarie, (9 martie) 1919.

¹² „Socialismul” din 27 mai 1919.

îl avuseseră în procesul de înfăptuire a unității statale a României le-au creat un prestigiu în rindurile maselor de muncitori. Era deci necesară scoaterea membrilor de partid de sub influența acestora pentru realizarea unității mișcării muncitorești la scara întregii țări. Iată de ce conferința din mai 1919 a realizat un pas important în unirea mișcării socialiste din întreaga țară. După dezbaterile vii care au avut loc, cele două curente, după cum semnală presa socialistă a vremii, „s-au contopit într-un singur curent socialist, care nu se abate nici la dreapta, nici la stînga...”¹³.

Majoritatea delegaților, reprezentanți ai organizațiilor socialiste din țară, și-au exprimat acordul cu unificarea mișcării muncitorești, cu contopirea partidelor socialiste regionale într-un singur partid politic¹⁴. Adoptarea programului de către delegații socialiști la conferință, reprezentanți ai organizațiilor socialiste din vechea Românie, din Ardeal și Bucovina a avut o semnificație deosebită, fiind socotit drept momentul înfăptuirii unității partidului socialist la scara întregii țări, „Unificarea mișcării socialiste e fapt îndeplinit, în ciuda burzheziei care nu voia înfrățirea noastră — arăta C. Popovici la conferință — ... să se știe că ne unim fiindcă, trecînd peste toate micile deosebiri, noi sîntem mai presus de toate socialiști și avem o țintă comună”. Iar delegatul I. Ciser sublinia: „Viitorul congres va desăvîrși opera începută și va face ca înțelegerea dintre noi să fie și mai bună. Muncitorimea trebuie să se unească pentru a se elibera...”¹⁵.

Gazeta „Socialismul” aprecia însemnătatea conferinței pentru afirmarea puternică a partidului clasei muncitoare ca o forță unită căci, în pofida „deosebirilor de temperament, a biruit ceea ce ne e comun și putem considera unificarea mișcării muncitorești din România întregită, ca realizată în fapt”¹⁶. Deosebirile dintre partidele reprezentate la conferință dispăreau în fața principiilor comune care le animau, lupta de clasă și internaționalismul proletar, precum și în fața dușmanului comun, capitalismul. Polarizarea partidelor socialiste în jurul programului adoptat, a marcat o etapă importantă în procesul de unire a forțelor proletare, „deschizînd drumul unificării complete pe care urmează să o realizeze un apropiat congres” — după cum relatează „Calendarul muncii”.

Organizațiile socialiste din întreaga țară au aprobat activitatea conferinței în ceea ce privește unirea subliniindcă s-a trecut peste toate micile deosebiri, ținîndu-se seamă de țelul final comun care-i apropia. L. Ghelerter sublinia că: „adeziunea transilvănenilor și bucovinenilor e cu atît mai prețioasă cu cît nu e numai o făgăduială ci o realitate... Din conlucrarea aceasta va veni salvarea proletariatului”¹⁷.

Socialiștii din Transilvania au continuat să desfășoare o activitate susținută în vederea deplinei realizări a acestui deziderat, strîngerea muncitorilor din toată țara într-un partid puternic organizat. În sensul acesta

¹³ „Adevărul” din 1 iunie 1919.

¹⁴ Clara Cușnir Mihailovici, Florea Dragne, Gheorghe Unc, *Mișcarea muncitorească din România 1916—1921*, București, Edit. politică, 1971, p. 196.

¹⁵ „Socialismul” din 25 mai 1919.

¹⁶ „Socialismul” din 30 mai 1919.

¹⁷ „Socialismul” din 25 mai 1919

și-a desfășurat lucrările Conferința de la Sibiu, deschisă la 7 septembrie 1919.

Conferința a hotărât schimbarea numelui partidului din social-democrat în socialist, atît ca expresie a procesului de clarificare ideologică care evolua spre adoptarea unor poziții înaintate, revoluționare, cît și ca o afirmare a dorinței de unire. Unul dintre delegați sprijinind această idee arăta că în România veche exista un partid socialist, nu social-democrat, și „fiindcă ne unim cu acest partid, nu mai are rost să fie un partid unitar în principii și tactică, cu două titluri”¹⁸. Delegații la conferință au aprobat în unanimitate propunerea de a se însărcina comitetul executiv ca, împreună cu reprezentanții muncitorilor din centrele mari, să pregătească unificarea desăvîrșită a partidului cu Partidul Socialist din România veche”¹⁹.

Dorința socialiștilor din Transilvania de a-și uni organizația cu cea de la București, era salutată cu bucurie de gazeta „Socialismul” care își exprima convingerea că unirea se va îndeplini curînd. Se făcea însă precizarea că această grupare a forțelor socialiste va trebui să se facă numai pe baza programului adoptat în mai 1919. „Partid de clasă, partid al revoluției sociale care are chemarea istorică de a desființa raporturile de proprietate burgheză, de a trece mijloacele de producere în proprietatea comună, Partidul socialist, în acțiunea și lupta sa nu se va abate de la acest țel și întreaga lui activitate va fi orientată înspre realizarea lui” — scria gazeta. Se menționa că unirea partidelor socialiste din teritoriile românești va trebui să se facă respectîndu-se acest program, unitatea presupunînd o unitate completă de principii și tactică.

În momentele cele mai importante ale mișcării muncitorești din țara noastră, din cursul anului 1919, socialiștii din țara noastră au acționat ca un singur partid, avînd ca îndrumar teoretic un program unic, programul adoptat în mai 1919, un organ central de conducere. Ceea ce mai rămînea de făcut, era adoptarea unui statut comun, stabilirea unor forme organizatorice care să realizeze concret această unitate existentă deja.

Congresul extraordinar al Partidului socialist, din octombrie 1919, a întrunit reprezentanți ai proletariatului din întreaga țară și alături de problema centrală a dezbaterilor, fixarea atitudinii partidului față de alegerile parlamentare, a luat din nou în discuție problema înfăptuirii unirii. I. Flueraș, delegatul muncitorilor din Transilvania, menționa dorința acestora de a se „reîntregi în totul”, iar Al. Oprescu saluta unirea partidelor socialiste ca o măsură absolută în vederea întăririi forțelor proletare, a închegării unui front unit de luptă împotriva burgheziei. Congresul a stabilit, numeric, completarea Comitetului Executiv cu reprezentanți ai organizațiilor socialiste din Ardeal, (4 membri) Basarabia (2), Bucovina, (2) Moldova (2).

Acest nou pas spre unire era salutat de presa socialistă care releva unitatea în adoptarea hotărîrilor importante precum și disciplina de partid ce caracteriza mișcarea socialistă din România, subliniind necesitatea grăbirii convocării unui congres menit să consfințească această unitate. Gazeta „Socialismul” menționa că nici nu se putea întîmpla altfel, deoarece

¹⁸ „Tribuna socialistă” din 14 septembrie 1919.

¹⁹ Ibidem din 11 septembrie 1919.

aceste partide își desfășuraseră activitatea în spiritul aceleiași teorii, a socialismului științific. „Unitatea lor de azi e deci firească. Ea decurge din unitatea de ieri și se contopește în unitatea generală, care face însăși forța națională și internațională și mondială a socialismului” — scria gazeta amintită. În același timp se evidenția faptul că „fără nici o efortare deosebită, fără nici un demers sau vreo propagandă specială, numai prin simplul fapt al existenței de mai-nainte a unirii internaționale, socialismul din România se găsește a doua zi după înfăptuirea unirii teritoriale a țării — provocată de revoluțiile liberatoare socialiste rusă și austro-germană — cu forțe extraordinar de sporite, închegînd numericeste cel mai puternic partid socialist din sud-estul Europei”²⁰.

Forma organizatorică concretă care să poată grupa în conducerea partidului reprezentanți socialiști din toate provinciile țării, a fost fixată la conferința partidului de la Iași, din 7 și 8 decembrie 1919. Urmărindu-se definitivarea unirii mișcării socialiste într-un singur partid politic, conferința a hotărît crearea unui organism central unic, în măsură să elaboreze hotărîri, obligatorii pentru organizațiile socialiste din întreaga țară. A fost creat astfel Consiliul General al partidului în a cărei componență intrau reprezentanți ai întregii mișcări socialiste, instanța superioară care trebuia să conducă partidul între cele două congrese. Stringerea laolaltă a frunțașilor din conducerile partidelor socialiste din toată țara, marca nu numai o etapă nouă în cadrul procesului de unire organizatorică a mișcării proletare, ea oferea în același timp prilejul confruntării opiniilor acestora în adoptarea hotărîrilor care trebuiau să jaloneze drumul partidului atît spre unirea sa cît mai ales, pentru transformarea sa într-un partid revoluționar de tip nou, într-un partid comunist. În sensul acesta, gazeta „Socialismul” aprecia că „prin glasul membrilor Consiliului general va vorbi întreg partidul și deciziunile ce se vor lua, ieșite din schimbul de vederi și ciocnirea diferitelor curente din sinul partidului, vor angaja și mai mult toate organizațiile”²¹.

Trăsătura specifică a evoluției procesului de centralizare organizatorică a mișcării muncitorești din România, în acești ani, care se caracterizau printr-un puternic avînt revoluționar, o constituia dorința unanimă, exprimată cu diferite prilejuri de frunțașii socialiști, de realizare a sa într-un partid nou. Fiecare pas înainte spre înfăptuirea unității proletare era în același timp o etapă nouă în procesul de clarificare ideologică care avea să ducă spre transformarea partidului socialist într-un partid comunist, puternic organizat, care să cuprindă întregul proletariat al țării. În acest sens se desfășurau evenimentele, se confruntau părerile care urmăreau stabilirea celei mai bune căi, corespunzătoare condițiilor concrete ale țării noastre de înfăptuire a acestui deziderat. Este semnificativă poziția lui Ion Sion, care, subliniind necesitatea convocării congresului general al partidului, atrăgea atenția asupra păstrării unității acestuia, congresul fiind chemat să adopte statutul comun al partidului și în același timp, să fixeze atitudinea sa față de Internaționala a III-a²².

Unificarea mișcării socialiste din Ardeal și Banat s-a înfăptuit la conferința de la Cluj, imediat după conferința de la Iași din decembrie

²⁰ „Socialismul” din 20 octombrie 1919.

²¹ „Socialismul” din 2 februarie 1920.

²² „Socialismul” din 19 ianuarie 1920.

1919. S-a ales cu această ocazie un Comitet Executiv compus din reprezentanții celor două partide și s-a hotărât convocarea unui congres, în timpul cel mai apropiat, în vederea înlăturării depline a unității socialiste din întreaga țară, pentru care trebuia convocat „marele congres al tuturor organizațiilor socialiste din România întregită”²³.

Consiliul general al partidului, alcătuit la Iași, în decembrie 1919, prin cooptarea unor reprezentanți ai socialiștilor din noile provincii eliberate, a hotărât, în ședința sa din 31 ianuarie 1 și 2 februarie 1920, convocarea congresului general al partidului unificat și al Uniunii Generale a sindicatelor, pentru 11—19 aprilie 1920, la Cimpina. A fost aleasă cu această ocazie o comisie compusă din C. Popovici, Dr. Ghelerter, I. Flueraș, Al. Dunăreanu și Ilie Moscovici, care să revadă programul partidului pentru a fi apoi publicat în presă.

Rezolvarea definitivă a acestei probleme, a închegării unui partid unit pe întreaga țară, nu putea fi înlăturată independent de stabilirea noului profil revoluționar al partidului, transformarea sa în partid comunist, către care năzuia marea masă a membrilor Partidului Socialist. Ascuțirea dezbaterilor în jurul acestei chestiuni, în cursul anului 1920, amânarea congresului general al partidului și conturarea unor curente în raport cu atitudinea față de afilierea la Internaționala a III-a, au dus indirect la amânarea rezolvării definitive a unificării partidului. Congresul care fusese anunțat, avea menirea istorică de a consfinți transformarea Partidului Socialist în Partid Comunist de tip nou, ca un partid unificat, care să cuprindă proletariatul din întreaga țară. Intensificarea procesului de clarificare ideologică în cursul acestui an, conturarea părerilor în privința afilierii partidului la Internaționala a III-a și a adoptării liniei sale tactice, care au determinat în ultima instanță, schimbarea datei congresului au dus și la întârzierea înlăturării concrete a unității organizatorice a partidului. Atât amânarea congresului, hotărâtă de Consiliul general al partidului în aprilie 1920 cât și cea din iulie 1920, hotărâtă de Consiliul comun, exprimau de fapt adincirea unor disensiuni în rindurile conducătorilor diferitelor organizații socialiste care se cereau lămurite, chiar dacă motivele invocate pentru aceste amânări se refereau la campania electorală sau întârzierile în pregătirea congresului de către organizațiile socialiste din Bucovina, Transilvania și Banat. Procesul de sudare a organizațiilor socialiste din toate provinciile țării, cunoștea însă un progres simțitor, permanent. El marca în același timp orientarea revoluționară, spre afilierea la Internaționala a III-a, a mării mase a membrilor partidului, a majorității organizațiilor de partid „Unificarea e sigură. Și e sigură spre stînga — menționa revista „Lupta de clasă”. Aproape unanimitatea mișcării stau pe terenul Internaționalei a III-a, și alături de această evasiunanimitate și de această majoritate, restul, și social democrația bucovineană, apare de secundară importanță”²⁴.

Ezitățile unor frunțași ai partidului socialist din Bucovina și Transilvania în acceptarea unui program revoluționar al partidului unit, nu reu-

²³ „Socialismul” din 7 ianuarie 1920.

²⁴ „Lupta de clasă” din 1 august 1920. Vezi și *Documente din istoria mișcării muncitorești din România 1916—1921*, București, Edit. politică, 1966, p. 452.

șeau să convingă masele de muncitori socialiști, antrenați în viguroase bătălii de clasă și cuprinși de puternicul proces de efervescență revoluționară, de radicalizare. Este edificator faptul că la congresul Partidului socialist din Ardeal și Banat din 15—17 august 1920, documentele adoptate exprimau deplina solidaritate față de Internaționala a III-a și încrederea că viitorul congres va hotărî afilierea definitivă la această internațională. Și tot la acest congres s-a hotărît continuarea activității în vederea concentrării forțelor proletare din toată țara, declarînd că „unirea puterilor constituie o necesitate de neînlăturat...”²⁵. În acest sens, congresul a hotărît ca Partidul socialist din Transilvania și Banat să înceteze „de a mai ființa ca partid independent și lasă în grija congresului general ce va avea loc mai târziu cu participarea delegaților din toată țara, ca acesta să stabilească atît programul de acțiune, cît și statutul partidului unificat”²⁶. Practica vieții politice din acești ani, dominați de avîntul revoluționar al maselor, impunea cu stringență mișcării muncitorești din România grăbirea transformării Partidului socialist într-un puternic partid comunist. Această acțiune de importanță majoră impunea să se țină seama de îndelungata experiență proprie a mișcării noastre muncitorești, de experiența obținută în luptele revoluționare ale proletariatului internațional precum și de împrejurările concrete istorice, specifice României acelor ani.

În aprilie 1920, I. Pistiner, referindu-se la această problemă, într-un articol publicat în presă menționa că unirea, care presupunea contopirea a „patru forme de organizare într-una singură” trebuie înfăptuită într-un mod care să nu ducă la jignirea vreunui partid²⁷. În sprijinul acestei idei el învoca nivelul dezvoltării fiecărui partid, pînă la acea dată, de care trebuia să se țină seama. O astfel de problemă era stabilirea celor mai juste raporturi între partidul proletarilor și sindicate, unice pentru întreaga mișcare sindicală. În Transilvania, fiecare membru al sindicatului devenea automat și membru de partid, formă la care nu doreau să renunțe. S-a încercat discutarea acestei chestiuni și în celelalte organizații socialiste din țară, fără a găsi ecou favorabil. În adunarea generală din 4 iulie 1920, secția București a respins o astfel de posibilitate, hotărînd ca la congres, delegații săi să se opună unei asemenea încercări. În discuțiile purtate s-a subliniat necesitatea păstrării caracterului revoluționar al partidului avîndu-se în vedere că în condițiile revoluției proletare, în fruntea maselor va trebui să se afle „minoritatea conștientă a clasei muncitoare, Partidul socialist”, această organizație politică care trebuie să grupeze elita proletară și care nu se poate topi în organizațiile muncitorești profesionale²⁸.

La congresul socialist din Transilvania din august 1920 delegații au salutat unirea organizațiilor socialiste, pe care o socoteau ca și înfăptuită. „Am înfăptuit unirea, am mărit forța partidului nostru, deci cu aceste forțe unite să luptăm împotriva reacțiunii și să o înfrîngem pentru a întrona cu o oră mai devreme societatea socialistă”²⁹. Aceeași idee a fost prezentă și în dezbaterile congresului sindicatelor din Transilvania și Banat adop-

²⁵ „Tribuna socialistă”, din 22 august 1920.

²⁶ Ibidem.

²⁷ „Socialismul” din 11 aprilie 1920.

²⁸ Ibidem din 8 iulie 1920.

²⁹ Ibidem din 29 august 1920.

tindu-se o rezoluție care sublinia că problema unificării mișcării muncitorești „ține de o necesitate imperioasă”, dar scotea în același timp în evidență diferența în ceea ce privește forma de organizare existentă între uniunile sindicale din diferitele provincii. Rezoluția menționa obligativitatea acestor uniuni de „a duce unificarea la îndeplinire”³⁰.

Perioada care a urmat s-a caracterizat prin intensificarea pregătirilor congresului general al Partidului socialist din toate provinciile istorice ale țării în vederea unificării organizatorice, politice a clasei muncitoare și a fost dominată de dezbateri vii ideologice, menite să ducă la clarificarea marii majorități a membrilor partidului. În paginile publicațiilor socialiste s-au desfășurat dispute vii între reprezentanții orientării de stînga care își susțineau punctele de vedere de pe poziții științifice, marxiste și o seamă de membri de partid care nu au reușit să renunțe la unele influențe oportuniste și să se adapteze noilor cerințe istorice³¹. Aceste confruntări teoretice precum și discuțiile purtate în congresele regionale au reliefat cu pregnanță faptul că muncitorimea de pe tot cuprinsul patriei făcuse pași importanți pe linia înțelegerii necesității transformării Partidului socialist în partid comunist, independent de rezervele pe care le manifestau unii funtași socialiști din Bucovina și Transilvania. Confirmarea a fost adusă de adoptarea statutului unic al partidului, în octombrie 1920, în ședința Consiliului general al partidului. Alcătuirea acestei document al organizației politice unice a proletariatului din România a marcat succesul incontestabil al comuniștilor din Consiliul general, a consemnat de fapt cîștigarea de către aceștia a bătăliei pentru linia de luptă revoluționară a partidului de clasă al proletariatului din România. Conform statutului, Partidul socialist-comunist din România „urmărește organizarea proletariatului pe terenul luptei de clasă și al solidarității internaționale a muncitorilor, pentru cucerirea puterii politice și aplicarea dictaturii proletariatului prin regimul politic al sfaturilor în vederea socializării mijloacelor de producție”³².

Redactarea proiectului de statut al partidului reprezenta nu numai o nouă etapă, de importanță deosebită, în procesul de unire a organizațiilor socialiste din întreaga Românie, ea consfințea un succes de prestigiu al mișcării socialiste din țara noastră care reușise să depășească programul adoptat în mai 1919, să mențină acele prevederi teoretice care să confere partidului adevăratul său rol de conducător revoluționar al luptei clasei muncitoare pentru înlăturarea societății capitaliste pentru constituirea unei orînduiri noi, superioare.

Greva generală din octombrie 1920, cea mai puternică și cuprinzătoare acțiune revoluționară a proletariatului, care a cuprins pe muncitorii din întreaga țară, a demonstrat puternica forță ce se închegase în Partidul socialist, posibilitățile sporite de a organiza acțiuni de mare amploare

³⁰ *Documente din istoria mișcării muncitorești din România. 1916—1921*, București, Edit. politică, 1966, p. 486.

³¹ *Crearea Partidului Comunist Român, mai 1921*, București, Edit. științifică, 1971, p. 298—311.

³² *Documente din istoria mișcării muncitorești din România 1916—1921*, București, Edit. politică, 1966, p. 627.

împotriva orînduirii capitaliste. În același timp, greva generală, această mare școală a luptei de clasă, învățămintele trase din înfringerea sa, au condus la adîncirea procesului de clarificare ideologică, la cristalizarea concluziilor privind necesitatea creării partidului revoluționar de tip nou. „Din greșelile făcute noi trebuie să tragem învățăminte pentru viitor. Lupta noastră n-a luat sfîrșit. Poziția slabă trebuie întărită și armele îmbunătățite. Partidul socialist trebuie transformat într-un puternic partid politic comunist”³³, se menționa într-un document adoptat după greva generală. Dacă greva generală a unit într-o acțiune comună masele largi de muncitori din întreaga țară, sudînd legăturile stabilite în focul luptei de clasă, între unii fruntași ai partidului disensiunile s-au adîncit. Liderii social-democrați începuseră să piardă încrederea muncitorilor, să le slăbească influența în chiar sinul organizațiilor lor socialiste. Acest proces se va adînci continuu către sfîrșitul anului 1920 și începutul anului 1921 și va duce la întărirea curentului de stînga în cadrul secțiunilor locale ale partidului, în pofida condițiilor neprielnice determinate de teroarea antimuncitorească dezlănțuită de burghezie după înfringerea grevei generale precum și de manevrele social-democraților care încercau să-și mențină pozițiile. Evoluția ulterioară evenimentelor a confirmat procesul de diferențiere care avea loc între membrii partidului, numărul celor ce se situau pe poziții comuniste crescînd, în timp ce minoritatea liderilor social-democrați au sfîrșit prin a fi excluși din propriile lor organizații. Lupta pentru păstrarea unității de acțiune a muncitorilor, un bun deja cîștigat, se îmbina cu cea pentru consfințirea unității organizatorice a partidului. În ianuarie 1921, comitetele provizorii au lansat un apel pentru păstrarea unității partidului subliniînd necesitatea de a se opune factorilor care lovesc în unitatea clasei muncitoare : condițiile de teroare, asuprirea regimului burghez și discuțiile care se mențineau în interiorul partidului³⁴.

Lucrările conferinței Consiliului general al partidului din ianuarie — februarie 1921, au dus la deplina afirmare a orientării membrilor partidului spre stînga, spre transformarea partidului socialist în partid comunist. Adevărată piatră de încercare, această conferință și-a pus participanții să se pronunțe deschis. Pozițiile s-au delimitat astfel cu claritate. Social-democrații, vîzîndu-se în minoritate, moțiunea propusă de ei întrunînd doar 8 voturi față de 30, s-au retras din partid părăsînd ideea menținerii unității mișcării muncitorești pentru care pledaseră pînă la acea dată *. Ei au plecat din partid fără însă a fi urmați de muncitori, deși după cum scria un socialist transilvănean, I. Crețu, credeau „că vor duce cu ei și partidul. Amară amăgire ! Muncitorimea din Ardeal și Banat este prea conștientă și astfel stînd cazul, nu se lasă sedusă de social-democrați”³⁵. Conducerea Partidului socialist menționa pe bună dreptate în acele zile că ieșirea din rîndurile partidului a cîtorva oameni compromiși nu însemna o scindare a

³³ Arhiva I.S.I.S.P., cota A-IV-2.

³⁴ „Socialismul” din 22 ianuarie 1921.

* I. Jumanca, I. Flueraș, Al. Dunăreanu, I. Pistiner, I. Gabriel și alți trei, au părăsit sedința.

³⁵ Ibidem din 12 februarie 1921.

partidului, atitudinea acestora fiind „în directă și vădită contradicere cu voința și dorința exprimată a maselor muncitoare”³⁶. Atitudinea social-democraților era prezentată ca o încercare nereușită de a lovi în unitatea partidului.

Încă de la această importantă ședință, se poate afirma că s-a produs de fapt consolidarea unității partidului atât organizatorică cât mai ales teoretică. Consiliul a stabilit convocarea congresului general al partidului pentru 8 mai 1921, dată ce va înscrie una dintre cele mai importante pagini din istoria poporului muncitor din România, crearea Partidului Comunist Român.

În perioada care a urmat s-a desfășurat în continuare preocuparea pentru păstrarea unității partidului. În februarie 1921, Gh. Cristescu, în calitate de secretar al partidului semna în „Socialismul” o circulară prin care membrii de partid din Transilvania și Banat erau chemați să-și desfășoare activitatea în cadrul partidului unificat, conform hotărârilor adoptate de ei în congresul din august 1920, menționând cât de important era acest lucru în împrejurările ce se creaseră după greva generală din octombrie 1920”³⁷.

În paginile organului central de presă al partidului erau publicate materiale care se refereau la importanța unității de acțiune a clasei muncitoare. „Partidul socialist din România — se arăta într-un astfel de material — conștient că în lupta pentru înfăptuirea socialismului numai unitatea revoluționară a clasei muncitoare constituie singura cheazășie a izbînzii, și-a concentrat toate eforturile pentru a aduce proletariatul din noile ținuturi în cadrul unic și unitar al unei singure armate socialiste”³⁸. Gazeta se adresa muncitorilor din provinciile istorice ale țării cu chemarea de a continua acțiunea de unire începută, „voi care ați silit pe conducătorii voștri să facă, împotriva voinței lor, un pas după celălalt către unificarea revoluționară cu proletariatul din vechiul regat”. Muncitorii aveau menirea să acționeze într-un singur front de luptă. „Cu forțe unite, înăuntrul unui singur și puternic partid socialist, să opunem încercărilor de dezbinare ale social-democraților și loviturilor furioase ale burgheziei, solidaritatea de oțel a proletariatului de pe tot întinsul României”³⁹.

Aderarea la ideile comuniste a marelui masă a membrilor Partidului Socialist, pregătirea și desfășurarea congresului din mai 1921 care a consfințit transformarea Partidului socialist în Partidul Comunist Român, constituie afirmarea voinței unitare a mișcării muncitorești organizate din România întregită de a-și constitui un partid politic de tip nou, unic reprezentant al intereselor legitime ale întregului proletariat, care avea chemarea istorică de a da un conținut nou și de a ridica pe o treaptă superioară lupta de eliberare socială și națională a poporului român, unitatea de acțiune a clasei muncitoare din România.

³⁶ Ibidem din 8 februarie 1921.

³⁷ „Socialismul” din 16 februarie, 1921.

³⁸ Ibidem din 6 februarie 1921.

³⁹ Ibidem.

L'UNITÉ DU MOUVEMENT SOCIALISTE, FONDEMENT DE LA CRÉATION DU PARTI COMMUNISTE ROUMAIN

RÉSUMÉ

L'article traite de l'intense activité déployée par les organisations socialistes de Roumanie après la constitution de l'Etat national unitaire, pour la création d'un seul parti des ouvriers pour tout le pays. On relève les relations permanents qui ont existé entre les organisations socialistes du pays et celles des provinces soumises à la domination étrangère, ainsi que les actions entreprises, après la libération de celles-ci, pour créer un seul parti prolétarien. On souligne que l'unité politique organisationnelle du mouvement ouvrier et socialiste a constitué un trait fondamental de la lutte pour la transformation du Parti Socialiste en parti communiste.

Cette action a reposé non seulement sur la reconnaissance de l'idée concernant la nécessité du groupement de toutes les forces révolutionnaires dans la lutte contre l'exploitation et l'oppression, mais aussi sur l'existence de possibilités réelles découlant de l'orientation révolutionnaire commune des organisations socialistes, du but final qu'elles poursuivaient : la liquidation de la domination capitaliste.

On présente les principaux moments organisationnels qui ont marqué l'unification du parti, les confrontations idéologiques enregistrées lors de l'adoption du programme. Le trait spécifique de l'évolution du processus de centralisation organisationnelle du mouvement ouvrier fut constitué par le désir unanime de réaliser celui-ci en un parti nouveau, révolutionnaire. Chaque pas en avant dans la voie de l'accomplissement de l'unité prolétarienne représentait également une étape importante dans le processus de clarification idéologique qui allait conduire à la transformation du Parti Socialiste en Parti Communiste Roumain.

FĂURIREA ALIANTELOR SOCIAL-POLITICE LARGI — EXPERIENȚĂ TACTICĂ REMARCABILĂ A P.C.R.

DE

GH. I. IONIȚĂ

Alături de celelalte noi contribuții pe care le-a adus la dezvoltarea creatoare a marxism-leninismului, cel de-al XI-lea Congres al partidului nostru — mai ales în cuprinsul istoricului Program de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și de înaintare a României spre comunism — a făcut ample aprecieri asupra necesității întăririi în lumea de azi și de mâine a unității forțelor care militează pentru dezvoltarea progresistă a societății, asupra necesității consolidării colaborării partidelor comuniste cu alte organizații politice.

În acest context, problema reconcilierii între comuniști, socialiști și social-democrați a fost avută în atenție în prim plan. „Colaborarea strinsă între comuniști, socialiști și social-democrați, între toate organizațiile muncitorești este o cerință obiectivă a creșterii rolului clasei muncitoare, al forțelor progresiste din fiecare țară, a desfășurării cu succes a luptei de transformare revoluționară a societății”¹ — se apreciază în Programul P.C.R. „În vederea realizării acestui țel — se arată în continuare — este necesar să se pornească de la ceea ce unește, de la experiența pozitivă de pînă acum și să se acționeze din ambele părți pentru depășirea oricărui greutăți, spre a se ajunge la o adevărată reconciliere istorică între partidele comuniste și socialiste, la întărirea colaborării lor”².

În recenta expunere a tovarășului Nicolae Ceaușescu la Congresul consiliilor populare județene și al președinților consiliilor populare municipale, orașenești și comunale, dezvoltîndu-se aceste remarcabile idei, se sublinia că *evenimentele, viața demonstrează că numai colaborarea activă între comuniști, socialiști, social-democrați și alte forțe democratice poate asigura soluționarea problemelor complexe ale dezvoltării economico-sociale în epoca noastră, ale instaurării păcii în lume*. Din păcate, sublinia Secretarul general al partidului, se pare că unii uită prea repede lecțiile și învățămintele istoriei, faptul că lipsa colaborării între comuniști și socialiști a fost unul din factorii care au dus la instaurarea fascismului în Germania

¹ Programul Partidului Comunist Român de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism, București, Edit. politică, 1975, p. 211.

² *Ibidem*, p. 212.

și în alte țări, urmată de declanșarea celui de-al doilea război mondial, pe care omenirea l-a plătit atât de scump³.

Se află în aceste consistente aprecieri adevăruri probate cu forța de convingere a unor realități specifice dezvoltării mișcării noastre muncitorești interbelice și — de ce să nu o spunem — specifice altor multor țări în care lipsa de unitate a forțelor social-politice democratice, antifasciste a avut să-și spună într-un anumit moment cuvântul în agravarea situației și în asfaltarea căii de afirmare a reacțiunii și fascismului. Problema își are și valențe ce corespund unor situații cărora noi înșine le sîntem contemporani⁴. Să ne gîndim — spre pildă — la o serie de țări în care, în pofida unor insistente eforturi, asemenea probleme nu au fost încă pe deplin rezolvate.

În ce privește situația din țara noastră, în anii marilor și grelelor încercări, ne aducem cu emoție aminte cum în anii celui de-al doilea război mondial, organizînd în forme variate și cu participarea celor mai largi pături și categorii sociale lupta pentru răsturnarea regimului militar-fascist și instaurarea unui guvern democratic, pentru eliberarea părții de nord-vest a Transilvaniei, pentru alăturarea României la coaliția forțelor antihitleriste, P.C.R. a militat pentru făurirea unității de acțiune a clasei muncitoare în jurul căreia să se închege Frontul Național Antihitlerist al poporului român, cu participarea tuturor partidelor, grupărilor și cercurilor politice antihitleriste, care să adopte măsurile practice pentru transpunerea în viață a obiectivelor stabilite.

Frontul Național Antihitlerist, care cuprindea toate forțele politice nefasciste din țară, a fost făurit sub forma mai multor alianțe politice: *Frontul Patriotic Antihitlerist* (Partidul Comunist Român, Frontul Plugarilor, Uniunea Patrioților, Partidul Socialist-Țărănesc, Madosz, și temporar, Partidul Social-Democrat), constituit în toamna anului 1943; *Frontul Unic Muncitoresc* (P.C.R. și P.S.D.), făurit la jumătatea lunii aprilie 1944; *Coaliția Național Democratică* (P.C.R., P.S.D., Frontul Plugarilor, Uniunea Patrioților, Madosz, Partidul Socialist-Țărănesc, Partidul Național-Democrat și Gruparea liberală tătărăsciană), în mai 1944; *Blocul Național Democratic* (P.C.R., P.S.D., P.N.T. și P.N.L.) realizat în iunie 1944 și *Înțelegerea cu Palatul regal*, cu care se stabiliseră contacte încă din vara anului 1943. O mare importanță a acordat P.C.R. legăturilor cu numeroși generali și ofițeri superiori, pentru atragerea armatei alături de forțele patriotice.

Toate aceste alianțe politice, rod al insistenței cu care comuniștii au militat pentru realizarea lor, au fost dezvoltate și folosite în chip fericit în interesul procesului revoluționar neîntrerupt din România după victoria insurecției naționale armate antifasciste și antiimperialiste din August 1944, eveniment cardinal al istoriei noastre despre care tovarășul Nicolae Ceaușescu spunea că „...nu a venit din cer, ci a fost rezultatul îndelunga-

³ Nicolae Ceaușescu: *Expunere la Congresul consiliilor populare județene și al președinților consiliilor populare, municipale, orașenești și comunale*, („Scnteia” nr. 10406 din 5 februarie 1976).

⁴ Gheorghe Prodea în articolul *P.C.R. și imperativul actual al reconcilierii istorice dintre comuniști și socialiști* („Anale de istorie” nr. 4/1975, pp. 42–52) s-a referit pe larg la această problematică.

telor lupte ale poporului român, al faptului că partidul comunist, în alianță cu partidul socialist, cu celelalte forțe revoluționare și patriotice s-a aflat tot timpul în fruntea luptei de apărare a intereselor vitale ale întregii națiuni”⁵.

Se află încorporată în această exprimare sintetică a unor realități istorice românești și adevărul potrivit căruia nici alianțele făurite de P.C.R. în anii 1943—1944 *n-au venit din cer*, ci au fost rezultatul necesar și logic al atitor și atitor eforturi pînă atunci făcute în vederea creării unui bloc opoziționist de stînga alcătuit din toate forțele interesate dintr-un motiv sau altul în lupta împotriva forțelor reacțiunii, fascismului, împotriva adversarilor potențiali ai intereselor maselor largi populare.

Exemplele istoriei ni se înfățișează, pe acest tărîm, într-o multitudine de variante, într-o diversitate care în momentele nodale s-au regăsit în realizarea unității de care forțele patriotice ale țării au avut atîta nevoie și pe baza căreia au și izbutit în acțiune, oricîte sacrificii au trebuit să facă. Este adevărat că în momentele în care mai mult decît oricînd pînă atunci unitatea tuturor forțelor patriotice din România era absolut necesară, în anii premergători celui de-al doilea război mondial, în anii celui de al patrulea deceniu al secolului, lipsa de unitate a clasei muncitoare, a tuturor forțelor democratice, cît și împrăjările internaționale nu au făcut posibilă împiedicarea instaurării dictaturii militare-fasciste în țara noastră și subjugarea ei Germaniei hitleriste. Tot așa de adevărat este însă că, pînă atunci multiple evenimente și fapte dovediseră cu puterea lor de convingere că existau în România largi posibilități de unire a acestor forțe pe una și aceeași platformă.

S-au împlinit nu de mult, patru decenii de la memorabilele alianțe politice realizate, sub conducerea P.C.R., cu prilejul alegerilor parlamentare parțiale din județele Mehedinți și Hunedoara. Tot în acest an se împlinesc cinci decenii de la succesele electorale ale forțelor democratice în alegerile comunale din 1926 și trei decenii de la victoria Blocului Partidelor Democratice în alegerile parlamentare din noiembrie 1946. Iată tot atîtea prilejuri de a evoca o serie de luminoase pagini din istoria partidului comunist, a mișcării revoluționare și democratice din România. Desigur nici unele dintre aceste succese nu au fost obținute întîmplător ci constituiau efectul unor valoroase acumulări înregistrate în anii anteriori de forțele democratice din țara noastră. Nu am dori, în acest sens, decît să ne referim la participarea Blocului Muncitoresc-Țărănesc, organizație de masă creată și îndrumată de P.C.R., la alegerile comunale din februarie 1926 — acum cinci decenii — în cadrul a ceea ce s-a numit atunci *oposiția unită*, înglobînd pe o platformă comună și alte forțe politice ale timpului, inclusiv cu caracter burghez cum era partidul național, partidul averescan ș.a.

Cu toate că orientările partidului comunist au fost conforme sensului major al progresului istoric, Internaționala Comunistă, printr-o rezoluție a sa, publicată de „Lupta de clasă”, nr. 1 din iunie 1926, a luat poziție critică în următorii termeni: „Partidul (comunist — Gh. I. I.) a făcut

⁵ Nicolae Ceaușescu: *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 10, București, Edit. politică, 1974.

foarte bine cînd a salutat formarea Blocului Democrației Muncitorești-Țărănești, însă a făcut o greșeală cînd și-a extins tactica frontului unic la toate partidele care stăteau în opoziție față de guvernul liberal, pierzîndu-se din vedere caracterul lor pur burghez (ca de exemplu, la Partidul Național). Participarea Blocului Democrației Muncitorești-Țărănești în coaliția comună cu Blocul opoziționist burghez (în care intră și partidul averescan) în ultimele alegeri comunale a fost cea mai gravă greșală politică, căreia i se cuvine cea mai severă condamnare”.

Eludînd asemenea aprecieri și indicații, convins de justetea orientărilor sale tactice, P.C.R. a încercat și ulterior asemenea contacte cu celelalte forțe politice ale timpului, exprimîndu-și părerea, într-o serie de documente ale vremii, că doar pe calea unor asemenea colaborări puteau deveni posibile unele succese în lupta împotriva guvernamentalilor și altor grupări politice reacționare. Astfel, într-unul dintre articolele publicate de pe poziții comuniste clarvăzătoare în „Cultura proletară” (nr. 1 din 15 ianuarie 1927), problema era tratată în următorii termeni: „Fără îndoială că linia justă în acest moment pentru muncitorimea conștientă este de a căuta să se ridice cît mai mult activitatea politică a maselor largi muncitorești, țărănești și minoritare și să le îndrumeze pentru a lovi împreună și paralel cu partidele burgheze în oligarhie, pentru îndeplinirea cerințelor imediate ale maselor”. După cum se vede, în lupta împotriva oligarhiei, P.C.R. considera utilă și posibilă o luptă dusă *împreună și paralel* cu partidele burgheze. Acesta era un punct de vedere care a avut o largă circulație în partidul comunist și a și rămas constant între preocupările sale teoretice și practice.

Ceea ce s-a petrecut acum patru decenii — în vîltoarea pregătirii și desfășurării alegerilor din Mehedinți și Hunedoara, la 18 februarie 1936 — nu constituie decît o nouă mărturie a justetei gîndirii politice și acțiunii practice a partidului comunist, menite a duce — într-o încordată confruntare electorală — la victoria tacticii de Front popular antifascist în România.

Alegerile parlamentare parțiale din februarie 1936, în județele Hunedoara și Mehedinți, au prilejuit o înfruntare a principalelor forțe sociale de pe arena vieții politice a României din acea vreme. Ele au verificat eficacitatea luptei unite a forțelor democratice, care au acționat în comun și, în pofida tuturor persecuțiilor, a falsurilor și fraudelor electorale, au obținut victoria în alegeri.

Era vremea în care P.C.R. ajungea tot mai deschis la ideea necesității realizării Frontului popular antifascist, înțeles în esențialitatea rosturilor sale, vremea în care Ilie Pintilie, fruntaș al partidului, scria într-un ziar al vremii: „Am convingerea că strîngerea muncitorilor într-un *Front unic* de luptă contra fascismului, a stării de asediu, cenzurii, ilegalităților, samavolniciei, ar însemna primul pas într-un *Front popular* al tuturor păturilor asuprite”. El acuza grav pe toți cei care „în loc să caute ce ne poate uni, vorbesc mereu despre ce ne desparte”.

Frontul popular — afirma el — „...nu trebuie să fie un nou partid, ci o alianță vremelnică sau de mai lungă durată — a partidelor și organizațiilor democratice, antifasciste, indiferent de programele, tactica și mijloa-

cele lor de luptă. În Frontul popular trebuie să-și găsească loc toți dușmanii dușmanilor poporului”.

Era vremea în care, pe baza experienței de fiecare zi, același Ilie Pintilie atrăgea atenția : „Așadar, să nu căutăm *ce ne desparte, ci ceea ce ne apropie*. În momentul de față *punctele comune* sînt cele mai importante, și nu deosebirile.

Comuniști, social-democrați, național-țărăniști, țărăniști-radicali sau oricare ar fi denumirea organizațiilor sînt deopotrivă amenințate, amenințat este poporul în întregime.

În momentul de față avem un singur dușman : fascismul. El este cel mai apropiat. Împotriva lui trebuie să ne unim.

Așa stau lucrurile. Oricine le vede altfel, dacă este sincer, dă dovadă că nu pricepe nimic”⁶.

Într-o asemenea ambianță de căutări ideologice și de lupte concret-istorice, rezultatele alegerilor din 18 februarie 1936 au fost primite cu satisfacție de masele largi populare, de întreaga opinie politică democratică din țara noastră. Referindu-se la aceste rezultate, ziarul burhez „Adevărul” din 23 februarie 1936 scria „Hunedoara și Mehedinți sînt afirmarea materială, sensibilă, decisivă a revirimentului în opinia publică, întoarsă sistemului de brutalizare și înfeudare a țării în sfera fascist-hitleristă. Am înregistrat cea mai frumoasă izbîndă a democrației române din ultima vreme”.

Victoria obținută de forțele democratice, acum patru decenii în alegerile parlamentare parțiale din județele Hunedoara și Mehedinți a demonstrat că în țara noastră existau în acea perioadă mari posibilități de unire a tuturor forțelor democratice, de încheiere a unui larg front popular antifascist.

Succesul raportat în alegeri de forțele democratice raliat într-un front comun antifascist a îmbogățit experiența de luptă a partidului comunist, a contribuit la creșterea influenței sale în mase, a dus la apropierea de partid a unor largi cercuri democratice.

Această experiență, legăturile noi, întinse, pe care și le-a creat în această perioadă cu diferite grupări și oameni politici au fost deosebit de utile partidului în anii ce au urmat, în lupta împotriva dictaturii antonesciene în timpul celui de-al doilea război mondial, în eforturile pentru realizarea Frontului unic muncitoresc, pentru unirea tuturor forțelor patriotice, populare, pentru apărarea independenței și suveranității naționale și organizarea insurecției naționale armate antifasciste și antiimperiale din august 1944 care a deschis o nouă eră în istoria țării noastre.

P.C.R. dă o înaltă apreciere tradițiilor de luptă ale poporului român, cinstește momentele care au marcat pagini luminoase în istoria noastră națională.

Amintirea unor asemenea luminoase momente ale istoriei partidului și poporului nostru ne mobilizează astăzi și mai activ în munca pentru înfăptuirea însuflețitoarelor obiective stabilite de Congresul al XI-lea al

⁶ „Frontul muncii” an. I, nr. 6 din 7 octombrie 1935.

Partidului Comunist Român în vederea făuririi societății socialiste multilateral dezvoltate și a înaintării țării noastre spre comunism.

Totodată, evocarea unor asemenea pagini luminoase din trecutul luptei unite a maselor populare din România pentru drepturi și libertăți democratice, împotriva fascismului, poate oferi un exemplu mobilizator celor care astăzi și mâine, pe diferite meridiane ale globului, au de soluționat, în interesul mișcărilor lor revoluționare și de eliberare națională, probleme similare celor cu care au fost confrunțați comuniștii din România în anii dintre cele două războaie mondiale. Stabilirea unei judicioase tactici și strategii revoluționare, depunerea unor eforturi susținute pentru realizarea unor coaliții largi de forțe social-politice, democratice, progresiste poate conduce oriunde în lume la victorii de care popoarele au atîta nevoie. Acesta este de fapt sensul major al vremurilor pe care le trăim, acesta este spiritul istoriei contemporaneității noastre.

Învățămintele istoriei, elocvente în esențialitatea lor ne îndeamnă, trebuie să îndemne pe oricine la meditație și acțiune hotărîtă în spiritul lor. Este ceea ce sugera tovarășul Nicolae Ceaușescu în următoarele pil-duitoare cuvinte, rostite la recentul Congres al Consiliilor populare : „Apreciind rolul tot mai important pe care partidele comuniste și muncitorești îl au în transformarea înnoitoare a societății, precum și în viața internațională, în lupta pentru o politică nouă de pace și cooperare, partidul nostru este ferm hotărît să întărească colaborarea și solidaritatea cu toate aceste partide. Totodată, vom intensifica relațiile cu partidele socialiste și social-democrate, cu mișcările de eliberare națională, cu partidele naționale de guvernămînt din țările în curs de dezvoltare, cu alte partide și organizații revoluționare, progresiste și democratice, în vederea întăririi unității în lupta pentru progres social și pace, pentru făurirea unei lumi mai bune și mai drepte.

De la tribuna acestui congres doresc să reafirm hotărîrea partidului nostru, a României socialiste de a acționa neabătut și în continuare pentru soluționarea problemelor majore ale vieții politice internaționale, de a-și aduce contribuția la lupta pentru instaurarea unor relații noi în lume, care să asigure tuturor națiunilor posibilități de progres și conlucrare pașnică, înaintarea întregii omeniri pe calea civilizației, destinderii și păcii”⁷.

Rîndurile de mai sus s-au dorit o vie pledoarie pentru scrierea neîntîrziată a unei monografii care să trateze bogata și valoroasa experiență românească în domeniul făuririi unor alianțe social-politice largi. De această lucrare avem o reală nevoie noi și toți cei ce ne vor urma, au nevoie toți aceia care în lume nu se sfiesc să apeleze la experiența altora, dacă în confruntarea cu istoria și cu propria lor dezvoltare economico-socială și politică s-a justificat pentru trecut și se justifică azi și mâine.

⁷ Nicolae Ceaușescu : *Expunere la Congresul consiliilor populare județene și al președinților consiliilor populare municipale, orașenești și comunale* („Scnteia”, nr. 10406 din 5 februarie 1976).

L'ETABLISSEMENT DES LARGES ALIANCES SOCIO-POLITIQUES — EXPÉRIENCE TACTIQUE REMARQUABLE DU PARTI COMMUNISTE ROUMAIN

RÉSUMÉ

Prenant comme point de départ l'expérience du P.C.R., l'auteur souligne l'importance des alliances entre les communistes, socialistes et autres forces démocratiques dans leur lutte pour le progrès social. Faisant le bilan des succès du P.C.R. dans les années d'entre-deux-guerres (interbelles) l'article s'attarde sur le rôle des alliances socio-politiques, parrainées par les communistes roumains pour la réalisation du Front Populaire Antifasciste et d'une large coalition des forces patriotiques qui ont préparé l'insurrection victorieuse d'août 1944. En guise de conclusion, on souligne l'importance de la collaboration entre les partis communistes et ouvriers dans la lutte pour la renouation de la société, la paix et l'entente dans le monde.

SOLIDARITATEA MIȘCĂRII ANTIFASCISTE DIN ROMÂNIA CU LUPTA DUSĂ ÎN BALCANI ÎMPOTRIVA FASCISMULUI ȘI RĂZBOIULUI

DE

ION BABICI

De-a lungul întregii istorii a mișcării antifasciste din România, atît în documentele programatice, cit și în acțiunile de masă desfășurate, s-a acordat o mare atenție îmbinării armonioase a patriotismului cu internaționalismul. Mișcarea antifascistă din România, avînd o bogată tradiție de luptă pentru apărarea drepturilor și libertăților democratice, a independenței și suveranității naționale, și-a adus o contribuție activă la mișcarea antifascistă pe plan european, manifestîndu-și, în acest cadru, solidaritatea cu lupta antifascistă din țările balcanice. Forța polarizatoare și dinamizatoare a mișcării de solidaritate antifascistă a fost clasa muncitoare, în frunte cu Partidul Comunist Român, exponentul cel mai consecvent al aspirațiilor de libertate, democrație și independență ale poporului român. „Întreaga istorie a mișcării muncitorești din România, a Partidului Comunist Român cuprinde pagini nepieritoare de solidaritate internaționalistă cu forțele revoluționare din celelalte țări”¹. La manifestările de solidaritate antifascistă au participat, de asemenea, socialiști și social-democrați, oameni aparținînd unor partide politice burgheze, bărbați și femei, vîrstnici și tineri din rîndurile diverselor clase și pături sociale. Manifestările de solidaritate antifascistă desfășurate în România au îmbrăcat forme variate, ca : proteste exprimate în presă împotriva reprimării organizațiilor revoluționare și progresiste din unele țări balcanice, sprijinirea morală și materială a luptătorilor antifasciști din aceste țări, găzduirea pe pămîntul românesc a unor refugiați antifasciști nevoiți să-și părăsească vremelnice patria, condamnarea agresiunii fasciste împotriva unor țări din sud-estul european. Totodată mișcarea antifascistă din România s-a bucurat în permanență de simpatia și solidaritatea forțelor antifasciste din țările balcanice.

Din istoria manifestărilor internaționaliste ale mișcării antifasciste vom analiza unele aspecte semnificative, care prezintă interes în literatura de specialitate din țară și de peste hotare.

¹ *Programul Partidului Comunist Român de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism*, București, Edit. politică, 1975, p. 205.

Insurecția antifascistă a poporului bulgar din septembrie 1923 a fost urmărită cu simpatie de către masele populare din România². Presa revoluționară și democratică a publicat numeroase știri, articole și comentarii despre insurecția bulgară, în care se scotea în evidență spiritul de sacrificiu al forțelor antifasciste în lupta pentru libertate și progres social. În timpul sîngeroasei înăbușiri a insurecției, muncitorii, țărani și intelectuali din România și-au ridicat glasul de protest împotriva represiunilor din Bulgaria. Poporul român a primit cu căldură pe refugiații antifasciști bulgari, oferindu-le o frățească ospitalitate și sprijin. Sub presiunea opiniei publice, guvernul român nu a îndrăznit să-i extrădeze pe antifasciștii bulgari cu toate cererile repetate ale guvernului Ţankov³.

Proletariatul român a înfierat instaurarea dictaturii lui Ahmed Zogu în Albania, manifestîndu-și solidaritatea cu lupta maselor muncitoare albaneze. „Dictatorul de la Tirana — arăta ziarul socialist „Proletarul” — se comportă după felul stăpînului milițiilor negre de la Roma”⁴. Se exprima convingerea că prin lupta forțelor populare în Albania, ca și în toate țările de opresiune, ziua eliberării se apropie. Ziarul „Apărătorul proletar”, organ al Comitetului Central de Ajutorare al Sindicatelor Unitare, ne oferă informații privind activitatea antifascistă desfășurată de Fan Noli, caracterizat ca un „cunoscut luptător contra lui Ahmed Zogu și contra fascismului și imperialismului”⁵.

Solidari cu lupta maselor populare din țările balcanice pentru drepturi și libertăți democratice, comuniștii români au ripostat atunci cînd forțele reacționare lansau atacuri împotriva mișcării muncitorești și a militanților revoluționari. Un exemplu în acest sens îl constituie condamnarea măsurilor represive adoptate de dictatura regelui Alexandru împotriva proletariatului din Iugoslavia și a organizațiilor sale politice și profesionale. Oamenii muncii din România au protestat contra asasinării în Iugoslavia a conducătorilor revoluționari Djuro Djacovici și Nikola Hecimovici în anul 1929⁶. „Muncitorii din Iugoslavia — scria „Apărătorul proletar” — vor răspunde la asasinarea bestială a acestor tovarăși, strîngîndu-se cît mai strîns în jurul partidului lor de clasă”⁷. Ziarul „Munca zilnică”, organ al Blocului Muncitoresc-Țărănesc, releva că în profida măsurilor represive, „dictatura personală a regelui Alexandru a dat un faliment răsunător. Nici una din problemele grele ale țării, în special ches-

² E. Bîldescu, *Solidaritatea mișcării muncitorești din România cu insurecția populară antifascistă din septembrie 1923 din Bulgaria*, „Analele Institutului de istorie a partidului de pe lângă C.C. al P.M.R.” nr. 5/1963, p. 110—114; O. Matichescu, *Ridicați glasul vostru de protest...*, „Magazin istoric” nr. 2/1969, p. 44—46; Ion Babici, *În sprijinul insurecției antifasciste bulgare din septembrie 1923*, în vol. „Gheorghe Dimitrov și tradițiile revoluționare româno-bulgare”, Biblioteca de istorie, București, 1972, p. 56—71; Ion Spălățelu, *Solidaritatea forțelor democratice din România cu răscoala antifascistă din septembrie 1923 a poporului bulgar*, în „Anale de istorie”, nr. 5/1973, p. 34—43; I. Babici, C. Iliescu, *Solidaritatea mișcării muncitorești și democratice din România cu insurecția antifascistă bulgară din septembrie 1923*, în vol. „Velikii prelom” (*Marea cotitură*), Partizdat, Sofia, 1974, p. 143—154.

³ *Solidaritatea mișcării muncitorești și democratice din România cu mișcarea muncitorească și democratică din Bulgaria*. Antologie de texte, București, Edit. politică, 1974, p. 151.

⁴ „Proletarul” din 23 septembrie 1928.

⁵ „Apărătorul proletar”, nr. 7, din septembrie 1929.

⁶ Ibidem, nr. 5, din iunie 1929.

⁷ Ibidem.

tia agrară și națională, n-au fost rezolvate”⁸. La începutul anului 1934, Comitetul Central al Ajutorului Roșu, luînd cunoștință de intensificarea luptei împotriva fascismului în țara vecină, transmitea „salutul său de solidaritate proletară eroicilor luptători din Iugoslavia”⁹. În lupta lor contra „teroarei, fascismului, pentru regim politic în închisori și pentru eliberarea celor închiși, masele muncitoare din România stau alături de frații lor muncitori, țărani și națiunile asuprite din Iugoslavia” — sublinia ziarul „Descătușarea”, organul de presă al Ajutorului Roșu¹⁰.

În condițiile cînd în Germania fusese instaurată dictatura lui Hitler, iar fascismul începea să amenințe continentul european, eroicele lupte ale muncitorilor ceferiști și petroliști din ianuarie-februarie 1933 au constituit un viu mesaj internaționalist adresat forțelor antifasciste din Balcani. Astfel se explică ecoul puternic pe care aceste lupte l-au avut în Bulgaria, Grecia, Iugoslavia, Turcia, porțiunile și intensitatea mișcării de solidaritate antifascistă pe plan internațional¹¹. Publicația „Komunisticesko zname”, organ al Comitetului Central al Partidului Comunist Bulgar, relevînd semnificația acestor evenimente, scria : „Luptele revoluționare din România constituie mîndria întregului proletariat din Balcani, ele reprezintă o mîndrie și pentru proletariatul din Bulgaria”¹².

În cadrul tradițiilor solidarității antifasciste se înscriu acțiunile desfășurate împotriva procesului înscenat de hitleriști la Leipzig marelui fiu al poporului bulgar — Gheorghii Dimitrov¹³. Masele populare au demonstrat în fața legației și a consulatelor germane din București, Cluj și Oradea cerînd punerea în libertate a lui Gheorghii Dimitrov și a tovarășilor săi implicați samavolnic în proces. Docherii din porturile Constanța, Galați și Brăila au refuzat să încarce și să descarce vapoarele aflate sub pavilion hitlerist, în semn de solidaritate cu Gh. Dimitrov.

Mișcarea antifascistă din România a luat parte activă la acțiunile internaționale în sprijinul victimelor terorii din Grecia. Sub titlul „Un an de dictatură Metaxas”, ziarul democratic „Reporter” prezintă date și fapte cu privire la teroarea din Grecia dezlănțuită contra luptătorilor antifasciști, subliniind că „numeroși liberali, membri ai partidului agrar, nemaivorbind de socialiști și comuniști, se află de un an de zile încarcerați, uneori fără nici o judecată”¹⁴. Organul ilegal al Comitetului Central al Partidului Comunist Român, „Scînteia” relevînd continuitatea luptei antifasciste a forțelor democratice din Grecia după instaurarea dictaturii lui Metaxas, scria : „Frontul antidictatorial crește vertiginos. Presa antidictatorială se bucură de o largă popularitate. „Rizospastis”, organul partidului comunist s-a impus în toată țara”¹⁵. Logica evoluției evenimen-

⁸ „Munca zilnică” din 5 noiembrie 1929.

⁹ „Descătușarea” din 20 ianuarie 1934.

¹⁰ Ibidem.

¹¹ Augustin Deac, Gheorghe Matei, *Februarie 1933. Ecoul internațional*, București, Edit. Științifică, 1967, p. 141—165.

¹² „Komunisticesko zname” (Sofia), nr. 5 din 1933.

¹³ P. Constantinescu-Iași, *Procesul incendiarii Reichstagului și mișcarea antifascistă din România*, „Studii și articole de istorie”, nr. 1/1956, p. 5—18; Scarlat Callimachi, *Mișcarea de solidaritate din România cu Gh. Dimitrov, acuzator al fascismului la procesul de la Leipzig*, „Analele Institutului de istorie a partidului de pe lângă C.C. al P.M.R.” nr. 1/1959, p. 103—114; Ion Babici, *Solidaritate militantă antifascistă*, București, Edit. politică, 1972, p. 61—77.

¹⁴ „Reporter” din 12 septembrie 1937.

¹⁵ „Scînteia” din 8 februarie 1939.

telor politice în țară și pe plan internațional făcea ca nu numai succesele luptei comune, dar și insuccesele acțiunilor izolate să constituie elemente ale experienței acumulate de comuniști, socialiști și social-democrați, să contribuie la unirea lor pe aceeași platformă: lupta împotriva pericolului fascismului și a războiului imperialist. „Organizațiile și membrii partidului nostru — sublinia „Scinteia” — arătând solidaritatea cu lupta Partidului Comunist din Grecia și protestând împotriva teroarei, care lovește P.C. din Grecia trebuie să întărească lupta antifascistă și antirăzboinică în front unic a maselor populare din România”¹⁶.

Reprezentanți ai forțelor antifasciste din România și din alte țări balcanice au colaborat fructuos în cadrul Congresului universal pentru pace de la Bruxelles (1936), la Congresul internațional al tineretului pentru pace de la Geneva (1936), la Conferința pentru pace a tineretului din țările Europei centrale de la Praga (1938), la Congresul mondial al tineretului pentru pace de la New York (1938), la Conferința internațională pentru apărarea păcii, democrației și a persoanei umane de la Paris (1939) etc.

Alături de fiii altor popoare din Balcani, antifasciști români au luat parte cu arma în mână în cadrul brigăzilor internaționale la lupta dusă de poporul spaniol, între 1936—1939, împotriva fascismului, pentru libertate, democrație și independență națională¹⁷. După înăbușirea Republicii Spaniole, mulți dintre voluntarii antifasciști români din Spania, împreună cu voluntari din alte țări balcanice au trecut în Franța, alăturându-se luptei forțelor patriotice ale rezistenței franceze împotriva cotropitorilor hitleriști¹⁸.

În anii marii conflagrații mondiale, comuniștii, clasa muncitoare, situându-se în primele rînduri ale luptei pentru salvarea ființei naționale a poporului român, au acționat totodată pentru sprijinirea luptei antifasciste a popoarelor din Balcani¹⁹. În acest context, insurecția națională antifascistă și antiimperialistă din august 1944 a constituit un eveniment de o deosebită importanță în istoria României și în istoria sud-estului continentului european²⁰. La 23 August 1944 s-a declanșat insurecția în România. Prin „angajarea României, cu întregul ei potențial, alături de Uniunea Sovietică și aliați, în războiul antifascist, s-a dat o puternică lovitură planurilor strategice ale Germaniei hitleriste. Aceasta a dus la prăbușirea întregului front din sud, a deschis calea înaintării rapide a trupelor sovietice, a accelerat zdrobirea dispozitivului militar al Germaniei în această parte a Europei”²¹. La 9 septembrie 1944, insurecția a izbucnit și a ieșit victorioasă în Bulgaria. Prin angajarea diviziilor române pe linia Dunării și în partea de nord a Transilvaniei au fost blocate numeroase forțe germane care puteau fi aruncate împotriva popoarelor din Iugoslavia. Insurecția din august 1944 și participarea

¹⁶ Ibidem, din 10 martie 1935.

¹⁷ *Voluntari români în Spania. 1936 1939. Amintiri și documente*, București, Edit. Politică, 1971.

¹⁸ *Români în Rezistența franceză (Amintiri)*, București, Edit. Politică, 1969.

¹⁹ Gheorghe Zaharia, *Páginas de la resistencia antifascista en Rumania*, Editorial Meridiane, Bucarest, 1974.

²⁰ Gheorghe Matei, *Contribuția insurecției naționale antifasciste din România la prăbușirea frontului hitlerist din Balcani reflectată în documente ale timpului*, „Revista de istorie”, nr. 6/1974, p. 835—845.

²¹ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilaterale dezvoltate*, vol. 10, Edit. Politică, Buc., 1974, p. 623.

în continuare a României la războiul antihitlerist au fost principala formă de rezistență a poporului român împotriva fascismului, contribuția sa fundamentală la lupta generală a popoarelor din Balcani și din întreaga lume, pentru zdrobirea definitivă a hitlerismului. „În orice caz — scria ziarul turc „Aksam” din 25 august 1944 —, hotărîrea României (de la 23 August 1944 — n.a.) e importantă nu numai pentru că permite să se scurteze și mai mult războiul în Balcani, dar și prin semnificația ce o are pentru pace și politica din Balcani. Se poate spune că e un eveniment fericit, prin acest fapt opinia publică nu poate decît să se bucure”.

Exemplele istoriei privind solidaritatea forțelor antifasciste din România cu mișcarea de rezistență din Balcani sînt numeroase și pot ilustra pe cele mai diverse coordonate activitatea internaționalistă concretă, reală, militantă, desfășurată de poporul român.

Destinul de exploatare, robie sau exterminare pe care îl pregătea Germania hitleristă și Italia fascistă unor națiuni întregi a fost unul din factorii principali care au contribuit la solidarizarea poporului român cu lupta popoarelor din Balcani împotriva agresiunii străine. În concepția hitleristă, spațiul est și sud-est european urma să fie inclus, după instaurarea hegemoniei germane pe continent, fie în „Lebensraum” — teritoriu destinat colonizării elementului germanic —, fie în „Wirtschaftsraum” — zonă de aprovizionare cu materii prime și produse cerealiere. Poporul român a înțeles că a-și manifesta solidaritatea cu lupta antifascistă a popoarelor din Balcani înseamnă a milita totodată pentru propria-i cauză, pentru apărarea libertății, democrației și independenței naționale. Manifestările de solidaritate s-au bazat pe suportul de masă dat de interesele fundamentale ale popoarelor. Solidaritatea la nivelul popoarelor a avut un caracter democratic, fiind deosebit de puternică și trainică. În anii care au premers izbucnirea celui de-al doilea război mondial, însuși guvernul român a făcut încercări de a înnoda toate firele care ar fi putut duce la întărirea viabilității Înțelegerii Balcanice, pentru a contracara astfel politica expansionistă a celui de-al III-lea Reich. Fidelitatea României față de această politică a dus la creșterea prestigiului său pe arena internațională și îndeosebi în țările balcanice.²²

După cum se știe, în zorii zilei de 7 aprilie 1939, trupele fasciste italiene atacă prin surprindere Albania. Poporul albanez se găsea dezarmat în fața unui dușman puternic, superior numeric și bine echipat din punct de vedere militar. În aceste condiții, Italia fascistă a pus stăpînire vremelnică pe Albania, instaurînd un regim brutal de ocupație.

Poporul albanez a opus o rezistență dirză, timp de mai mulți ani împotriva coteropitorilor străini. În înclăstarea aprigă cu dușmanul, numeroșii fii devotați ai poporului și-au dat viața în mod eroic. Mișcarea de rezistență împotriva agresiunii și ocupației fasciste constituie piatra fundamentală a luptei poporului albanez pentru libertate, democrație și independență națională. Dacă la început mișcarea de rezistență contra ocupanților a fost spontană, neorganizată, pornită numai din dorința de a apăra patria împotriva invadatorilor străini, ea se maturizează cu timpul, luînd după crearea Partidului Comunist Albanez (8 noiembrie 1941)

²² Cristian Popișteanu, *România și Antanta Balcanică*, București, Edit. Politică, 1968.

forme organizatorice capabile să asigure o continuitate a luptelor pe perioade mai îndelungate, să mobilizeze forțe cât mai numeroase care să opună pe toate planurile, o puternică ripostă fascismului.

Opinia publică progresistă din întreaga lume a văzut în agresiunea Italiei fasciste un nou atentat la pacea și securitatea omenirii. Acțiunea lui Mussolini a stîrnit o profundă dezaprobare chiar în rîndurile poporului italian. Condamnînd cu tărie această invazie, Partidul Comunist Italian s-a pronunțat energic pentru retragerea imediată a trupelor fasciste din Albania.

Agresiunea Italiei fasciste contra Albaniei a produs îngrijorare și indignare în rîndurile opiniei publice românești. Acest act a constituit un puternic semnal de alarmă asupra intențiilor puterilor fasciste de infiltrare în Balcani, de amenințare directă a independenței și suveranității naționale a popoarelor din această zonă și o nouă confirmare a politicii de forță și dictat față de statele mici. Ziarul social-democrat „Lumea nouă” scria cu revoltă că „intrarea trupelor italiene în Albania este fără îndoială, o nouă amenințare la pacea lumii”²³. În articolul „Mediterranean, focar de război”, apărut în săptămînalul „Azi” se arată că prin cîmpirea Albaniei, „Italia își întărește considerabil poziția strategică”, creînd astfel „premisele supremației italiene în bazinul oriental mediteranean”²⁴.

Poporul român, alături de forțele iubitoare de pace, libertate și independență națională din alte țări, a protestat în primăvara anului 1939 împotriva invaziei săvîrșite de Italia fascistă. Personalități de seamă ale vieții politice românești, cercuri largi progresiste și democratice, numeroase ziare și reviste și-au exprimat solidaritatea frățească cu lupta dreaptă a poporului albanez. Tot în vremea aceea România era amenințată la rîndul său de Germania hitleristă, în timp ce unele mari puteri occidentale se eschivau, sub cele mai diferite pretexte, de la acțiunea împotriva statelor fasciste agresoare, își încălcau angajamentele asumate prin tratate față de țările mici, asupra cărora se abătuse invazia.

Presa vremii a evocat cu căldură „rezistența îndirjită a trupelor și a poporului albanez, al căror moral este excelent, cu toate că efectivul lor este mult inferior celui italian”²⁵. Oglindind punctul de vedere al Partidului Comunist Român, ziarul „Scînteia” a salutat începutul rezistenței antifasciste albaneze. În articolul intitulat „Lupta poporului albanez contra cîmpitorilor italieni” se releva că „poporul albanez n-a încetat lupta pentru eliberarea sa de sub cîmpitorii mussolinieni. Lupta armată a albanezilor continuă și se desfășoară în diferite părți ale Albaniei. În ultimele zile au avut loc ciocniri între partizanii albanezi și armatele italiene în nordul și răsăritul țării”²⁶. Referindu-se la atrocitățile săvîrșite de agresori, ziarul arăta în continuare că „orice om cinstit își poate închipui, deci, la ce insuportabile suferințe e supus poporul albanez cîmpit de hoardele fasciste italiene”.

Marile demonstrații de la 1 Mai 1939 din întreaga țară au prilejuit, printre altele, afirmarea solidarității poporului român cu lupta poporului

²³ „Lumea nouă” din 16 aprilie 1939.

²⁴ „Azi” din 23 aprilie 1939.

²⁵ „Universul” din 9 aprilie 1939.

²⁶ „Scînteia” din 1 iunie 1939.

albanez împotriva fascismului cotropitor. Informate de Ambasada Italiei din București despre desfășurarea acestor manifestații în Capitala României, în cursul cărora a fost condamnată noua agresiune săvârșită de Mussolini împotriva Albaniei, autoritățile fasciste de la Roma au protestat pe lângă ministrul afacerilor externe al României, Grigore Gafencu, care se afla atunci în vizită în Italia²⁷. Delegația mișcării antifasciste din România la Conferința mondială pentru apărarea păcii, democrației și a persoanei umane (Paris, 13—14 mai 1939), alături de reprezentanții forțelor revoluționare și democratice din întreaga lume a condamnat agresiunea Italiei fasciste împotriva Albaniei²⁸.

Se știe că prin dezmembrarea Cehoslovaciei și ocuparea ei de Germania nazistă, poporul român pierdea pe unul din cei mai apropiați prieteni, iar Mica Înțelegere își înceta de fapt existența²⁹. În aceste condiții, P.C.R. atrăgea atenția maselor populare asupra creșterii pericolului fascismului internațional pentru independența și suveranitatea popoarelor din Balcani. „Ocuparea Cehoslovaciei de către Germania hitleristă, a Albaniei de către Italia fascistă, a pus țările balcanice în fața unui pericol direct și cât privește țara noastră ea este de multă vreme țintită de Hitler”³⁰.

Albanezii aflați la acea dată în România au primit cu adincă amărăciune știrea despre invadarea Albaniei. Ei au luat parte activă la acțiunile organizate în București pentru ajutorarea fraților lor din patrie³¹. Numeroși studenți albanezi care și-au continuat studiile în România au luat parte la acțiunile de solidaritate cu poporul albanez, organizate de antifasciștii români.

Lupta de eliberare națională a poporului albanez s-a transformat sub conducerea partidului comunist în frunte cu Enver Hodja într-o adevărată revoluție antifascistă, antiimperialistă și democratică, culminând la 29 noiembrie 1944 cu eliberarea completă a țării de sub ocupația fascistă.

Opinia publică din România a urmărit cu simpatie, în decursul celor cinci ani și jumătate, mișcarea de rezistență antifascistă a poporului albanez. În articolul „Albania în lupta contra cotropitorilor”, ziarul „Știința” analizează momentele cele mai de seamă ale rezistenței albaneze. Se menționează faptul că poporul albanez a „sabotat transporturile, a atacat coloanele (fasciste — n.a.), dădea foc hangarelor, arunca podurile în aer, dinamita șosele etc.”³² Presa revoluționară ilegală din România a publicat numeroase știri și informații despre aceste acțiuni de luptă. „În Albania — seria „Buletin”, organ al Uniunii Patrioților, în vara anului 1942 — patrioții au incendiat un mare depozit de petrol al armatei italiene”³³. Aceeași publicație arăta la începutul anului 1943: „Cu un succes și mai mare luptă mișcarea de partizani albaneză pentru eliberarea țării de ocupanții italieni. Nu numai că ei se opun cu armele detașamentelor italiene

²⁷ Olimpiu Maticescu, *1 Mai 1939*, București, Edit. Politică, 1974, p. 60.

²⁸ Arhiva I.S.I.S.P. de pe lângă C.C. al P.C.R., fondul nr. X, dosarul nr. 2032; „L'Humanité” (Paris) din 16 mai 1939.

²⁹ Eliza Campus, *Mica Înțelegere*, București, Edit. științifică, 1968.

³⁰ „Știința” din 20 august 1939.

³¹ Gelcu Maksutovici. *Mișcarea de rezistență albaneză împotriva cotropitorilor fasciști italieni și germani (aprilie 1939-noiembrie 1944)*, „Anale de istorie” nr. 3/1969, p. 52—53.

³² „Știința” din 7 octombrie 1944.

³³ „Buletin” din 23 iunie 1942.

de pedepsire, nu numai că luptă în munți, ci își extind operațiile în orașe, chiar la Tirana sau Scutari. . . Întreaga populație înarmată luptă împotriva dușmanului”⁴.

Rapoartele diplomatice confirmă știrile apărute în presa ilegală românească despre rezistența din Albania. „În ultimele luni au avut loc incidente sîngeroase între trupele italiene staționate în Albania și populația locală” în cursul cărora au fost uciși „zeci de ofițeri și soldați italieni”³⁵. Într-un raport trimis la 5 octombrie 1943 de către Consulatul general al României la Tirana se releva că numeroși soldați italieni s-au alăturat partizanilor albanezi, „procurîndu-le și armament”. Raportul preciza că multe localități din sudul Albaniei se aflau deja în mîinile partizanilor și în special ale comuniștilor care sînt foarte bine organizați”³⁶. Comentînd creșterea luptei antifasciste în Albania după crearea în luna mai 1943 a primelor batalioane ale Armatei de Eliberare Națională, „Buletin” nota cu satisfacție că poporul albanez dădea lovituri „usturătoare agresorului fanfaron”³⁷.

Evocînd un exemplu grăitor din rezistența antifascistă, publicația amintită arăta că „un detașament de partizani albanezi a atacat în munți un mare transport de patrioți arestați, escortați de puternice forțe italiene. În lupta care a urmat a fost nimicit un întreg regiment italian ; 800 de italieni, printre care și colonelul comandant al regimentului, au fost făcuți prizonieri. Toți patrioții au fost eliberați. Tot armamentul regimentului nimicit a căzut în mîinile partizanilor”³⁸. Lupte înverșunate au avut loc în toamna anului 1944 pentru eliberarea capitalei țării. „La Tirana — seria „România liberă” — continuă de mai multe zile lupte crîncene între partizanii albanezi și trupele germane. Unitățile din armata de eliberare națională a Albaniei atacă în mod continuu coloanele germane, împiedicîndu-le să se retragă spre nord”³⁹. Sub titlul „Lupte de baricade la Tirana”, ziarul social-democrat „Libertatea” arată că „primăria, postul de radio și închiisoarea din Tirana au fost cucerite de armata de eliberare națională”⁴⁰. La 23 noiembrie 1944 presa românească își informa cititorii că „orașul Tirana, capitala Albaniei și portul Durazzo (Düres — n.a.), au căzut în mîinile armatei de eliberare națională albaneză”⁴¹.

Manifestările de solidaritate antifascistă desfășurate în România în sprijinul Albaniei s-au înscris ca un moment remarcabil în istoria relațiilor de prietenie dintre popoarele român și albanez.

La 27 octombrie 1940, printr-un ultimatum, Grecia a fost somată să admită intrarea trupelor fasciste italiene în țară, să cedeze acestora puncte strategice și baze maritime importante. A doua zi, înainte de expi-

³⁴ Ibidem, din 30 ianuarie 1943.

³⁵ Arhiva M.A.E., fond 71/Bulgaria 1920—1944, vol 9, General , f. 218. Nota Legației României din Sofia nr. 283 din 8 martie 1943 către Ministerul Afacerilor Străine al României.

³⁶ Loc. cit., f. 415. Raportul Consulatului general al României la Tirana nr. 543 din 5 octombrie 1943 către Legația României la Sofia (pentru a fi trimis Ministerului Afacerilor Străine al României).

³⁷ „Buletin” nr. 23 din august 1943.

³⁸ Ibidem, din 4 septembrie 1943.

³⁹ „România liberă” din 22 noiembrie 1944.

⁴⁰ „Libertatea” din 20 noiembrie 1944.

⁴¹ Ibidem, din 23 noiembrie 1944.

rarea ultimatumului, unitățile lui Mussolini săvârșesc o nouă invazie în Balcani, prin trecerea mișelească a frontierei grecești.

Dirzenia și inverșunarea cu care mica țară balcanică își apăra libertatea și independența, înfruntând cu succes pe una din puterile fasciste, a stîrnit admirația popoarelor iubitoare de pace și neatîrnare.

În aceste condiții s-a produs dinspre nord, la 6 aprilie 1941, atacarea Greciei de către Germania nazistă, aliatul Italiei fasciste. În pofida unei slabe dotări cu mijloace moderne de luptă, grecii au rezistat eroic împotriva cotropitorilor pînă la 2 iunie 1941, cînd teritoriul țării a fost ocupat în întregime de fasciști.

Dar poporul care a dat lumii cuvîntul „democrație” nu s-a plecat în fața invadatorilor. El a continuat să se opună timp îndelungat cu vitejie și curaj împotriva agresorilor, organizîndu-se în cadrul unei largi mișcări de rezistență. Istoria rezistenței poporului grec este o strălucită ilustrare a eroismului maselor populare care n-au renunțat nici o clipă la lupta contra ocupanților fasciști⁴².

Ocuparea Greciei de către statele fasciste a revoltat puternic opinia publică mondială. Militînd pentru apărarea ființei sale naționale, poporul român și-a manifestat solidaritatea cu lupta dreaptă a poporului grec. Făcîndu-se interpretul acestor sentimente, Partidul Comunist Român a condamnat prin publicațiile sale ilegale noua agresiune a fascismului în Balcani.

Organul Uniunii Patrioților, „Buletin”, a inserat la rubrica „Europa contra lui Hitler” numeroase știri și comentarii privind mișcarea de rezistență din Grecia. În vara anului 1942 se arăta că „partizanii au provocat catastrofa unui tren militar al ocupanților”⁴³. În același timp se releva că „partizanii greci au atacat un convoi de prizonieri englezi, au eliberat 300 de englezi și au capturat o mare cantitate de arme și munițiuni”⁴⁴. La începutul anului 1943, „Buletin” nota că în Grecia „luptă cam 30.000 partizani contra asupritorilor străini. Ei fac să deraieze trenurile, capturează alimente destinate exportului șiucid pe ocupanți”⁴⁵.

După o jumătate de an „România liberă” scria că în Grecia „s-au întezit și mai mult luptele partizanilor”⁴⁶. Ziarul menționează exemple semnificative din lupta patrioților greci, care demonstrează faptul că în primele rînduri ale mișcării de rezistență s-au aflat muncitorii. „Uriașa grevă a muncitorilor din Atena — arăta „România liberă” — în fața căreia au rămas neputincioși asupritorii hitleriști, arată că poporul grec se pregătește pentru lupta decisivă. Mii și zeci de mii de patrioți greci intră neconținut în detașamentele de partizani înarmați. Cea mai importantă linie de cale ferată din Grecia, Atena—Salonic, a fost întreruptă de partizani, care au aruncat în aer un mare pod pe această linie și au provocat prăbușiri de stînci pe linie în mai multe locuri. O coloană motorizată germană compusă din aproape 200 de autocamioane a fost blocată pe o șosea în munți și complet distrusă de partizanii greci”⁴⁷.

⁴² Dan Baran, *Rezistența în Grecia (1940—1944)*, „Anale de istorie”, nr. 3/1969, p. 69.

⁴³ „Buletin” din 1 august 1942.

⁴⁴ Ibidem, nr. 10 din august 1942.

⁴⁵ Ibidem, din 3 ianuarie 1943.

⁴⁶ „România liberă” din iulie 1943.

⁴⁷ Ibidem, din 8 august 1943.

Sub titlurile „Atena și Pireul eliberate”, „Elada eliberată”, „Pe Acropole flutură drapelul grec”, ziarele „Scînteia”⁴⁸, „România liberă”⁴⁹ și „Libertatea”⁵⁰ au salutat cu căldură victoria poporului grec din toamna anului 1944 împotriva ocupanților fasciști. „Vestea mult așteptată de toți iubitorii Eladei și ai ideii de libertate a sosit... Peloponezul este eliberat. Germanii fug cum pot, părăsind pămîntul sacru al Greciei”⁵¹.

În ședința din 21 octombrie 1944 a Comitetului Central al Partidului Social-Democrat din România s-a hotărît trimiterea unei telegrame socialiştilor greci cu ocazia eliberării țării de sub dominația fascistă, în care se exprima satisfacția față de victoria poporului grec împotriva fascismului cotropitor. „Comitetul Central al Partidului Social-Democrat din România — se arăta în telegramă — salută Partidul Socialist și Guvernul Frontului național democratic grec la instalarea lui pe pămîntul Greciei eliberate. Se înclină înaintea eroilor și martirilor căzuți pentru libertate și asigură bravul popor grec de prietenia statornică a maselor muncitoare din România”⁵².

Făcînd o retrospectivă istorică asupra luptei poporului grec contra ocupanților fasciști, ziarul „Scînteia” scria că în acele „momente de grea încercare pentru poporul grec, Partidul Comunist din Grecia, reprezentantul cel mai fidel și devotat al intereselor naționale ale poporului din care face parte, a chemat toate forțele democratice patriotice ale țării, să se unească în lupta împotriva cotropitorilor. Inițiativa partidului comunist a găsit ecou la o mare parte a partidelor și organizațiilor politice care s-au unit într-un front patriotic”. Descriînd formele de luptă împotriva ocupanților fasciști, ziarul arăta că „pe lângă lupta deschisă și eroică cu arma în mînă a partizanilor greci, sabotajele în fabricile de muniții se țineau lanț. Trenuri și poduri aruncate în aer, greve muncitorești, împușcarea bandiților fasciști și a trădătorilor, fac parte din șirul neîntrerupt al acțiunilor mărețe ale patrioților greci pentru zdrobirea dușmanului și pentru un viitor liber”. Organul de presă al C.C. al P.C.R. împărtășea bucuria patrioților greci care au salutat „cu entuziasm de nedescris ieșirea lor de sub jugul jefuitorilor și asupritorilor străini”⁵³.

Prin acțiunile desfășurate în sprijinul poporului grec, poporul român a demonstrat capacitatea și curajul de a interveni în clipe grele pentru prietenii apropiați împotriva dușmanului comun. Aceste manifestări se înscriu în istoria tradițiilor îndelungate de solidaritate în lupta celor două popoare pentru eliberarea socială și națională.

Fără nici o declarație de război, la 6 aprilie 1941, Germania hitleristă a atacat prin surprindere Iugoslavia, agresiunea fiind urmată de invazia trupelor italiene, ungare și ulterior bulgare. Pentru a mări panica în rîndurile populației, avioanele fasciste au bombardat sălbatic diferite localități din țară. Pretutindeni ocupanții fasciști au instaurat un regim de jaf și de teroare.

⁴⁸ „Scînteia” din 17 octombrie 1944.

⁴⁹ „România liberă” din 17 octombrie 1944.

⁵⁰ „Libertatea” din 21 octombrie 1944.

⁵¹ „România liberă” din 17 octombrie 1944.

⁵² „Libertatea” din 22 octombrie 1944.

⁵³ „Scînteia” din 29 octombrie 1944.

Partidul Comunist din Iugoslavia a fost singura forță politică care a încercat să împiedice ocuparea țării, să organizeze rezistența poporului în vederea apărării independenței și libertății patriei. După ocuparea țării de către fasciști, partidul comunist a organizat și condus războiul național de eliberare al popoarelor Iugoslaviei. La 27 iunie 1941 a fost constituit Statul-Major al detașamentelor de partizani pentru eliberarea națională a Iugoslaviei, conducerea acestuia fiind încredințată secretarului general al partidului comunist, Iosip Broz Tito.

La 4 iulie 1941 Biroul Politic al C.C. al Partidului Comunist din Iugoslavia a hotărît intrarea în luptă a detașamentelor de partizani. Năzuința fierbinte a maselor populare pentru libertate națională și dreptate socială a fost factorul care a imprimat un dublu caracter luptelor purtate de popoarele iugoslave în anii marii conflagrații mondiale: eliberarea națională și eliberarea socială. Concomitent cu extinderea răscoalei antifasciste și a succeselor obținute de partizani se constituiau primele organe ale puterii populare. La 27 noiembrie 1942 a avut loc în orașelul Bihaci (Bosnia) adunarea constitutivă a Consiliului antifascist de eliberare națională a Iugoslaviei, organism politic care a dat un nou impuls luptei naționale de eliberare. În cursul anului 1943 armata populară de eliberare națională a obținut succese strălucite împotriva cotropitorilor fasciști. La 29 noiembrie 1943 s-a ținut în localitatea Jaițe cea de a doua sesiune a Consiliului antifascist de eliberare națională a Iugoslaviei. Pe baza hotărîrilor de la Jaițe, a fost ales Comitetul național de eliberare a Iugoslaviei ca cel dintîi guvern al Iugoslaviei noi în frunte cu Iosip Broz Tito.

În luptele finale pentru eliberarea țării, armata de eliberare națională a devenit o armată încheată, atît prin organizare, cît și prin dotare. După lupte crîncene de stradă, la 20 octombrie 1944, capitala țării, Belgradul, a fost eliberată. La sfîrșitul anului 1944 erau de asemenea eliberate Serbia, Macedonia, Muntenegru, Dalmația și o mare parte din Bosnia și Herțegovina. Operațiunile militare pe teritoriul Iugoslaviei au continuat pînă la 15 mai 1945. Popoarele vecine și prietene au cucerit marea victorie împotriva fascismului cu sacrificii enorme. Pe cîmpul de luptă, în închisori și lagăre au pierit 1 706 000 de iugoslavi, adică fiecare al nouălea om din țară și-a dat viața în ultimul război mondial⁵⁴. Sacrificiile maselor populare în frunte cu comuniștii nu au fost zadarnice. Prin jertfele celor mai buni fii ai patriei s-a născut o nouă Iugoslavie, democratică, socialistă, liberă și independentă.

Lupta eroică a popoarelor din țara vecină a avut un puternic ecou în România, prilejuind afirmarea simpatiei și solidarității poporului român cu cauza dreaptă a Iugoslaviei. În acea perioadă de încercări dramatice pentru soarta Iugoslaviei, Partidul Comunist Român, credincios liniei sale patriotice și internaționaliste, a susținut cu consecvență lupta popoarelor iugoslave condusă de comuniști împotriva ocupanților fasciști.

În presa revoluționară ilegală a fost popularizată cu căldură rezistența antifascistă din Iugoslavia. Publicația „Presa liberă” scria în vara anului 1941 că în „Iugoslavia luptele de partizani au luat un nou avînt”⁵⁵.

⁵⁴ Nicolae Ciachir, *Războiul național de eliberare al popoarelor Iugoslaviei. (1941—1945)*, „Anale de istorie”, nr. 3/1969, p. 42.

⁵⁵ „Presa liberă” din 26 iulie 1941.

Referindu-se la pierderile hitleriștilor pricinuite de partizani, gazeta sublinia : „De cînd există acest nou front în Iugoslavia, nemții au pierdut peste 50.000 de oameni. Desigur că acest front nu poate fi trecut cu vederea de fasciști, deoarece el a luat proporții mari știute de toată lumea”⁵⁵.

Organul Uniunii Patrioților, „Buletin”, descrie luptele înverșunate dintre partizani și fasciști desfășurate în anul 1942 în împrejurimile orașului Banja Luka : „Partizanii iugoslavi au nimicit peste 400 de soldați și ofițeri fasciști și au ars 4 tancuri”⁵⁷. Sub titlul „Frontul unic patriot iugoslav”, aceeași publicație își informa cititorii despre adunarea constitutivă a Consiliului antifascist de eliberare națională a Iugoslaviei, ținută la Bihaci, din inițiativa partidului comunist : „La adunarea constituantă din Bihaci iau parte reprezentanți ai tuturor partidelor iugoslave : partidul țărănesc, partidul liberal, partidul independent etc., precum și mulți preoți. Reprezentanții partidelor s-au unit deasupra tuturor deosebirilor în același țel nobil : salvarea țării”⁵⁸.

Trecînd în revistă succesele patrioților iugoslavi în lupta cu ocupații fasciști, „Buletin”, nota cu satisfacție la începutul anului 1943 : „În lupta lor dirză și incununată de succes, partizanii iugoslavi se apropie pas cu pas de eliberarea patriei lor de asupritorii străini și contribuie în măsură mare la înfrîngerea puterilor Axei”⁵⁹.

În cursul anului 1943 s-au înmulțit știrile și articolele apărute în presa antifascistă, consacrate mișcării de rezistență din Iugoslavia. Din comentariile presei românești se desprindea concluzia că un popor hotărît să-și apere libertatea și independența este în măsură să lupte cu succes timp îndelungat în condiții deosebit de grele împotriva cotropitorilor străini. „Puternica ofensivă pornită recent de ocupații germano-italieni contra partizanilor iugoslavi a eșuat. După lupte grele, partizanii au zdrobit o divizie germană, o divizie italiană și mai multe unități de ustași”⁶⁰.

Informații prețioase au apărut în presa ilegală cu privire la conducătorul încercat al luptei de rezistență din Iugoslavia. „În fruntea mișcării patriotice de eliberare — scria „România liberă” — s-a ridicat muncitorul croat Iosip Broz Tito, care prin vitejia și capacitatea sa politică și militară a devenit eroul național al poporului. În jurul său s-au grupat fruntașii din toate partidele sîrbe, croate, slovene, muntenegrene. Partizanii au eliberat aproape jumătate din teritoriul iugoslav. Ei au format o armată regulată „armată populară de eliberare”, care luptă cu o abnegație și o vitejie fără seamăn contra a 15 divizii hitleriste înarmate pînă în dinți”⁶¹.

Se arată de asemenea că cea de-a doua sesiune a Consiliului antifascist de eliberare națională a Iugoslaviei, ținută la Jaițe, l-a numit pe Tito „mareșal al armatei eliberatoare”. Ziarul sublinia faptul că „lupta lui Tito e un neprețuit ajutor pentru Națiunile Unite”. Lupta popoarelor iugoslave, conchide ziarul, a „dovedit încă o dată lumii întregi că un popor ce luptă unit și hotărît pentru libertate, nu poate fi înfrînt”.

⁵⁶ Ibidem, din 24 noiembrie 1941.

⁵⁷ „Buletin” din 20 septembrie 1942.

⁵⁸ Ibidem, din 15 decembrie 1942.

⁵⁹ Ibidem, din 23 ianuarie 1943.

⁶⁰ „România liberă” din 15 aprilie 1943.

⁶¹ Ibidem, din 28 ianuarie 1944.

Dînd expresie sentimentelor internaționaliste ale forțelor antifasciste din România, ziarul scria în încheiere: „Patrioții din România trimit salutul lor fierbinte eroicilor luptători iugoslavi”.

Un articol asemănător consacrat victoriilor obținute de patrioții iugoslavi se termina cu lozincă înflăcărată: „Trăiască prietenia și alianța de luptă comună a poporului român și iugoslav contra cotropitorilor nemți”⁶². Aceste îndemnuri au avut ecoul cuvenit. Partizanii iugoslavi care se retrăgeau vremelnic pe teritoriul României au fost sprijiniți cu căldură de către populație, oferindu-li-se adăpost, alimente, îmbrăcăminte și medicamente⁶³.

Sub titlul: „Marea ofensivă a aliaților progresează pe toate fronturile”, ziarul „România liberă” scria în vara anului 1944 că în Iugoslavia „armata populară de eliberare de sub conducerea mareșalului Tito dă lovituri puternice hoardelor nemțești cotropitoare și eliberează orașele și satele Iugoslaviei”⁶⁴.

În anii războiului, un mare număr de patrioți români din județele Timiș, Caraș-Severin, Maramureș, Mehedinți, Satu Mare etc. au luptat împotriva fascismului în detașamentele de partizani din Iugoslavia. „Auzind de eroica luptă de dezrobire a sîrbilor, mulți flăcăi români din Banat au început să treacă granița iugoslavă... și se duc să grăbească biruința popoarelor subjugate, luptînd ca oameni liberi și mîndri alături de ceilalți partizani balcanici”⁶⁵. La 28 ianuarie 1944, ziarul „România liberă” arăta că „un detașament din România a trecut de asemenea granița Iugoslaviei și luptă sub comanda lui Tito”. Sub titlul: „100 de români bănățeni s-au încadrat în armata de eliberare a poporului iugoslav”, același ziar sublinia că „românii au înțeles rolul măreț al bravei armate de eliberare iugoslavă, condusă de mareșalul Tito... alăturîndu-se luptei contra dușmanului comun al popoarelor iubitoare de libertate”⁶⁶.

Unii dintre patrioții români s-au evidențiat în lupta de partizani din Iugoslavia primind funcții de răspundere⁶⁷. Pentru vitejia lor, pentru faptele de arme săvîrșite în lupta antihitleristă, o serie de antifasciști români au fost distinși cu ordine și medalii iugoslave.

După eliberarea patriei noastre de sub dominația fascistă, opinia publică din România a fost în măsura să urmărească și să cunoască îndeaproape lupta popoarelor iugoslave împotriva cotropitorilor străini. Presa românească a publicat cu regularitate știri, articole și reportaje din Iugoslavia, evidențiind spiritul de sacrificiu al patrioților din țara vecină. „Alături de popoarele sovietice, popoarele iugoslave sînt cele care au dus lupta cea mai eroică, cea mai plină de sacrificii împotriva cotropitorilor fasciști”⁶⁸. În lupta antifascistă popoarele iugoslave s-au înfrățit, punînd bazele unui viitor nou, fericit. „Din focul războiului de eliberare națională — scria

⁶² Ibidem, din 9 mai 1944.

⁶³ Gheorghe Zaharia, *România și rezistența popoarelor din centrul și sud-estul Europei în preajma și în timpul celui de-al doilea război mondial*, în *Rezistența europeană. 1938 — 1945*, vol. 1, București, Edit. militară, 1973, p. 406.

⁶⁴ „România liberă” din 10 iulie 1944.

⁶⁵ „România liberă” (Timișoara) din 1 ianuarie 1942.

⁶⁶ „România liberă” din 10 iulie 1944.

⁶⁷ William Marin, Gheorghe I. Oancea, *Mișcarea antifascistă și revoluția populară în Banat*, Timișoara, 1971, p. 255.

⁶⁸ „Scînteia tineretului” din 20 noiembrie 1944.

„România liberă” — se naște o nouă Iugoslavie federală, puternică și unită”⁶⁹.

Sub titlurile „Belgradul eliberat”, „Drumul popoarelor balcanice spre înfrățire”, „Belgradul este în întregime eliberat”, „Un oraș eroic” etc. ziarele „Scînteia”⁷⁰ și „Libertatea”⁷¹ au salutat cu entuziasm marea izbîndă a popoarelor iugoslave. „Belgradul — sublinia „Scînteia” — este un simbol al luptei pentru libertate și independență. Eliberarea Belgradului este semnul prevestitor al victoriei definitive și grabnice în lupta generală pentru libertate și progres”⁷². La rîndul său, ziarul „România liberă”, releva că „eliberarea Belgradului are o importanță covîrșitoare pentru viitoarea desfășurare a operațiunilor pe frontul de răsărit”⁷³.

Cu ocazia eliberării capitalei iugoslave, Frontul Național Democrat a adresat în numele poporului român un salut mareșalului Iosip Broz Tito, în care se spunea: „Lupta eroicului popor iugoslav, sub conducerea Domniei voastre, împotriva invadatorilor germano-fasciști, în cursul a mai bine de 3 ani, a umplut inimile tuturor patrioților din România cu admirație. Poporul român și Frontul său Național Democratic își afirmă prietenia sa indisolubilă față de Iugoslavia eroică și liberă”⁷⁴.

Cu prilejul victoriei asupra fascismului — la obținerea căreia și-au adus o contribuție de seamă cele două țări vecine — organul de presă al C.C. al P.C.R. scria cu mîndrie patriotică și internaționalistă: „Am contribuit cu hotărîre fățișă și sinceră la grăbirea ceasului răsplătitor pe care îl trăim acum alături de întreaga omenire... Participăm cu entuziasm la bucuria impetuoașă a omenirii prilejuită de victoria militară asupra fascismului”⁷⁵.

Mișcarea de solidaritate din România cu rezistența antifascistă din Iugoslavia a avut adînci rădăcini și continuitate în legăturile tradiționale dintre popoarele noastre. Țelurile și obiectivele fundamentale cele mai stricte ale mișcării de rezistență din Iugoslavia s-au identificat cu lupta forțelor antifasciste din România. Acțiunile de solidaritate antifascistă reprezintă un simbol al indestructibilei prietenii româno-iugoslave, cimentată în cursul istoriei prin lupta comună pentru libertate și independență națională.

Mișcarea de rezistență antifascistă a poporului bulgar organizată și condusă de partidul comunistilor în anii celui de-al doilea război mondial a găsit un puternic răsunet în presa ilegală revoluționară din România. Publicația „Presa liberă” scria în toamna anului 1941 că în Bulgaria „actele de sabotaj antifascist se țin lanț”⁷⁶. Pe aceeași linie „Buletinul informativ pentru lupta patriotică a tineretului român” arăta că „în gara Sofia a fost incendiat un tren cu benzină... O mulțime de manifeste antifasciste trec din mîină în mîină”⁷⁷. Aceași publicație condamna cu tărie teroarea fascistă din Bulgaria și avertiza: „În zadar crunta

⁶⁹ „România liberă” din 31 august 1944.

⁷⁰ „Scînteia” din 22 octombrie 1944.

⁷¹ „Libertatea” din 20 și 22 octombrie 1944.

⁷² „Scînteia” din 23 octombrie 1944.

⁷³ „România liberă” din 24 octombrie 1944.

⁷⁴ „Scînteia” din 23 octombrie 1944; „România liberă” din 23 octombrie 1944.

⁷⁵ „Scînteia” din 11 mai 1945.

⁷⁶ „Presa liberă” din 4 noiembrie 1941.

⁷⁷ „Buletin informativ pentru lupta patriotică a tineretului român” din 10 iunie 1942.

teroare a Gestapoului și a armatelor Reichului. Ora încheierii socotelilor se apropie cu pași uriași. Vai de cei care au crezut că se poate robi o omenire întreagă”⁷⁸.

După cum se știe, Gheorghi Dimitrov și Vasil Kolarov au întocmit și adus la cunoștință la 17 iulie 1942 programul Frontului Patriei — largă organizație de unitate a clasei muncitoare bulgare cu țărănimea muncitoare și celelalte pături de oameni ai muncii și de unitate de acțiune a Partidului Comunist Bulgar cu toate partidele antifasciste și progresiste. Ziarul „România liberă” a popularizat manifestul Frontului Patriei din Bulgaria în care se cerea între altele: îndepărtarea clicii fasciste de la conducerea statului, alungarea hitleriștilor din țară și readucerea trupelor bulgare în patrie⁷⁹. „Bulgaria — scria „România liberă” — este azi cîmpul unei admirabile închegări de luptă națională pentru abandonarea Axei și evacuarea teritoriilor acaparate de un guvern trădător”⁸⁰.

În telegramele Legației române din Sofia trimise la București sînt inserate date și fapte cu privire la amploarea luptei antifasciste a poporului bulgar. La sfîrșitul anului 1942 Ministerul Afacerilor Străine al României era informat despre „progresul pe care îl face mișcarea comunistă în Bulgaria, unde s-a ajuns a fi împușcați în plin centru al Capitalei ofițeri și soldați germani”⁸¹. În vara anului 1944 se comunica la București, după sursele cele mai autorizate, că „mișcările partizanilor nu mai pot fi stăpînite... Nimeni nu mai ascunde simpatiile comuniste”⁸².

Este cunoscut faptul că prin insurecția populară antifascistă de la 9 septembrie 1944 regimul monarho-fascist a fost înlăturat în Bulgaria, iar puterea a fost cucerită de Frontul Patriei, care a format un nou guvern. Această dată, care a devenit sărbătoarea națională a poporului bulgar, marchează începutul revoluției socialiste⁸³. Descriind entuziasmul populației din Sofia la 9 septembrie 1944 ziarul „Libertatea” sublinia: „Partizanii coboriți din munți și deținuții politici eliberați din închisori au fost obiectul unor ovații delirante. Mai mulți oratori s-au succedat preamărind victoria poporului și triumful realizat de el asupra fascismului. La această manifestație au luat parte, în afară de aproape toată populația Capitalei, detașamentele armatei și un grup important de muncitori ai căilor ferate bulgare”⁸⁴. La rîndul său, ziarul „România liberă” nota în prima zi după victoria insurecției bulgare: „Poporul român, care prin actul de la 23 August a precipitat acest proces de eliberare a Balcanilor, salută cel dintîi apropierea ceasului de mîntuire a acestor popoare, cu care se simte înfrățit întru aceleași idealuri”⁸⁵. În aceeași zi, „Buletinul presei” aducea la cunoștință proclamația către popor a noului guvern bulgar. Se sublinia că

⁷⁸ Ibidem, din 15 aprilie 1942.

⁷⁹ „România liberă” din 12 octombrie 1943.

⁸⁰ Ibidem.

⁸¹ Arhiva M.A.E., fond 71/Bulgaria, 1920—1944, vol. 9, General, f. 149. Telegrama Legației române din Sofia nr. 1765 din 25 decembrie 1942 către Ministerul Afacerilor Străine al României.

⁸² Loc. cit., fond Sofia, Politica internă, vol. 2, dosar Mișcarea comunistă din Bulgaria. Telegrama cîrătată din 31 iulie 1944 a Legației române din Bulgaria către Ministerul Afacerilor Străine al României.

⁸³ Crișan Iliescu, *Bulgaria, în Rezistența europeană. 1938—1945*, vol. 1, București, Edit. militară, 1973, p. 354.

⁸⁴ „Libertatea” din 12 septembrie 1944.

⁸⁵ „România liberă” din 10 septembrie 1944.

„guvernul Frontului Patriotic va alătura toate forțele armatei bulgare la forțele aliaților pentru nimicirea definitivă a germanilor în Balcani”⁸⁶. Făcînd bilanțul luptei eroice a poporului bulgar, sub conducerea comuniștilor, împotriva fascismului, ziarul „Scînteia”, releva că „poporul bulgar a dus o luptă hotărîită împotriva dușmanilor săi fasciști interni și externi. Greve, acte de sabotaj, lupte de partizani s-au dezvoltat pe o scară din ce în ce mai mare ; cu toată teroarea dezlănțuită, cu toate lagărele, cu toate condamnările la moarte și impușcările de partizani, fasciștii bulgari nu au putut opri lupta aceasta”⁸⁷. Cu deosebită bucurie, ziarul „Victoria” scria : „Poporul bulgar respiră acum în libertate și, cu o conducere care-i înțelege vrerile și nevoile, a pornit la refacerea țării, la organizarea ei pe alte baze și cu alte perspective”⁸⁸.

Victoria istorică a poporului român de la 23 August 1944 și a poporului bulgar de la 9 septembrie 1944 a deschis calea dezvoltării libere și independente a României și Bulgariei pe drumul societății socialiste, a dus la ridicarea pe o treaptă superioară a tradiționalelor legături de prietenie existente între ele.

Masele de muncitori, țărani și intelectuali, vîrstnici și tineri, bărbați și femei, fără deosebire de naționalitate, care s-au înrolat în perioada respectivă în mișcarea de solidaritate antifascistă din România, au constituit ulterior un bogat rezervor de militanți revoluționari în lupta pentru instaurarea puterii democrat-populare în patria noastră.

Prezența unor patrioți români pe baricadele luptei antifasciste de peste hotare demonstrează că acțiunea celor mai buni fii ai poporului român era însuflețită de țelul zdrobirii hitlerismului, al eliberării popoarelor cotropite. Participarea lor la mișcarea de rezistență din Balcani a constituit o parte integrantă a luptei poporului român pentru înfrîngerea fascismului.

Prin poziția sa consecventă și fermă de apărare a dreptului sacru al fiecărui popor de a hotărî singur asupra destinului propriu, de a-și făuri o viață liberă și independentă, poporul român și-a cîștigat prietenia și respectul popoarelor din Balcani și din întreaga lume, dornice de libertate, independență, pace, dreptate și progres social. Experiența dobîndită de forțele antifasciste din România pe linia manifestărilor internaționaliste reprezintă nu numai bunuri de preț ale tezaurului istoriei naționale, ci și bunuri ale istoriei universale.

LA SOLIDARITÉ DU MOUVEMENT ANTIFASCISTE DE ROUMANIE AVEC LA LUTTE MENÉE DANS LES BALKANS CONTRE LE FASCISME ET LA GUERRE

RÉSUMÉ

L'auteur relève que le mouvement antifasciste de Roumanie a eu un profond caractère patriotique, national, ainsi qu'un prononcé caractère internationaliste. La force mobilisatrice du mouvement de solidarité

⁸⁶ „Buletinul presei” din 10 septembrie 1944.

⁸⁷ „Scînteia” din 5 octombrie 1944.

⁸⁸ „Victoria” din 22 octombrie 1944.

antifasciste fut constituée par la classe ouvrière, en tête avec la Parti Communiste Roumain, le représentant le plus conséquent des aspirations du peuple roumain à la liberté à la démocratie et à l'indépendance. A ce mouvement ont participé également des socialistes et socialistes-démocrates, des membres de certains partis politiques bourgeois, des hommes et femmes de diverses classes et couches sociales.

Les manifestations de solidarité ont revêtu les formes les plus variées : des protestations exprimées dans la presse contre la terreur fasciste d'Albanie, de Bulgarie, de Grèce et de Yougoslavie ; l'appui moral et matériel prêté aux antifascistes de ces pays ; l'asile offert en Roumanie aux réfugiés antifascistes bulgares ; la condamnation de l'agression fasciste contre l'Albanie, la Grèce et la Yougoslavie ; la lutte de patriotes roumains, l'arme à la main, contre le fascisme dans les détachements de partisans de Yougoslavie etc. L'expérience acquise pendant ces années par le peuple roumain sur le plan de la solidarité antifasciste appartient au trésor de l'histoire nationale, de l'histoire du sud-est européen et universelle. Le mouvement antifasciste de Roumanie a joui constamment de la sympathie et de la solidarité des forces antifascistes des pays balkaniques.

AFIRMAREA CONCEPȚIEI SOCIALISTE ÎN CONFRUNTĂRILE POLITICE-IDEOLOGICE DE LA ÎNCEPUTUL VEACULUI AL XX-lea

DE

ION MAMINA

La începutul secolului al XX-lea constatăm o intensificare a atacurilor claselor dominante împotriva mișcării muncitorești, ce se produc pe multiple planuri. Ele urmăresc, prin măsuri legislative ori de intervenție dură, însăși ființa organizațiilor proletariatului, în timp ce, în sfera dezbaterilor de idei, caută să denigreze sau să denatureze concepția socialistă; toate însoțite de încercările de captare a maselor muncitoare la remorca partidelor politice ale claselor dominante sau de canalizare a acțiunilor revoluționare proletare pe un făgaș corespunzător intereselor acestora.

În programele partidelor și grupărilor politice ale burgheziei și moșierimii, în luările de cuvânt oficiale ale reprezentanților lor în Parlament, în organele de presă, în studii doctrinare, nu numai că este reluată și repetată cu ostentație formula privind imposibilitatea ființării socialismului în România, chiar și atunci când partidul clasei muncitoare se manifesta cu vigoare, ci se și încerca să se pună în relief așa-zisa lui inconsistență și mai ales valoarea practică. Un interes la cote înalte conferit mișcării muncitorești, desigur nu cu mobiluri academice, ci avînd o finalitate precisă, de clasă, privind însăși statutul de existență al socialismului în România. Dar, însăși prezența unor atare dezbateri nu a făcut altceva decît să pună și mai puternic în lumină, pe de o parte, existența sa reală, iar pe de altă parte, teama guvernanților în fața creșterii forțelor organizatorice și ideologice ale proletariatului. Accentele minioase, uneori necontrolate, ale unor oameni politici la adresa ideilor și acțiunilor revoluționare ne oferă, de asemenea, dovada — indirectă — a valorii mișcării socialiste chiar într-o epocă în care a întîmpinat multiple dificultăți.

În cadrul acestor confruntări a fost pusă în discuție însăși viziunea diferitelor clase și partide asupra unor chestiuni vitale, de care depindeau destinele țării, ale națiunii române. Încercările ideologilor claselor dominante de combatere a concepției socialiste au avut ca premisă esențială apărarea regimului social-politic existent, pe care îl doreau perpetuat în forme imuabile ori amendat, adaptat la cerințele evoluției sociale, potrivit intereselor burgheziei și moșierimii. Aceasta, în timp ce reprezentanții clasei muncitoare reușeau, în cel mai autentic spirit marxist să

releve contradicțiile profunde ale regimului în vigoare, demonstrând rostul, menirea decisivă a socialismului în prefacerea structurală a societății românești. Negînd existența condițiilor reale pentru manifestarea viguroasă a organizațiilor proletare sau denigrînd ideologia revoluționară, care-i anima pe socialiștii români în analiza de fond a realităților țării, ideologii claselor dominante nu făceau altceva decît să slujească statu-quo-ul social și politic în ființă. Este meritul mișcării noastre muncitorești că, în acest climat, trecînd și ea printr-un proces adînc de clarificări politice și ideologice, a reușit să se impună în conștiința națiunii întregi, ca un factor dintre cei mai activi ai vieții politice și sociale românești.

Este simptomatic că problema socialismului a fost adusă și în incinta Parlamentului, unde exponenții partidelor burgheziei și moșierimii au ținut să se pronunțe ca adversari înverșunați ai ideilor revoluționare. „Cînd se introduce la noi în țară doctrina socialistă — era părerea conservatorului I. Grădișteanu relevată în ședința Adunării deputaților din 20 decembrie 1907 —, se face mai mult decît un rău, se face aproape o crimă”¹, fapt pentru care ziarele conservatoare nu s-au sfiit să ceară desființarea cercurilor „România muncitoare”, prezentate ca o primejdie pentru țară². Leitmotivul tuturor acestor alegații viza, deloc întîmplător, negarea sau combaterea pur și simplu a manifestării luptei de clasă. Dînd expresie unei linii diriguitoare a doctrinei politice conservatoare, N. Filipescu declara la Cameră în ziua de 30 noiembrie 1900: „principiul de căpetenie, care, în țara aceasta, dă rațiune de a fi Partidului conservator, [este] anume că Partidul conservator trebuie să fie vrăjmașul luptelor de clasă. Partidul conservator pe toate terenurile, fie în cestiunile țărănești, fie în ordinea socială, fie în ordinea politică, e vrăjmașul luptelor de clasă”³. Iar A. C. Cuza, lider al Partidului naționalist-democrat, dar de pe pozițiile și în interesul unui acerb conservatorism, ridicîndu-se împotriva lozincii „exproprierea expropriatorilor”, se afirma ca adversar înverșunat al țelului fundamental al luptei partidului clasei noastre muncitoare⁴. O convergență de opinie cu punctul de vedere oficial al Partidului conservator, care, în tendința apărării statutului politic al moșierimii, taxa drept socialiste orice măsuri urmărind o modificare cît de mică a structurilor sociale și politice existente⁵. „Declarîndu-le «socialiste» — remarca „Viitorul social” —, conservatorii combat orice reforme serioase în favoarea țăranilor”⁶.

Deși recunoștea că nu a citit „nici o carte de socialism”, șeful Partidului liberal, D. A. Sturdza, califica cu seninătate ideile socialiste ca niște „rătăcirii omenеști”⁷, pe care explicitîndu-le I. I. C. Brătianu le

¹ *Dezbaterile Adunării deputaților* (în continuare D.A.D.), ses. ord. 1907—1908, nr. 16, p. 189.

² „România muncitoare”, anul II, seria a II-a, nr. 24 din 13 august 1906.

³ D.A.D., ses. ord. 1900—1901, nr. 8, p. 95.

⁴ D.A.D., ses. ord. 1914, șed. din 25 martie 1914, nr. 28, p. 334.

⁵ Vezi, de pildă: N. Filipescu, *Tendințele socialiste ale guvernului Brătianu. Interpelare dezvoltată în ședința Camerei de la 26 februarie 1909*, București, 1909.

⁶ „Viitorul social”, anul I, nr. 4, noiembrie 1907, p. 316.

⁷ *Dezbaterile Senatului* (în continuare D.S.), ses. ord. 1907—1908, șed. din 25 ianuarie 1908, p. 341.

blama pentru că țintesc „la dărîmarea ordinii sociale”⁸, cum s-a pronunțat în 24 iunie 1909, la Craiova. Neputînd totuși nega influența reală a concepției marxiste, unii ideologi liberali au căutat să-i conteste valoarea practică în soluționarea problemelor sociale acute aflate la ordinea zilei⁹. Merită menționat și aportul „original” al lui Take Ionescu, șeful Partidului conservator-democrat, care socotea drept absurdă teoria luptei de clasă¹⁰. Ideologi ca Aurel C. Popovici, care a imprimat o direcție retrogradă revistei „Sămănătorul”, și A. C. Cuza, acesta căutînd să îndrepte Partidul naționalist-democrat spre extrema dreaptă a eșichierului politic românesc, s-au definit printr-un conservatorism rigid, reacționar; primul s-a detașat prin atacurile la adresa democrației în general¹¹ și a marxismului în special¹², iar cel de-al doilea prin xenofobismul său, opus dogmatic principiului internaționalismului proletar, promovat consecvent de mișcarea muncitorească din România¹³. Conservatorismul lui Aurel C. Popovici era dublat de un total confuzionism în planul vieții politice, unde — după el — trebuia să guverneze un fel de solidarism social global; țelul poporului întreg să fie „trebuințe materiale cît mai modeste, în schimb însă trebuințe ideale cît mai multe”¹⁴. Cu alte cuvinte, scria „România muncitoare”, proletariatul să nu mai lupte pentru propriile interese (legislație a muncii, drepturi și libertăți democratice), căci o atare acțiune, ca și răspîndirea ideilor revoluționare, însemna după ideologul sămănătorist, activitate antipatriotică¹⁵.

Virulența atacurilor se va afla în raport direct proporțional cu intensificarea întregii activități de organizare și propagandă a proletariatului român. Implicit, ele dădeau expresie temerilor claselor dominante în fața unui proces evident de maturizare a mișcării muncitorești, pe măsura răspîndirii în straturi largi ale populației a ideilor socialiste. „Socialismul — se afirma în ședința Camerei din 16 decembrie 1909 — a început să devină periculos îndată ce a trecut la această clasă” (proletariatul-*n.n.*)¹⁶.

În acest climat, reprezentanții de frunte ai proletariatului au întreprins o campanie intensă propagandistică, menită să evidențieze adevărul privind valoarea de conținut a concepției marxiste. „Dintre doctrinele sociale — remarca „România muncitoare” din 3 februarie 1902 —, socialismul este singura ce corespunde aspirațiilor reale ale clasei muncitoare”¹⁷. În opoziție cu cei care căutau să susțină un pretins caracter neștiințific al socialismului marxist¹⁸, ei au demonstrat că ideile marxismului nu sînt

⁸ *Calendarul muncii pe anul 1910*, Biblioteca „România muncitoare”, nr. 20, Cercul de editură socialistă, București, 1909, p. 99.

⁹ Vezi: Anibal Teodorescu, *Ideia socialistă și Karl Marx. Studiu critic*, București, 1907.

¹⁰ *Discursurile d-lui Take Ionescu de la 20 ianuarie — 22 iunie 1908*, București, 1908, p. 32.

¹¹ „Sămănătorul”, anul VII, nr. 13 din 5 martie 1908, p. 231; nr. 24 din 28 iunie 1908, p. 584.

¹² *Ibidem*, nr. 14 din 13 martie 1908, p. 285—286; nr. 20 din 11 mai 1908, p. 399—400; „Convorbiri literare”, anul XLII, nr. 3, martie 1908, p. 298—299, 302.

¹³ „Neamul românesc”, anul III, nr. 65 din 1 iunie 1908, p. 1022; „Frăția românească” (Iași), anul I, nr. 15 din 14 septembrie 1908, p. 217, 220.

¹⁴ A.C. Popovici, *Scopul în politică*, în „Sămănătorul”, anul VII, nr. 19 din 4 mai 1908.

¹⁵ „România muncitoare”, anul IV, seria a II-a, nr. 12 din 18—25 mai 1908.

¹⁶ D.A.D., ses. ord. 1909—1910, nr. 21, p. 216.

¹⁷ *Presa muncitorească și socialistă din România* (în continuare P.M.S.R.), vol. II (1900—1921), partea I (1900—1907), Editura politică, București, 1966, p. 225.

¹⁸ D.A.D., ses. ord. 1909—1910, nr. 21, p. 216.

o simplă fantezie, ci componentele armonioase ale unui sistem științific, legic și clar, ridicat pe realitățile economice, sociale și politice ale orinduirii capitaliste; că ținta sa este un ideal extrem de real în perspectiva ineluctabilă a procesului istoric — desființarea exploatării omului de către om —, pe care îl vor înfăptui masele muncitoare, avînd în frunte proletariatul, printr-o luptă de clasă înverșunată¹⁹.

Plecînd de la constatarea că „mulți adversari denunță socialismul ca o utopie, și încă ca o utopie periculoasă”²⁰, prin presa mișcării muncitorești, prin broșuri, studii, lucrări s-au explicat concepte fundamentale ale operei lui K. Marx și F. Engels²¹, iar prin conferințe, cursuri de științe sociale și politice, desfășurate în cadrul organizațiilor partidului clasei muncitoare, s-a evidențiat însemnătatea sa teoretică și practică. Comitetul Central al Uniunii Socialiste din România — constatau autoritățile liberale — „trimite prin diferite orașe și comune rurale din țară, misionari preparați pentru a întinde propaganda lor printre ceilalți meseriași neorganizați în sindicate, în special printre țărani”²². Răspunsul elocvent dat celor care negau valoarea științifică a marxismului a fost opera de organizare temeinică a clasei muncitoare în vederea doborîrii rînduieiilor burgheze. „Considerăm — declarau socialiștii români — ca o axiomă politică afirmațiunea că numai sub auspiciile socialismului și numai prin luptele proletariatului se va putea înfăptui renașterea politică a României”²³.

Cele arătate schițează doar momentele de referință ale unei activii tăți propagandistice de amploare, care a derutat și îngrijorat guvernânți vremii, siliți să caute cu febrilitate mijloace pentru contracararea ei. „Deoarece în timpul din urmă, propaganda socialistă... pare a dezvolta o mare activitate, iar aceste idei subversive ar putea prinde rădăcini în populațiunea noastră”²⁴, guvernul conservator preconiza, la 7 februarie 1907, rîspîndirea unor lucrări calomnioase destinate să contrabalanseze influența literaturii socialiste*. Numeroase ordine au plecat de la Ministerul de Interne în vederea luării unor măsuri, cele mai multe în afara legii, de stăvilire a penetrației literaturii, presei revoluționare în mijlocul maselor. „Rog cercetați foarte de aproape — suna telegrama cifrată trimisă prefectilor de ministrul V. Lascăr la 11 septembrie 1904 — dacă asemenea broșuri nu s-au distribuit și în județ la dvs. și sechestrați-le oriunde le veți găsi”²⁵. O atenție predilectă au acordat clasele dominante împiedicării cu orice preț a pătrunderii ideilor socialismului științific în lumea satului românesc, mediu ce s-a vădit prielnic receptării concepțiilor

¹⁹ „România muncitoare”, anul I, nr. 1 din 1 ianuarie 1902.

²⁰ „Viitorul social”, anul I, nr. 1, august 1907, p. 8.

²¹ *Karl Marx în publicistica română* (sub îngrijirea lui I. Popescu-Puțuri și A. Deac), București, 1972, p. 73—197; *Friedrich Engels în publicistica română* (sub îngrijirea lui I. Popescu-Puțuri și A. Deac), București, 1970, p. 254—314.

²² Arh. st. Craiova, fond Prefectura Dolj, dosar 102/1908, f. 50.

²³ P.M.S.R., vol. II (1900—1921), partea a II-a (1907—1916), Editura politică, București, 1968, p. 41.

²⁴ Arh. st. Craiova, fond Prefectura Dolj, dosar 89/1907, f. 16.

* Este vorba de traducerea lucrării lui Eugen Richter, *Unde duce socialismul* și broșura lui Al. Sturdza, *Ce însemnează socialismul în România*.

²⁵ Arh. st. Craiova, fond Prefectura Dolj, dosar 26/1904, f. 424—425.

înaintate, progresiste. Recunoscînd o stare de fapt, I. I. C. Brătianu se adresa astfel autorităților în subordine la 21 ianuarie 1908: „Sîntem informați că emisari ai Cercului socialist «România muncitoare» din București și ai organizațiilor sindicaliste din provincie, caută să distribuie la sate diferite broșuri în scop de a face propagandă. Vă rog dați ordine severe ca să nu se permită sub nici un cuvînt distribuirea de asemenea broșuri la țară. (subl. ns.). Iar în contra celor ce vor fi dovediți că se ocupă cu acest lucru să luați măsuri”²⁶. Însăși repetarea unor asemenea dispoziții atestă că, în confruntarea pe țărîmul practicii, sfidînd adversitățile și greutățile, concepția socialistă a fost victorioasă.

Primii ani ai secolului nostru se definesc și printr-o recrudescență, la o amplitudine fără precedent a tezei, devenită formulă-slogan: „socialismul — plantă exotică în România”. Pornind de la un fapt real, trecerea unor conducători socialiști la liberali, ideologi și oameni politici au căutat să acrediteze ideea disoluției mișcării organizate proletare și, implicit, lipsa ei de viabilitate în împrejurările specifice ale evoluției societății românești. Dacă presa conservatoare și-a manifestat satisfacția pentru un atare act — cum a făcut-o „Constituționalul” la 15 februarie 1900 —, cea liberală a dat semnalul explicațiilor de așa-zisă obiectivitate. La S. Sanielevici întîlnim prima întreprindere mai amplă de a fundamenta teoreticește că, prin plecarea a cîțiva lideri, însăși mișcarea muncitorească a dat faliment²⁷. În argumentația sa pedalează pe caracterul romantic, deci fără o bază reală, și mai ales pe acela de imitație al socialismului român, care ar fi fost implantat într-un sol nefertil; după el, „gruparea socialistă română a fost un reflex al celei europene”²⁸.

Teze reluate și completate de cei care, cu puțin timp înainte, se număraseră printre conducătorii partidului muncitorilor din România și de poporanîști. Pentru a aprecia la justa valoare argumentele lor trebuie să reamintim că, atît foștii lideri socialiști, cît și poporanîștii s-au încadrat deplin în Partidul liberal, „fără a lăsa perspective de întoarcere”²⁹, situație ce impune ca, tocmai din acest unghi de vedere să se aprecieze întreaga lor atitudine și activitate în epocă, puse în slujba nemijlocită sau mediată a intereselor partidului din care făceau parte³⁰. De asemenea, nu putem omite nici faptul că, aceste elemente s-au plasat în aripa stîngă a Partidului liberal, suportînd împotrivirea „cadrelor vechi”, și au acționat în unele momente în sensul lichidării stărilor de lucruri anacronice social-politice care împiedicau progresul țării. Activitatea lor de ansamblu, însă, nu a depășit, pe țărîm concret îndeosebi, limitele admise de conducerea Partidului liberal; în plus, poziția adoptată față de mișcarea muncitorească, față de acțiunile revoluționare s-a înscris în aliniamentele esențiale ale politicii cercurilor guvernante.

²⁶ Arh. C.C. al P.C.R., colecția 50, dosar 10.275, f. 21.

²⁷ „Economia națională”, anul XXIV, martie 1900, p. 235—250.

²⁸ *Ibidem*, p. 235.

²⁹ I.C. Atanasiu, *Mișcarea socialistă. 1881—1900*, vol. I, „Adevărul”, București, 1932, p. 352.

³⁰ Lucrețiu Pătrășcanu, *Problemele de bază ale României*, Editura „Socec”, București, 1944 p. 229. „Nu sîntem o grupare — declara G. Diamandi —, ci sîntem sînge din sîngele vostru și carne din carnea acestui partid”, iar C. Stere, vorbind despre reformele democratice se angaja: „vom lupta, nu în afară de partid, ci în lăuntru Partidului liberal” (D.A.D., ses. ord. 1901—1902, nr. 14, p. 85; nr. 11, p. 35).

Motivațiile de ordin general ale atitudinii foștilor socialiști le găsim concentrate în articolul lui I. Nădejde intitulat *Nădejdele socializării în România*³¹, cuprinzând formule, pe care le vom regăsi peste ani — în toate momentele care atestau manifestarea puternică a muncitorimii³², — nuanțate sau amplificate, la mulți ideologi angajați în combaterea activității revoluționare a partidului clasei muncitoare. Ca exemplu, la numai o lună, în aceeași revistă în care apăruse amintitul articol, se scria, la 15 iunie 1901, că socialismul este o utopie romantică, neputându-se realiza „pentru că nu se poate face ceva din nimica” (!?).

I. Nădejde a căutat să justifice părăsirea Partidului socialist ca rezultat al unor împrejurări obiective, vina căzînd asupra clasei muncitoare, care, nefiind pregătită pentru a înțelege rolul și misiunea sa istorică, „pătura cultă” a fost nevoită să părăsească muncitorii, de unde — după autor — „o adevărată atitudine de răsunătoare a învinuirii că socialismul e o plantă exotică”³³. Dacă Nădejde neagă vreun rezultat binefăcător activității partidului proletariatului, de reținut este recunoașterea sa, aproape explicită, că însăși mișcarea revoluționară în continuă creștere i-a îndepărtat pe cei care nu mai corespundeau exigențelor sale³⁴. El afirma, confundînd intenționat organizațiile muncitorești cu unii foști conducători că, oricum, Partidul socialist „ar fi căzut sub asalturile muncitorilor asupra părții culte”³⁵.

Într-adevăr, mișcarea muncitorească a privit ca un rău necesar plecarea foștilor lideri, căci, așa cum remarca Alecu Constantinescu la intrunirea muncitorilor de la Galați din 20 februarie 1900, „era și firesc ca d-lor ca fiii de burghezi să treacă în rîndurile burgheziei”³⁶. Actul lor, afirma cu încredere nezdruccinată în viitorul clasei muncitoare I. C. Frimu, „e de folos pentru mișcare,”³⁷ care a cîștigat „o prețioasă experiență”³⁸. Depășirea rapidă a aceluia moment dificil a fost posibilă tocmai datorită înțelegerii necesității consolidării temelilor întregii mișcări, operă complexă și multilaterală, materializată pe baza unui program izvorit din realitățile proprii ale țării și avînd ca țel perspectiva istorică a transformării socialiste a societății românești. Organizația politică a clasei noastre muncitoare s-a înfățișat pe scena politică a țării „ca un corp unit, ca o mișcare de sine stătătoare”, ca „simbolizarea întregului

³¹ „Noua revistă română”, nr. 33 din 1 mai 1901, p. 385—401.

³² Vezi, de pildă, pentru momentul apariției „României muncitoare” din 1902 interviurile, chiar ale lui I. Nădejde, acordate ziarului „Adevărul” (ca și întreaga sa acțiune publicistică la cîrmă redacțională a organului central de presă liberal „Voința națională”); sulta de articole din săptămînalul „Creditul”, cu articole ca cel din nr. 218, intitulat: *Cuiburi socialiste* și avînd ca scop tot demonstrarea exotismului socialismului în România, atacurile injurioase, din „Epoca” etc.

³³ I. Nădejde, *Loc. cit.*, p. 385.

³⁴ Nicolae Copoiu, *Refacerea Partidului social-democrat din România (1900—1910)*, București, Editura științifică, 1966, p. 61—63; Titu Georgescu, *De la revoluționarii democrați la fûurarii Partidului Comunist Român*, Editura politică, București, 1971, p. 54—55; Titu Georgescu, *Între două revoluții*, Editura „Scrisul românesc”, Craiova, 1974, p. 79.

³⁵ I. Nădejde, *Loc. cit.*, p. 392.

³⁶ „Lumea nouă”, anul VI, seria a III-a, nr. 34 din 5 martie 1900.

³⁷ P.M.S.R., vol. I (1865—1900), partea a II-a (1890—1900), Editura politică, București, 1964, p. 484.

³⁸ Arhiva Institutului de studii istorice și social-politice de pe lângă C.C. al P.C.R., fond XVII, dosar 58, f. 6.

proletariat conștient din țară în lupta lui pentru dezrobire”³⁹. Prin ea însăși, această bogată activitate făcea dovada perenității ideilor socialiste pe solul fertil al patriei.

Drept răspuns la afirmațiile nefondate privind o întregă epocă de activitate fructuoasă⁴⁰, cei care au rămas credincioși steagului roșu al proletariatului au relevat, pe linia unei continuități de gândire și acțiune, că, lupta clasei muncitoare în anii de la sfârșitul veacului al XIX-lea a avut ca rezultat o operă rodnică, de răspîndire în largime a ideilor socialismului științific, de muncă organizatorică asiduă, de afirmare a clasei muncitoare pe scena publică românească. „Vechea mișcare nu s-a pierdut. Nu numai că ea a lăsat o urmă neștearsă în toată viața politică și intelectuală a țării, dar continuă să trăiască astăzi în mișcarea prezentă ceea ce avea bun în ea fosta mișcare”⁴¹.

Pentru a-și face plauzibile afirmațiile, foștii lideri socialiști au căutat să argumenteze inexistența proletariatului în țara noastră, deci a bazei obiective a unei mișcări socialiste autentice. De aceea, I. Nădejde introduce în circulație ideea curioasă de „proletari europeni”, care trebuiau așteptați să se ivească pentru a se funda și la noi organizații socialiste⁴², în timp ce G. Diamandi recurge la un subterfugiu, aducînd în discuție „plaga pauperismului” (consistînd într-o masă informă de săraci, îndeosebi din mediul rural), ca trăsătură distinctivă condițiilor specifice ale țării și la începutul veacului nostru⁴³.

Publicațiile muncitorești au evidențiat fondul pernicios al unor atare sisteme de gândire, scriind: „A pretinde să aștepti ca România să ajungă din punct de vedere economic la gradul de dezvoltare al Angliei, Franței sau Germaniei și-apoi să începi mișcarea socialistă [este] un fel de sofisticărie teoretică pe care numai oamenii oboșiți o pot învoaca pentru a-și masca inacțiunea lor”⁴⁴. Fără a nega că stadiul dezvoltării României în acea epocă era al unei țări slab dezvoltate, cu o economie predominant agrară, reprezentanții de frunte ai mișcării muncitorești au relevat că principala caracteristică a economiei în ansamblu era dată de relațiile capitaliste. „Cu toate că nu sîntem o țară industrială, însă nu mai puțin industria începe și agricultura pe zi ce merge tinde să se industrializeze”⁴⁵; atunci, întrebau pe bună dreptate socialiștii, „se poate oare spune că nu există proletariat în România cînd statisticile oficiale ne spun că în marea și mica industrie sînt mai mult de 100 000 de lucrători neconținut întrebuițați?... Or dacă în toată România n-ar fi decît zece mii de muncitori, ei ar avea tot atîta drept să aibă partidul

³⁹ „România muncitoare”, anul III, seria a II-a, nr. 18 din 1—7 iulie 1907.

⁴⁰ I.C. Atanasiu aducea în discuție insuccesul, după el, al penetrării ideilor socialiste în mase („Lumea nouă”, anul VI, seria a III-a, nr. 32, din 20 februarie 1900; „Adevărul”, anul 44, nr. 14.572 din 4 iulie 1931).

⁴¹ P.M.S.R., vol. II (1900—1921), partea a II-a (1907—1916), p. 41.

⁴² I. Nădejde, *Loc. cit.*, p. 396.

⁴³ Această teorie prezentată în Adunarea deputaților (D.A.D., ses. ord. prelungită 1901—1902, nr. 43, p. 679), reluată în presă și conferințe publice, a fost dezvoltată îndeosebi în „Revista democrației române” (vezi: *Contribuție la istoria crizei socialiste din România*, în anul I, nr. 32 și 33 din 17 și 24 octombrie 1910, p. 1242—1251 și 1272—1279).

⁴⁴ „România muncitoare”, anul I, nr. 2 din 13 ianuarie 1902.

⁴⁵ P.M.S.R., vol. II (1900—1921), partea I (1900—1907), p. 218.

lor, doctrina lor, lupta lor ca și cele câteva sute de proprietari care constituiesc diferitele partide « istorice » din România”⁴⁶.

Indiferent de condiții, muncitorimea conștientă, împărtășind convingerea adincă că organizarea socială capitalistă este un *moment* trecător în dialectica procesului istoric, ce va fi înlocuită cu o alta, superioară, „unde în locul capitalului o muncă socialmente și raționalmente organizată... va hotări și producția și împărțirea bunurilor sociale”⁴⁷, a acționat în acest spirit innoitor. De aici și interesul constant al socialiștilor români pentru descifrarea drumului evoluției societății românești în vederea adoptării celei mai potrivite linii de acțiune, preocupare vădită în dezbaterile forumurilor mișcării muncitorești de la începutul veacului nostru ca și în lucrări teoretice, remarcându-se contribuțiile lui C. Dobrogeanu-Gherea și dr. C. Racovski. S-a pus astfel în lumină principiul fundamental, că *socialismul are un rol practic în România*, pe care-l va îndeplini aplicînd creator adevărurile marxismului la condițiile specifice, economice, social-politice și culturale ale societății românești⁴⁸.

Mișcarea muncitorească a trebuit să răspundă, în anii 1907—1908, atacului lansat de teoria poporanistă propagată de revista „Viața românească”, ale cărei principii de bază au fost expuse de C. Stere, cel mai autorizat exponent al acestui curent de idei, în studiul *Social-democratism sau poporanism?*⁴⁹. Titlul vorbește de la sine despre intenția autorului de a arăta că în România socialismul nu are rațiune de a fi, singura mișcare cu sorți de reușită fiind cea poporanistă, sau, cum el însuși o spunea, de a fundamenta ideologic teza, potrivit căreia: „socialismul nu e pentru țara românească o chestiune de actualitate. Mai mult, — un partid socialist serios e la noi cu neputință”⁵⁰.

Propunîndu-și astfel de obiective este de la sine înțeles interesul și satisfacția manifestată de presa oficială a vremii pentru „încercarea” lui Stere⁵¹. Este un adevăr suficient relevat și admis că poporanismul conținea idei pozitive, legate în principal de critica mării proprietăți moșierești, de înfățișarea situației grele a țărănimii, precum și altele vizînd democratizarea vieții politice⁵², multe dizarmonice cu direcția

⁴⁶ „România muncitoare”, anul I, seria a II-a, nr. 6 din 10 aprilie 1906.

⁴⁷ P.M.S.R., vol. II (1900—1921), partea I (1900—1907), p. 248.

⁴⁸ „România muncitoare”, anul I, seria a II-a, nr. 10 din 8 mai 1905.

⁴⁹ „Viața românească”, anul II, nr. 8, 9, 10 și 11 din august, septembrie, octombrie și noiembrie 1907; anul III, nr. 1 și 4 din ianuarie și aprilie 1908.

⁵⁰ Ibidem, anul III, nr. 6, iunie 1908, p. 468.

⁵¹ Vezi: „Opinia” din 4 septembrie 1907, „Săptămîna” din 15 septembrie 1907, „Viitorul” din 23 septembrie 1907 etc. Este sugestiv faptul că, Aurel C. Popovici îi imputa lui Stere, în „Sămănătorul” din 1 iunie 1908, de a fi manifestat chiar prea multe menajamente față de ideile socialiste.

⁵² Idei pozitive, dar care nu sînt suficiente pentru a justifica aprecierea de fond pe care o formulează Z. Ornea în monografia sa — de altfel o lucrare dintre cele mai competente consacrate poporanismului —, potrivit căreia acesta „a fost cu adevărat legatarul idealurilor pașoptiste, militînd pentru înfăptuirea sarcinilor istorice ale revoluției burghezo-democratice (Z. Ornea, *Poporanismul*, Editura „Minerva”, București, 1972, p. 15). În împrejurările de la sfîrșitul veacului al XIX-lea și începutul veacului al XX-lea, forța capabilă să desăvîrșească revoluția burghezo-democratică și să răspundă cerințelor de perspectivă ale societății românești nu mai putea fi alta decît clasa muncitoare, aliată cu țărănimia, condusă de partidul său revoluționar. „Proletariatul și țărănimia au preluat astfel moștenirea anului 1848. O moștenire grea cu sarcini și mai grele” —

politică oficială a Partidului liberal din care reprezentanții săi făceau parte⁵³. „Ceea ce trebuie de recunoscut de la început, ca un merit al mișcării poporaniste — scria „România muncitoare” din 6 aprilie 1908 —, e că ea... a căutat prin organul său « Viața românească » să atragă atențiunea opiniei publice asupra adevăratei stări de plins în care zace țărănimea noastră”. Dorințele lor s-au consumat, însă, mai ales pe planul dezbaterilor teoretice, prin intermediul cărora s-au străduit să influențeze opinia publică în sensul dorit; dar reformele propuse (nu numai de ei) au fost preluate și încorporate în doctrina liberală treptat, pe măsura întăririi poziției exponenților intereselor marii burghezii industriale și financiare.

Tezele poporanismului, ce înfățișeau deformat coordonatele evoluției generale a societății românești, pentru a acredita ideea pretensei inaplicabilități a „programului social-democrat” în țara noastră și deci inutilitatea mișcării socialiste — au relevat reprezentanții clasei muncitoare —, nu numai că erau profund eronate dar și retrograde. Ele au slujit nemijlocit, și am putea spune, au însoțit politica de represiuni a guvernului liberal, declanșată în primăvara anului 1907 la adresa mișcării revoluționare din țară. Astfel, studiul lui C. Stere începe să fie publicat la scurtă vreme după Conferința din 29 iunie — 1 iulie 1907, care, dînd expresie creșterii în conținut a mișcării muncitorești, a fundamentat crearea Uniunii Socialiste din România — ce prelua rolul unificator și conducător deținut pînă atunci de Cercul „România muncitoare” din București —, organism politic centralizator la scara întregii țări, autentic partid politic al clasei noastre muncitoare. Atitudine cu atît mai de condamnat, cu cît Stere recunoștea existența și manifestarea mișcării socialiste, scriind: „în România, fără îndoială a reinviat mișcarea social-democratică... s-au format organizațiuni destul de puternice, care fac întruniri, se adună în congrese, au un organ săptămînal pentru apărarea politicii lor... și o revistă lunară pentru formularea și propagarea ideilor teoretice...”⁵⁴.

Aspectele principale ale bătăliei ideologice duse de frunțașii mișcării muncitorești — un rol major revenind revistei teoretice „Viitorul social” —, care au întreprins o amplă analiză a realităților social-economice și politice din țara noastră, combătînd în mod științific tezele poporaniste și afirmînd necesitatea dezvoltării industriale a României, sînt un bun cîștigat al istoriografiei noastre⁵⁵. De aceea, ne vom opri

seria Lucrețiu Pătrășcanu (*Un veac de frămîntări sociale 1821—1907*, Editura politică, București, 1969, p. 341; vezi și: Titu Georgescu, *De la revoluționarii democrați la făurarii Partidului Comunist Român*, p. 6—7, 49). Această concluzie are o importanță principală decisivă și pentru înțelegerea dimensiunii istorice a confruntării dintre socialism și poporanism.

⁵³ Paradoxul este numai aparent, dacă ținem seama de faptul că Partidul liberal, reflex și al stadiului înapoiat al dezvoltării economice-sociale a țării, nu beneficia de o omogenitate de structură, în cadrul lui coexistînd, de pildă, reprezentanți ai moșierimii (D.A. Sturdza), ai marii burghezii (I.I.C. Brătianu), ai burgheziei sătești (poporanisti), ai intelectualității și micii burghezii orășenești (așa-zii „generoși”). Această situație nu a dus însă la constituirea unei grupări politice poporaniste de sine stătătoare.

⁵⁴ „Viața românească”, anul II, nr. 8, august 1907, p. 170.

⁵⁵ Nicolae Copoiu, *Op. cit.*, p. 204—212; *Unele aspecte din viața social-economică și politică a României oglindite în revista „Viitorul social” (1907—1908, 1913—1914)*, în „Viitorul social”, anul 2, nr. 3/1973, p. 551—563; I. Popescu-Puturi, *Problema agrară în viața ideologică și social-*

doar asupra a două aspecte. În primul rînd, tenta de originalitate a argumentelor lui Stere față de cele cunoscute ale teoretizărilor privind exotismul socialismului în țara noastră, transpare în folosirea tendențioasă a noțiunii de „proletariat industrial”. El a căutat să susțină, denaturînd texte cunoscute din operele lui K. Marx și F. Engels, că socialismul științific reprezintă interesele *numai* ale proletariatului industrial și nu ale întregii clase muncitoare; de aici concluzia, aparent firească: lipsind industria mare, nu este posibilă nici o mișcare socialistă viabilă ⁵⁶.

Așa cum scria dr. C. Racovski în studiul *Poporanism, socialism și realitate*, constatare valabilă și pentru cei care l-au urmat pe Stere, ideologul poporanist comitea o confuzie gravă (evident voită), „între condițiile ideale, pentru o puternică mișcare socialistă și pentru realizarea scopului final al socialismului, cu condițiile *minimum* ce se cer pentru existența unei mișcări socialiste” ⁵⁷. În această direcție a fost canalizată investigația adîncă întreprinsă de reprezentanții mișcării muncitorești, în vederea relevării caracterului capitalist al economiei românești. Un rol important în evidențierea existenței proletariatului (și a celui concentrat în mari uzine și fabrici) l-au jucat anchetele economice și sociologice inițiate de mișcarea muncitorească, care au făcut cunoscute condițiile de muncă și trai ale muncitorimii, numărul lucrătorilor, reprezentînd totodată și un mijloc direct și eficace de propagandă socialistă. S-a pus astfel în evidență „condiția necesară, fără de care socialismul n-are nici o rațiune de a fi” ⁵⁸.

După cum am amintit, un merit al curentului de idei poporanist a constat în aplecarea atentă asupra chestiunii agrare, descriînd în pagini virulente și plastice tabloul terifiant al realităților amare din lumea satului românesc. Nu punem în discuție posibilitățile de soluționare oferite, domeniu unde poporanismul a fost din nou depășit de gîndirea socialistă, remarcabilă prin efortul constant de cunoaștere a acestei probleme fundamentale pentru dezvoltarea generală a țării, ci atitudinea sa în legătură cu raporturile dintre proletariat (iarăși „industrial”) și țără-nime (privită ca o masă omogenă, nediferențiată), înfățișate prin prisma unei opoziții artificiale, ce nega orice posibilitate de apropiere ⁵⁹.

Poporanismul, a arătat revista „Viitorul social”, nu vrea să con-ceapă că „proletariatul poate merge mîna în mîna cu țărani” ⁶⁰, uitînd că „partidele socialiste din toate țările au îmbrățișat în activitatea lor politică nu numai interesele viitoare, dar și o foarte mare parte a intereselor actuale ale țărănilor mici proprietari, atît în domeniul politic cît și economic și social” ⁶¹. Cuvinte însoțite de fapte. Dacă atunci cînd

politică a României la începutul secolului la XX-lea în „Analele Institutului de studii istorice și social-politice de pe lîngă C.C. al P.C.R.”, anul XIII, nr. 1/1967, p. 33–35; *Alianța clasei muncitoare cu țărănimea muncitoare în România*, Editura politică, București, 1969, p. 85 și urm; Z. Ornea, *Op. cit.*, p. 131–138; Damian Hurezeanu, C. Dobrogeanu-Gherea. *Studiu social-istoric*, Editura politică, București, 1973, p. 190–192.

⁵⁶ „Viața românească”, anul II, nr. 8, august 1907, p. 175–176; vezi și nr. 9, septembrie 1907, p. 322.

⁵⁷ „Viitorul social”, anul I, nr. 11–12, iunie-iulie 1908, p. 331.

⁵⁸ Ibidem

⁵⁹ „Viața românească”, anul II, nr. 9, septembrie 1907, p. 261.

⁶⁰ „Viitorul social”, anul I, nr. 2, septembrie 1907, p. 190.

⁶¹ Ibidem, nr. 11–12, iunie-iulie, 1908, p. 336.

truditorii pământului s-au ridicat la luptă, clasa muncitoare s-a afirmat drept singura forță socială, care, în ansamblu său, și-a dat sprijinul țărănimii, în anii următori, perspectiva alianței muncitorești-țărănești a prins tot mai mult contur în concepția și practica revoluționară a partidului proletariatului român. Răscoala din 1907, subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu, a constituit „un moment deosebit de important în afirmarea pe arena politică națională atât a muncitorimii revoluționare, cât și a țărănimii — profund interesată în transformarea democratică a țării, în manifestarea unității și alianței celor două clase care militau pentru lichidarea exploatării și asupririi burghezo-moșierești”⁶².

Întărirea compoziției proletare a organizațiilor muncitorești, sporierea neîncetată a capacității lor de acțiune politică, concentrarea tuturor acestor forțe și energii la scară națională au provocat o vizibilă îngrijorare cercurilor guvernante, care, tocmai în vederea stăvilirii procesului revoluționar, au căutat să lanseze formula anarhismului mișcării muncitorești, diversiune destinată a legitima represiunea fățișă. În ședința Camerei din 18 ianuarie 1907, de pildă, conservatorul I. Brătescu solicita guvernului o atitudine drastică „pentru potolirea unei asemenea mișcări seditioase și subversive împotriva statului”, destinată a opri „puhoiul socialist să se întindă mai departe și să ne creeze dificultăți și mai mari”⁶³. Nu trebuie omisă nici campania presei oficiale (indeosebi conservatoare), ce a urmat răscoalei țăranilor, de găsire a „instigatorilor” în rîndurile socialistilor, urmată de acțiuni brutale împotriva organizațiilor proletariatului (închiderea sediilor și confiscarea materialelor propagandistice, expulzări, arestări, procese), metode ilegale, contrare prevederilor constituționale, dar posibile în măsura în care, fără nici o dovadă, în plin Parlament se calificau cercurile socialiste drept „societăți anarhice”⁶⁴.

Ripostind acestor afirmații tendențioase, socialistii români au arătat că proletariatul, partidul clasei muncitoare, luptă pentru întronarea în fapt a respectului legalității, pentru statuarea unui regim politic în care masele poporului muncitor să aibă cu adevărat acces la exercitarea drepturilor și libertăților democratice⁶⁵. „În țara românească există — scria „Viitorul social” — o putere care e menită să aducă regenerarea politică a României. Această putere este clasa muncitoare română”⁶⁶.

La constatarea că „mișcarea sindicalistă a luat niște proporțiuni din cele mai îngrijorătoare”, liderul conservator N. Filipescu răspunde simplu, prin teoretizarea dreptului statului de a interveni⁶⁷. Și, drept urmare, pentru ca societatea românească să nu se îndrepte „în spre țărmurile înșelătoare dar ademenitoare ale socialismului”⁶⁸, după cum se pronunța I. G. Duca, s-au votat legi în consecință. Simptomatic, chiar cu câteva zile înainte de atentatul împotriva primului ministru din 8 decembrie 1909, în ședințele Adunării deputaților, mișcarea socialistă era creditată cu

⁶² Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 8, Editura politică, București, 1973, p. 270—271.

⁶³ D.A.D., ses. ord. 1906—1907, nr. 20, p. 157.

⁶⁴ D.S., ses. ord. 1907—1908, nr. 27, p. 327.

⁶⁵ „România muncitoare”, anul IV, seria a II-a, nr. 2 din 9—16 martie 1908.

⁶⁶ „Viitorul social”, anul I, nr. 7, februarie 1908, p. 35.

⁶⁷ N. Filipescu, *Tendențele socialiste ale guvernului Brătianu*, p. 18.

⁶⁸ D.A.D., ses. ord. 1909—1910, șed. din 30 noiembrie 1909, nr. 11, p. 75.

atributele anarho-sindicalismului de M. G. Cantacuzino și C. Banu⁶⁹; iar în expunerea de motive la legea Orleanu se spunea că „proiectul de față e util și oportun pentru a scăpa muncitorimea de uneltirile, influența și acțiunea funestă a răscolitorilor de rele sociale”⁷⁰. De asemenea, însușirea și apărarea principiului internaționalismului proletar de mișcarea socialistă au fost socotite ca elemente evidente ale caracterului său de imitație a unor forme străine, de import a unor doctrine anarhiste⁷¹. Se nega ceea ce ideologia socialistă afirma cu tărie. „Dacă socialismul este puternic — remarca ziarul „România muncitoare” —, dacă izbînda sa este asigurată, aceasta e fiindcă el singur e expresiunea completă a tuturor intereselor materiale și morale ale națiunei”⁷².

Reprezentanții socialismului român au relevat faptul că principiile organizatorice, tactica și acțiunea politică a mișcării muncitorești nu au nici o tangență cu anarhismul. În revista „Viitorul social”, ca și în „România muncitoare”, s-a publicat o suită de materiale consacrate acestui scop, prilej totodată de afirmare a concepției revoluționare despre lume și societate de care era animată clasa noastră muncitoare. Astfel, în nota redacției revistei la articolul *Anarhia cugetării*, de C. Dobrogeanu-Gherea, se arăta: „Deși anarhismul n-a prins rădăcini pînă acum în țara noastră, propaganda social-democrată... tăindu-i de la început orice putință de dezvoltare — totuși, față de învinuirile repetate ale aceluia care vor cu orice preț să prezinte mișcarea noastră și ideile ce o călăuzesc drept anarhiste... (reproducem) prezentul articol”⁷³. Printr-o intensă activitate propagandistică s-a pus în lumină deosebirea fundamentală dintre mijloacele revoluționare și procedeele violente, teroriste, dintre organizarea și tactica revoluționară și acțiunea spontană, dintre conștiința adîncă de clasă și exacerbară eului individual, dintre morala socialistă și morala anarhistă, dintre concepția socialistă față de stat și atitudinea anarhică față de orice formă de stat etc.⁷⁴. „Felul organizației noastre, organizare de clasă, în sindicate profesionale și în partid politic de clasă, exclude cu desăvîrșire acțiunea individuală. Principiile și organizația noastră — scria „România muncitoare” —, cer, impun, o tactică colectivă, o tactică de masă”⁷⁵.

Alături de confruntarea directă au existat permanente încercări de capturare a muncitorimii la remorca politicii unor partide — îndeosebi

⁶⁹ *Ibidem*, șed. din 2 decembrie 1909, nr. 13, p. 97, 102.

⁷⁰ *Ibidem*, șed. din 16 decembrie 1909, nr. 21, p. 211. Vezi aprobarea măsurilor represive în „Săptămîna”, anul X, nr. 1 din 8 ianuarie 1910, p. 594.

⁷¹ D.A.D., ses. ord. 1909—1910, șed. din 18 decembrie 1909, nr. 23, p. 249; șed. din 11 februarie 1910, p. 594; „Frăția românească”, anul I, nr. 15 din 14 septembrie 1908, p. 221; „Neamul românesc”, anul III, nr. 22 din 20 februarie 1908, p. 221; „Noua revista română”, nr. 22 din 4 octombrie 1909.

⁷² „România muncitoare”, anul II, seria a II-a, nr. 46 din 14—21 ianuarie 1907.

⁷³ „Viitorul social”, anul I, nr. 8, martie 1908, p. 101 (reprodus după „Critica socială”, anul I, nr. 4, martie 1892).

⁷⁴ Vezi: „Viitorul social”, anul I, nr. 3, octombrie, 1907, p. 231—251; nr. 9, aprilie, 1908, p. 169—194; „România muncitoare”, anul I, seria a II-a, nr. 44 și 45 din 1 și 8 ianuarie 1905; anul III, seria a II-a, nr. 10 din 6—13 mai 1907; anul IV, seria a II-a, nr. 4 din 9—16 martie 1908; anul V, seria a II-a, nr. 85 din 10 decembrie 1909; anul VIII, seria a II-a, nr. 43 din 6 iunie 1913; nr. 88 din 8 noiembrie 1913; „Adevărul”, anul XXI, nr. 7247 din 8 noiembrie 1909; „Facla”, anul I, nr. 38 din 28 noiembrie 1910, p. 177—179.

⁷⁵ „România muncitoare”, anul V, seria a II-a, nr. 88 din 13 decembrie 1909.

pe planul cîștigării unor mase electorale —, care s-au subsumat acțiunii generale a partidelor claselor dominante de încadrare a manifestărilor proletare în perimetrul legalității în vigoare. Elocvente sînt încercările liberalilor, care, prin însăși actul renegator al părăsirii partidului clasei muncitoare de unii conducători, au sperat ca mase muncitoare să-i urmeze. Așa se explică și îndemnurile repetate ale acelor care înfățișau liberalismul ca portdrapel al democrației și chemau clasa muncitoare să-l urmeze. Întrucît „introducerea regimului capitalist în România trebuie să fie țelul și idealul oamenilor celor mai luminați și înaintați în idei”, se aprecia „a fi de mare ajutor elementele muncitoare, care pentru mult timp trebuie să dea sprijin liberalilor” în această lucrare ⁷⁶.

Delușim aici o tendință, care, departe de a fi singulară sau de circumstanță, se va înscrie cu atributul consecvenței și a complementării celei represive, în politica promovată de Partidul liberal față de mișcarea muncitorească. „Noi liberalii — scria I. G. Duca, la cîteva zile după Congresul Partidului socialist din 1910 — le spunem muncitorilor limpede și lămurit: dacă vreți maximum de bunăstare în înăuntrul societății capitaliste moderne, urmați-ne pe noi” ⁷⁷. Era o teză deosebită de periculoasă, cu serioase repercusiuni pe terenul practicii politice, cu precădere pe cel al politicii de alianțe a partidului clasei muncitoare. Îndemnurile acestea, mereu reinnoite, au slujit cercurilor guvernante în genere și au făcut ca Partidul socialist să se găsească singur în raport cu partidele claselor dominante în efortul de prefacere structurală a așezămintelor social-politice. Negarea deschisă a ființei de sine stătătoare a organizației revoluționare a proletariatului român a determinat ca mișcarea muncitorească să devină extrem de reticentă, manifestînd chiar o anume rigiditate, față de posibilitățile (foarte reduse de altfel, în condițiile sistemului politic existent) de colaborare sau alianță cu alte forțe interesate în propășirea țării.

Intenția canalizării mișcării muncitorești, printr-o activitate legislativă adecvată, spre forme organizatorice străine spiritului său de clasă a constituit o caracteristică a politicii claselor dominante din România. Chiar la începutul veacului — și sub presiunea unor evenimente legate de criza din 1899—1900, care a agravat chestiunea meseriașilor — se pune în discuție reintroducerea breslelor. Unul dintre promotori, N. Filipescu, le definea cu precizie scopul — de a răpi muncitorimea „ademenirilor propagandei socialiste” ⁷⁸. Nu trebuie să uităm că, dezbaterile desfășurate în Parlament în legătură cu legea meseriilor din 1902 au avut ca linie directoare impunerea obligativității corporațiilor ⁷⁹, unei părți însemnate

⁷⁶ „Tribuna liberală” (Galați), anul I, nr. 124 din 8 mai 1901.

⁷⁷ „Revista democrației române”, anul I, nr. 3 din 7 februarie 1910, p. 85.

⁷⁸ D.A.D., ses. ord. 1899—1900, șed. din 12 februarie 1900, nr. 40, p. 633.

⁷⁹ D.A.D., ses. ord. (prelungită) 1901—1902, șed. din 16 februarie 1902, nr. 43, p. 680—685.

a muncitorimii. Doctrina conservatoare a susținut cu ardoare necesitatea corporațiilor, ca cel mai eficace sistem de îndepărtare a muncitorimii de organizațiile revoluționare (și legea asigurărilor și meseriilor din 1912 poartă această pecete). „Noi sintem vrăjmașii organizărei sindicaliste și spunem franc și deschis — se exprima N. Filipescu la întrunirea din 9 noiembrie 1909 de la sala „Eintracht” — ... înțelegem să răpim muncitorimea din ghearele sindicalismului și s-o organizăm în corporațiuni”⁸⁰. Referindu-se la faptul că mișcarea muncitorească „trebuie să atragă atențiunea oamenilor care fac politică în România”, Al. Marghiloman contura și mai net direcția de acțiune a Partidului conservator, declarând că energiile ei „trebuie captate, canalizate”⁸¹.

Adevărate semnale de alarmă, deoarece realitatea atestă falimentul acestor încercări, rodul acțiunii socialiste — prin întruniri și manifestații, prin conferințe și presă, prin lupte greviste — vădindu-se în procesul impetuos de dezvoltare a organizațiilor profesionale muncitorești. „Idea sindicală — scria încă din 1906 „România muncitoare” — a cuprins muncitorimea din întreaga țară, și în fața corporațiilor în ruine se ridică, mîndre și puternice, sindicatele muncitorești”⁸².

Dacă amintim și disputa acerbă între partidele claselor dominante pentru cîștigarea maselor muncitoare de partea programului lor electoral (momente cînd, de pildă, Partidul conservator-democrat a lansat ideea unei posibile înglobări în rîndurile sale a socialiștilor) se explică în suficientă măsură de ce mișcarea muncitorească și-a detașat net poziția în raport cu acestea. Clasa muncitoare, scriau militanții socialiști „constituentă de menirea ei de clasă... nu mai primește să fie reprezentată prin procură de politicieni mai mult sau mai puțin democrați, mai mult sau mai puțin sinceri, ci caută să-și ia ea singură cauza în mînă”⁸³. S-au luat și măsuri de apărare a ființei de sine stătătoare a partidului clasei muncitoare, evidente în hotărîrile privind tactica de luptă adoptate de forumurile mișcării noastre muncitorești.

În asemenea confruntări politice și ideologice s-a realizat însăși călirea mișcării muncitorești. Ele s-au constituit ca momente revelatoare pentru gradul înalt atins de gîndirea teoretică și acțiunea practică socialiste. Ideologia socialistă, aplecîndu-se cu atenție asupra realităților țării, a dat răspunsuri menite să pună în lumină erorile, ca și scopurile de clasă urmărite de doctrinarii claselor dominante, a trasat, pe baza materialismului istoric, soluții originale, corespunzătoare specificului evoluției societății românești. Însăși prezența, și îndeosebi acuitatea confruntărilor, reprezintă mărturii zdrobitoare ale existenței reale și fără putință de tăgadă a socialismului în România, a influenței sale pe scena istoriei patriei.

⁸⁰ „Adevărul”, anul XXI, nr. 7.250 din 11 noiembrie 1909.

⁸¹ D.A.D., ses. ord. 1909—1910, șed. din 16 decembrie 1909, nr. 21, p. 226.

⁸² „România muncitoare”, anul II, seria a II-a, nr. 10 din 7—14 mai 1906.

⁸³ „România muncitoare”, anul I, seria a II-a, nr. 38 din 20 noiembrie 1905.

L’AFFIRMATION DE LA CONCEPTION SOCIALISTE DANS LES CONFRONTATIONS POLITIQUES ET IDEOLOGIQUES AU DEBUT DU XX-e SIECLE

RÉSUMÉ

Au début du XX-e siècle l’on constate une intensification, sur de multiples plans, des attaques des classes dominantes contre le mouvement ouvrier, qui, dans le domaine des débats idéologiques, revêtent la forme du dénigrement ou de la dénaturation de la conception socialiste. Dans les confrontations politiques et idéologiques fut mise en évidence la vision même des différentes classes et différents partis en ce qui concerne des questions vitales, dont dépendaient les destinées du pays.

La prémisses essentielle des tentatives faites par les idéologues des classes dominantes en vue de combattre la conception socialiste fut la défense du régime socio-politique existant, qu’ils souhaitaient perpétuer sous des formes immuables ou amender, adapté aux exigences de l’évolution sociale, conformément aux intérêts de la bourgeoisie et des grands propriétaires fonciers. Et tout ceci pendant que les représentants de la classe ouvrière réussaient à souligner les profondes contradictions du régime en vigueur, dans le plus authentique esprit marxiste scientifique, en démontrant le but, la mission déterminante du socialisme dans la transformation structurale de la société roumaine.

En contestant l’existence des conditions réelles pour la puissante affirmation des organisations prolétariennes ou en dénigrant l’idéologie révolutionnaire, dont étaient animés les socialistes roumains en ce qui concerne l’analyse des réalités du pays, les idéologues des classes dominantes ne faisaient que servir le statu-quo social et politique existant. C’est le mérite de notre mouvement ouvrier, lui-même passant par un processus profond d’éclaircissements politiques et idéologiques, d’avoir réussi à s’imposer dans la conscience de toute la nation, en tant que l’un des facteurs les plus actifs de la vie politique et sociale roumaine.

ÎN ÎNTÎMPINAREA CENTENARULUI INDEPENDENȚEI DE STAT A ROMÂNIEI

MĂSURILE LUATE DE COMANDAMENTUL ROMÂN PENTRU ACOPERIREA DUNĂRII ÎN PERIOADA APRILIE-AUGUST 1877

DE

General-maior CONSTANTIN OLTEANU

Încă din cele mai îndepărtate timpuri, pe lângă importanța ei economică, Dunărea a avut și o mare însemnătate de ordin strategic. Fiind navigabilă pe cea mai mare porțiune a cursului său, ea constituie, fie direct, fie indirect, prin canalele și afluenții ei, un drum pe apă cât se poate de util între centre industriale și comerciale din numeroase țări europene și Marea Neagră. Prin gurile Dunării, navele maritime pot ajunge, pe căile cele mai scurte, în Orientul apropiat și mijlociu, iar de aici tocmai spre India și îndepărtata Chină.

Numărîndu-se printre cele mai mari fluvii din Europa, Dunărea a jucat și un important rol militar. Ea a constituit, încă din antichitate, un drum folosit din plin de către cotropitori pentru invazii dar, în același timp, și un foarte bun obstacol natural de apărare pentru popoarele băștinașe și în mod deosebit pentru poporul român. Luptele desfășurate de oștile lui Mircea cel Bătrîn — în 1394, Vlad Țepeș — în 1462 și Mihai Viteazul — în 1595 pe linia Dunării împotriva forțelor otomane invadatoare au reliefat importanța marelui fluviu ca aliniament puternic, greu de forțat de către inamic și, în general, ușor de apărat, cu forțe puține, îndeosebi la punctele obligate de trecere.

În timpul războiului pentru cucerirea independenței de stat a României, o mare parte a cursului Dunării a devenit teatru de acțiuni militare. Apreciînd la justa sa valoare importanța fluviului ca un firesc aliniament de apărare, comandamentul român a hotărît să-l folosească pentru acoperirea concentrării și desfășurării strategice a armatei ruse și a teritoriului țării față de loviturile posibile ale trupelor turcești. În acest cadru, în perioada aprilie—august 1877, armata română mobilizată a fost concentrată pe linia Dunării, în câteva zone importante pentru apărarea teritoriului național. Măsurile luate de comandamentul român se înscriau în contextul situației generale din Balcani și se aplicau în condițiile în care se încheiase convenția militară româno-rusă și se proclamase independența de stat a României, acte primite cu ostilitate de către Poartă, care se afla în stare de război atît cu Rusia, cit și cu țara noastră.

Determinată de situația politică și militară din primăvara anului 1877 acoperirea pe linia Dunării executată de armata română a avut ca obiectiv major apărarea țării. În esență, acțiunea a urmărit prevenirea unui atac otoman și zădărnicierea oricăror încercări ale forțelor turcești de a trece la nord de Dunăre sau de a ocupa capete de pod pe teritoriul țării noastre, care ar fi putut avea drept consecință mutarea operațiilor militare dintre armatele otomane și rusești pe teritoriul României. Acoperirea s-a materializat prin intrarea forțelor principale ale armatei române într-un dispozitiv strategic pe malul nordic al fluviului, între Calafat și Barboși, acțiune începută și realizată concomitent cu mobilizarea armatei. Misiunea unităților și marilor unități române era de a apăra linia Dunării și îndeosebi a punctelor și zonelor care favorizau forțarea de către inamic — Gruia, Calafat, Bechet, Turnu Măgurele, Giurgiu, Brăila, Barboși. Trupele otomane care ar fi reușit să treacă pe malul românesc și să cucerească capete de pod urmau să fie nimicite prin contraatacuri energice. Referindu-se la necesitatea întreprinderii acestei măsuri, generalul Alexandru Cernat, pe atunci ministru de război, arăta: „Cursul evenimentelor desfășurându-se în jurul țării noastre într-un mod grav și amenințător, este de prima noastră datorie de a ne pune în pozițiune de a înlătura pericolul ce ar putea naște mersul lor pentru România”¹.

Apărarea liniei Dunării de către trupele române era o măsură care venea direct în favoarea operațiilor executate de trupele ruse. Apreciind acest fapt, într-o lucrare rusească publicată la 25 de ani de la intrarea României în războiul pentru independență se arăta că, înainte de concentrarea trupelor rusești, Dunărea juca un rol de seamă „ca linie de apărare ce acoperea desfășurarea strategică a armatei”².

Înainte de a analiza dispozitivul realizat de armata română și modul în care s-a desfășurat acoperirea liniei Dunării, considerăm necesar să facem o succintă privire asupra dispunerii și valorii forțelor otomane pe malul opus al Dunării. Ne vom referi, în principal, la acele trupe otomane care constituiau un pericol iminent pentru țara noastră și mai puțin la grupările de forțe ce se aflau în adâncime, dincolo de Balcani, la rezervele strategice ale inamicului. În această privință se impune constatarea că pe timpul războiului de la 1877 — 1878 efectivele armatei otomane au variat, iar organizarea și dispunerea lor au avut anumite fluctuații.

Pe baza analizei datelor furnizate de documentele de epocă, de lucrările românești și străine tipărite se poate reține că în perioada acoperirii executată de armata română pe Dunăre, forțele turcești de pe malul sudic dispuneau de circa 80 000 de oameni, fiind constituite în două grupări principale: prima, însumind în jur de 60 000 de militari, comandată de Osman Pașa, era dispusă în zona Vidin, iar cea de-a doua, avînd un efectiv de circa 20 000 oameni, sub comanda generalului Selami Pașa, în zona Rusciuk-Silistra. Pe teritoriul Dobrogei inamicul a concentrat în perioada imediat următoare o puternică grupare de forțe, coman-

¹ „Monitorul oficial”, nr. 11 din 22 mai 1877.

² *Războiul ruso-turc din 1877—78 în Peninsula balcanică*, tomul I, traducere făcută cu autorizația Marelui stat major rus de locotenent-colonelul I. Gărdescu, București, 1902, p. 17.

dată de generalul Ali Paşa, dispusă în principal în zonele Cernavodă, Hirşova, Măcin, Isaccea, Tulcea, Babadag şi Constanţa. Aceste forţe s-au opus corpului rus care, la 10 iunie 1877, a forţat Dunărea între Brăila şi Galaţi. Între Vidin şi Rusciuk se aflau concentrate detaşamente reduse ca valoare, de circa 5 000 oameni³, avînd garnizoane la Rahova, Nicopole, Sutoro şi în alte locuri. În afară de aceste trupe, în adîncime, între Vidin şi Rusciuk, se mai aflau circa 18 000 de militari otomani, majoritatea în zonele Şumla şi Varna, înapoia liniei Rusciuk-Silistra. Ținînd seama de zona lor de dispunere, aceste trupe pot fi considerate ca făcînd corp comun cu cele care ocupau linia Dunării, deoarece puteau comunica cu gruparea de la Rusciuk printr-o linie ferată. Una din misiunile ce reveneau acestor forţe otomane consta în reprimarea populaţiei din satele şi oraşele situate în interiorul Bulgariei. Alte forţe inamice erau dispuse în trecătorile principale ale Balcanilor, iar la sud de munţi şi în zona Constantinopol, circa 47 000 de oameni constituiau rezerva strategică la dispoziţia comandamentului suprem turc. Modul cum erau dispuse în spaţiu forţele otomane atît la început, cît mai ales după forţarea Dunării de către armata rusă, vădea pericolul unor riposte ofensive în ambele flancuri ale grupării ruse care ar fi încercat să treacă Balcanii şi să se angajeze spre Adrianopol. Datorită flotei puternice de care dispunea Turcia, forţe din compunerea rezervei strategice puteau ajunge în mai puţin de 24 ore în orice punct al Turciei europene sau al litoralului Mării Negre. De asemenea, în maximum trei zile ele s-ar fi putut concentra în cele mai îndepărtate zone ale Turciei asiatice.

În perioada cît trupele române au executat acoperirea pe Dunăre, gruparea otomană din zona Vidin a apărut cu o parte din forţe (valoarea unei divizii) oraşul şi cetatea, fiind dispusă în faţa Calafatului, o altă parte constituia trupe de garnizoană, iar restul, de valoarea unei divizii, se găsea în fortificaţiile exterioare, la confluenţa Timocului cu Lomul, extinzîndu-şi aripa dreaptă pînă la localitatea Rahova. Toate aceste forţe s-au aflat în fişia în care aveau să acţioneze diviziile române.

Gruparea din zona Rusciuk-Silistra îşi dispusese forţele principale la Rusciuk — în faţa trupelor române de la Giurgiu —, la Nicopole — în faţa oraşului Turnu Măgurele —, precum şi la Şiştov — în faţa localităţii româneşti Zimnicea. Odată cu începerea forţării Dunării această grupare otomană avea să opună o oarecare rezistenţă trupelor corpurilor 8, 9 şi 14 ruse.

Unele unităţi inamice aflate la Silistra ocupau lucrările de campanie şi fortificaţiile din faţa oraşului Călăraşi, iar cele de la Turtucaia, din faţa Olteniţei, se întindeau pînă aproape de Cernavodă.

În ceea ce priveşte armamentul trebuie menţionat că trupele otomane erau bine înzestrate. Infanteria dispunea de puşti sistem Henry Martini — cele mai moderne la data respectivă —, de puşti sistem Schneider şi Winchester, de asemenea cu bune caracteristici tehnico-tactice. Cavaleria era înzestrată în principal cu carabine sistem Winchester. Artileria dispunea de tunuri de cîmp sistem Krupp şi de numeroase piese de asediu de diverse modele. Pentru sprijinirea cu foc de pe Dunăre

³ G. Clément, *Campagne turco-russe de 1877—1878*, Paris, p. 41.

a trupelor terestre comandamentul otoman prevăzuse ca flotila de Dunăre să acționeze astfel: 23 de bastimente, numărând 5 canoniere cuirasate, 6 monitoare și 4 canoniere de lemn, între gura Siretului și gura Ialomiței; 2 canoniere la Oltenița; 2 monitoare și 4 canoniere de lemn între Turtucaia, Ruscuiuk și Șiștov; un monitor de lemn în dreptul Vidinului; o canonieră de lemn la Nicopole și alta la Lom Palanca. Încetineala cu care au acționat vasele otomane în lungul fluviului și conducerea lipsită de pricepere și energie a flotilei au făcut ca, efectiv, aceasta să nu conteze în timpul campaniei, marea majoritate a navelor fluviale otomane fiind scufundate sau capturate de ruși și de români în numai câteva zile la începutul războiului; celelalte au fost blocate prin baraje de mine sau focul bateriilor române și ruse instalate pe malul stîng al fluviului.

Din cele arătate mai înainte rezultă că în perioada acoperirii executată pe Dunăre de către trupele române, armata otomană de pe malul sudic al fluviului și din imediata vecinătate a acestuia dispunea de efective numeroase, era bine înarmată și ocupa un dispozitiv larg, adînc eșalonat, comandamentul inamic dispunînd în același timp de importante rezerve în spațiul strategic cu care ar fi putut interveni în scurt timp în oricare punct de pe linia fluviului.

Pornind de la o analiză obiectivă a situației, comandamentul român întevădea că forțele otomane de dincolo de Dunăre pot întreprinde acțiuni imediate în special în sectoarele Gruia, Calafat, Bechet și în zona cuprinsă între Nicopole și Silistra. Ca atare, se impunea luarea unor măsuri eficiente cu privire la dispunerea forțelor române în așa fel încît ele să fie în măsură să contracareze rapid acțiunile inamicului. Subliniind acest fapt, maiorul Ion Popovici arăta: „Deschiderea ostilităților fiind inevitabilă cu sosirea primăverii și cum rușii nu puteau să se afle imediat în valea Dunării pentru a împiedica pe turci de a ocupa punctele importante pe malul stîng, precum podul de la Barboși, Brăila, Giurgiu, Turnu Măgurele, Calafat sau chiar să înainteze asupra Bucureștilor, era de cel mai mare interes ca armata română să ocupe poziții de unde să poată, mai cu eficacitate, împiedica incursiunea”⁴.

În cadrul măsurilor luate de comandamentul român pentru acoperirea liniei Dunării împotriva unor eventuale atacuri ale forțelor otomane un loc important l-a avut apărarea podului de cale ferată de la Barboși, a orașului Calafat și a împrejurimilor acestuia, puncte de importanță deosebită în sistemul de ansamblu al apărării. Evidențiind necesitatea stabilirii unor măsuri oportune privind apărarea podului de la Barboși, generalul Ștefan Fălcoianu aprecia că atunci, în 1877, singura comunicație importantă care lega Muntenia cu Moldova „era linia de cale ferată care trecea prin Brăila și Barboși și podul de pe Siret, dar acest din urmă punct, fiind în apropiere de Dunăre, era expus a fi distrus de flotila turcească. O asemenea nenorocire ar fi împiedicat pentru mult timp comunicația cu Moldova, ar fi întîrziat peste măsură operațiunile armatei rusești, ar fi făcut cu neputință transportarea materialelor grele, precum tunurile de pozițiune și de asediu /.../ Prin urmare podul căii ferate de la Barboși era un obiectiv /.../ important pentru

⁴ Citat după *Pagini din gîndirea militară românească 1821–1916*, București, Edit. militară, 1969, p. 356.

armata turcească și ocuparea acestui punct i-ar fi înlesnit ocuparea pozițiunii Galațiului care comandă comunicarea directă cu Basarabia și cursul Dunării de jos pe o mare întindere. Această însemnătate a podului căii ferate de la Barboși nu a scăpat din vedere armatei române care a luat din timp măsurile necesare, ridicând baterii atât în contra monitoarelor turcești de pe Dunăre cât și în contra încercărilor pentru distrugerea podului și cu modul acesta se asigură totodată comunicațiunea diviziunii a III-a române spre București și transportarea repede a trupelor din Moldova. Această apărare a fost apreciată în urmă când la 13/25 aprilie turcii viind cu monitoarele lor spre a distruge podul au fost întâmpinați și respinși /.../ de baterii române. Când s-au predat aceste lucrări rușilor ei au exprimat recunoștința lor, căci astfel ei au fost scutiți de mari neajunsuri”⁵.

La fel de acut se pune și problema fortificării și apărării Calafatului de către trupele noastre. În planurile armatei române de acoperire a liniei Dunării el constituia un punct important, de menținerea căruia depindea în mare măsură stabilitatea unui întins sector al apărării de pe malul nordic al fluviului. Subliniind necesitatea fortificării și menținerii zonei Calafatului, același general aprecia: „Nu mai puțin însemnată era în Oltenia pozițiunea strategică a Calafatului, recunoscută astfel și din războaiele anterioare, ceea ce și reclamase ridicarea peste Dunăre de către turci a cetății Vidin. Înălțimile pe care se afla orașul Calafat cobor în clinuri repezi și dulci, formînd un promontoriu în fața cetății Vidin care acoperă una din comunicațiile cele mai însemnate spre Rumelia. Ocuparea dar a pozițiunii Calafatului de către turci ar fi dat cetății Vidinului o putere considerabilă, căci Calafatul ar fi devenit atunci un cap de pod puternic care ar fi favorizat o mișcare de întoarcere asupra armatei rusești”⁶. Pentru apărarea Calafatului și a împrejurimilor, ca dealtfel și a altor localități de pe malul românesc al Dunării, s-au luat o seamă de măsuri. Printre altele, s-a mărit efectivul trupelor române din zonă; s-au construit noi lucrări de fortificații, s-au lărgit și consolidat cele existente; s-a întărit garnizoana cu noi guri de foc de artilerie etc. Necesitatea fortificării Calafatului, ca și atitudinea ostilă a turcilor, l-a determinat pe domnitorul Carol să țină, la 2 aprilie 1877, un consiliu de miniștri extraordinar în care s-a hotărît ca trupele române concentrate în apropiere de Calafat să fie întărite cu cîteva regimente de infanterie, subunități de vînători și de artilerie⁷. Pînă la data de 19 aprilie trupele române destinate să întărească zona Calafatului se aflau deja în poziție. „La început, înainte de a începe ostilitățile — se apreciază în lucrarea mai sus citată — românii, destul de nehotărîți, au îndepărtat de Calafat trupele ce le aveau, dar după 15 aprilie le-au întors în această direcție astfel că la 1 mai pozițiile erau din nou ocupate; pe 2 mai turcii din Vidin aveau în fața lor mai multe regimente și 20 de tunuri în poziții”⁸. La scurt timp după aceea între trupele turcești de pe malul bulgăresc

⁵ General Ștefan Fălcoianu, *Istoria războiului din 1877—1878 (ruso-româno-turc)*, curs profesat la Școala superioară de război, 1895, p. 33—35.

⁶ *Ibidem*.

⁷ Amédée le Faure, *Histoire de la guerre d'Orient 1877*, Paris, 1878, p. 184. Datele din citat sînt după stilul nou.

⁸ *Ibidem*, p. 198.

al fluviului și trupele române care ocupau garnizoana Calafat a început un duel de artilerie. Astfel, în ziua de 26 aprilie bateriile otomane au deschis focul asupra trupelor noastre, dar artileria română a răspuns cu promptitudine. Aceste dueluri, care aveau apoi să se prelungească în timp, n-au avut un rezultat prea mare: câteva case au fost distruse de o parte și cealaltă, iar câțiva militari uciși. După data de 8 mai canonade între români și turci s-au semnalat și în zona Turtucaia, respectiv Oltenița. Tunarii români au lovit de această dată mai eficient pozițiile inamicului, producându-i pierderi în oameni și materiale.

Privită în timp și în spațiu, acoperirea Dunării a avut două etape distincte: într-o primă etapă armata română a apărat singură linia Dunării, iar în cea de-a doua etapă, care începe după sosirea trupelor rusești în zonă, trupele noastre au predat treptat sectoarele ocupate la est de Olt forțelor rusești, ele concentrându-se la vest de riul Olt.

La 25 aprilie 1877, deci în prima etapă a acoperirii, armata română se afla în următorul dispozitiv strategic de ansamblu: Corpul 1 armată, format din diviziile 1 și 2 infanterie, era dispus în Oltenia, având misiunea principală de a bara direcția Vidin—Calafat. În detaliu, acest corp de armată urma să-și definitiveze următorul dispozitiv: la Calafat, Batalionul 5 vânători, Regimentul 4 linie, escadroanele Dolj și Mehedinți din Regimentul 1 călărași, bateriile 1, 2 și 6 din Regimentul 1 artilerie și bateriile 4, 5 și 6 din Regimentul 2 artilerie; la Ciuperceni, Regimentul 1 linie, batalionul 1 din Regimentul 2 dorobanți, escadronul Gorj din Regimentul 2 călărași și bateria 1 din Regimentul 2 artilerie; la Cetate, Desa și Rastu, celelalte escadroane din regimintele 1 și 2 călărași. Divizia 2 infanterie trebuia să-și prelungească dispozitivul și să apere flancurile trupelor române din zona Calafat, dispunând la Cetate de Regimentul 3 linie, Regimentul 5 dorobanți, două escadroane din Regimentul 4 călărași, bateria 3 din Regimentul 4 călărași, bateria 3 din Regimentul 1 artilerie; la Moțaței, Batalionul 1 vânători; la Băilești, Regimentul 6 dorobanți; la Galicea-Mare, Regimentul 7 dorobanți; un batalion din Regimentul 6 linie și bateriile 4 și 5 din Regimentul 1 artilerie, la Negoii; un batalion din Regimentul 6 linie, la Bistrețu; escadroanele Regimentului 1 roșiori patrulau și supravegheau malurile Dunării între Jighera și Bechet.

Corpul 2 armată, format din diviziile 3 și 4, infanterie, a fost dispus în zona București și împrejurimi cu misiunea de a bara direcțiile Rusciuk—Giurgiu—București și Turtucaia—Oltenița—Slobozia. Divizia 3 infanterie trebuia să dispună la Giurgiu, în avangardă, Regimentul 2 linie, un escadron din Regimentul 2 roșiori și Regimentul 6 roșiori, care să patruleze între Giurgiu și Oinacu; la Daia au ocupat poziții Regimentul 9 dorobanți și batalionul 1 din Regimentul 11 dorobanți, iar la Frățești, Turbatu și Stănești Batalionul 3 vânători, Regimentul 8 linie, Regimentul 10 dorobanți, Regimentul 5 călărași.

Divizia 4 infanterie urma să trimită spre Budești și Negoiești Batalionul 2 vânători, un batalion din Regimentul 7 linie, Regimentul 8 călărași și bateria 4 din Regimentul 4 artilerie, iar la Gruia și Buciumeni regimintele 5 linie și 16 dorobanți; celălalt batalion din Regimentul 7 linie, un batalion din Regimentul 15 dorobanți, Regimentul

3 călărași și bateria 5 din Regimentul 3 artilerie trebuiau să fie trimise pe calea ferată la Piatra Olt și de acolo, în marș forțat, la Dunăre cu misiunea de a acoperi intervalul dintre corpurile 1 și 2 armată⁹. În rezerva generală a armatei române, dispusă la București, se aflau: regimentele 13 și 14 dorobanți, Regimentul 2 roșiori (3 escadroane), celelalte baterii divizionare din rezervă, care la nevoie puteau fi întărite cu o companie și două escadroane de jandarmi, 5 legiuni de gărzi orașenești, al căror efectiv se ridica la aproape 10 000 de oameni¹⁰.

Trupele române care urmau să intre în dispozitivul de acoperire erau bine echipate și dotate cu armament, fiind în măsură să-și îndeplinească în mod corespunzător misiunea. Evidențiind acest fapt, corespondentul ziarului englez „The Times”, care a asistat pe câmpul de la Cotroceni „la trecerea în revistă a Diviziei 4”, comandată de generalul Manu, scria la 8 mai 1877: „Am fost foarte surprins de frumoasa înfățișare a acestor trupe. Sint excelent echipate, din toate privințele, căci sint de prima calitate, iar instrucția diferitelor unități bună și arătînd o pregătire îngrijită. Această divizie va intra în acțiune imediat, în apropiere de Oltenița”¹¹

Această primă etapă a perioadei de acoperire a avut, în afară de îndeplinirea misiunilor arătate mai înainte, și un efect pozitiv pentru pregătirea comandamentelor și trupelor în vederea viitoarelor lupte. Timp de câteva luni unitățile române s-au aflat în permanență mișcare: inițial mobilizarea și adunarea trupelor în zonele Focșani, Galați, București și Craiova, apoi deplasarea acestora către linia Dunării, ocupînd poziții la Oltenița, Giurgiu, Calafat și în alte locuri și, în sfîrșit, concentrarea unei mari părți a armatei la vest de Olt, după sosirea armatei ruse. Avînd o pregătire corespunzătoare și un moral ridicat, determinat de dreptatea cauzei pentru care erau chemate să lupte, trupele române au izbutit să intre la timp în dispozitivul ordonat. Cu toată primăvara ploioasă care desfundase drumurile și îngreunase deplasarea — scria T. C. Văcărescu —, trupele noastre au parcurs pe jos distanțe destul de mari¹². Unitățile de dorobanți, cele de linie și de vînători au executat deplasările în ceea mai mare parte pe jos, parcurgînd pînă la 60 km pe zi¹³.

Referindu-se la starea de spirit bună a trupelor, același autor scria: „Ajuns la conac, ciobanul sau bouarul sub haină de linior, de dorobanț ori călăraș depunea arma, lua fluierul și regimentul se prindea vesel în horă, fără ca nimeni să se gîndească la osteneală. Dar nu numai aptitudinile la marș, rezistența la oboseli, ușurința în mișcări făceau o bună trupă din infanteria noastră”. La fel de bine s-au comportat pe timpul marșurilor lungi și obositoare și trupele din celelalte arme: călărași, artilerie, geniu. De pildă, escadronul de călărași din județul Ialomița a străbătut, la începutul mobilizării, distanța Călărași — București, adică 120 km, în 36 de ore¹⁴.

În timpul celei de-a doua etape a acoperirii Dunării, pe măsura ajungerii și concentrării trupelor ruse în Muntenia în vederea forțării

⁹ T.C. Văcărescu, *Luptele românilor în rebelul din 1877—1878*, București, 1887, p. 45—46.

¹⁰ T.C. Văcărescu, *op. cit.*, p. 46—47.

¹¹ Generalul Radu Rosetti, *Cîteva extrase din presa engleză 1877—1878*, în „Anuarul Institutului de istorie națională”, IV, București, 1927, p. 368.

¹² T.C. Văcărescu, *op. cit.*, p. 212.

¹³ Ibidem.

¹⁴ Ibidem.

fluviului, armata română s-a regrupat la vest de riul Olt întrucît, după cum se ştie, iniţial ruşii au respins propunerile făcute de guvernul român cu privire la participarea forţelor noastre la operaţiunile de la sud de Dunăre. La mijlocul lunii iunie 1877 marile unităţi ale armatei române se găseau dispuse astfel: Divizia 1 infanterie în sectorul Jiu—Moţăţei; diviziile 3 şi 4 în sectorul Islaz — Bechet; Corpul 1 armată avea cartierul general la Calafat, Corpul 2 armată la Caracal, iar Marele cartier general se afla la Poiana. Trupele noastre au rămas în acest dispozitiv pînă în ajunul zilei în care ele aveau să treacă la sud de Dunăre, apărînd în toată această perioadă malul stîng al fluviului şi ostroavele împotriva atacurilor locale executate de inamic.

Dislocarea armatei române la vest de riul Olt a determinat şi deplasarea forţelor fluviale în acea zonă. Ca urmare, ostaşii şi ofiţerii de pe nave au fost trimişi în zona Calafat, încadrînd bateriile de coastă. În scopul suplinirii misiunilor ce le putea îndeplini artileria de asediu, care era puţină, la nivelul conducerii armatei s-a hotărît constituirea unui „Corp de asediu”, format din 320 de ostaşi, încadrat cu ofiţeri de artilerie şi de marină şi dotat cu 16 tunuri şi 12 mortiere.

În cadrul acoperirii liniei Dunării, pe unele direcţii mai importante de interzis s-au executat lucrări genistice complexe. Misiunea a revenit în principal subunităţilor române de geniu ce se găseau în organica armatei, dar şi trupelor de infanterie şi de artilerie. Printre lucrările executate de geniştii români în perioada analizată un loc important l-au ocupat cele din zonele Barboşi şi Calafat. Amenajările genistice din zona Barboşi au început la sfîrşitul lui noiembrie 1876 şi s-au încheiat în martie 1877. În acest timp s-a construit o redută şi s-au executat două poziţii de baterii de artilerie destinate, în principal, să împiedice monitoarele turceşti de a se apropia de gura Siretului ca să distrugă podul de la Barboşi. În ceea ce priveşte poziţiile bateriilor, prima era dispusă pe dealul Țiglinei, destinată a supraveghea Dunărea între Galaţi şi Siret, iar cea de-a doua pe înălţimea Tighirinei, în faţa podului de la Barboşi, avînd menirea să ţină sub foc gura Siretului şi să apere podul. Reduta, care s-a executat după construirea poziţiilor de artilerie, era aşezată în imediata apropiere a bateriei de la Țiglinea, pe şoseaua Galaţi — Barboşi. Destinată atît infanteriştilor cît şi artileriştilor, aceasta juca rolul „de punct de sprijin al poziţiei”. Lucrările respective au fost ocupate pînă la 12 aprilie 1877, cînd în zonă au sosit trupele ruse, de către subunităţi ale Diviziei 3 infanterie şi de compania 4 geniu.

Lucrările de fortificaţii de la Calafat au început spre sfîrşitul anului 1876 şi s-au încheiat în toamna anului 1877; ele au fost executate de către militarii unităţilor de infanterie şi de artilerie care se aflau în dispozitiv în zonă. Dispozitivul subunităţilor dunărene de artilerie de la Calafat era următorul: bateria „Carol”, pe înălţimile de la nord de oraş, dispunînd de 6 tunuri de 87 mm, avea misiunea să ţină sub foc Dunărea şi să lovească bateriile turceşti din Vidin; bateria „Elisabeta”, puţin mai la nord de bateria „Carol”, dispunînd de tunuri de calibrul 150 mm, avea o misiune asemănătoare; bateria „Mircea”, dispunînd de 6 tunuri calibrul 150 mm, avea poziţia pe o ridicătură de teren în partea de vest a oraşului Calafat cu posibilităţi de a lovi cu foc obiectivele de pe fluviu şi cetatea Vidinului; bateria „Ştefan cel Mare”, avînd 6 tunuri

de 87 mm, era dispusă pe o înălțime de lângă orașul Calafat, cu misiunea de a bate Dunărea; bateria „Mihai Bravul”, care avea 15 tunuri de câmp, ocupa o poziție la imediat sud de oraș și avea misiunea de a interveni cu foc în varianta în care turcii ar fi trecut cursul de apă la Ciuperчені. Ceva mai târziu au fost amenajate pozițiile unor noi baterii de artilerie — „Independența” și „Renașterea” — la sud de oraș, precum și altele. Cu toate acestea, se poate aprecia că zona Calafatului rămânea vulnerabilă în cazul în care turcii ar fi încercat să treacă Dunărea în acest sector cu forțe puternice, ei putând întoarce apărarea trupelor române pe la nord ori pe la sud. Pentru a fortifica în continuare zona s-a dat misiune trupelor de geniu să execute noi lucrări de apărare. Au fost construite mai multe redute, printre care „Transilvania” și „Bucovina”, ele fiind legate prin șanțuri de comunicații. În felul acesta sistemul apărării din zona Calafat a fost consolidat, apărarea a devenit mai adâncă, permițând o rezistență îndelungată chiar la încercuire¹⁵.

În literatura militară apărută imediat după războiul de independență, precum și în cea publicată mai târziu, această parte a acțiunilor întreprinse de armata română în timpul războiului pentru independență — acoperirea Dunării — nu a fost, după părerea noastră, suficient tratată și analizată. Dacă unii autori, participanți sau nu la război, au înfățișat acțiunile respective pînă la amănunt, au sesizat implicit rolul strategic al acțiunii întreprinse de armata română, ei nu au reușit decît parțial să pună în lumină însemnătatea ei politică și militară, să însoțească faptele cu concluzii științifice fundamentate. Documentele studiate și interpretate ne permit ca acum, după trecerea a 100 de ani de la începerea războiului pentru cucerirea independenței de stat a României, să relevăm noi lucruri, noi dimensiuni și noi concluzii ale respectivei acțiuni de amploare strategică.

O primă concluzie constă în faptul că acoperirea executată de armata română în lunile aprilie—august 1877 a fost parte constitutivă a războiului și s-a încadrat organic în el, reprezentînd, am putea spune, prima secțiune cronologică a acestuia. În acest interval de timp armata română a luat unele măsuri impuse de situație pentru a-și realiza posibilitatea unei defensive eficiente, urmînd ca apoi, trecînd Dunărea, să opereze ofensiv împreună cu armata rusă și, eventual, cu detașamente de voluntari bulgari. O altă concluzie ce se poate desprinde din interpretarea materialului cercetat este legată de faptul că acoperirea liniei Dunării a îmbrăcat caracterul unei ample acțiuni executată de armata română încă din perioada inițială a războiului. Într-adevăr, pînă la gruparea armatei la vest de riul Olt frontul acoperit de cele două corpuri de armată, respectiv de patru divizii, se întindea de la Barboși la Calafat, adică, în linie dreaptă, pe o lungime de peste 420 km, iar, dacă socotim meandrele traseului fluviului Dunărea, însuma peste 650 km. De aici rezultă dificultățile întîmpinate de comandamentul român în stabilirea principalelor direcții de interzis și a „îmbrăca” cu forțe și mijloace limitate acest front de dimensiuni uriașe pentru posibilitățile de atunci ale statului nostru. Se cuvine să se mai sublinieze că ceea ce a întreprins

¹⁵ Colonel C.N. Hîrjeu, *Istoria armei genului*, București, 1902, p. 28—32.

armata română pe linia Dunării n-a fost o acțiune demonstrativă, ci o apărare de amploare strategică, organizată și desfășurată după toate regulile artei militare contemporane evenimentului. „Este de remarcat — sublinia maiorul Ion Popovici — modul cum a trebuit să îndeplinească armata română, în această perioadă critică, diferitele operații ce necesită mobilizarea și concentrarea, căutînd în același timp să apere frontiera și punctele cele mai importante de pe ea”¹⁶. Evidențiind în continuare greutățile ce trebuiau înfrînte pentru a se putea face față nevoilor impuse de situație, același autor continuă: „În adevăr, mijloacele de apărare erau, la început, în mare disproporție cu lungimea de frontieră, însă s-a căutat a nu se pierde din vedere principiul apărării unui curs de apă, căci, pe măsură ce trupele se mobilizau, mici detașamente erau trimise către punctele ce ofereau inamicului mai mult interes de a le stăpîni, așa că numai grație acestei măsuri premergătoare se datorește stăpînirea exercitată asupra turcilor de a nu fi prea agresivi și, prin urmare, salvarea teritoriului țării de nenorocirile unei încălcări. Se întreprinseră în același timp două mari misiuni: a proteja mobilizarea și a apăra teritoriul, în plus armata română servea de acoperămint marșului coloanelor rusești în valea Dunării”¹⁷.

O a treia concluzie se referă la viziunea politică de perspectivă în care a fost inițiată și concepută acoperirea, la modul în care comandamentul român a intuit evoluția evenimentelor. Faptul ne apare cu atît mai important dacă ținem seama că dispunerea armatei pe linia Dunării s-a făcut, așa cum s-a arătat, înaintea actului istoric propriu-zis, al proclamării independenței de stat a României. Cînd, la 9 mai 1877, România s-a declarat țară neatîrnată, armata ei se afla deja instalată într-un dispozitiv strategic, pe poziții întărite, fiind în măsură să riposteze cu energie la provocările întreprinse de forțe otomane din diferite puncte și de garnizoane de dincolo de Dunăre. Aflăte din timp în poziții, unele bine fortificate, trupele române au fost în măsură să respingă incursiunile inamicului la nord de fluviu, aceasta constituind una din trăsăturile definitorii ale unei interesante și plină de învățăminte acțiuni militare.

În sfîrșit, ținem să mai subliniem încrederea și osmoza ce s-a creat în acea perioadă, ca și după aceea, între armata română și masele populare. Mobilizarea armatei și a celorlalte forțe, dispunerea lor în poziții de luptă la frontiera amenințată au dat încredere poporului în forțele sale, întărindu-i convingerea că ceea ce înfăptuise — independența națională — va fi apărat cu succes și consolidat. La rîndul ei, armata, avînd din plin sprijinul material și moral al maselor, apreciînd dragostea și încrederea cu care era înconjurată de întreaga suflare românească, se simțea mai puternică, fapt care s-a materializat în comportarea ei cu demnitate pe cîmpul de război, fiind tot timpul la înălțimea misiunii încredințate. Așadar, proclamarea independenței, țelul de veacuri al neamului nostru, a constituit cauza unirii eforturilor întregului popor în lupta dreaptă în care se angajase tot românul.

Sub aspect pur militar, dispozitivul strategic de acoperire a avut limita dinainte pe fluviul Dunărea, sprijinindu-se deci pe un obstacol

¹⁶ *Pağin din gîndirea militară românească, 1821—1916*, Edit. militară, 1969, p. 357.

¹⁷ *Ibidem*.

natural puternic care proteja trupele noastre, facilitându-le organizarea pozițiilor. Era de bănuț că pînă la ajungerea trupelor ruse la Dunăre turcii vor încerca să-și creeze o situație cît mai avantajoasă, inclusiv prin încercarea de a cuceri capete de pod la nord de fluviu, deci pe teritoriul țării noastre. Ocuparea la timp a pozițiilor și fortificarea liniei Dunării de către trupele române au contracarat tentativele otomanilor de a-și pune în practică astfel de planuri. Tot sub aspect militar, se cuvine să mai subliniem că acoperirea a fost destul de complexă, întrucît în executarea ei a fost angajată toată armata română, s-a întins pe un spațiu foarte mare și s-a organizat concomitent cu mobilizarea oștirii. Intrarea trupelor în dispozitiv s-a făcut treptat, eșalonat în timp.

Acoperirea Dunării a vizat direcțiile și sectoarele cele mai expuse unui atac executat de inamic prin surprindere, fișia de apărare fiind fragmentată de numeroase cursuri de apă, ca Jiul, Oltul, Argeșul, Sabarul, perpendiculare sau aproape perpendiculare pe Dunăre. O atare situație favoriza evident pe apărător, iar în cazul în care forțe otomane cu mult mai numeroase ar fi reușit să treacă dincoace de fluviu, s-ar fi putut ocupa noi poziții de rezistență în interior și limita pătrunderile inamicului.

Dispozitivul adoptat de armata română a permis executarea unei apărări active, dinamice, în funcție de situațiile concrete ivite. Fiind în poziție, trupele române n-au stat în așteptare, în expectativă, ci au angajat o serie de acțiuni ca răspuns la provocările otomanilor.

În afară de apărarea teritoriului național, idee majoră în care a fost inițiată, organizată și executată acoperirea pe Dunăre, de o covârșitoare însemnătate a fost și faptul că prin respectiva acțiune militară întreprinsă de armata română nu s-a dat posibilitatea inamicului să transforme teritoriul țării noastre în teatru de război. De asemenea, prin executarea acoperirii pe linia Dunării s-a asigurat de către trupele noastre marșul trupelor ruse spre teatrul de acțiuni militare balcanic, acțiune care s-a desfășurat nestingherit înapoia dispozitivului român. „Trupele române — scria ziarul englez „The Times” la 23 mai 1877 —, protejind propria lor frontieră pe Dunăre, au făcut un mare serviciu rușilor, prin faptul că au împiedicat pe turci să ocupe și să fortifice capete de pod pe malul de nord al Dunării”¹⁸. Pe bună dreptate, Mihail Kogălniceanu aprecia că „românii au apărat Dunărea și militar și diplomatic”.

Executarea mobilizării, cît și a acoperirii liniei Dunării a solicitat din plin efortul și capacitatea organizatorică a comandamentelor și statelor majore ale armatei române, a tuturor ofițerilor. Cadrele noastre militare au dovedit pricepere și energie în rezolvarea cu succes a misiunilor ce le-au revenit, învingînd totodată numeroasele greutăți ce s-au ivit în perioada aprilie — august 1877. În același timp s-a realizat, la nivelul tuturor eșaloanelor, și închegarea în luptă a comandamentelor și statelor majore, factor esențial în conducerea cu competență a acțiunilor de luptă ulterioare.

¹⁸ Generalul Radu Rosetti, *Cîteva extrase din presa engleză 1877—1878*, în „Anuarul Institutului de istorie națională”, IV, București, 1927, p. 369.

LES MESURES PRISES PAR LE COMMANDEMENT ROUMAIN
POUR LA COUVERTURE DU DANUBE DANS LA PERIODE
AVRIL — AOÛT 1877

RÉSUMÉ

La couverture de la ligne du Danube par l'armée roumaine au printemps et à l'été 1877 dans le contexte de la situation politico-militaire des Balkans, l'action stratégique d'envergure organisée et dirigée par le commandement roumain, a eu pour but de repousser les tentatives des forces ottomanes de passer en force le fleuve et d'engager des opérations sur le territoire roumain, assurant en même temps la marche de l'armée russe et sa concentration en Valachie en vue de la traversée du Danube.

Pendant une première étape, avant l'arrivée des forces russes, quatre divisions roumaines, constituées en deux corps d'armée, ont exécuté la couverture sur un large front, entre Turnu Severin et la rivière de Ialomitza. Elles ont conjuré par le feu les tentatives de l'ennemi de passer le fleuve en quelques points, pendant que les batteries d'artillerie tiraient sur des objectifs et positions des forces ottomanes situés sur la rive droite du Danube.

Pendant la deuxième étape, après que les forces russes se soient approchées des zones où l'on devait exécuter la traversée, l'armée roumaine fut regroupée en Olténie; par cela-même elle a consolidé le système défensif organisé sur le Danube, en repoussant les tentatives des troupes ottomanes de passer au nord du Danube et bombardant, surtout, la forteresse de Vidin, un puissant centre de résistance de l'ennemi sur la rive bulgare de fleuve.

APORTUL FEMEILOR LA SPRIJINIREA RĂZBOIULUI PENTRU CUCERIREA INDEPENDENȚEI DE STAT A ROMÂNIEI

DE

ELISABETA IONIȚĂ

Bimilenara istorie a poporului nostru este rodul vieții, luptei și creațiilor miilor de generații de fii ai acestui pământ. În paginile ei au încrustat, de multe ori chiar cu sîngele lor, fapte care mărturisesc celor de azi și de mîine că dragostea de patrie, apărarea ființei ei, a independenței, suveranității și integrității naționale au fost legăminte de căpătii.

Asemenea fapte le găsim și în timpul războiului din 1877. Cucerirea independenței de stat a României a fost rezultatul „... luptei eroice a armatei române împotriva imperiului otoman, al voinței ferme de libertate și neatîrnare a poporului nostru, care și-a dovedit încă odată marea capacitate de luptă”, precizează *Programul Partidului Comunist Român de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism*. A fost rezultatul luptei tinerilor și vîrstnicilor, al femeilor și bărbaților, al diverselor categorii sociale și mai ales a fost aportul maselor populare, care au dus greul războiului. Nu se poate vorbi de 1877 însă, fără a vorbi și de contribuția femeilor de pe toate plaiurile țării, care au înscris în istoria patriei o minunată pagină de înaltă conștiință patriotică, de un nemărginit devotament și spirit de sacrificiu.

Cercetînd documentele de epocă, am constatat că acestea înfățișează sprijinul uman, moral, material și financiar pe care l-au acordat femeile din România susținerii cauzei mult dorite de poporul nostru, înlăturarea asupririi seculare a dominației otomane și cucerirea independenței.

În primăvara anului 1877 evenimentele privind relațiile româno-turce se precipită. Opinia publică a luat cunoștință la 6/18 aprilie 1877 de decretul de mobilizare generală, care aduna sub arme aproximativ 100 000 de oameni, și de intreruperea relațiilor diplomatice dintre România și Turcia în 10/22 aprilie 1877.

În 29 aprilie/11 mai 1877 Adunarea Deputaților a adoptat o moțiune prin care declara starea de război cu Imperiul Otoman. O puternică explozie de bucurie, de entuziasm, a provocat în toată țara Sesiunea extraordinară a Adunării Deputaților din 9/21 mai 1877, care a proclamat independența de stat a României, cimentată prin greul tribut de sînge vărsat de oștenii români pe cîmpul de luptă. „Sîntem mîndri a ne asocia cu votul Parlamentului, care proclamînd independența țării, a realizat dorința cea mai scumpă a românilor ...” se arăta în rezoluția

adoptată de cetățenii din Vaslui, care „... amintindu-și de vechile fapte glorioase străbune, sînt gata a apăra cu viața lor libertatea țării. Să trăiască România independentă !”¹.

Vibrante apeluri străbăteau țara, pentru sprijinirea armatei. „Nouă româncelor ne revine sarcina și onorul de a aduce alinarea suferințelor, de a veghea lângă răniți și a-i reda țării. — se spunea într-un apel al femeilor din Iași — pentru aceasta nu trebuie să cruțăm nici bani, nici stăruinți. Rolul nostru este de a fi peste tot locul unde se va cere acel sprijin de adînc și curajos devotament...”².

Se pot cita numeroase exemple, se pot descrie multe situații care înfățișează diferitele forme în care au acționat femeile, aducîndu-și contribuția în organizații create de stat, cum ar fi în cadrul Societății de Cruce Roșie, dar mai ales prin acțiuni proprii — organizate sau spontane. Toate au dovedit cit de ancorată a fost prezența femeilor în acest important eveniment, manifestîndu-se ca o parte componentă din atitudinea unitară a întregului popor român, indiferent de loc.

De la bun început a existat preocuparea pentru constituirea unor comitete care să organizeze strîngerea de materiale necesare ajutorării armatei: bani, totalizînd sume considerabile, cu care s-au cumpărat arme, au fost lucrate instrumente și mobilier medical, au fost trimise medicamente, mii de metri de bandaje, sute de kilograme de „scamă” (vată — n.a.), îmbrăcăminte, alimente și multe altele de primă trebuință ostașilor.

Se pare că primul comitet a fost cel din Iași: „... s-a constituit la Iași la 18 aprilie 1877 un comitet de doamne condus de Maria Rosetti Roznovanu”³. Formarea acestuia a provocat numeroase impresii „Femeile din Iași, urmașe demne a mamei lui Ștefan cel Mare — se spune într-una dintre ele — se grăbesc a încuraja pe soții și fiii lor să-și facă datoria astăzi cînd patria-i cheamă, a-și vărsa singele pentru dînsa, promițînd la rîndul lor, ele nu vor cruța nici sacrificii nici osteneli spre a le îndulci suferințele rebelului, fiind pururea lângă dînșii și dîndu-le ajutorurile necesare”⁴. Ziarul „Curierul” din Iași, publică scrisoarea celor 35 membre fondatoare, care mărturisesc cauza hotărîrii lor”. În vederea grelelor evenimente ce se pregătesc pentru țara noastră, subsemnatele au luat inițiativa de a forma un comitet pentru a veni în ajutorul ostașilor răniți”.

Cu hotărîre și entuziasm s-au organizat noi comitete. În Transilvania și Bucovina cu tot regimul de oprimare exercitat de autoritățile austro-ungare, femeile românce s-au unit. Unul dintre primele comitete din țară constituit la începutul lunii mai a fost cel din Sibiu, „Societatea de dame române”⁵. În procesul verbal redactat în ședința de constituire se arată: „Astăzi în 17 mai 1877 subsemnatele în fața evenimentelor

¹ „Românul”, an XXI, din 16 mai 1877.

² „Curierul” an. V, nr. 31, din 23 aprilie 1877.

³ Rosetti gen. Radu, *Ambulanța doamnelor din Iași, 1877—78*, Imprimeria Națională, 1940, p. 3.

⁴ „Curierul”, an V, nr. 31, din 24 aprilie 1877.

⁵ În această problemă doresc să fac precizarea că Iosif Vulcan în revista sa „Familia”, din 10—20 mai 1877 arată că „Damele române din Cluj au format încă înaintea celorla din Sibiu un comitet național. Președinta acestui comitet a fost d-na Maria Ilieșiu”.

ce încep și au început deja în Orientul Europei, conduse de sentimentul de umanitate, au credința de a lor sacră datorie, de a veni cu mijloacele lor posibile în ajutorul ostașilor români răniți și ușurarea suferințelor familiilor celor căzuți în luptă”⁶. A fost aleasă președintă Iudita Măcelaru, o proeminentă figură a mișcării de femei din Transilvania în acea perioadă. În încheierea ședinței cele 12 membre fondatoare au redactat un apel în care cheamă la acordarea de sprijin pentru frații și surorile noastre din România”⁷. Constituirea acestui comitet a avut un larg răsunet în țară, dovadă că, nu peste multe zile, primește scrisori de felicitare, cum a fost cea a Mariei Robescu din Pitești: „Onoare vouă doamne române — salută Maria Robescu — căci deși născute departe de România, puteți conserva încă în nobilele voastre inimi sentimente de amor fratern către fii, soții și părinții noștri care merg a-și depune sîngele pe altarul patriei”⁸.

Febrița activitate pe care încep să o desfășoare femeile în toată țara, capătă contururi tot mai precise înmulțindu-se numărul comitetelor.

Gh. Barițiu la Brașov în 7/19 mai 1877 într-o *Epistolă respectuoasă către femeile române*, publicată în „Gazeta Transilvaniei”, aprecia aceste acțiuni ale femeilor române: „Onoarea inițiativei este a femeilor din Sibiu, de unde primim încă de vineri știrea telegrafică despre înființarea unui comitet de dame, care luă asupra-și primirea și înaintarea ofertelor destinate pentru cei răniți. Nu ne îndoim un moment că femeile noastre din alte comune, mai ales urbane, și chiar rurale, din cele mai mari, vor forma comitete de câte trei sau cinci inse...”⁹.

În Transilvania și Banat, femeile din Abrud, Orăștie, Deva, Năsăud, Marea-Arad, Curtici¹⁰, Oravița¹¹, Timișoara¹², Hațeg¹³, și din atâtea alte locuri alcătuiesc comitete pentru ajutorarea ostașilor români răniți. Elisabeta Pop Păcurariu din Năsăud trimițând Mariei Rosetti Roznovanu „ofrande”, donații strînse de femei din partea locului, însoțește coletul de următoarea scrisoare: „Mișcată de suferințele rezultătoare pentru bravii luptători români din rebelul contra semilunei purtat pentru libertatea de mult meritată a Patriei române, încă în 3 iunie a anului curent s-au întrunit și damele române din Opidul Năsăud în/tr-un comitet”¹⁴.

La fel, găsim consemnarea despre faptul că și femeile din Făgăraș „au grăbit asemenea a-și depune obolul pe altarul națiunii. Se adunară și compuseră un comitet de 12 membre sub președinția d-nei Anastasia Popescu”¹⁵.

Cald patriotism au dovedit și femeile din Bucovina, demonstrînd prin întreaga lor atitudine că luptă pentru libertate, pentru cucerirea

⁶ „Telegraful român”, an XXV, nr. 36, din 8/20 mai 1877.

⁷ Ibidem.

⁸ Ibidem, nr. 41 din 26 mai/7 iunie 1877.

⁹ „Gazeta Transilvaniei” nr. 35, din 8/20 mai 1877.

¹⁰ „Familia” an XIII, nr. 26 din 26 iunie/8 iulie 1877.

¹¹ Ibidem, nr. 28 din 10/22 iulie 1877.

¹² „Telegraful român”, nr. 77 din 29 septembrie/11 octombrie 1877.

¹³ „Gazeta Transilvaniei” din 2/16 iunie 1877.

¹⁴ *Documente privind istoria României. Războiul pentru independență*, vol. IV, doc. 666.

¹⁵ „Familia”, an XIII, nr. 23, din 10/20 mai 1877.

independenței țării, era cauza întregului popor român. „Damele române din Bucovina — relatea revista „Familia” — încă în luna lui mai au început a face colecte în ajutorul răniților români. Doamnele Victoria Zotta, Eufrosina Hurmuzachi, Eufrosina Petrino, Maria Petrino, Pulcheria Stircea, Catinca Vasilco, Aglaia Vasilco, Olga Grigorcea, Elena Popovici și Natalia Hurmuzachi au adresat un apel în privința aceasta”¹⁶.

Activitatea lor constituia totodată și un răspuns la inițiativele guvernului austriac de a colecta medicamente și ajutoare pentru soldații turci, la care românele au refuzat să adere¹⁷.

Activitatea acestor comitete a întâmpinat de multe ori, greutăți din partea autorităților austro-ungare. În luna mai 1877, ministerul de interne hotărăște interzicerea lor, motivînd că „un stat neutru nu poate admite ca cetățenii lui să constituie comitete pentru a ușura durerile răniților părților beligerante”¹⁸.

Această măsură, care de fapt urmărea a împiedica acțiunile de solidaritate frățească ale românilor din cadrul statului Austro-Ungar cu cei din România, a fost întâmpinată cu o vie reacție de protest. Iudita Măcelaru, în numele Comitetului femeilor române din Sibiu, îndată ce a primit ordinul de dizolvare a acestuia, a adresat prefectului din Sibiu un protest cu rugămintea de a fi înaintat mai departe guvernului la Budapesta. „Ordinul dumneavoastră de la 30 mai cu nr. 396 prin care mă invitați a suspenda acțiunea comitetului de doamne din Sibiu, constituit cu scop umanitar sub președinția mea, m-a surprins într-un mod neplăcut...”. Referitor la necesitatea „neutralității”, ca pretext al interzicerii, Iudita Măcelaru scrie în continuare „...după modesta-mi părere, nu faptul că cetățenii statului neutru înființează comitete pentru ajutorarea răniților oricărei părți beligerante, ci tocmai interzicerea constituirii unor astfel de comitete poate lovi principiul neutralității”¹⁹.

Răspunsul la acest protest îl constituie ordonanța din 11 iunie 1877, transmisă de ministerul de interne prin Fr. Wächter, comitele suprem al comitatului Sibiu și comite sășesc, prin care se face cunoscut că hotărîrea luată anterior este menținută „...și mai departe în deplina sa vigoare”²⁰, comitetul femeilor din Sibiu rămînînd dizolvat, și că „...nicăieri pe întregul teritoriu al țării nu este permisă constituirea comitetelor de ajutorare”²¹. Drept care Iudita Măcelaru, dă publicității acest document, care apare în „Telegraful român”, în numărul din 2/14 iunie 1877, precizînd în mod clar în același timp „...eu însă — o mai repet — și de aci încolo voi primi oferte pentru ostașii răniți din România, și le voi înainta la locul destinațiunii lor”.

Apreciindu-i merituoaasa și neîncetata activitate, presa de dincoace de munți arăta că datorită inițiativelor sale „...confrății noștri români din Transilvania, adunare în favoarea răniților români independenți

¹⁶ Ibidem, nr. 23, din 19 iunie/1 iulie 1877.

¹⁷ I. Nistor, *Răsunetul războiului din 1877 din Bucovina și Basarabia*, Cultura națională, București, 1927, p. 6—7.

¹⁸ *Pașini din lupta poporul român pentru independență națională, 1877—1878*, București, Edit. politică, 1967, p. 134.

¹⁹ Ibidem.

²⁰ „Telegraful român”, nr. 43, din 2/14 iunie 1877.

²¹ Ibidem.

suma de 2288,50 lei și 1,245 florini și 5 creițari”. În final se concluziona profetic „noi nu vom uita comunitatea de interese și dorim să luptăm pînă în fine pentru independența tuturor românilor”²².

Aceeași atitudine perseverentă de continuare a activității de sprijinire morală și materială a cauzei românilor de dincoace de Carpați, au dovedit-o și femeile din alte localități. Românii din Transilvania și Bucovina prin aceste acțiuni de solidaritate cu lupta împotriva dominației otomane pentru cucerirea independenței de stat a României exprimau totodată și hotărîrea lor seculară de a înlătura dominația străină și din aceste străvechi provincii românești și să realizeze astfel unitatea statală a întregului popor român. Haretia Stănescu din Brașov a adresat un „Apel către române”, în care din primele rînduri arată că „Frații noștri din România au apucat armele spre a lupta cu prețul singelui (pentru) deplina libertate a națiunii, deplina independență a țării lor”²³. Face cunoscut că și femeile din Brașov „... și-au propus încă de mult a înființa un comitet pentru ajutorarea soldaților români răniți, dar cunoscuta ordinațiune ministerială le-a împiedicat de a realiza acea idee”²⁴. În încheiere, adresează un cald apel „... la toate femeile române, din orice parte de loc ca să grăbească a contribui pe întrecute la alinarea durerilor acelor bravi frați ai noștri...”²⁵.

Cu toate că le-au fost interzise comitetele, chemări pentru continuarea activității adresează și femeile din alte localități din Transilvania. Astfel Elisabeta Pop Păcurariu din Năsăud, care declara la 3 iulie 1877 că se va ocupa „ca privată /de/ primirea ofrandelor de la doamnele române de în loc și giur...”²⁶; Eufrosina Cirlea și Eufemia Piposiu din Alba Iulia care au semnat un comunicat în „Gazeta Transilvaniei”²⁷ în acest sens; femeile din Orăștie avînd în frunte pe Ana Tincu, care fără preget au continuat să lucreze deoarece „... cauza pentru care s-a/u/ constituit a fost prea sfîntă și simțămîntul de iubire către fratele rănit luptînd pentru mărirea patriei sale a fost prea mare”²⁸.

Româncele din Banat și-au spus cuvîntul prin apelul Juliei Rotariu, o înflăcărată azeziune la cauza întregului popor: „Românii din toate părțile patriei noastre de mult conlucra pentru acest scop uman; nu se poate dar, ca românii din jurul Timișoarei să rămînă astă dată îndărăt, pentru ca ei totdeauna în toate cazurile, umane, filantropice și naționale s-au ținut pas în pas cu confracții lor din patrie”²⁹.

Un aport deosebit au adus femeile din Oltenia care din luna mai au constituit asemenea comitete de ajutorare a ostașilor români răniți. În 30 mai 1877 redacția ziarului „România liberă” a primit din Tg. Jiu scrisoarea unui grup de femei în care se spunea „Îndată ce ostilitățile au început între noi și Turcia, damele din Tg. Jiu aducîndu-și aminte de datoria ce revine tuturor românilor atunci cînd țara e în

²² „România liberă”, an I, din 14 iulie 1877.

²³ „Gazeta Transilvaniei” din 10/22 iunie 1877.

²⁴ Ibidem.

²⁵ Ibidem.

²⁶ *Documente privind istoria României (op. cit., vol. IV, doc. 666).*

²⁷ „Gazeta Transilvaniei” din 9/12 iunie 1877.

²⁸ „Gazeta Transilvaniei” din 16/28 iunie 1877.

²⁹ „Telegraful român”, nr. 77, din 29 IX/11 X 1877.

pericol, au constituit o societate anume „Gorju” care are de scop a veni în ajutorul soldaților care luptă pentru a apăra drepturile scumpei noastre României”³⁰. Urmează semnăturile a 24 de gorjence. În conducerea comitetului au fost alese: Smaranda Seftoiu, Ana Urdăreanu, Efima Pleșoianu, Sevastița Bălănescu, Alexandrina Măcescu, Paulina Carabetescu, Ecaterina Frumuțeanu. Ca președintă a fost aleasă Paulina Simbăteanu.

În Caracal, în scopul ajutorării „...răniților români din spitalele temporare din oraș”³¹, a luat ființă un comitet, care, în ședința din decembrie 1878, la numai trei luni de la înființare, prezenta un bogat raport de activitate.

Referindu-se la străduința femeilor române, revista „Familia”, publică în 8/20 mai 1877 o corespondență primită din Craiova trimisă de dr. I. C. Drogescu, care aprecia înaltul lor simț de dăruire . . . „Pe lângă oștire, aceea ce-mi face pieptul să palpitate de mândrie este patriotismul femeilor . . .”.

În Moldova, în urma apelului lansat de Comitetul femeilor din Iași, în diferite orașe femeile se unesc în același gând. „Societatea damelor din Bacău a format un comitet cu scop de a aduce prin concursul tuturor cetățenilor din acest județ sume de bani spre a veni în ajutorul răniților din armata noastră”³² și făcea cunoscut cele 52 membre fondatoare. Aproape că în fiecare număr din ziarele ieșene apăreau comunicări despre noi organizări. La numai câteva zile se anunță că s-a format un asemenea comitet și în Tecuci. La Roman, Bîrlad, Huși s-au constituit comitete³³ ca și la Botoșani, sub conducerea neobositei Catinca Buzdugan³⁴, la Tg. Ocna, Fălticeni, Piatra Neamț și Galați³⁵, Suceava și Vaslui³⁶, Dorohoi³⁷ și în alte localități din Moldova.

Cu mult simț patriotic s-au dovedit a fi românele din Bolgrad, Basarabia, în activitatea comitetului „instituit în scopul ajutorării armatei noastre” cum rezultă din scrisoarea trimisă de ele ziarului „România liberă”, în noiembrie 1877, semnată de președinta comitetului, Maria Constantinovici. La Ismail, femeile n-au rămas mai prejos desfășurând o bogată activitate³⁸.

În Muntenia, de asemenea, în multe locuri femeile s-au unit în comitete. Referindu-se la numeroasele comitete „care au funcționat, în număr de peste 40” în anii 1877—1878 pentru ajutorarea armatei române. Alexandru Pencovici arată: „după informațiile ce am putut aduna în această parte a țării femeile s-au organizat în județele Buzău, Dimbovița, Rîmniceu Sărat, Romanși³⁹, după cum și la Ploiești⁴⁰, Urziceni⁴¹, Cîm-

³⁰ „România liberă”, an I, din 4 iunie 1877.

³¹ Ibidem, din 10 ian. 1878.

³² „Curierul” an V, 36 din 12 mai 1877.

³³ Ibidem, nr. 37, din 15 mai 1877.

³⁴ Ibidem, nr. 39, din 26 mai 1877.

³⁵ Gen. Radu Rosetti, *op. cit.*, p. 5.

³⁶ „Curierul” an V, nr. 47, din 23 iunie 1877.

³⁷ „Familia” an XIII, nr. 24, din 12/24 iunie 1877.

³⁸ „România liberă”, an I, din 11 nov. 1877.

³⁹ Alex. Pencovici, *Rechizițiunile și ofrandele pentru trebuințele armatei române în războiul din 1877—1878*, București, 1879, p. 49.

⁴⁰ „Familia” an XIII, nr. 25, din 19 iunie/1 iulie, 1877.

⁴¹ „România liberă”, an I, din 18 aug. 1877.

pulung⁴², Rm. Vilcea⁴³ și Tirgoviște⁴⁴ și bineînțeles în București, cum a fost „Comitetul femeilor medicilor care și-a propus a acționa „pentru ajutorul infirmilor din război și al orfanilor rămași de la ostașii noștri. . .”⁴⁵.

Despre varietatea formelor de activitate a acestor comitete există un bogat material documentar. Unele ziare au consacrat rubrici speciale în cadrul cărora informau despre munca înflăcărată a femeilor. „Damele române și războiul”, era rubrica sub care ziarul „Familia” informa cititorii și care datorită abundenței de materiale „. . . pare a deveni permanentă în foaia noastră, pînă ce va dura războiul actual”⁴⁶, preciza redacția. Edificator mi se pare, un proces verbal al comitetului femeilor din Caracal semnat de Maria Protopopescu, președinta, în care se face un rezultat al activității desfășurate la 3 luni de la înființare. Din veniturile de 2173,50 lei, s-au cheltuit 2081,15 lei pentru : „35 bucăți americană” din care s-au făcut cearceafuri, perne, cămăși și bandaje ; 102 flanele și 6 cojoace, 25 perechi opinci și 43 perechi obiele, 13 căciuli, 31 perechi ciorapi, specificîndu-se că s-au dat și la rănii la plecare în concediu⁴⁷. Comitetul femeilor din Piatra Neamț, în luna iunie 1877 face cunoscut că a strîns prin donații, „scamă”, prosoape, „pînză de americană și șiac”, perne și „12 coți flanelă de lînă făcută în casă”, „colțuri”, șervete și „cămăși transformate în comprese”⁴⁸. În ședința din 10 iulie 1877, comitetul femeilor din Tecuci propunea prin conducătoarea lor E. Plitos, ca banii strînși „. . . să se întrebuinteze pentru facerea de cămăși pentru soldați. . .”⁴⁹. Comitetul din Bîrlad, înainte chiar de a fi o necesitate stringentă, a luat hotărîrea „de a înființa un spital chiar în această urbe, pentru căutarea bolnavilor ce se vor trimite în curînd. . .”, susținîndu-l „. . . cu bani și efecte adunate pînă acum, precum și cu acele ce se vor mai aduna”⁵⁰. În Transilvania femeile române cu febrilitate „lucră în toate părțile, fac scame și bandaje pentru frații ce vor sîngera pentru cauza națională”⁵¹.

Greul tribut de sînge dat de oastea românească era recompensat de adîncă recunoștință și îngrijire pe care poporul nostru le acorda celor loviți de gloanțele dușmanilor. „Sosirea răniiților de pe cîmpul bătăliei este întîmpinată în toate orașele României cu stima cuviincioasă acestor eroi”⁵², descria revista „Familia”, înfățișînd căldura primirii celor suferinzi.

Femeile, cu deosebită sensibilitate dînd dovadă și de o mare receptivitate sufletească, au încrustat în versuri faptele armatei române. La începutul anului 1878 revista „Femeia română”, una dintre primele publicații ale mișcării de femei din țara noastră, publică poezia scrisă de Eufrosina C. Hommoriceanu din Rm. Sărat, intitulată „Armata română în 1877”; un poem vibrînd de puternice simțăminte patriotice⁵³.

⁴² Ibidem, din 4 oct. 1877.

⁴³ Ibidem, din 11 nov. 1877.

⁴⁴ „Familia”, an XIII, nr. 25, din 19 iunie/1 iulie 1877.

⁴⁵ „Femeia română” an I, nr. 88, din 24 dec. 1878.

⁴⁶ „Familia”, an XIII, nr. 23, din 5/17 iunie 1877.

⁴⁷ „România liberă”, din 10 ian. 1878.

⁴⁸ Ibidem, din 18 iunie 1877.

⁴⁹ *Documente din istoria României, op. cit.*, vol. IV, doc. 886.

⁵⁰ Ibidem, vol. VI, doc. 520.

⁵¹ „Familia” an XIII, nr. 23, din 5/17 iunie 1877.

⁵² „Familia”, an XIII, din 2/14 oct. 1877.

⁵³ „Femeia română” an I, nr. 3, din 8 ian. 1878.

În acest puternic entuziasm național clasa muncitoare, deși la începutul afirmării sale s-a integrat în uriașul efort de luptă al poporului nostru, dînd dovadă de acel sentiment ce a caracterizat-o întotdeauna, dragostea de patrie. Diferite au fost manifestările de sprijinire: donații, baluri pentru strîngerea de fonduri, etc. Găsim în presă numeroase liste de subscripție ale lucrătorilor cismari⁵⁴, tipografi⁵⁵, ceferiști din T. Severin⁵⁶ și gara Filaret din București⁵⁷, ale lucrătorilor de pe șantierele de construcții în folosul armatei⁵⁸ și ale altora. În 27 iulie 1877 a apărut în ziarul „Românul”, condus de C. A. Rosetti, prea bine cunoscut pentru vederile sale înaintate, progresist-democratice, o listă de donații pentru armată, ale muncitorilor de la fabrica de timbre, „... spre a veni în ajutorul dotațiunii „Ospiciului Independenței”. Ei nu se mulțumiră de a da cu generozitate obolul lor. Ei luară și o mare parte din orele de repaus și făcură cu suma scrisă 28 de perne de lînă albă prima calitate, cu 56 fețe de pernă de pînză fină admirabil confecționate, care ar fi costat întreit d-ar fi fost cumpărate. Strîngem cu /de/osebire mîna generoasă și muncitoare a acestor lucrători”. Urmează numele lor printre care și ale femeilor Vera, Zinca Christodoru și Anica Teodorescu. Exemple s-ar mai putea da. Astfel comitetul lucrătorilor și lucrătoarelor din casa „Briol” a dat un bal în scopul ajutorării familiilor soldaților căzuți în lupte. S-au strîns 500 lei și 50 bani, sumă care a fost trimisă casei de dotație a armatei, pentru a-i întrebuința conform donației, ministerul adresîndu-le „viile sale mulțumiri pentru această ofrandă”⁵⁹. În iulie 1877 se consemna în presă sub un titlu atotgrăitor „Două sute de femei!”, că „două sute de femei, femei sărace, femei din popor... au dat munca lor de o săptămînă pentru ajutorul răniților”⁶⁰. Aceste documente, ca și multe altele, mărturisesc că de la primii săi pași de organizare clasa muncitoare și-a spus cuvîntul și a fost prezentă în toate evenimentele majore ale țării.

Alături de femeile muncitoare de la orașe, care împreună cu soții lor ori cu tovarășii de muncă sau numai ele, au organizat acțiuni exprimînd o patriotică adeziune la lupta pentru cucerirea independenței, și femeile de la sate au fost cuprinse în tumultuoasa activitate. Mărturii de epocă ne servesc în a ilustra că din multe comune, cu mîini pline de dragoste pentru cel aflat în fața dușmanului, au pregătit „scamă” și bandaje, au trimis mulți „coți” de pînză lucrată de ele în război; din puținul ce-l aveau au trimes bani, cum de exemplu, au trimis suma de 926 lei 5 bani cei din comunele Dofteana, Busesci, Bucșești, Valea Arinilor, Măgărești și Solonțul⁶¹. Și asta în 16 mai 1877, cînd în multe locuri procesul de organizare a comitetelor pentru ajutorare, era încă în faza de început. Donațiile lor le trimeteau comitetelor din orașele cele mai apropiate pentru a le da destinația cuvenită, cum au făcut cei din jurul Hușului din comunele Moșna, Drăniceni, Duda, Tahnești, Podoleni, Cozmești care au donat „770 coți de

⁵⁴ „România liberă” an I, din 1 sept. 1877.

⁵⁵ „Monitorul oficial”, nr. 216, din 25 sept./7 oct. 1877.

⁵⁶ Ibidem, nr. 210 din 18/30 sept. 1877.

⁵⁷ Ibidem, nr. 223 din 4/16 oct. 1877.

⁵⁸ Ibidem, nr. 239, din 23 oct./4 nov. 1877.

⁵⁹ *Documente privind începuturile mișcării muncitorești și socialiste din România, 1821 — 1878*, București, Edit. politică, 1971, p. 842.

⁶⁰ „Familia”, an XIII, nr. 27, din 3/15 iulie 1877.

⁶¹ *Documente privind istoria României...*, (op. cit., vol. III, doc. 266).

pînză”⁶². Alții au adresat ceea ce au strîns spitalelor, procedînd în felul acesta și Ana Ioniță Popescu din comuna Găești care a făcut o donație pentru spitalul militar din Tirgoviște⁶³, în septembrie 1877.

Pentru multe femei plecarea bărbaților în război a însemnat trecerea greutăților vieții pe umerii lor. Impresionante sînt acele documente care înfățișează situația lor precară, nevoite să îndeplinească muncile pentru care erau obligați soții lor. Aceste vești ajungeau și pe front. Iată un raport din 29 mai 1877 prin care mulți dorobanți informau superiorii că „sînt înștiințați de către familiile lor că prin abuz de putere primarii comunelor (din plasa Borcei — n.a.) pentru ogoarele ce erau ei datori a face la arendași le iau cu forța nevestele și copiii și îi duc să lucreze...”⁶⁴. Această situație, care a existat în foarte multe locuri din țară, de exploatare a femeilor de către arendași și primari, silindu-le să presteze munci în contul bărbaților, a fost cunoscută și de guvern. Fapt pentru care în 7 iunie 1877 Ministerul de Interne a adresat o circulară prefecturilor prin care le punea în vedere „a aduce la cunoștință autorităților comunale că femeile, în principiu de drept, nu pot fi îndatorate a îndeplini îndatoririle bărbaților lor...”⁶⁵. Cum se poate vedea din text, se recunoștea că „în principiu” nu puteau fi obligate la asemenea munci. Realitatea de altfel a continuat să fie alta, adică, în multe comune această circulară a rămas numai pe hîrtie.

Cît de împovărată a fost viața femeilor de la sate, de unde s-a format cu deosebire armata rezultă și dintr-o scrisoare înaintată guvernului de Maria Crăciun Ion Nederciu din comuna Mateești plaiul Horez, județul Vilcea. Scrisă la sfîrșitul războiului, în mai 1878, înfățișează cît de greu i-a fost singură cu un copil, neprimind niciun ajutor, cu toate că în repetate rînduri a cerut sprijinul primarului, fără ca să-l capete. Deși, cu mîndrie scriind aceasta — soțul ei care se află „... în corpul bravilor dorobanți, numai de cît a luat arma și ducîndu-se împreună cu toți frații săi de arme, a scuturat acel jug...”⁶⁶.

Acestea au fost femeile care, într-adevăr au cunoscut din plin greutățile războiului. Dar tot ele au găsit toată puterea morală, ca să-și îmbărbăteze soții și fiii. Chiar dacă ființa le era împietrită de durere în fața neprevăzutului, ele îi îndemnau pe cei aflați în luptă, să aibă parte de „... vitejia străbunilor pentru a apăra patria și vetrele noastre cu bărbăție”⁶⁷, așa cum se adresau două femei din comuna Podoleni-Vrancea bărbaților lor aflați pe front.

Vestea intrării țării în război pentru cucerirea independenței a făcut să bată mai puternic și inimile altor femei, multe anonime, care prin cuvîntul lor contribuiau la pregătirea noilor generații. Documentele pe care le-am depistat despre atitudinea unor învățătoare — și nu sînt cazuri singulare — sînt revelatoare. „În fața grelelor împrejurări în care se găsește țara cu ocaziunea resbelului — scria învățătoarea Aristia Stoicescu la 17 iunie 1877, Ministerului Cultelor și Instrucțiunii Publice — în lipsă de alte mijloace cu care ași putea veni în ajutorul fraților ce sînt gata a-și

⁶² „Curierul”, an V, nr. 45, din 16 iunie 1877.

⁶³ Arh. St. Buc., Min. Int., Div. Com., dos. 4900, fila 249.

⁶⁴ *Documente privind istoria României*, op. cit., vol. III, doc. 462

⁶⁵ Idem, vol. III, doc. 732.

⁶⁶ *Pagini din lupta poporului român*, ..., p. 324.

⁶⁷ „Românul” an XXI, dn 29 mai 1877.

vârșă singele pentru apărarea patriei, vă rog cu onoare să binevoiți a primi mica ofrandă ce-mi permit a face, ordonînd a reține, cu începere de la 1 iulie pînă la finele resbelului, o pătrime din modestul salariu, ce primesc ca instituitoare a clasei a III-a la școala primară de fete nr. 3 din Craiova⁶⁸. Capabile de un asemenea gest, de a renunța la o parte din salariul lor și așa destul de mic, aceste femei care și-au consacrat viața profesiunii didactice, au sădit în sufletele elevilor lor minunatul sentiment al dragostei de patrie, făcîndu-i să simtă momentul mare pe care-l trăia poporul nostru și să înțeleagă că datorită luptei lui plină de abnegație, ei vor trăi într-o Românie independentă. Au fost numeroase cazuri cînd sub îndrumarea învățătoarelor elevii și-au adus contribuția după puterea vîrstei lor pregătind diverse ajutoare chiar de la începutul războiului. Astfel învățătoarea L. Contraky din Tecuci în 15 mai 1877 face cunoscut că elevele ei din clasele I-a și a II-a au lucrat „850 grame de scamă”, în scopul de a ajuta ostașii răniți⁶⁹, iar la școala de fete nr. 1 din capitală, școlărițele din clasa I-a au lucrat sub îndrumarea învățătoarei lor Maria D. Droc „10 cămăși” pentru răniți⁷⁰. Ziarele făceau cunoscute aceste acte patriotice ale tinerețului școlar, mulțumind cadrelor didactice care-i învățau să aibă asemenea atitudine⁷¹.

Urmărind pagină de pagină periodicele care apăreau în țara noastră, pe întreg teritoriul ei în anii 1877—1878, te copleșesc menționările cu donațiile făcute de femei, care deveneau din ce în ce mai numeroase pe măsură ce greutățile războiului se accentuau și necesitățile erau tot mai stringente. În mod deosebit atrage atenția un articol scris de Maria Flechtenmacher, cunoscută pentru punctul său de vedere în direcția activizării și emancipării femeii, ea fiind aceea care a editat revista „Femeia română”, apărută cu sprijinul direct al soției lui B. P. Hașdeu. În timpul războiului din 1877—1878, Maria Flechtenmacher a fost o ardentă susținătoare a cauzei pentru cucerirea independenței. În paginile publicației condusă de ea a apărut în ianuarie 1878, un articol, care de fapt a fost o chemare înflăcărată adresată tuturor femeilor pentru a-și aduce întreaga contribuție în vederea susținerii armatei române. Apreciind că „de la începutul războiului și pînă acum toate femeile din toate părțile s-au îndeletnicit cu ocupațiuni și inițiative patriotice...”, cu multă căldură le îndemna să lucreze mănuși și ciorapi cu mîinile lor „ținute în mănuși și în manșoane îmblănite, vătuite pentru care dați cite 3—4 napoleoni, prețul a 50—60 perechi de mănuși și ciorapi, pentru cei care stau în frig și în ger, ca să vă dea o țară independentă și mare”⁷².

Dintre diferitele forme inițiate de femei fie prin intermediul comitetelor, fie în mod direct, pentru sprijinirea armatei române, organizarea de programe artistice, a fost în centrul preocupărilor lor. Asemenea spectacole aveau ca scop strîngerea unor fonduri bănești destinate cumpărării de arme și a unor efecte sanitare. Prin conținutul lor au constituit totodată și un important mijloc de educație patriotică. Datorită acestui fapt s-au

⁶⁸ *Documente privind istoria României, (op. cit., vol. IV, doc. 151).*

⁶⁹ *Ibidem*, vol. III, doc. 253.

⁷⁰ „România liberă”, an I, din 21 decembrie 1877.

⁷¹ *Ibidem*.

⁷² „Femeia română”, www.dacoromanica.ro

bucurat și de o largă adeviziune, răspunzînd invitațiilor formulate de organizatoare, personalități de frunte ale vieții cultural-artistice românești.

E cunoscut faptul că poetul Vasile Alecsandri a fost un înflăcărat susținător al luptei purtată de poporul nostru în 1877 pentru cucerirea independenței de stat. De aceea, nu odată, ci de cîte ori a fost chemat de comitetele de femei a dat dovadă de multă sollicitudine, participînd cu o serie de lucrări proprii. Întilnim în paginile ziarelor anunțuri ca acesta : „ilustrul literat și poet român, onor dl V. Alecsandri a oferit binevoitorul d-sale concurs, de a ține o conferință literară în folosul soldaților răniți”⁷³. Conferință urma a avea loc în ziua de 23 iunie 1877 la Ateneul Român. Dar nu numai în București a fost invitat a lua parte la recitalurile de poezie și proză patriotică, ci și în alte orașe ale țării. Am găsit, în acest sens, o scrisoare adresată în 20 septembrie 1877 de comitetul femeilor din Iași lui V. Alecsandri, prin care îl roagă să prezinte în Iași „...conferința ce ați promis și care în împrejurările actuale și grație mai ales profunde și sincere admirațiuni a țării întregii pentru operele d-voastră, va constitui un act de adevărată binefacere”⁷⁴.

În funcție de posibilități, asemenea acțiuni cu profil cultural-artistic s-au desfășurat în diferite locuri. Pornind de la modeste serate muzicale, cum a fost cea din Ploiești în 7 octombrie 1877 organizată de Aurelia Veron „inspirată de un nobil simțămînt”⁷⁵, pînă la spectacole de teatru și concerte.

Ziarul „Socialistul”, organ al Cercului socialist din București, din 26 mai 1877 relatează despre un „Concert pentru răniți în resbelul național” în scopul sporirii fondului destinat înființării ambulanțelor sanitare. Din impresiile despre această manifestare muzicală aflăm că și-au dat concursul Maria Flechtenmacher, C. Dimitrescu, Ștefan Sihleanu, N. Fleva și alții. În program, printre altele au fost interpretate de cor și orchestră : „Marșul 1877” dedicat armatei române și „Marșul independenței române”. Valentin Silvestru referindu-se la „Teatrul românesc în 1877”, arată că la 1 iunie 1877 marele artist și animator Mihail Pascaly a organizat o reprezentație în folosul ambulanțelor române”⁷⁶. Exemplele pot continua și sînt numeroase. În noiembrie 1877 în București a avut loc un nou spectacol sub egida unui grup feminin. Că munca depusă pentru pregătirea programului a provocat o vie impresie și s-a bucurat de o caldă simpatie, o dovedește și cronica apărută sub titlul sugestiv „Un spectacol dat de femei”⁷⁷.

Aceste preocupări culturale ale femeilor din România în timpul războiului din 1877 nu s-au oprit numai la formele enunțate. Consider, ca fiind meritorie atenția pe care au acordat-o prezentării unor conferințe educativ-patriotice destinate ajutorării ostașilor răniți, dar care au contribuit și la adîncirea sentimentului de dragoste de glia strămoșească. Temele suscitau interesul auditoriului abordîndu-se subiecte cu predilecție din istoria patriei. În august 1877, cînd la Grivița armata română dădea dovadă de eroice fapte, la Ateneul Român, Elisabeta Soreanu a conferențiat „despre resbelele și victoriile cîștigate de armatele române sub domnii

⁷³ „Timpul”, an II, nr. 149, din 22 iunie 1877.

⁷⁴ *Documente privind istoria României, op. cit.*, vol. VI, doc. 609.

⁷⁵ „Romănuț” din 7 octombrie 1877.

⁷⁶ Almanah „Tribuna” 76 Cluj, p. 212.

⁷⁷ „România liberă” an I, din 10 noiembrie 1877.

secolelor trecute... despre căderea domnilor fanarioți, prin rescularea românilor sub conducerea lui Tudor Vladimirescu, despre evenimentele anului 1848 și luptele bărbaților de atunci pentru dezvoltarea drepturilor României, care au lucrat și lucrează pînă în prezente pentru asigurarea independenței și suveranității țării”⁷⁸ arată ziarul „România liberă”.

Consemnăm și alte inițiative mai de amploare sau mai restrinse. Organizarea unor loterii și a unor tombale cu obiecte donăte de numeroase femei, obiecte unele de mare valoare, tot în scopul realizării de fonduri destinate armatei. Texte modeste, fără pretentie de laudă, apăreau în presă despre aceste acțiuni și despre multe altele ce-au fost organizate atunci în întreaga țară, acțiuni care au contribuit la stringerea mai puternică a legăturilor între toate provinciile românești. Așa cum s-a petrecut cu inițiativa femeilor din Craiova, în decembrie 1877, cînd biletele de loterie au fost trimise „...atît prin județe cît și pe la frații noștri din Transilvania”⁷⁹. Rezultatul acesteia s-a concretizat în „100 cojoace și 200 perechi ciorapi de lînă, care s-au expediat partea armata de peste Dunăre, parte la cea de la Calafat”⁸⁰. Și acestea s-au cumpărat numai cu o parte din sumele obținute, deoarece loteria era încă în curs de desfășurare.

Nu se poate vorbi de sprijinul femeilor române în războiul pentru neatîrnare, fără a se prezenta aportul deosebit, nemijlocit de multe ori, pe care l-au adus din punct de vedere medical. Mă refer mai ales la bogata activitate, la volumul mare de muncă pe care l-au depus pentru organizarea unor ambulanțe sanitare și a unor spitale, chiar în linia frontului, femeile ieșene în frunte cu Maria Rosetti Rosnovanu, și în București prin laudabilele inițiative ale Mariei Rosetti. Cercetînd strădania lor, precum și a altor femei care le-au ajutat, rămîi impresionat de eforturile lor, dar și de perseverența atît de tenace de care au dat dovadă.

„Comitetul doamnelor pentru ajutorul soldaților români răniți din Iași” a avut o activitate intensă de la început. Într-un raport, la numai 3 săptămîni de la constituire, se menționează că „... a înființat un atelier și un depou (în sens de depozit — n.a.) astăzi în plină activitate și care posedă deja un material atît de însemnat încît el este suficient nu numai la înzestrarea completă a unei ambulanțe, dar și la mai departea ei aprovizionare pe cîmpul de bătăie”⁸¹. Astfel că „... a fost pus în pozițiunea de a înființa o ambulanță, de a o monta și întreține pe seama sa...”⁸².

El de apreciat că într-o perioadă scurtă de timp s-au strîns multe obiecte și o sumă respectabilă, de lei 108760,19⁸³. S-au făcut asemenea donații că „...au putut fi folosite deadreptul la ambulanțe și spital”. În aceste categorii intră donația făcută de Const. Rosetti în mai 1877 care răspunde astfel, apelului lansat de Comitet pentru procurarea de 2 cai la ambulanță”⁸⁴. În fiecare număr ziarul local „Curierul” făcea cunoscut frumoasele rezultate ale acestei campanii pentru stringerea de fonduri. Au apelat și au primit sprijinul unor instituții și întreprinderi, a unor per-

⁷⁸ „România liberă” an I, din 23 august 1877.

⁷⁹ Ibidem, din 18 decembrie 1877.

⁸⁰ Ibidem.

⁸¹ „Curierul”, an V, nr. 39, din 26 mai 1877.

⁸² Ibidem.

⁸³ Rosetti, gen. Radu, *op. cit.*, p. 9.

⁸⁴ Rosetti, Radu, *Familia Rosetti București*, Edit. Centr. Românească, 1938, p. 178.

soane. În vederea utilării ambulanței cu materialul tehnic sanitar necesar, s-a intervenit la Ministerul de Finanțe pentru obținerea unei scutiri de vamă a comenzilor făcute în străinătate⁸⁵; la Regia Monopolului Tutunului, obținându-se 85 kg. tutun pentru ostași⁸⁶; la Căile Ferate pentru a obține gratuitatea transportului ambulanței și a personalului, ceea ce se și aprobă, pentru o bună parte din drum⁸⁷.

Vasile Alecsandri adresează de la Mircești o scrisoare Mariei Rosetti Roznovanu în 26 noiembrie 1877 anunțând-o că a expediat pe „adresa domniei voastre un pachet cu 75 exemplare din poemul „Dumbrava Roșie”, spre a se vinde în ajutorul spitalului de militari români răniți ce s-a fondat de către comitetul central al damelor din Iași⁸⁸. Mitropolitul Moldovei Iosif Naniescu leface cunoscut în octombrie 1877 că a scris starețelor minăstirilor Agapia și Văratec ca „...10 călugărițe să lucreze pentru îngrijirea răniților”⁸⁹.

Pregătirile de echipare și utilizarea ambulanței comitetului femeilor din Iași fiind gata, la 9 iunie 1877 s-a hotărât a se forma o comisie dintre membrele care să o însoțească pînă la București⁹⁰, de unde urmau să plece toate formațiunile sanitare spre front. Peste o săptămână o parte din echipă a pornit la drum, colectivul ambulanței fiind condus de dr. Ludovic Rus. La 30 iulie 1877 se anunță în presă că a plecat din Iași și spitalul mobil, cu tot materialul „...împună cu 54 colete în greutate de 3000 kg...” Era însoțit de d-nele infirmiere Elisa Codreanu și Zoița Gheorghiu⁹¹, în comitetul de conducere al spitalului aflându-se Elisa Siteanu care făcea parte din conducerea comitetului și a avut răspunderea de director și Natalia Suțu⁹². Prezentind toate aceste informații ziarul „Curierul” arăta în concluzie: „Așa dar, în trei luni de zile s-a înființat de onorabilul comitet central al damelor din Iași, atît o ambulanță din cele mai bine înzestrate de pe cîmpul de război, cit și un spital mobil”. Frumos bilanț care mărturisește vrednicia acestor femei și a oamenilor de pe diferite plaiuri ale țării care le-au susținut. Atunci cînd luptele au devenit mai îndirjite și numărul răniților s-a mărit considerabil, glasul femeilor din Iași s-a auzit și la București, prin apelul publicat de ziarul „România liberă” la 18 august 1877, cerînd publicului acordarea în continuare de sprijin în folosul frontului, sau faptul că spitalul avea în dotația sa și un cort sanitar cu 11 paturi finanțat de Comitetul femeilor din Tecuci și altul cu 10 paturi și cu accesoriile necesare dăruite de Comitetul din Piatra Neamț”⁹³.

Această ambulanță care era „...pe deplin autonomă, nu depindea decît de Comitetul central (al damelor din Iași — n.a.)...”⁹⁴, cum rezultă dintr-o adresă a comitetului din noiembrie 1877, a îngrijit „...cu cel mai desăvîrșit devotament răniții Diviziei a IV-a în luptele date la Grivița la

⁸⁵ Rosetti gen. Radu, lucr. cit., p. 8.

⁸⁶ *Documente privind istoria României, op. cit.*, vol. III, doc. 1216.

⁸⁷ „Curierul” an V, nr. 41, din 2 iunie 1877.

⁸⁸ *Documente privind istoria României, op. cit.*, vol. VII, doc. 650.

⁸⁹ *Ibidem*, doc. 149.

⁹⁰ „Curierul”, an V, nr. 45, din 16 iunie 1877.

⁹¹ *Ibidem*, nr. 58 din 31 iulie 1877.

⁹² *Ibidem*.

⁹³ Rosetti gen. Radu, *op. cit.*, p. 14.

⁹⁴ *Documente privind istoria României, op. cit.*, vol. VII, doc. 636.

femei din diferite comune din județele Ialomița¹⁰⁷, Botoșani¹⁰⁸, Prahova¹⁰⁹, Vlașca¹¹⁰, de la Ion Eliade Rădulescu¹¹¹, de la Comitetul studenților români din Paris¹¹² și enumerarea ar putea continua încă mult.

În afara acestor două mari inițiative cu caracter sanitar ale femeilor din Iași și București, merită a fi menționate și inițiativele, cu același scop, ale femeilor din alte orașe. O ambulanță a fost constituită și de femeile din Transilvania¹¹³, care a venit în București și împreună cu celelalte a plecat spre front; comitetul femeilor din Craiova a înființat un spital în localitate, care „... în tot timpul resbelului acest spital va fi întreținut de zisele doamne”¹¹⁴, la Iași a fost organizat spitalul Santa Maria pentru răniți¹¹⁵, acesta fiind a treia mare contribuție a Comitetului femeilor din localitate; deasemenea la Ploiești¹¹⁶ a funcționat un spital inițiat de un grup de femei din Prahova; la spitalul Colțea s-a organizat un curs de infirmiere („de bandaje și pansamente”) pentru femeile care „... exprimaseră dorința de a veni în ajutorul răniților”, fiind pregătite un număr de 60¹¹⁷. Înșirind numai aceste câteva exemple — fără a mai insista asupra activității dirijată de Societatea de Cruce Roșie — ne dăm încă odată seama de ampla contribuție adusă de femei în 1877. Ce poate fi o dovadă mai grăitoare privind opera de un profund umanism pe care au realizat-o femeile prin munca lor în spitale, ca asemenea cuvinte exprimate de o mamă în scrisoarea de mulțumire adresată Mariei Rosetti pentru salvarea vieții fiului ei în spitalul de la Turnu Măgurele, că numele acestor femei „... va fi etern imprimat în adâncul sufletului tuturor părinților, ce, ca mine, au a le mulțumi chiar viața, poate, a fiilor lor”¹¹⁸.

Aportul adus de femei în 1877, pentru înfăptuirea dezideratului secular al poporului român, cucerirea independenței, a fost impresionant.

Așa cum femeia română în 1877 a dovedit că este o demnă urmașă a tuturor acelorora a căror trăire este încrustată în fiecare filă din istoria patriei, cele ce aveau să vină vor adăuga o nouă strălucire, o nouă mândrie numelui său, înscriind numeroase alte pagini de înfăptuiri pentru dezvoltarea patriei, pentru înălțarea ei pe noi trepte de progres și civilizație.

¹⁰⁷ Ibidem, din 6 octombrie 1877.

¹⁰⁸ Ibidem, din 8 octombrie 1877.

¹⁰⁹ Ibidem, din 28 octombrie 1877.

¹¹⁰ Ibidem, din 2 decembrie 1877.

¹¹¹ Ibidem, din 13 octombrie 1877.

¹¹² Ibidem, din 2 noiembrie 1877.

¹¹³ „Gazeta Transilvaniei” nr. 46, din 16/28 iunie 1877.

¹¹⁴ „România liberă” an I, din 11 august 1877.

¹¹⁵ Ibidem, din 24 noiembrie 1877.

¹¹⁶ „Societatea Crucea Roșie din România. Dare de seamă despre organizarea acestei societăți și de serviciile ce au făcut în timpul resbelului din 1877—1878”, București, 1879, p. 5.

¹¹⁷ Ibidem, p. 18.

¹¹⁸ „România liberă”, www.dacoromanica.ro

L'APPORT DES FEMMES À LA GUERRE POUR LA CONQUÊTE DE L'INDÉPENDANCE D'ETAT DE ROUMANIE (1877—1878)

RÉSUMÉ

L'article qui repose sur une riche documentation de l'époque et de la période ultérieure contient de précieuses données sur la contribution apportée par les femmes — ouvrières, paysannes, intellectuelles ou provenant d'autres catégories sociales — à l'immense effort du peuple roumain tout entier pour liquider la domination ottomane et conquérir l'indépendance d'Etat pendant la guerre des années 1877—1878.

L'auteur souligne les diverses formes revêtues par les actions des femmes visant à appuyer l'armée roumaine, actions qui ont inscrit dans l'histoire de la patrie une admirable page de haute conscience patriotique, d'un profond dévouement et esprit de sacrifice. Y sont mentionnées les actions des femmes à caractère spontané ainsi que celles organisées par différents comités féminins. Notons-en l'activité déployée sur le plan médical, par l'organisation d'ambulances et hopitaux où les femmes ont apporté une contribution des plus remarquables.

ASPECTE ALE SPRIJINULUI ACORDAT DE ROMÂNII DIN TRANSILVANIA RĂZBOIULUI PENTRU CUCERIREA INDEPENDENȚEI DE STAT A ROMÂNIEI

DE

PAUL ABRUDAN

Solidaritatea românilor ardeleni cu lupta dreaptă a fraților din România, pentru cucerirea independenței de stat, s-a manifestat și sub forma participării directe la război, prin combatanții și personalul medical ce au trecut munții și au acționat în zona operațiilor militare, precum și în spatele frontului.

„Participarea a numeroși voluntari transilvăneni înrolați sub drapelul românesc la războiul pentru cucerirea independenței — arată tovarășul Nicolae Ceaușescu — a constituit o pagină impresionantă de solidaritate națională în realizarea uneia din cele mai de seamă năzuințe ale întregului nostru popor”¹.

Cauza libertății României, îmbrățișată de românii din toate provinciile, a făcut ca, în ciuda persecuțiilor de tot felul ale autorităților austro-ungare, „sute și sute de voluntari din Brașov, Sibiu, Timișoara, Oradea, Cluj, din Munții Apuseni, din Suceava și alte localități ale Bucovinei”², să treacă granița și să lupte pentru independență. Românii transilvăneni „care-și trimiteau feciorii pe frontul de la Plevna, își exprimau speranța că, după victorie, aceștia împreună cu ostașii din Patria Mămă vor porni către Transilvania”³. Înrolarea voluntarilor ardeleni în armata României, în momentul hotărâtor al luptei pentru libertate, evidențiază convingerea că aceasta este calea spre realizarea idealului unității naționale și dorința de a grăbi înfăptuirea acestui deziderat.

Documentele de arhivă cuprind numeroase și concludente date în legătură cu plecarea unor români transilvăneni și bănățeni dincolo de Carpați, pentru a participa la războiul de independență din 1877—1878. La 12 iunie 1877, Agenția diplomatică și Consulatul general austro-ungar din București îl informau pe Tisza Coloman, președintele guvernului maghiar și ministru de interne, „că potrivit unui raport al viceconsulului ces. reg. din Ploiești (. . .) mulți tineri români, în cea mai mare parte studenți, venind

¹ Nicolae Ceaușescu, *Expunere la ședința jubilară a Marii Adunări Naționale consacrată sărbătorii semicentenarului unirii Transilvaniei cu România* — 29 noiembrie 1968, București, Edit. politică, 1968, p. 11.

² Ion Gheorghe Maurer, *90 de ani de la cucerirea independenței de stat a României*, București, Edit. politică, 1967, p. 13.

³ Ibidem.

din Transilvania prin Timișul de Sus (...) vin aici, ca în București să se înroleze în armata română”⁴. Colonelul Gecz, comandantul Cercului de recrutare al Regimentului 31 infanterie din Sibiu, raporta la 13 iunie 1877 că „unele persoane obligate la serviciul militar au trecut granița în mod nepermis”⁵, în special din circumscripțiile Săliște și Rășinari. „Aproape tot tineretul apt și obligat la serviciu militar — continua ofițerul — caută să se sustragă (...) recrutării și prin aceasta serviciului militar prin fugă în România”⁶. Mai departe el relatează că numărul celor neprezenți la recrutare din cele două circumscripții „a atins la sfârșitul lui mai a.c. cifra de 1.657 oameni, în timp ce în toate celelalte circumscripții ale acestui cerc de recrutare sînt în total 2.186 absenți, astfel că totalul se ridică la considerabila cifră de 3.843 absenți”⁶.

La fel de îngrijorătoare era situația în județele Brașov și Făgăraș. În raportul din 5 iulie 1877, se arată că „sînt numeroși (peste 1.000) dezertori, obligați la serviciu militar, care în cea mai mare parte se află probabil în țara valahă”⁷. De la Tirgu Mureș, șeful autorității administrative raporta la aceeași dată, că din vechiul Scaun al Mureșului a plecat în mod ilegal locuitorul Gheorghe Pop din Tofalva, „care de 7 ani e urmărit fără rezultat” și „10 indivizi obligați la serviciu militar, care (...) sînt ținuți în evidență de mai mulți ani”⁸.

Printre numeroșii voluntari ardeleni participanți la războiul de independență se numără foști ofițeri în armata austro-ungară, soldați, medici, farmaciști, tineri intelectuali, țărani și muncitori. Deși nu se cunoaște nici numărul și nici numele acestora, totuși documentele de epocă păstrează multe din aceste nume și vorbesc despre faptele de bărbăție săvîrșite de voluntarii transilvăneni și bănățeni. Însă marea majoritate a acestor patrioți au rămas în anonimat, contribuția lor de sînge înscriindu-se în efortul general al poporului român, concretizat prin cifra de aproximativ 10.000 de morți și răniți⁹. Numărul și numele voluntarilor n-a fost publicat pentru a-i feri de măsurile aspre instituite de autoritățile austro-ungare, atît pe dinșii, cit și familiile lor; iar ziarele din Vechea Romînie i-au pomenit doar pe aceia care au ieșit în evidență în mod deosebit din masa zecilor de mii de luptători.

Dintre acești voluntari, filele îngălbenite de vreme pomenesc numele căpitanului Moise Grozea¹⁰, eroul de la Plevna. Născut în 1844, la Obreja, lângă Caransebeș, urmează studiile militare în Austria, după care în 1862 intră cadet în Regimentul 13 grăniceresc din Banat. Avansat la gradul de sublocotenent în martie 1866, pe cînd se afla cu garnizoana la Verona, în Italia, el participă la bătălia de la Custozza (24 iunie st.n. 1866) și de la Versa (14 iulie 1866), unde a fost rănit ușor la un picior. Timp de doi ani a funcționat ca profesor la Școala militară de cadeți din Lemberg, apoi alți doi ani a urmat cursul superior al Institutului Geografic din Viena. Ofițer

⁴ Arhiva Institutului de istorie Cluj-Napoca, fond Documente din 1877, cota 674/1877.

⁵ Ibidem, cota 134/1877.

⁶ Ibidem.

⁷ Ibidem, cota 445/1877.

⁸ Ibidem, cota 211/1877.

⁹ *Istoria României*, vol. IV, București, Edit. Academiei R.P.R., 1964, p. 636.

¹⁰ Sextil Pușcariu, *Răsunetul războiului pentru independență în Ardeal*, București, 1927, p.17.

stat-majorist și topograf în Transilvania pînă în 1873, cînd demisionează și trece în România, încadrîndu-se în rîndurile armatei acesteia. La 1 ianuarie 1874 este avansat la gradul de locotenent și în 1877 — căpitan, fiind încadrat în statul-major¹¹.

Luptător încercat și corespondent al „Gazetei Transilvaniei”, el se afirmă pe amîndouă planurile. Scrisorile sale trimise soției, Elena, fiica lui Iacob Mureșianu și cumnatului său Aurel Mureșianu din Brașov, cuprind date semnificative despre starea de spirit ce domnea în rîndurile ostașilor români, dornici de a intra în luptă pentru independența patriei, după cum și despre mersul operațiunilor militare¹². Convingerile sale patriotice sînt exprimate în mai multe scrisori, dar ele ies în evidență în mod deosebit din rîndurile trimise cumnatului său, la 25 iunie 1877, înainte de a trece Dunărea. „Astăzi este o zi însemnată din viața mea — scria el — (...) sînt 11 ani de la bătălia de la Custozza, unde mi-am făcut datoria fără a ști pentru ce (...). Acuma știu pentru ce o să mă bat”¹³. Căpitanul Grozea a participat la memorabilele lupte de la Grivița, în zilele de 27 și 30 august. Pentru comportarea sa vitejească în lupta de la 27 august, căpitanul Grozea a fost decorat cu „Steaua României”, iar pentru faptele de arme săvîrșite în bătălia din 30 august, i se acordă „Virtutea militară”, ordinul rusesc „Sfînta Ana” și mai tîrziu fu înaintat la gradul de maior¹⁴.

În timpul luptelor purtate la Verbița, pe la începutul lunii octombrie, explozia unui obuz inamic îi provocă contuzii la cap.¹⁵ După ce și-a revenit și a fost pansat la punctul de prim-ajutor, neînfricatul ofițer s-a reîntors în mijlocul ostașilor din subordine. Apreciat atît de ofițeri cît și de soldați, citat prin ordinul de zi al Armatei de operații¹⁶, elogiat în presă¹⁷, sărbătorit la Brașov, aplaudat în Parlamentul României¹⁸, ofițerul Grozea a luptat pe frontul din Bulgaria, îndeplinind diferite funcții, pentru ca în ultima parte a războiului să fie mutat la Marele Cartier General al Armatei¹⁹.

Din rîndurile celor ce s-au înrolat în cadrul armatei române, „minați de dorul să ajute și ei la mîntuirea României scumpe de sub jugul Semilunei”²⁰, și au luptat în războiul de independență, au făcut parte foștii elevi al liceului din Blaj, Căluțiu și Artimon Pop, absolventul de liceu Petru Drăghici din Bobohalma, tinărul Ciuceanu din Orăștie²¹.

Corespondentul ziarului „L’Orient” relatează că printre răniții ușor în luptele de la Plevna se afla și sublocotenentul Stanciu din Viștea²². În

¹¹ Dr. A. P. Alessi, Maxim Pop, *Resbelulu Orientalu Ilustratu*, Graz, 1878, p. 491.

¹² Sextil Pușcariu, *Douăzeci de scrisori ale lui Moise Grozea din Războiul de la 1877*, în „Anuarul Institutului de istorie națională — 1926—1927, vol IV, București, 1929, p. 229—246.

¹³ *Ibidem*, p. 232.

¹⁴ *Ibidem*, p. 239—240; „Gazeta Transilvaniei” din 13/25 aprilie 1878.

¹⁵ Sextil Pușcariu, *op. cit.*, p. 243.

¹⁶ *Războiul pentru independență națională. Documente militare*, București, Edit. militară, 1971, p. 392.

¹⁷ „Gazeta Transilvaniei din 18/30 sept., 22 sept./4 oct., 20 oct./1 nov. 1877.

¹⁸ *Ibidem*, din 15/27 dec. 1877.

¹⁹ Sextil Pușcariu, *op. cit.*, p. 246. În anii de după război, Moise Grozea a fost avansat la gradul de general.

²⁰ Sextil Pușcariu, *Răsunetul războiului pentru independență în Ardeal*, București, 1927, p. 17.

²¹ *Ibidem*.

²² „Telegraful român” din 17/27 sept. 1877; Sextil Pușcariu, *op. cit.*, p. 17—18.

însemnările nonagenarului Dumitru D. Comșa din Săliște, el pomeneste numele citorva sălișteni care au trecut granița și au intrat voluntari în armata română. Este vorba de Nicolae Comșa, un tânăr din familia Sora, care și-a schimbat numele în Sorescu, și doi frați din familia Peligrad ²³.

Pe la începutul lunii iunie 1877, șase tineri din Făgăraș „trecură în România să dea și ei brațul fraților lor” în războiul pentru independență. Referindu-se la acest fapt, unul dintre acei tineri, pe nume Damaschin Popa Radu, în scrisoarea din martie 1927, mărturisește : „În luna mai din anul 1877, avocatul Ioan Roman chemă la sine ceata de tineri române ne-am aflat atuncea în orașul Făgăraș, și în cuvinte inflăcărate ne-a spus rostul României în războiul față de turci. Ne-a dat ideea că și noi am putea trece într-o bună zi în România să ne înrolăm ca voluntari în acest război” ²⁴. Mai departe, continuă : „Ideea a prins ca prin farmec și după trei sau patru zile, înspre seara zilei de Constantin și Elena (2 iunie), ziua fixată pentru plecare, noaptea la 12 ore, ne găseam în piața Făgărașului, unde juram sub cerul liber că vom face războiul și noi, cu orice preț și cu orice jertfă”. Apoi îi nominalizează pe cei șase tineri, spunind : „Prezenți erau Vicențiu Grama, teolog”, din Rîușor „Gheorghe Borzea ²⁵, Ioan Dejenar, oficianți în cancelaria avocatului Roman, Ioan Popovici, oficiant la prefectură, Corneliu Aiser, negustor, și subsemnatul Damaschin Popa Radu, arhivar la Sedria orfanală” ²⁶. După depunerea jurământului „ne așteptau două trăsuri într-un loc tainic, căci de sine înțeles toată pregătirea noastră zodită o făcusem în cea mai mare taină. Am părăsit Făgărașul cu tot ce avem mai scump în el — logodnicele și iubitele noastre — alții părinții” ²⁷.

Pe parcurs li se alăturară doi preoți, care îi conduseră pe căile puțin umblate ale munților, de unde tinerii se îndreptară spre Cîmpulung și București. Așteptați de transilvăneanul Teofil Frincu, cei șase tineri fură conduși a doua zi la Ministerul de Război. Comunicându-li-se că nu pot fi primiți în armată, ei cerură audiență la ministru. La insistențele lor, ministrul văzîndu-i „atît de dornici de a intra în război (...) se înduplecă (...) să ne primească ca voluntari pe timpul duratei războiului” ²⁸. Nespus de mare le-a fost bucuria cînd ministrul „a chemat sergentul de serviciu, dîndu-i ordin să ne conducă în cazarma din Dealul Spirii pentru a ne da mondura și armătura de război”. La subunitățile unde au fost repartizați, ei găsiră „băieți buni, cu care în curînd am format un cor condus de Vicențiu Grama, priceput în ale cîntului. Companiile noastre ieșeau la exercițiu de cîmp cu corul în mai multe voci” ²⁹.

Dintre cei șase voluntari, Borzea, Grama și Popa Radu, cărora li se alăturară alți doi, Ieronim Gheaja ³⁰ și C. I. Berceanu din Zărnești, încadrați în Regimentul 2 linie ³¹, au participat cu însuflețire la luptele din Bulgaria, constituind pildă de vitejie.

²³ Dumitru D. Comșa, *Săliștea Sibiului*, mss., p. 217—219.

²⁴ Sextil Pușcariu, *op. cit.*, p. 18.

²⁵ După reîntoarcerea din război a fost notar în Viștea de Jos.

²⁶ Sextil Pușcariu, *op. cit.*, p. 18.

²⁷ *Ibidem*.

²⁸ *Ibidem*, p. 19.

²⁹ *Ibidem*.

³⁰ *Ibidem*.

³¹ „Magazin istoric” nr. 11975, p. 98.

Plecarea lor în România a dat naștere la o violentă campanie de presă, în urma căreia procurorul Kenyeres din Brașov îi dă în urmărire, pentru a fi înprocesuați³², iar guvernul austro-ungar cere guvernului român extrădarea lor³³. În ședința instanței disciplinare a comisiei administrative a județului Făgăraș, întrunită de urgență, s-a dezbătut cazul lui Popa Radu Damaschin și Popovici Ioan, canceliști județeni, „care în timpul celor mai urgente lucrări și-au părăsit serviciul cu necredință”. Pentru fapta lor, cei doi au fost sancționați cu înlăturarea din serviciu și restituirea salariilor pe luna iunie 1877, în sumă de 41,66 florini³⁴.

Presa românească din Transilvania ridică glasul în apărarea celor urmăriți. „Câți tineri de naționalitate maghiară trec în Turcia — scria *Gazeta Transilvaniei* — cu scopul expres de a forma legiuni și a lua parte la război”. Cu toate acestea, „împotriva lor nu se iau măsuri”,³⁵ ci numai contra românilor. Aminate pentru moment, procesele și persecuțiile autorităților i-au așteptat pe acești voluntari până când s-au reîntors la vetrele lor cu piepturile împodobite cu decorații, după dobândirea victoriei în războiul ruso-româno-ture din 1877—1878³⁶.

Mărturiile vremii amintesc de șapte tineri din Cîrțișoara, care sfătuiți de învățătorul satului, au trecut munții și s-au înscris voluntari în oastea României. Ziarul „*Haladás*” din Turda scria că de la Blaj au plecat mai mulți voluntari pentru a se încadra în rindurile armatei române. Fără a-i nominaliza, ziarul amintit afirma că pe vreo trei inși i-au prins soldații la graniță, împușcându-i, trei au ajuns la unitățile rusești, iar șase studenți au fost prinși și întemnițați la Brașov³⁷.

Din orașele și satele bănățene, o serie de bărbați în floarea vârstei și tineri au străbătut potecile munților în țara liberă, înrolându-se în unitățile românești. „Au participat voluntari în armata română din părțile Șiriei și de la Toc (...), din părțile Curticiului”³⁸. Mai mulți studenți bănățeni, aflați în centrul universitar de la Cernăuți, printre care: Turcan, Mihăilescu, Beuca, Olariu, Popovici, împreună cu numeroși colegi bucovi-neni, reușesc să ajungă în România și să se încadreze în armata de operații. Trimisi pe frontul din Bulgaria, aceștia participă la luptele de la Plevna și Smirdan, bătîndu-se cu abnegație și eroism pentru nimicirea asupritorilor otomani și cucerirea independenței de stat a României³⁹.

În rindurile voluntarilor transilvăneni pentru apărarea cauzei naționale s-a aflat și badea George Cîrțan din Oprea Cîrțișoara. Anul 1877 l-a găsit împreună cu Ion Cotigă la Ciulnița, unde-și gospodăreau turma de oi. Animați de puternice sentimente patriotice, cei doi ciobani au hotărît să ia parte la efortul de război al țării. S-au prezentat la Comandamentul Etapelor, aflat la Buzău, și au predat, în cadrul rechizițiilor pentru armată, 1.200 capete de oi și nutrețul strîns pentru iarnă. Pe la începutul lui

³² „*Gazeta Transilvaniei*” din 5/17 iunie 1877.

³³ Sextil Pușcariu, *op. cit.*, p. 18.

³⁴ Arhiva Institutului de istorie Cluj, fond Documente din 1877, cota 234/1877.

³⁵ „*Gazeta Transilvaniei*” din 5/17 iunie 1877.

³⁶ Sextil Pușcariu, *op. cit.*, p. 19.

³⁷ „*Gazeta Transilvaniei*” din 3/15 iulie 1877.

³⁸ Alexandru Roz, *Voluntari din părțile Aradului în războiul pentru independență, în „Flacăra Roșie”* (Arad) din 19 aprilie 1975.

³⁹ C. Petculescu, *Tinăra generație în războiul pentru cucerirea independenței naționale, în „Scnteia Tineretului”* din 16 aprilie 1975.

septembrie 1877, Cîrţan a luat hotărîrea de a pleca voluntar. S-a prezentat la cazarma batalionului de linie din Călăraşi, fiind repartizat la compania a 3-a de recruţi. După cîteva săptămîni de instrucţie, recrutul Cîrţan raporta comandantului să fie trimis la Plevna. Nu i s-a împlinit însă dorinţa, fiindcă nu se terminase perioada de instrucţie, care a durat, de fapt, pînă la încheierea războiului⁴⁰.

La apelul publicat în presa din România şi în „Gazeta Transilvaniei”, sub titlul „La arme”⁴¹, pentru cucerirea independenţei, au răspuns şi numeroşi specialişti, medici şi farmacişti transilvăneni sau originari din această provincie. Dintre aceştia, vreo 12—15 medici se aflau stabiliţi dinainte în România, şi care şi-au desfăşurat activitatea în spitalele din zona interioară. De pildă, doctorii Ioachim Drăgescu la Craiova, Constantin G. Nica la Bucureşti şi Ioan Arsene la Brăila⁴².

În serviciul sanitar de pe front au luat parte tînărul doctor Gheorghe Diamandi din Braşov, absolvent al Facultăţii de medicină din Viena, care s-a înrolat voluntar şi a participat la campania din faţa Plevnei; făgărăşanul Nicolae Grancea, student al Facultăţii de medicină din Bucureşti. Încadrat ca subchirurg, el a însoţit Batalionul 2 vînători pînă în tranşeele Griviţei, unde a fost rănit de un glonte în mină şi abdomen, pe cînd dădea ajutor unui rănit. Pentru faptele sale eroice, subchirurgul Grancea fu decorat cu „Virtutea militară” şi „Steaua României”. Referindu-se la spiritul de jertfă al medicilor militari români, corespondentul ziarului „Die Presse”, Lichtenstadt, menţionează în mod deosebit eroismul lui Grancea, care deşi rănit „a rămas mai departe în linie, pînă cînd a putut să mai fie de folos”⁴³. Asistentul farmacist Adam Henţiescu din Rîşca, lângă Baia de Criş, în vîrstă de 21 ani, s-a înscris voluntar în Batalionul 2 vînători, cu gradul de caporal. Rănit în atacul dat asupra redutei Griviţa, el fu trecut la serviciul sanitar, ca subfarmacist⁴⁴.

Spre serviciul medical al armatei române se îndrepta, în noiembrie 1877, cererea lui Filip Mihalca, ajutor farmacist, din Vişeu de Sus, de a fi primit ca voluntar pentru a se îngriji de „starea bravilor ostaşi răniţi în luptă”⁴⁵. În cazul cînd cererea sa va fi aprobată, solicita să i se dea, fără taxă, „barem de la Suceava pînă la Iaşi biletul de cale ferată”, deoarece nu era „în stare a suporta toate cheltuielile pînă la Iaşi”, el „fiind gata ori în care oră” a pleca, pentru a-şi ocupa locul alături de ceilalţi luptători⁴⁶.

În sprijinul participării României la războiul de independenţă au acţionat mai mulţi medici saşi din Braşov, care s-au angajat de bunăvoie să lucreze în spitalele din ţară, unde au desfăşurat o valoroasă şi meritorie activitate. La 9 septembrie 1877, a plecat la Bucureşti doctorul Johann Altstädter, numit medic şef al spitalelor de ambulanţă din capitala

⁴⁰ Octavian Metea, *Patriotul Badea Cîrţan*, Bucureşti, Edit. militară, 1972, p. 49—52.

⁴¹ „Gazeta Transilvaniei” din 26 mai/7 iunie 1877.

⁴² Valeriu L. Bologa, *Ajutorul românilor ardeleni pentru răniţii războiului independenţei*, Sibiu, 1941, p. 3.]

⁴³ „Siebenbürgisch-Deutsches Tageblatt” din 22 sept. 1877; „Familia” din 18/30 sept. 1877.

⁴⁴ Valeriu L. Bologa, *op. cit.*, p. 3.

⁴⁵ *Documente privind războiul pentru independenţă*, vol. VII, Edit. Academiei R.P.R., Bucureşti, 1954 p. 771—772.

⁴⁶ *Ibidem*.

României⁴⁷. Au urmat apoi vestiții medici Eduard Copony și Karl Beldi. Vorbind despre dinșii, „Gazeta Transilvaniei” din 27 septembrie 1877 anunța că la București s-au mai prezentat trei medici ardeleni, „carora li s-a dat ocaziunea a-și arăta toată știința și dexteritatea lor”⁴⁸.

În afară de aceștia, în spitalele de zonă interioară au activat vreo 8 – 10 medici germani, stabiliți mai de mult în Principatele Române. Printre ei se afla și cunoscutul chirurg și oculist dr. Wilhelm Fabricius, care a fost numit medic șef al tuturor spitalelor din Craiova. El s-a ocupat de organizarea Spitalului „Independența” și a îndeplinit sarcina de inspector al lazaretelor militare⁴⁹.

De asemenea, din străinătate, în special din Franța și Germania au sosit în România medici, misiuni medico-militare și trenuri sanitare. Din grupul de medici militari germani au făcut parte chirurgii general dr. Camerer, colonel dr. Hayn, căpitanii doctori Stricker și Wahl⁵⁰.

Din cauza asupririi străine, o serie de transilvăneni și bănățeni au trecut Carpații în anii care au premers războiului și chiar în timpul desfășurării acestuia, încadrându-se în efortul general al țării pentru cucerirea independenței. Ion Bianu s-a numărat printre aceștia. În 1876, când termină liceul la Blaj, „împins de vitregia stăpînirii străine și vrășmașe” — după cum declara el — a plecat în România, unde cu ajutorul lui August Treboniu Laurian a activat în cadrul Bibliotecii Universității din București⁵¹.

Presa românească și germană din Transilvania a publicat cu regularitate știri privitoare la voluntarii și specialiștii plecați în România, evidențiind faptele lor de arme sau contribuția adusă în cadrul serviciului sanitar. Ziarele și periodicele vorbesc despre ofițerul Moise Grozea⁵², sublocotenentul Stanciu, Damaschin Popa Radu, Gheorghe Borzea, Vicențiu Grama, George Cîrțan, dr. Gheorghe Diamandi, studentul N. Grancea, dr. Johann Altstädter⁵³, dr. Karl Beldi⁵⁴, dr. Eduard Copony⁵⁵.

La reîntoarcerea lor din războiul pentru independență, voluntarii și medicii transilvăneni au fost primiți cu bucurie de populația românească. În cinstea sosirii la Brașov a maiorului Moise Grozea, s-a organizat, în seara zilei de sîmbătă, 8/20 aprilie 1878, o întrunire în sala mare a localului „Pomul verde”. Cu acel prilej s-a toastat pentru armata română și pentru România independentă. În numele celor prezenți a luat cuvîntul Manole Diamandi, care „a dat expresie bucuriei, ce am simțit-o românii brașoveni, putînd saluta în persoana d-lui maior Grozea (. . .) un reprezentant distins al glorioasei armate române”⁵⁶. Răspunzîndu-i, sărbătoritul le-a mulțumit,

⁴⁷ „Gazeta Transilvaniei” din 28 aug./9 sept. 1877; Valeriu L. Bologa, *op. cit.*, p. 17.

⁴⁸ „Gazeta Transilvaniei” din 27 sept. 1877.

⁴⁹ Valeriu L. Bologa, *op. cit.*, p. 17.

⁵⁰ *Ibidem*.

⁵¹ Nicolae Coimșa, *Correspondența între Ion Micu Moldovan și Ion Bianu*, Blaj, 1943, p. 16–17.

⁵² „Gazeta Transilvaniei” din 23 martie/4 apr., 13/25 aprilie 1878.

⁵³ „Kronstädter Zeitung” din 7 sept. 1877; „Siebenbürgisch-Deutsches Tageblatt” din 22 sept. 1877.

⁵⁴ „Kronstädter Zeitung” din 26 sept. 1877.

⁵⁵ *Ibidem*, din 19 oct. 1877.

⁵⁶ „Gazeta Transilvaniei” din 13/25 apr. 1878.

spunînd „cã onoare ce i se face” o considerã ca fiind a „întregii armate române”, a tuturor „bravilor de la Grivița, Plevna, Rahova”⁵⁷.

Spre deosebire de masele populare românești, autoritățile austro-ungare i-au primit pe mulți dintre luptătorii ardeleni pentru cauza națională a României, cu răceală pe unii, cu dușmănie și procese pe alții. Printre aceștia din urmă s-au numărat și cei șase tineri fãgãrãseni, despre care am pomenit mai înainte; badea George Cîrțan⁵⁸, socotit nesupus la încorporare și dat în urmãrire, și mulți alții. Dar, indiferent cum au fost tratați de asupritorii strãini, voluntarii ardeleni în rãzboiul pentru independența de stat a României, prin faptele lor, au înscris noi pagini de solidaritate și vitejie în lupta comunã a tuturor românilor pentru neatîrnare și unitate politicã.

ASPECTS DE L'APPUI ACCORDÉ PAR LES ROUMAINS DE TRANSYLVANIE À LA GUERRE POUR LA CONQUÊTE DE L'INDÉPENDANCE D'ÉTAT DE LA ROUMANIE

RÉSUMÉ

La solidarité des Roumains de Transylvanie avec la juste lutte de leurs frères de Roumanie pour la conquête de l'indépendance d'Etat a revêtu différentes formes de manifestation. L'auteur de l'article examine un aspect de ce processus, à savoir la participation de volontaires de Transylvanie, dans les rangs de l'armée roumaine, aux opérations militaires des années 1877—1878.

Sans donner une image complète du déroulement de ce processus, l'auteur réussit pourtant, par des exemples significatifs, à présenter la solidarité militante qui a animé les Roumains des deux versants des Carpats, concrétisée par les nombreux sacrifices fournis dans la lutte héroïque pour la conquête de l'indépendance et de la souveraineté d'Etat.

⁵⁷ Ibidem.

⁵⁸ Octavian Metea, *op. cit.*, p. 56.

ACTIVITATEA INSTITUTULUI DE ISTORIE „N. IORGA“ ÎN ANUL 1975

La 12 februarie 1976 a avut loc adunarea generală a oamenilor muncii din Institutul de istorie „N. Iorga” care a analizat activitatea științifică și politico-ideologică desfășurată în anul 1975. Publicăm în continuare textul dării de seamă prezentate de prof. univ. dr. Ștefan Ștefănescu, directorul Institutului, cu mențiunea că din lipsă de spațiu am eliminat din ea unele detalii și am operat, totodată, o anume concentrare a problemelor supuse dezbatelor.

În existența Institutului de istorie „N. Iorga” anul 1975 a fost marcat de obținerea unor însemnate rezultate atât în domeniul cercetării, cît și al valorificării prin tipărire a unor importante lucrări elaborate în anii anteriori. Aceste rezultate care vin să se adauge celor dobîndite timp de două decenii contribuie la consolidarea autorității și prestigiului de care se bucură instituția noastră în țară și peste hotare, constituind, în același timp, o cheazășie a îndeplinirii sarcinilor de mare răspundere științifică și politică ce îi sînt încredințate în acest an, ca și pentru întreg cincinalul 1976—1980.

Înainte de a trece la analiza activității Institutului, trebuie subliniată constatarea că întreaga noastră activitate a fost orientată și desfășurată pentru îndeplinirea sarcinilor care revin istoricilor, așa cum acestea au fost expuse în documentele Congresului al XI-lea al Partidului Comunist Român, în cuvîntările și expunerile secretarului general al Partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu. Un îndreptar prețios în activitatea noastră l-au constituit în mod deosebit, tezele și ideile cuprinse în sinteza istorică din primele capitole ale *Programului P.C.R.*, fie la stabilirea principalelor direcții ale cercetării, în întocmirea planurilor curente și a celor de perspectivă, fie pentru elucidarea științifică a anumitor momente sau procese istorice potrivit materialismului istoric, orientărilor ideologice ale Partidului nostru.

Sub raportul aparițiilor editoriale, anul 1975 s-a dovedit a fi unul din cei mai fecunzi. Pe linia publicării lucrărilor de plan, semnalăm tipărirea la sfîrșitul anului a volumului III al colecției *Fontes Historiae Daco-Romanae*. Realizat la un înalt nivel științific de Al. Elian și N. Șerban Tanașoca, acest volum conține principalele texte ale scriitorilor bizantini din sec. XI—XIV cu știri importante despre istoria patriei și a poporului nostru. De asemenea, tot din domeniul editării izvoarelor, relevăm apariția vol. XI (anii 1593—1600) din colecția *Documenta Romaniae Historica. B. Țara Românească*. Deși inițial nu a figurat în planul de muncă al Institutului, volumul — solicitat de aniversarea a 375 de ani de la înfăptuirea primei uniri politice a țărilor române — a fost realizat în mai puțin de o jumătate de an prin eforturile deosebite ale colectivului format din Șt. Ștefănescu, D. Mioc, Marieta Adam, C. Bălan, Maria Bălan, Sașa Caracaș, Ruxandra Cămărășescu, Olimpia Diaconescu și Coralia Fotino. El aduce date de cel mai mare interes referitoare la multiple aspecte ale domniei lui Mihai Viteazul. Aceleași colecții și aceleași serii îi este integrat volumul III (anii 1526—1535) de documente interne. Rod al seminarului de paleografie slavă din Institutul nostru, condus de D. Mioc, reflectînd așadar cerința integrării cercetării științifice cu învățămîntul și practica, acest volum întocmit, între alții, de: Olimpia Diaconescu, Coralia Fotino, Marieta Adam, Ruxandra Cămărășescu, Sașa Caracaș, Anicuța Popescu, A. Armbruster, C. Rezachevici conține numeroase știri și date de istorie social-economică și politică, de demografie dintr-o perioadă caracterizată prin violente frămîntări interne. Rezultat al muncii din anii trecuți însă apărută în acest an, este *Cronica anonimă a Moldovei, 1661—1729 (Pseudo-Amiras)*, studiu introductiv și ediție critică de Dan Simonescu. Menționăm că este pentru prima

oară când această cronică, scrisă de un contemporan al evenimentelor relatate, apare într-o ediție critică.

În afara celor patru volume de izvoare amintite mai sus, în anul 1975 au mai apărut o seamă de lucrări și studii de istorie românească. Dintre acestea s-au impus atenției, atât prin bogata documentare cât și prin însemnătatea concluziilor, studiile consacrate puternicei personalități a lui Mihai Viteazul, reunite într-un volum coordonat de P. Cernovodeanu și C. Rezachevici. Din cele 15 studii este numărul volumul, 11 au fost elaborate de cercetători ai Institutului nostru (Șt. Andreescu, D. Berindei, C. Bodca, P. Cernovodeanu, I. Corfus, A. Decei, L. Demény, D. Mioč, C. Rezachevici, N. Stoicescu, C. Șerban). Faptul că volumul s-a epuizat în câteva săptămâni, solicitându-se un supliment de tiraj, confirmă interesul marelui public, al specialiștilor pentru acele lucrări ce tratează probleme majore ale istoriei noastre la un ridicat nivel științific. Principalele date documentare și concluzii ale unor cercetări efectuate de membri ai Institutului în cadrul planurilor din anii anteriori au fost valorificate prin apariția volumului VIII din *Studii și materiale de istorie medie* (autori din Institut ai articolelor: I. Bidian, Fl. Constantiniu, I. Corfus și C. Rezachevici) și volumului V al colecției *Studii și materiale de istorie modernă* (dintre membrii Institutului au semnat studii: D. Berindei, I. Corfus, Gh. Cristea, B. Marinescu, G. Penelca).

Remarcabil a fost aportul instituției noastre la alcătuirea vol. V al culegerii *Nouvelles études d'histoire*, publicat cu ocazia celui de al XIV-lea congres de științe istorice din 1975 de la San Francisco, unde din cele 20 de studii nu mai puțin de 9 sînt semnate de cercetători ai Institutului: Șt. Ștefănescu, D. Berindei, E. Campus, P. Cernovodeanu, S. Columbeanu, I. Corfus, D. Lăzărescu, V. Netea, C. Șerban. Totodată, se cuvine a fi subliniat faptul că numeroși membri ai Institutului au publicat între altele studii și articole ca urmare a obligațiilor de serviciu în paginile principalelor reviste de istorie: „Revue roumaine d'histoire” și „Revista de istorie”.

Pentru a avea o imagine completă a rezultatelor editoriale ale anului 1975, la lucrările amintite trebuie adăugate alte 6 realizate în afara planului, precum și 115 studii și articole publicate de cercetători în diverse reviste de specialitate și culegeri tematice (o parte însemnată a acestora fiind forme prescurtate ale lucrărilor elaborate în planurile Institutului), 8 contribuții științifice tipărite de 5 membri ai Institutului în publicații străine, câteva sute de recenzii, însemnări, note bibliografice, dări de seamă etc. Această bogată producție editorială se completează organic cu o altă activitate la fel de bogată, de o mare însemnătate politică și patriotică, dusă de majoritatea cercetătorilor în vederea dezvoltării conștiinței istorice de sine a poporului nostru, educării lui în spiritul tradițiilor înaintate de muncă și luptă.

Orientările și indicațiile conducerii superioare de partid, necesitatea cunoașterii aprofundate a istoriei patriei noastre au stat la baza întocmirii planului de muncă pe anul 1975. Aceste imperative s-au reflectat în stabilirea a 14 teme principale și direcții de cercetare. La rîndul lor, acestea s-au multiplicat, concretizîndu-se în 54 sub-teme sau probleme luate în cercetare. Trebuie făcută precizarea că o bună parte a acestora constituie în fapt o continuare a preocupărilor științifice din ultimii ani care au figurat așadar într-o formă sau alta și în planurile de muncă anterioare. Se impune de asemenea sublinierea unui element nou comparativ cu anii trecuți și anume că încă de la începutul anului 1975 fiecare cercetător responsabil de temă — ca executant — a semnat contract de cercetare cu Academia de Științe Sociale și Politice — în calitate de beneficiar — în care s-au înscris o seamă de obligații ferme referitoare la durata și modul de realizare a lucrării.

Analizele concrete întreprinse la sfîrșitul lunii decembrie 1975 în colective de muncă și în sectoare asupra modului în care a fost îndeplinit planul de cercetare, precum și operațiunile de recepționare din partea beneficiarului a lucrărilor executate în 1975 conduc spre următoarele încheieri:

În privința primei teme: *Corpusul național de izvoare istorice în 1975* s-a continuat lucrul la colecția „Fontes Historiae Daco-Romanae”. Astfel, A. Decei (plină la data când a fost pensionat) și V. Ciociltan au depistat, transcris, tradus și întocmit note la noi texte din izvoare orientale care conțin date necunoscute pînă acum referitoare la istoria noastră în sec. XIV. Îndeosebi cu privire la dominația tătară în regiunea Dunării. Pentru seria izvoarelor apusene ale aceleiași colecții, Ș. Papacostea a depistat, transcris, tradus și adnotat pasagiile din izvoarele maghiare de limbă latină ce cuprind informații începînd de la primele atestări ale românilor în epoca așezării ungarilor în cîmpia panonică și pînă la formarea statelor feudale române. La rîndul său J. Sykora, care a lucrat la izvoarele sud-slave, a parcurs numeroase pagini de text în slava veche, a copiat și tradus o parte din acestea.

La cealaltă colecție de documente de interes național *Documenta Romaniae Historica* s-a lucrat potrivit planului la întocmirea a trei volume: 1) *vol. V, Țara Românească (1551—1565)* încredințat lui D. Mioc și Marieta Adam; 2) *vol. VI, Țara Românească (1566—1570)* la care au lucrat Șt. Ștefănescu și Olimpia Diaconescu; 3) *vol. XXV, Țara Românească (1635—1636)*, încredințat lui D. Mioc, Mariei Bălan, Ruxandrei Cămărășescu și Coraliei Fotino. La „Repertoriul documentelor publicate” Maria Bălan a extras fișe de documente din periodicele și cărțile apărute în anii 1974—1975.

La volumul II de *Documente privind politica externă a României (1890—1914)*, care face parte din seria nouă a colecției Hurmuzaki, Cornelia Bodea și Beatrice Marinescu au încheiat operațiunile de depistare și transcriere a documentelor, volumul cuprinzând circa 720 documente, totalizând peste 2000 pagini mss. Sub raport tematic documentele incluse în volum conțin prețioase informații privitoare la viața politică internă, la mișcările naționale ale românilor din Transilvania și ecoul lor peste Carpați, diverse aspecte ale politicii externe a României.

Și în acest an, conform planului, C. Bălan (împreună cu H. Chircă de la Sibiu) au continuat să lucreze la *vol. III de inscripții medievale*. În acest scop, C. Bălan a cules inscripții din jud. Argeș, Olt și Vilcea și a revizuit lectura anterioară a altora. De asemenea d-sa a efectuat și alte operații (rezumate, dactilografiera și pregătirea textelor pentru tipar etc.). La *vol. III de Documente privind istoria seculilor*, L. Demény a depistat, copiat și dactilografiat protocoalele de judecată ale Scaunului Odorheiului Secuic din răstimpul 1591—1592. Potrivit planului, lucrul la acest volum va continua și în anul 1976. S-a încheiat în termen prevăzut și volumul *Documente privind Unirea Principatelor. Materiale diplomatice franceze. 1855—1859* întocmit de Gr. Chiriță. Având peste 300 documente inedite ce însumează aproximativ 1100 pagini mss., acest volum aduce știri noi despre lupta poporului nostru pentru unitate națională, atitudinea puterilor europene în problema înfăptuirii statului național modern român. În fine, pentru volumul *Documente inedite referitoare la războiul de independență 1877—1878*, prevăzut a se încheia la sfârșitul anului 1976, N. Adâniloiaie a depistat, fișat și transcris documente din arhivele din București, provincie și din fonduri particulare. Din punct de vedere tematic documentele se referă, între altele, la întoarcerea armatei române de pe cîmpul de luptă, la tratativele de pace etc.

Din datele expuse mai sus, se constată că în anul 1975—ca, de altfel, și în anii anteriori—importante forțe științifice ale Institutului au fost repartizate să lucreze la alcătuirea și pregătirea pentru tipar a numeroase volume de documente, unele dintre ele fiind deja terminate. În acest fel Institutul—grație eforturilor depuse de cercetătorii amintiți—își îndeplinește cu promptitudine și la un înalt nivel științific sarcina prioritară de a contribui la întocmirea și editarea corpusului național de documente, de a îmbogăți baza documentară a istoriei patriei noastre.

În cadrul celei de a doua teme: *instrumente de lucru, bibliografii*, în planul pe 1975 au fost preconizate a fi încheiate trei lucrări începute în anii trecuți. Prima dintre acestea este *Bibliografia analitică a periodicelor românești, vol. III (1859—1865)* la care D. Berindei și Georgeta Penelea au fișat ultimele 14 periodice și au clasat provizoriu aproximativ 12.000 fișe. În ansamblu, pentru volumul III ce reflectă aproape întreaga epocă a domniei lui Al. I. Cuza, s-au strîns, în decursul anilor, peste 70.000 fișe; acestea, clasificate tematic și zecimal, vor forma substanța a 7 tomuri. La cea de a doua lucrare, *Catalogul corespondenței primite de N. Iorga*, N. Liu a încheiat primul volum care cuprinde peste 3200 fișe rezumative ale corespondenței primite de marele istoric între 1890—1906. Din ele se desprind preocupările științifice ale lui N. Iorga în epoca afirmării sale, începuturile activității sale politice, relațiile cu diverse personalități ale epocii. A fost terminată, de asemenea, și cea de a treia lucrare: fișarea și redactarea de către Elisabeta Oprescu a indicilor de nume, locuri și materii ale *vol. VI—X* din culegerea de articole și cuvîntări ale tovarășului Nicolae Ceaușescu *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*.

Activitatea de cercetare monografică, de elaborare a studiilor de interpretare a fost concentrată pe câteva teme mari, corespunzând anumitor direcții importante, insuficient elucidate științific pînă acum. Astfel, în cadrul temei *Istoria țărănimii în țările române în secolele XIV—XIX*, E. Lazea a încheiat documentarea și redactarea într-o primă formă a studiului *Țărănimia din Transilvania pînă la răscoala de la Bobitna*, în care, aducîndu-se puncte de vedere noi, sînt surprinse atît evoluția structurilor clasei țărănești în contextul procesului de adîncire și extindere a relațiilor feudale, cît și agravarea obligațiilor țărănimii dependente, creșterea rezistenței ei împotriva exploatarei feudale. Într-un alt studiu, intitulat *Procesul de aservire a țărănimii din Țara Românească în secolele XIV—XVI. Date statistice*, Lia Lehr, într-o încercare făcută la noi pentru prima oară, a întocmit o situație statistică, precum și hărți pe județe ale tuturor satelor libere și dependente potrivit informațiilor cuprinse în documentele interne ale epocii. În acest an Ioana Constantinescu a strîns pentru lucrarea *Con-*

tribuii la istoria țărănimii în perioada de destrămare a feudalismului în Țara Românească și Moldova un prețios material documentar din cataografiile vremii referitor la repartiția proprietății funciare și la structura populației, din care se vor putea trage importante concluzii privind stratificarea țărănimii, ponderea birnicilor față de masa țărănimii ș.a. Potrivit planului, lucrarea va fi terminată în 1976.

Unei alte teme de mare importanță: *Istoria instituțiilor* i-au fost subsumate un studiu și o monografie. Studiul, axat pe problema *Organizării administrative a Țării Românești și Moldovei în epoca fanarioță*, încredințat lui C. Rezachevi, se va redacta în cursul lunii ianuarie 1976, această amnare fiindu-i acordată autorului pentru că în 1975 a lucrat câteva luni la întocmirea unor lucrări despre Mihai Viteazul. În paginile studiului vor fi cuprinse rezultate noi, concluzii interesante privind transformările continue aduse administrației centrale și locale de domnii fanarioți. La vasta monografie *Istoria Parlamentului și a vieții parlamentare în România*, prevăzută a se concretiza sub forma unui volum masiv alcătuit din două părți (I-a: 1821—1878; a II-a: 1878—1918), colectivul larg de specialiști nu se află la un stadiu uniform de realizare. În timp ce Apostol Stan, Paraschiva Cincea, M. Iosa și An. Iordache au terminat operațiunile de documentare și au redactat unele capitole, existând astfel premise certe ca părțile din lucrare încredințate lor să fie terminate — potrivit planului — la 1 aprilie 1976, alți doi membri ai aceluiași colectiv: Anicuța Popescu și V. Stan — care aproape tot anul trecut au lucrat la îndeplinirea altor activități solicitate de forurile superioare — sînt rămași încă în faza de documentare, ei avînd nevoie de o prelungire spre a încheia documentarea și redactarea. După cum rezultă din materialele documentare strînse, această amplă monografie va trata într-o formă unitară laturile esențiale ale vieții social-economice și politice din țara noastră prin prisma Parlamentului și a vieții parlamentare.

În cadrul temei *Istoria partidelor politice din România*, Al. Porțeanu a elaborat un studiu privind *Secția română a Partidului Social-Democrat din Ungaria*.

Istoriei României în perioada revoluției populare, temă de mare actualitate a istoriei noastre contemporane, i-au fost consacrate trei cercetări. În prima dintre acestea, *Activitatea primului guvern dr. Petru Groza (martie 1945 — decembrie 1946)*, Tr. Udrea — potrivit planului — a efectuat documentarea edită, a cercetat fonduri de arhivă, urmînd ca în primul semestru al anului 1976 să încheie redactarea lucrării. Studiind *Principiile programatice ale P.C.R. privind dezvoltarea economiei naționale în perioada 23 August 1944 — iunie 1948*, M. Rusenescu a elaborat într-o primă redactare un material în care accentul principal a căzut pe analiza platformei-program din septembrie 1944, programului de guvernare F.N.D. din ianuarie 1945, Conferinței Naționale din octombrie 1945, propunerilor P.C.R. din iunie 1947 și naționalizării din iunie 1948. Despre *Activitatea mișcării de femei din România în perioada 1948 — 1958* a scris un studiu Venera Teodorescu, în care se întreprinde o analiză a contribuției femeilor la îndeplinirea obiectivelor stabilite de Partid în răstimpul menționat.

Din sfera *Studiilor de istoria naționalității maghiare și înfrățirea cu națiunea română* face parte lucrarea *Structura socială a satului secuiesc în sec. XVI — XVII*. În anul 1975 titularul ei, L. Demény, conform planului, a depistat în arhivele din Transilvania un bogat material documentar conștinnd, mai ales, din conscripții, și a transcris o mare parte a lui. La o altă problemă înrudită, *Contribuții la cunoașterea structurii sociale a satului transilvan în sec. XVIII—XIX*, Șt. Ciuciua, prin cercetări efectuate în arhivele din Cluj-Napoca și Tg. Mureș, a identificat între alte documente interesante două urbarii inedite din sec. al XVIII-lea conștinnd date prețioase de istorie demografică și structură social-economică. Ocupîndu-se de *Istoriografia maghiară în limba latină din Transilvania (sec. XVI)*, C. Vekov a strîns, îndeosebi din bibliotecile de la Alba Iulia și Cluj-Napoca, un bogat material informativ care i-a permis să reconstituie căile de formare a gândirii istorice umaniste la istoriografia maghiară de limbă latină. Toate cele trei lucrări enumerate mai sus urmează a fi încheiate în cursul anului 1976.

Lucrarea *Românii în izvoarele săsești și sașii în izvoarele românești pînă în sec. XVIII*, începută de A. Armbruster în 1974, menită să contribuie la cunoașterea mai bună a istoriei naționalității germane din România, se va termina, potrivit planului, la sfîrșitul lunii martie 1976. În anul 1975 autorul a încheiat documentarea din care se desprind atît constatări privind influențele reciproce ale cronicarilor sași și români, cît și informații noi referitoare la legăturile dintre Transilvania și celelalte țări române.

În planul de muncă al Institutului o pondere deosebită a avut-o tema consacrată studiilor *relațiilor internaționale ale României*, prevăzută a se realiza sub forma citorva studii și monografii. La problema *Relațiile românilor cu țările din Hanatul Crimeii (1502—1812)*, Al. Gonța a continuat operațiunile începute anul trecut de strîngere a materialului documentar; fiind însă bolnav o jumătate de an, lucrarea va fi încheiată în 1976. Monografia *Politica externă a României între anii 1859—1877* încredințată lui Gh. Cristea și Paul Oprescu nu a putut fi încheiată la sfîrșitul anului 1975 deoarece primul dintre autori a lucrat mai mult de o jumătate de an iar al doilea tot anul la îndeplinirea altor sarcini primite de la forurile

superioare. Din aceste motive, cu avizul Consiliului Științific, termenul de predare a monografiei a fost decalat pentru decembrie 1976. Menționăm, totuși, că în cursul anului 1975 Gh. Cristea a realizat o bună parte din documentare. În termenul planificat, I. Stanciu a terminat o lucrare mai întinsă despre *Relațiile României cu S.U.A. în perioada interbelică*. Pe baza unei documentări în cea mai mare parte inedită autorul pune în evidență dezvoltarea relațiilor româno-americane și îndeosebi a raporturilor economice dintre cele două țări. Și în acest an I. Oprea a continuat munca de documentare la monografia *România și acordurile de la Locarno*. D-sa a extras numeroase informații și date privind aspectele esențiale ale politicii externe românești, caracterul relațiilor internaționale la jumătatea deceniului III al secolului nostru. În acest an, Ecaterina Cimponeriu a început să lucreze la o nouă temă: *Armata germană în România (1940—1944)* care va fi terminată în anul viitor. D-sa a cercetat o seamă de documente ce se păstrează în arhivele din București și Potsdam, extrăgând date interesante referitoare la perioada octombrie 1940 — iunie 1941 care reflectă atât ocuparea țării de armata hitleristă cât și începuturile formării mișcării de rezistență antifascistă.

Probleme de istorie universală, cu specială privire asupra istoriei relațiilor internaționale, au constituit obiectul cercetărilor întreprinse de mai mulți membri ai Institutului. Astfel, la culegerea colectivă de studii *Politica puterilor occidentale în problema Mării Negre și a Dunării (sec. XVIII—XX)* s-a încheiat, potrivit planului, documentarea și elaborarea materialelor: *Politica Angliei în problema Mării Negre și a Dunării în perioada 1803—1856* (P. Cernovodeanu); *Atitudinea Franței față de regimul Dunării și Mării Negre între 1774—1856* (Lucia Taftă); *Atitudinea Franței în problema Mării Negre și a Dunării în perioada 1856—1883* (Tr. Ionescu); *Politica Austro-Ungariei în problema Dunării și a Mării Negre (1876—1914)* (Ș. Rădulescu-Zoner). Pornind de la ceea ce s-a scris în aceste probleme în istoriografia universală, autorii aduc în circuitul științific o serie de date referitoare la interesele economice și politice ale Franței, Angliei și Austro-Ungariei în problema Mării Negre și a Dunării, prin prisma istoriei noastre naționale. Pentru noua lucrare, *Moldova și Țara Românească în politica Imperiului habsburgic (1718—1774)*, prevăzută a se încheia în 1976, Ștefana Dăscălescu a studiat bibliografia și a început adunarea materialului documentar din care, încă de pe acun, se întrevăd concluzii interesante privind direcția și rostul telurilor urmărite de expansiunea habsburgică în țările române de la răsăritul și sudul Carpaților. Pe linia unor preocupări mai vechi, S. Columbeanu a abordat în 1975 problema *Legăturilor maritime româno-italiene între 1829—1914*, elaborând un întins studiu ce pune în evidență fapte puțin cunoscute ale istoriei relațiilor maritime ale țării noastre, cum ar fi: trafic comercial, construcții navale, personal navigant, crearea flotei de război etc. Pentru studiul *Originile celui de-al doilea război mondial. Criza rhenană (1936)*, Fl. Constantinuliu a strâns materiale care vor pune în lumină un șir de aspecte noi privind nu numai geneza deciziei de violare a statutului rhenan, ci și consecințele internaționale ale remilitarizării Rhenaniei. Redactarea studiului se va încheia în primul trimestru al anului 1976, această prelungire fiind justificată de faptul că în 1975 mai bine de trei luni autorul a fost scos din producție. La lucrarea *Istoria politică a securității europene (1919—1970)*, N. Dascălu, utilizând documentele oficiale ale O.N.U. precum și alte surse informative, a terminat redactarea capitolului *Organizația Națiunilor Unite și problema securității internaționale*, structurat pe următoarele probleme: evoluția conceptului de securitate în Carta Națiunilor Unite (1940—1945), Adunarea Generală a O.N.U. și elaborarea unor principii ale colaborării dintre state în vederea menținerii păcii și securității (1945—1970), O.N.U. și dezarmarea (1945—1970).

Unei teme de *Istoria Europei Centrale și Răsăritene* i s-a consacrat studiul *Politica externă a Rusiei în sud-estul Europei la sfârșitul secolului al XVII-lea și începutul secolului al XVIII-lea*. Autorul, C. Șerban, analizând politica lui Petru cel Mare de ieșire la Marea Neagră, relevă implicațiile acestei politici asupra țărilor române în contextul ciocnirilor de interes ruso-turco-austriece.

Tema *Metode matematice aplicate la probleme istorice lipsite de izvoare statistice*, începută în 1975 și prevăzută a se încheia în 1976, a fost divizată în două probleme: 1) *Metode statistice aplicate la izvoare anterioare secolului XIX* la care V. Liveanu și Irina Gavrila, pornind de la analiza evoluției prețurilor animalelor și vinului efectuată în colectivul de istorie a prețurilor în evul mediu, au constatat că se pot formula pe baza datelor lacunare existente și cu ajutorul statisticii matematice unele concluzii general-valabile privitoare la curba prețurilor în sec. XV—XVII, obținându-se astfel un fundament mai riguros anumitor concluzii trase prin metode tradiționale; 2) *Date referitoare la evoluția moșierimii (1864—1918)*, în cadrul căreia V. Liveanu și Constanța Moței au efectuat operațiuni preliminare de informare și documentare spre a stabili în ce măsură după 1864 moșiile au rămas sau nu în proprietatea vechilor familii boierești, care era ponderea moșierimii în diverse organe ale conducerii statului etc.

Acesta a fost, pe scurt, stadiul îndeplinirii fiecărei lucrări potrivit planului de munca pe anul 1975, obligațiilor contractuale ale membrilor în activitate ai Institutului. Însă pentru ca situația să fie completă, mai sînt necesare cîteva adăogiri și completări. În primul rînd trebuie amintit faptul că lucrarea *Conștiința patriotică în țările române în epoca feudală*, pentru care N. Stoicescu a strîns deja o sumă de materiale, a fost amînată, fiind înlocuită cu o lucrare despre *Vlad Țepeș*, ce va fi încheiată în 1976 și la care autorul a redactat deja circa 200 pagini. De asemenea, a fost scoasă din planul pe 1975 lucrarea *Relațiile româno-germane în perioada interbelică* deoarece titularul ei, I. Chișer, primind o bursă Humboldt pe termen de un an, începînd din februarie 1975, a efectuat cercetări în arhivele și bibliotecile din R. F. Germania. În al doilea rînd, s-au scos din plan temele cercetărilor care în cursul anului 1975 au fost pensionați sau transferați.

În acest an, ca și în anii trecuți, în Institut a existat în general o atmosferă de lucru bună, întemeiată pe încredere reciprocă și întruajutorare. Respectarea disciplinei de plan, seriozitatea și probitatea profesională a majorității covârșitoare a cercetătorilor, au contribuit la creșterea exigenței față de nivelul științific și ideologic al lucrărilor, înscriindu-se, în același timp, printre factorii care au stat la baza îndeplinirii planului de muncă.

Numeroși cercetători ai Institutului au desfășurat în 1975 — în afara temelor de plan — o susținută activitate pentru definitivarea lucrărilor elaborate în anii trecuți în scopul trimerii acestora la tipar. În această ordine de idei remarcăm îndeosebi eforturile depuse de colectivul care a elaborat monografia *România în primul război mondial* (M. Iosa, An. Iordache, P. Oprescu și mai ales I. Oprea, coordonatorul lucrării) în sensul omogenizării și rezolvării anumitor probleme mai dificile, ale lui N. Adăniloie care a continuat să extindă și să finalizeze monografia despre *Independența națională a României*, ale lui N. Stoicescu pentru aducerea la zi a *Bibliografiei istoriei medii a României*, ale celor care semnează studiile incluse în culegerile de studii și materiale de istorie medie, modernă și contemporană predate Editurii precum și a redactorilor responsabili ai acestor volume.

În activitatea lor, membrii Institutului au întîmpinat și anumite dificultăți. Între acestea ne referim la faptul că din bibliotecile noastre lipsesc o seamă de lucrări și publicații apărute în ultimele decenii peste hotare, fără de care cercetarea relațiilor internaționale ale României, abordarea unor aspecte ale istoriei universale rămîne lacunară. În raportul de activitate al Institutului pe anul 1974 se sublinia că pentru colecțiile de izvoare naționale se simțea lipsa cadrelor specializate în domeniul latinii medievale și al orientalisticii. Această situație, agravată și mai mult prin pensionarea lui A. Decei, va trebui să ne preocupe în continuare.

La buna desfășurare a activității Institutului o contribuție a adus Madeleine Costescu care a asigurat traducerea în l. franceză a materialelor Institutului, inclusiv sumare și rezumate ale publicațiilor periodice de istorie.

În sens pozitiv trebuie apreciată și activitatea colectivului bibliotecii (C. Bucșan pînă la pensionare, Liliana Ieremia, Tudora Zabalovici, Constantina Popescu, Constanța Moldoveanu, Viorica Rudolf) care a asigurat servirea cercetătorilor în sala de lectură cu peste 12.000 volume. În 1975 colecțiile bibliotecii au crescut cu 1497 volume cărți și 1891 numere de periodice. Deoarece biblioteca Institutului a fost preluată de Biblioteca Centrală Universitară, este necesar să i se asigure continuitatea funcționării ei autonome, precum și sprijinirea unor activități ca: schimbul de cărți cu străinătatea, schimbul intern, corespondența, extinderea spațiului de colecționare prin construirea de noi depozite.

O mențiune specială trebuie făcută în privința activității colegilor noștri din personalul administrativ (remarcîndu-se îndeosebi A. Bazavan, M. Barna, O. Dabija) care au căutat întotdeauna să ne creeze condiții bune de muncă, precum și Tudor Ștefan, inspectorul principal cu problemele personalului.

Cele două publicații periodice de istorie ale Academiei de Științe Sociale și Politice — „Revista de Istorie” și „Revue Roumaine d’Histoire” — sprijinite în largă măsură de membrii Institutului, au înregistrat în 1975 rezultate pozitive pe linia creșterii nivelului lor științific și ideologic, a prezenței lor active în istoriografia românească. Colectivul redacțional al „Revistei de Istorie” (prof. Vasile Maciu — redactor responsabil —, Ion Apostol — redactor responsabil adjunct —, M. Stroia, G. Apostol, M. Opreșcu și, în ultimele luni, Ruxandra Bolintineanu) s-a străduit să rezolve operativ și la un nivel corespunzător sarcinile sporite care i-au revenit. Prin rubrici sau articole speciale au fost marcate o serie de aniversări importante (500 de ani de la lupta de la Vaslui, 375 de ani de la cea dintîi unire politică a țărilor române sub Mihai Viteazul, 30 de ani de la instaurarea guvernului dr. Petru Groza, 450 de ani de la războiul țărănesc german etc.). De asemenea, s-au publicat articole comemorative.

rativ consacrate unor istorici români de prestigiu (Constantin Giurescu, Ioan Ursu, Grigore Tocilescu), precum și materiale tratând probleme de interes major ale istoriei patriei noastre (formarea poporului român în lumina ultimelor descoperiri arheologice, procesul de făurire a națiunii române, formarea și semnificația denumirii statelor românești ș.a.). În sprijinul cursanților la învățământul politico-ideologic de partid, revista a început publicarea a 8 consultații pe teme de istoria patriei și a partidului, care vor apărea, însoțite de hărți și grafice, într-o broșură de mare tiraj. În partea a doua a revistei, colectivul redacțional a inclus recenzii, note, însemnări cu accente critice mai pronunțate față de trecut.

În ce privește „Revue Roumaine d'histoire” redacția (alcătuită din acad. Em. Condrache redactor responsabil —, N. Fotin — redactor responsabil adjunct —, din V. Netea care, deși pensionat, a continuat să se ocupe de coordonarea activității redacționale, Șt. Andreescu și Paula Niculescu) a urmărit și în acest an structurarea materialelor publicate pe probleme esențiale. În acest scop, nr. 1 a relevat pătrunderea „chestiunii române” (formarea statului național român) în problematica politică europeană, nr. 2 a fost consacrat congresului internațional de științe istorice de la San Francisco, nr. 3 a cuprins materiale despre Ștefan cel Mare și Mihai Viteazul, iar nr. 4 a fost axat mai ales pe teme importante de istorie modernă și contemporană românească.

Comisia de heraldică, genealogie și sigilografie de pe lângă Institutul de Istorie „N. Iorga” (președinte: prof. univ. Mihai Berza, vice-președinte: dr. Dan Berindei) a intrat în cel de al 5-lea an de activitate. În cursul anului 1975 au fost ținute 13 ședințe de lucru încadrate unei problematice variate.

Un rol deosebit de important în organizarea și conducerea activității Institutului a avut-o Consiliul științific, atît în vechea cît și în noua componență stabilită de Ministerul Educației și Învățămîntului. Periodic, cel puțin odată pe lună, el a analizat temeinic și cu simț de răspundere stadiul îndeplinirii planului de cercetare, luînd măsuri adecvate pentru înlăturarea greutăților ivite. Întărirea disciplinei în muncă, mobilizarea eforturilor cercetătorilor pentru respectarea obligațiilor asumate prin contracte au stat în permanență în centrul activității Direcțiunii, a organului colectiv de conducere a Institutului. Preocupat de problema valorificării producției științifice din anii trecuți, Consiliul, în spiritul unei sporite exigențe științifice și ideologice, a discutat și avizat favorabil lucrări monografice de interes național cum ar fi *România în primul război mondial*, culegeri de studii, volume de documente care, după definitivare, au fost înaintate editurilor spre publicare. De asemenea, el a elaborat planul de cercetare pe 1976 și cel de perspectivă, a luat decizii în privința participării Institutului la o seamă de manifestări științifice interne și internaționale, a discutat și rezolvat numeroase alte probleme. În concluzie, se poate aprecia că în 1975 Consiliul științific și-a îndeplinit menirea, aducîndu-și sub toate raporturile o contribuție prețioasă la rezultatele bune pe care Institutul le-a obținut.

După cum se știe, în cursul anului 1975, ca urmare a hotărîrii conducerii Partidului, s-a îndeplinit integrarea Institutului la Facultatea de istorie a Universității din București. Instituția noastră căpătînd astfel o dublă subordonare — aceea a Academiei de Științe Sociale și Politice și a Ministerului Educației și Învățămîntului. Realizarea acestui proces a fost însoțită de numirea prof. univ. dr. Ștefan Ștefănescu, directorul Institutului, și în funcția de decan al Facultății de istorie iar prof. univ. dr. Aron Petric ca director adjunct al Institutului. Un prim rezultat al integrării, al stringerii laolaltă a principalelor unități și forțe de cercetare din domeniul istoriei existente în capitală, l-a constituit elaborarea planului integrat de cercetare științifică. Potrivit acestuia, aproape la toate cele 14 teme principale de cercetare din planul Institutului s-au inclus probleme, subiecte de cercetare distincte pentru un număr de 31 cadre didactice universitare. În felul acesta, prin conlucrarea dintre cercetători — cadre didactice a sporit numărul cercetărilor destinate să surprindă atît complexitatea și varietatea uneia sau alteia dintre temele planificate, cît și aprofundarea esenței și semnificațiilor lor. Un alt rezultat îl constituie organizarea în comun a unor manifestări științifice cum au fost, de pildă, sesiunea „375 ani de la unirea politică a țărilor române sub Mihai Viteazul” sau aceea consacrată celei de a XXXI aniversări a insurecției naționale din august 1944, la care au ținut comunicări cadre didactice și cercetători ai Institutului. În același timp merită a fi menționate și alte activități care se înscriu tot pe linia integrării cercetării cu învățămîntul. Astfel, unii cercetători ai Institutului ca, de pildă, N. Adăniloie și C. Șerban au ținut expunerii la cursurile de reciclare a profesorilor de istorie din învățămîntul mediu în timp ce D. Berindei, N. Adăniloie, Tr. Udrea, Al. Porțeanu, C. Șerban, Fl. Constantiniu, N. Stoicescu etc. au susținut comunicări la diverse sesiuni științifice organizate de Societatea de științe istorice, au semnat articole în publicațiile acesteia. Relevăm, totodată, că în cadrul Institutului sînt înscriși și urmează doctorantura la cei 6 cercetători care au dreptul de conducători științifici (Șt. Ștefănescu, D. Berindei, N. Adăniloie, V. Lițeanu, Ș. Papacostea, L. Demény)

22 istorici dintre care 18 din afara instituției noastre. (Tot în privința doctoranturii precizăm că în 1975 Al. Porțeanu și-a susținut teza de doctorat). Dorim ca aceste începuturi promițătoare dar încă relativ modeste ale integrării cercetării științifice cu învățământul să se amplifice în viitor, să fie mai consistente. Pentru aceasta există largi posibilități. Rămâne să se folosească mai bine cadrul instituțional nou creat, punându-se în aplicare acele sugestii, propuneri și inițiative care tind spre sudarea celor două sfere de activitate în scopul ridicării nivelului și eficienței muncii noastre, a propășirii științei istorice.

Institutul, în ansamblul său, și mulți dintre membrii lui, luați individual, au fost o prezență activă și de prestigiu în viața științifică a țării, participând aproape la toate manifestările aniversative ori comemorative organizate în 1975. Fără a intra în detalii, reținem doar din lista reprodușă ca anexă a II-a a acestui raport, că la cele 34 sesiuni științifice, colocvii, simpozioane organizate în capitală și în diferite localități ale țării, 26 cercetători ai Institutului au expus 66 comunicări. Dacă ne-am opri numai la aceste cifre situația nu ar fi completă. Pentru că, în afara acestora, 21 de membri ai Institutului au ținut 238 conferințe, expuneri la diverse întreprinderi industriale, case de cultură, universități populare, muzee, școli, unități militare ș.a. din peste 20 de localități printre care București, Alba Iulia, Arad, Baia Mare, Zalău, Blaj, Drobeta-Turnu Severin, Pitești, Vaslui, Suceava, Fălticeni. Acestor date trebuie să le adăugăm cele peste 60 participări la emisiuni permanente ori ocazionale de la radio, asistența științifică asigurată unor filme documentare și piese de teatru difuzate prin intermediul televiziunii, precum și mai mult de 90 articole apărute în presa centrală și locală de mare tiraj. Problematica conferințelor, articolelor, expunerilor de la radio, extrem de variată, a fost axată îndeosebi pe evocarea principalelor momente din istoria patriei (formarea și continuitatea poporului român, lupta lui seculară pentru unitate și neam, împotriva fascismului etc.) și pe reliefaarea rolului marilor personalități din trecut (Mihai Viteazul, Ștefan cel Mare, Al. I. Cuza, ș.a.). În această activitate s-au remarcat îndeosebi Venera Teodorescu, Șt. Ștefănescu, D. Berindei, V. Netea, L. Demény, Al. Porțeanu, Tr. Udrea, N. Stoicescu, C. Șerban și alții. Astfel, Institutul și-a adus și în anul 1975 o contribuție importantă la difuzarea în masă a cunoștințelor despre istoria patriei, la educarea oamenilor muncii în spiritul patriotismului socialist. În plus, dacă ținem seama de faptul că mai mulți colegi de-ai noștri au participat la organizarea unor muzee de istorie (Alba-Iulia) și la discutarea tematicii altor instituții muzeale, că 16 cercetători desfășoară de mai mulți ani o apreciată activitate ca lectori și propagandiști ai catedrelor de istorie ale cabinetelor P.C.R. (municipal și de sectoare), că membri ai instituției noastre întocmesc cu simț de răspundere și competență zeci și zeci de referate solicitate de edituri și reviste la lucrări sau articole de istorie, atunci ne dăm mai bine seama că Institutul, în curgerea anilor, se dovedește a fi un factor activ, puternic ancorat cerințelor societății noastre de astăzi, capabil să-și îndeplinească prompt și în bune condiții sarcinile care-i sînt încredințate.

Relațiile externe ale Institutului au evoluat în 1975 pe direcțiile cunoscute din anii anteriori și anume: deplasări peste hotare în vederea efectuării unor cercetări în arhive și biblioteci, contacte oficiale avute în cadrul instituției cu oaspeți din străinătate, participări la reuniuni științifice cu caracter internațional. Referindu-ne la prima dintre aceste direcții, consemnăm că 16 cercetători au întreprins călătorii peste hotare în 9 țări, fie în baza acordurilor de colaborare culturală, fie ca urmare a unor burse și invitații personale ori pe cont propriu. Astfel, în Uniunea Sovietică au fost Șt. Ștefănescu și C. Șerban; în Statele Unite — Șt. Ștefănescu, D. Berindei și Cornelia Bodea; în R. S. Cehoslovacă — Venera Teodorescu, L. Demény, I. Oprea și J. Sykora; în R. D. Germană — Ecaterina Cimponeriu și V. Ciocltan; în R. S. F. Iugoslavia — Fl. Constantiniu; în R. P. Ungară — Al. Porțeanu; în R. P. Bulgaria — P. Oprea; în R. F. Germania — Șt. Ștefănescu, Ștefana Dăscălescu, I. Chiper; în Franța — Eliza Campus, Șt. Ștefănescu. În același timp Institutul a fost vizitat de peste 40 istorici de mare prestigiu, cercetători științifici, profesori, diplomați, doctoranzi (aceștia solicitînd îndrumare științifică unor membri ai Institutului) din 14 state între care U.R.S.S., S.U.A., Franța, Anglia, R. F. Germania, Italia, R. P. Polonă, R. S. Cehoslovacă, R. P. Ungară, Norvegia, Canada etc. În aceste vizite protocolare ori de lucru, în faptul că lucrările comisiilor mixte de istorici româno-iugoslave și româno-bulgare ca și reuniunea de constituire a comisiei româno-polone au avut loc în incinta Institutului și cu participarea activă

a membrilor lui, vedem un semn al prestigiului de care el se bucură peste hotare, al recunoașterii locului însemnat pe care îl are în istoriografia românească.

În privința manifestărilor științifice cu participare internațională, găzduite de țara noastră, amintim, în primul rând, colocviul româno-italian „Genovezii și Marea Neagră în secolele XIII—XIV” la care dintre membrii Institutului Ș. Papacostea a ținut o comunicare referitoare la Caffa și Moldova față de expansiunea otomană, simpozionul româno-englez cu tema „Relații anglo-române din secolul al XVI-lea pînă în 1919” în cadrul căruia Cornelia Bodea, Beatrice Marinescu și P. Cernovodeanu au înfățișat ultimele concluzii ale istoriografiei noastre în câteva probleme importante ale relațiilor dintre cele două țări în secolul al XIX-lea, precum și colocviul româno-german „Românii și Marea” la care Lucia Taftă, S. Columbeanu, Ș. Rădulescu-Zoner și-au axat comunicările pe relevarea însemnătății Mării Negre în contextul istoriei moderne a României. Totodată, la lucrările sesiunilor comisiilor mixte româno-iugoslave și româno-bulgare au susținut referate D. Berindei și Al. Porțeanu, alți membri ai Institutului avînd, prin intervenții la discuții, o contribuție importantă la elucidarea științifică a problemelor majore de interes comun luate în dezbateră.

Din seria manifestărilor științifice externe se detașează prin însemnătate și amploare, cel de al XIV-lea congres internațional de științe istorice care a avut loc în august la San Francisco. Delegația română, condusă de directorul Institutului, prof. dr. Șt. Ștefănescu, din care au mai făcut parte între alții Cornelia Bodea și D. Berindei, a avut o activitate valoroasă cunoscută nouă, tuturor, din alte materiale. Aici am dori să subliniem doar că recunoașterea contribuției importante aduse pe plan internațional de istoriografia română s-a materializat în hotărîrea Adunării Generale a Comitetului Internațional de Științe istorice, adoptată cu mare majoritate de voturi, ca al XV-lea congres internațional de istorie să aibă loc la București. Dintre reuniunile științifice internaționale la care au participat reprezentanți ai Institutului, amintim colocviul de la Varna „Eforturile pentru pace și cooperare ale statelor din sud-estul Europei în perioada dintre cele două războaie mondiale” în cadrul căruia Eliza Campus împreună cu N. Fotino au prezentat un referat privind activitatea României de promovare a păcii și colaborării în perioada interbelică, precum și conferința de la Zagreb cu teua „Forțele și căile războiului și ale păcii” unde Fl. Constantiniu a susținut o comunicare despre lupta României pentru apărarea integrității ei teritoriale între 1919—1939. Este de reținut, de asemenea, că Ștefana Dăscălescu a prezentat două comunicări pe teme importante de istorie românească la instituții științifice din R. F. Germania, iar D. Berindei a participat printr-o comunicare la o sesiune științifică din Austria și i s-a prezentat o comunicare la Societatea de istorie modernă de la Paris.

Ar fi nu numai greșit, dar și dăunător activității viitoare dacă din cele înfățișate mai sus cineva ar desprinde concluzia că în munca noastră nu au existat lipsuri, deficiențe, neîmpliniri. Pe unele dintre acestea le vom menționa, animați de dorința de a scoate din ele învățăminte pentru munca noastră viitoare. S-a constatat că unii cercetători nu pun încă în mod ritmic și integral toată capacitatea lor de muncă în acțiunea de îndeplinire la termen și în bune condițiuni a lucrărilor încredințate. Pentru înlăturarea acestei deficiențe se impune o mai riguroasă respectare a disciplinei în muncă, un control mai sever, o ridicare continuă a conștiinței profesionale a cercetătorilor. Totodată, se știe că Institutul este frecvent solicitat să participe la o seamă de acțiuni științifice și educative care nu au putut fi prevăzute ori înscrise în planul de cercetare sau în contracte. De aceea este necesar ca, pe de o parte, toți membrii Institutului să răspundă deopotrivă cu conștiinciozitate și promptitudine sarcinilor care le sînt trasate, iar de alta Direcțiunea să repartizeze mai bine și mai echitabil activitățile suplimentare care vor veni. De asemenea, va trebui ca pe viitor fiecare cercetător să persevereze mai mult decît a făcut-o pînă acum pe calea concentrării rezultatelor cercetării, a sintetizării pe un număr mai mic de pagini a concluziilor la care a ajuns, curmînd astfel tendința de a umfla artificial lucrările prin reproducerea unor date și fapte ne semnificative sau de mult timp cunoscute.

În 1976, ca și în anii următori, în planurile Institutului s-a prevăzut continuarea alcătuirii colecțiilor naționale de documente și a activității de cercetare pe direcțiile cunoscute din ultimii ani. În același timp, în aceste planuri s-a înscris întocmirea unor monografii, studii și volume de documente privind momente de seamă din istoria patriei care vor fi sîrbăturate în anii ce vin (între acestea, războiul de independență, răscoala din 1907, Unirea Principatelor și altele), comemorarea unor personalități (Vlad Țepeș, Petru Rareș) prin evocarea vieții și operei lor. Însă, mai presus de toate acestea, stă sarcina de cînstă și de înaltă răspundere pe care ne-a încredințat-o conducerea Partidului: aceea de a începe încă din acest an

elaborarea noului tratat de *Istorie a României* în zece volume. La îndeplinirea acestei grandioase lucrări, Institutului de Istorie „N. Iorga” îi revin mari obligații pe care el nu le va putea îndeplini decît printr-un efort exemplar al tuturor cercetătorilor. Noi sîntem convinși că nici un cercetător al Institutului nu va pregeța să-și aducă, pe măsura posibilităților și a solicitărilor, contribuția la realizarea acestei opere care va trebui să constituie atît proba de maturitate științifică și ideologică a istoriografiei noastre marxiste, cît și de devotament față de poporul nostru constructor al idealurilor pentru care au luptat și s-au jertfit străbunii noștri,

A N E X Ă I

PUBLICAȚIILE MEMBRILOR INSTITUTULUI DE ISTORIE „N. IORGA” PE ANUL 1975 CĂRȚI, STUDII, ARTICOLE ȘI BIBLIOGRAFII ÎN PUBLICAȚIILE PERIODICE DE SPECIALITATE

Cronica anonimă a Moldovei (1663—1729) (Pseudo-Amiras). Studiu și ediție critică de Dan Simonescu, București, Edit. Academiei R.S.R., 1975, 171 p. (Institutul de istorie „N. Iorga”. Cronicile medievale ale României, IX).

Documenta Romaniae Historica B. Țara Românească, vol. III (1526—1535), București, Edit. Academiei R.S.R., 1975, XXXII + 451 p. (Academia de Științe Sociale și Politice a R.S.R., Institutul de istorie „N. Iorga”).

VoluM întocmit de: Damaschin Mioc, Olimpia Diaconescu, Coralia Fotino, Marieta Adani, Ruxandra Cămărășescu, Sașa Caracaș, Anicuța Popescu, Adolf Armbruster, Constantin Rezaचेvici, Radu Constantinescu, Manole Neagoe, Iancu Bidian, Matei Cazacu, Mircea Grosu și Herbert Jaeger.

Documenta Romaniae Historica B. Țara Românească, vol. XI (1593—1600) *Domnia lui Mihai Viteazul*, București, Edit. Academiei R.S.R., 1975, LI + 744 p. (Academia de Științe Sociale și Politice a R.S.R., Institutul de istorie „N. Iorga”).

VoluM întocmit de: Damaschin Mioc, Ștefan Ștefănescu, Marieta Adam, Constantin Bălan, Maria Bălan, Sașa Caracaș, Ruxandra Cămărășescu, Olimpia Diaconescu, Coralia Fotino.

Fontes Historiae Daco-Romanae (Izvoarele istoriei României), III. *Scrittori bizanțini* (sec. XI—XIV). Publicate de Alexandru Elian și Nicolae Șerban Tanașoca, București, Edit. Academiei R.S.R., 1975, XXXI + 569 p. (Academia de Științe Sociale și Politice, Institutul de istorie „N. Iorga”, Institutul de studii sud-est europene).

Mihai Viteazul. Culegere de studii. Redactori coordonatori: Paul Cernovodeanu și Constantin Rezaचेvici, București, Edit. Academiei R.S.R., 1975, 279 p. (Academia de Științe Sociale și Politice a R.S.R., Institutul de istorie „N. Iorga”).

„Cuvînt înainte” de Ștefan Ștefănescu, p. 7—9.

Studii și materiale de istorie medie, vol. VIII, Comitetul de redacție: Florin Constantiniu, Ludovic Demény, Damaschin Mioc, Șerban Papacostea, Ștefan Ștefănescu, București, Edit. Academiei R.S.R., 1975, 257 p. cu ilustrații. (Academia de Științe Sociale și Politice a R.S.R., Institutul de istorie „N. Iorga”).

Studii și materiale de istorie modernă, vol. V. Redactori responsabili: N. Adăniloaic și Dan Berindei, București, Edit. Academiei R.S.R., 1975, 276 p. (Academia de Științe Sociale și Politice a R.S.R., Institutul de istorie „N. Iorga”).

Istoria României. Manual pentru anul IV licee de cultură generală și de specialitate. Ediția a VIII-a, București, Edit. didactică și pedagogică, 1975, 390 p. + 15 h.

Autori din Institut: Ion Oprea și Alexandru Porțeanu.

6 Martie 1945. *Premise și semnificații*, în „Revista de istorie”, 28, 1975, nr. 2, p. 149—200: Dezbateri.

Participanți din Institut: Vasile Liveanu, Mihail Rusenescu, Traian Udrea.

Adăniloaic Nichita, *Războiul pentru independență, reflectat în istoriografia românească din secolul trecut*, în „Revista de istorie”, 28, 1975, nr. 5, p. 689–708.

Andreescu Ștefan, *Familia lui Mihai Viteazul*, în vol. „Mihai Viteazul. Culegere de studii”, București, Edit. Academiei R.S.R., 1975, p. 225–241.

Andreescu Ștefan, *Premières formes de la littérature historique roumaine en Transylvanie*, în „Revue des études sud-est européennes”, XIII, 1975, nr. 4.

Armbruster Adolf, *Staat und Kirche zu Beginn der rumänischen Fürstentümer*, în vol. „Miscellanea Historiae Ecclesiasticae”, tom. V, Louvain, 1974, p. 354–358.

Armbruster Adolf, *Kirchengeschichtliche Forschungen in Rumänien*, în vol. „Miscellanea Historiae Ecclesiasticae”, tom. V, Louvain, 1974, p. 434–436.

Armbruster Adolf, *Demeter Cantemirs Ansichten über Romanität und Kontinuität der Rumänen*, în „Dacoromania”, Freiburg-München, 2, 1974, p. 67–76.

Armbruster Adolf, Damaschin Mioc, Costin Feneșan și Herbert Jaeger, „*Autobiografia*” lui Nicolae Stoica de Hațeg, în „Mitropolia Banatului”, XXIV, 1974, nr. 7–9, p. 487–494.

Armbruster Adolf, *Historiographische Beziehungen zwischen der Moldau und Kronstadt zur Zeit des Fürsten Constantin Maurocordatos (1742–1743)*, în „Revue des études sud-est européennes”, XIII, 1975, nr. 1, p. 51–75; nr. 2, p. 209–229.

Adolf Armbruster, *Personalitatea lui Thomas Münzer*, în „Revista de istorie”, 28, 1975, nr. 8, p. 1215–1222.

Armbruster Adolf, *Siebenbürger Sachsen an ausländischen Gymnasien*, în „Korrespondenzblatt des Arbeitskreises für Siebenbürgische Landeskunde”, Köln-Wien, III Folge, 5 Jahrgang, 1975, Heft 2–3, p. 81–92.

Bălan Constantin, *Citeva considerații despre activitatea politică și diplomatică a lui Mihai Viteazul în 1597*, în „Revista de istorie”, 28, 1975, nr. 4, p. 515–526.

Berindei Dan, *Mihai Viteazul în viziunea generației făuritorilor României moderne*, în vol. „Mihai Viteazul. Culegere de studii”, București, Edit. Academiei R.S.R., 1975, p. 37–50.

Berindei Dan, *Unité, modernisation et indépendance dans le processus de constitution de la Roumanie (jusqu'en 1849)*, în „Nouvelles études d'histoire”, vol. V, București, 1975, p. 121–140.

Berindei Dan, *The Romanian War of Independence (1877–1878)*, în „Pages from the History of the Romanian Army”, București, Edit. Militară, 1975, p. 133–150.

Berindei Dan, *Academia Română în anii 1879–1918*, în „Studii și materiale de istorie modernă”, vol. V, 1975, p. 247–276.

Berindei Dan, *Unirea Principatelor – preluđu al independenței de stat depline a României*, în „Anale de istorie”, XXI, 1975, nr. 3, p. 45–56.

Berindei Dan, *Programul Partidului Comunist Român cu privire la procesul trecerii României de la feudalism la capitalism*, în „Anale de istorie”, XXI, 1975, nr. 5, p. 158–168.

Berindei Dan, *Revoluționarii români de la 1848 și mișcarea democratică și socialistă din Europa*, în „Revista de istorie”, 28, 1975, nr. 9, p. 1387–1399.

Berindei Dan și Fr. Kellog, *The opening of diplomatic relations between the United States of America and the states of Europe*, San Francisco, 1975, 25 p.

Bidian Iancu, *Organizarea și rolul meșteșugarilor în viața economică și socială a orașului Brașov în secolul al XV-lea*, în „Studii și materiale de istorie medie”, VIII, 1975, p. 137–159.

Bodea Cornelia, *O tipăritură spaniolă despre campaniile lui Mihai Viteazul la sudul Dunării*, în vol. „Mihai Viteazul. Culegere de studii”, București, Edit. Academiei R.S.R., 1975, p. 179–189.

Bodea Cornelia, *Emilia Dr. I. Rațiu – soția memorandistului*, în „Revista de istorie”, 28, 1975, nr. 12, p. 1893–1912.

Campus Eliza, *Politica externă a României în perioada interbelică (1919–1939)*, București, Edit. Politică, 1975, 92 p. (File de istorie).

Campus Eliza, *Main features of Romania's Foreign Policy in the Inter-War Period*, in „Nouvelles études d'histoire”, vol. V, București, 1975, p. 175–192.

Cernovodeanu Paul, *Pierre le Grand dans l'historiographie roumaine et balcanique du XVIII-e siècle*, in „Revue des études sud-est européennes”, XIII, 1975, nr. 1, p. 77–95.

Cernovodeanu Paul, *Arhiva diplomatică a lordului William Paget (1637–1713)*, in „Revista arhivelor”, LII, 1975, vol. XXXVII, nr. 1, p. 80–92.

Cernovodeanu Paul, *The remotest Anglo-Romanian historical contacts (14 th – 16 th centuries)*, in „Revue Roumaine d'Histoire”, XIV, 1975, nr. 2, p. 315–326.

Cernovodeanu Paul, *Epopcea lui Mihai Viteazul într-o operă istorică engleză a vremii sale* in vol. „Mihai Viteazul. Culegere de studii”, București, Edit. Academiei R.S.R., 1975, p. 191–208.

Cernovodeanu Paul, *First Echoes of the War of Independence and of the Early History of the United States in the Romanian Countries*, in „Nouvelles études d'histoire”, vol. V, București, 1975, p. 231–239.

Cernovodeanu Paul, *Vision de Byzance dans les chronographes et autres textes historiques roumains des XVII-e et XVIII-e siècles*, in „Actes du XVI-e Congrès Internationales des études byzantines, Bucarest, 6–12 septembre 1971”, vol. II, Bucarest, 1975, p. 529–531 + 4 ilustr.

Cernovodeanu Paul, *Interese economice engleze la Dunărea de Jos și Marca Neagră între 1803–1829*, in „Revista de istorie”, 28, 1975, nr. 11, p. 1695–1709.

Cincea Paraschiva, *Sofia Cocca (1839–1861)*, București, Edit. științifică și enciclopedică, 1975, 71 p. (Oameni de seamă).

Cincea Paraschiva, *Patriotism și idei progresiste în opera Elenci Ghica (Dora d'Istria)*, in „Revista de istorie”, 28, 1975, nr. 12, p. 1913–1921.

Columbeanu Sergiu, *Acțiuni navale în Marea Neagră în timpul lui Ștefan cel Mare*, in „Revista de istorie”, 28, 1975, nr. 1, p. 73–89.

Columbeanu Sergiu, *Acțiunile navale ale lui Mihai Viteazul pentru stăpânirea Dunării*, in „Revista de istorie”, 28, 1975, nr. 4, p. 483–494.

Columbeanu Sergiu, *The Romanian Principalities and World Sea Traffic after the Adrianople Treaty (1829). The Beginnings of Romanian-American Maritime Relations*, in „Nouvelles études d'histoire”, vol. V, București, 1975, p. 241–250.

Columbeanu Sergiu, *Mărturii documentare inedite privind situația internațională a României în 1942–1944*, in „Revista de istorie”, 28, 1975, nr. 5, p. 657–669.

Columbeanu Sergiu, *Momente ale evoluției poporului român și luptei sale sociale și naționale pentru unitate și independență*, in „Revista de istorie”, 28, 1975, nr. 9, p. 1421–1427 (Consultajii).

Columbeanu Sergiu, *Activitatea istoriografică a lui Ion Ursu și lupta sa pentru unitatea națională*, in „Revista de istorie”, 28, 1975, nr. 11, p. 1711–1723.

Philip Gosse, *Istoria pirateriei*, București, Edit. Politică, 1975, 309 p. [Cuvînt înainte de Sergiu Columbeanu].

Constantinescu Radu, *Wachmann. Ioan Andrei Wachmann (1807–1863). Eduard Wachmann (1836–1908). Viața și opera unor muzicanti români*, București, Ed. Muzicală, 1975, 175 p.

Constantinescu Radu, *A curious forgery and the conflict between moldavian monks and secular authorities (1854–1873)*, in „Revue Roumaine d'Histoire”, XIV, 1975, nr. 4, p. 701–705.

Constantiniu Florin, *De la Mihai Viteazul la fanarioști: observații asupra politicii externe românești*, in „Studii și materiale de istorie medie”, VIII, 1975, p. 101–135.

Constantiniu Florin, *Considerații privind istoriografia participării României la războiul anti-hillarișt*, in „Revista de istorie”, 28, 1975, nr. 5, p. 647–655.

Corfus Ilie, *Însemnări de demult*, Iași, Edit. Junimea, 1975, XI + 339 p. + 4 pl.

Corfus Ilie, *Intervenția polonă în Moldova și consecințele ei asupra războiului lui Mihai Viteazul cu turcii*, in „Revista de istorie”, 28, 1975, nr. 4, p. 527–540.

Corfus Ilie, *Luptele lui Mihai Viteazul cu turcii în lumina unor noi surse polone*, în vol. „Mihai Viteazul. Culegere de studii”, București, Edit. Academiei R.S.R., 1975, p. 151–162.

Corfus Ilie, *L'évolution de l'économie agricole en Valachie à l'époque moderne*, în „Nouvelles études d'histoire”, vol. V, București, 1975, p. 95–107.

Corfus Ilie, *Lupta de eliberare a orașelor și ținuturilor din Țara Românească sub Regulamentul Organic*, în „Studii și materiale de istorie modernă”, V, 1975, p. 7–67.

Corfus Ilie, *Ștefan cel Mare pe o frică polonă*, în „Studii și materiale de istorie medie”, VIII, 1975, p. 201–204.

Corfus Ilie, *Michel le Brave et la Pologne*, în „Revue Roumaine d'Histoire”, XIX, 1975, nr. 3, p. 483–498.

Cristea Gheorghe, *Crița agrară din 1865–1866 și consecințele sale social-economice*, în „Studii și materiale de istorie modernă”, vol. V, 1975, p. 101–135.

Dascălu Nicolae, *Din istoricul Organizației Nașionilor Unite*, în „Revista de istorie”, 28, 1975, nr. 6, p. 827–844.

Deci Aurel, *Răsunătoarea acțiune a lui Mihai Viteazul la sud de Dunăre, în septembrie-octombrie 1598, înfățișată în cronicile turcești*, în „Mihai Viteazul. Culegere de studii”, București, Edit. Academiei R.S.R., 1975, p. 163–178.

Deci Aurel, *Les relations entre Michel le Brave et l'Empire ottoman*, în „Revue Roumaine d'Histoire”, XIV, 1975, nr. 3, p. 457–482.

Demény Ludovic, *Secuții în campania de eliberare a Țării Românești din 1595*, în „Revista de istorie”, 28, 1975, nr. 4, p. 495–514.

Demény Ludovic, *Secuții și Mihai Viteazul*, în vol. „Mihai Viteazul. Culegere de studii”, București, Edit. Academiei R.S.R., 1975, p. 127–149.

Demény Ludovic, *Thomas Münzer și războiul țărănesc german din 1525*, în „Revista de istorie”, 28, 1975, nr. 8, p. 1223–1234.

Gavrilă Irina, *Les mathématiques et l'histoire en Roumanie*, în „Revue Roumaine d'Histoire”, XIV, 1975, nr. 2, p. 275–283.

Gonța Alexandru, *Tactica și strategia lui Ștefan cel Mare în bătălia de lângă Vaslui*, în „Revista de istorie”, 28, 1975, nr. 1, p. 51–66.

Lăzărescu Dan A., *Cross-currents in the Intellectual and Political Life of Central and South-Eastern Europe between 1711 and 1821: Enlightenment, Josephism, Aufklärung and „Megali Idea”*, în „Nouvelles études d'histoire”, vol. V, București, 1975, p. 79–93.

Liu Nicolae, *Mihai Viteazul, erou european*, în „Secolul XX”, 1975, nr. 9.

Liveanu Vasile, *Sur l'historisme marxiste*, în „Revue Roumaine d'Histoire”, XIV, 1975, nr. 2, p. 251–261.

Liveanu Vasile, *Problemele actuale ale cunoașterii istorice în Anti-Dühring*, în „Revista de istorie”, 28, 1975, nr. 9, p. 1333–1351.

Marinescu Beatrice, *Poziția Marii Britanii față de dubla alegere a domnitorului Cuza și față de unirea politico-administrativă a Principatelor române (1859–1861)*, în „Studii și materiale de istorie modernă”, vol. V, 1975, p. 69–99.

Mioc Damaschin și Ruxandra Cămărășescu, *Mânăstirea Antim-București*, în „Mitropolia Olteniei”, XXVI, 1974, nr. 5–6, p. 461–468.

Mioc Damaschin, Adolf Armbruster, Costin Feneșan și Herbert Jaeger, *„Autobiografia” lui Nicolae Stoica de Hașeg*, în „Mitropolia Banatului”, XXIV, 1974, nr. 7–9, p. 487–494.

Mioc Damaschin, *„Lelapiseșul brancovicesc” și Mihai Viteazul*, în vol. „Mihai Viteazul. Culegere de studii”, București, Edit. Academiei R.S.R., 1975, p. 209–223.

Matei Gheorghe și Damaschin Mioc, *Cluburile socialiste la sate (1898–1899). Repertoriu micromonografic*, în „Revista de istorie”, 28, 1975, nr. 2, p. 241–266; nr. 3, p. 407–425.

Matei Gheorghe și Damaschin Mioc, *Jurnal al răscoalelor țărănești din toamna anului 1900*, în „Revista de istorie”, 28, 1975, nr. 11, p. 1734–1742.

Neagoe Manole, *Problema unității țărilor române în secolul al XVI-lea*, în „Revista arhivelor”, LII, 1975, vol. XXXVII, nr. 4, p. 427–442.

Las Cases, *Memorialul din Sfânta Elena*, vol. I–III, București, Edit. Minerva, 1975. [Prefață de Manole Neagoe].

Netea Vasile, *Pe drumul unității naționale, Studii și evocări*, Cluj-Napoca, Edit. Dacia, 1975, 278 p.

Netea Vasile, *Cluj-Napoca (124–1974)*, în „Revue Roumaine d'Histoire”, XIV, 1975, nr. 1, p. 119–129.

Netea Vasile, *Romanians in America up to 1918*, în „Nouvelles études d'histoire”, vol. V, București, 1975, p. 259–267.

Netea Vasile, *Alba Iulia*, în „Revue Roumaine d'Histoire”, XIV, 1975, nr. 3, p. 523–537.

Papacostea Șerban, *Elienne le Grand. Prince de la Moldavie 1457–1504*, Bucarest, [Edit. științifică și enciclopedică], 1975, 70 p. cu ilustr. (Ediții în limbile engleză, germană, spaniolă).

Giuliano Procacci, *Istoria italienilor*, București, Edit. Politică, 1975, XII + 503 p. [Îngrijire științifică și prefață de Șerban Papacostea].

Papacostea Șerban, *Politica externă a Moldovei în vremea lui Ștefan cel Mare: puncte de reper*, în „Revista de istorie”, 28, 1975, nr. 1, p. 15–31.

Papacostea Șerban, *La politique extérieure de la Moldavie*, în „Revue Roumaine d'Histoire”, XIV, 1975, nr. 3, p. 423–440.

Papacostea Șerban, *Politica externă a lui Ștefan cel Mare și marile etape ale dezvoltării ei*, în vol. „Vaslui. Ștefan cel Mare”, Vaslui, Comitetul de cultură și educație socialistă a județului Vaslui, 1975, p. 64–73.

Papacostea Șerban și Virgil Ciociltan, *L'expansion ottomane aux XIV-e et XV-e siècles à travers quelques ouvrages récents*, în „Revue des études sud-est européennes”, XIII, 1975, nr. 2, p. 275–283.

Penelea Georgeta, *Însemnările din tcnunța de la Seghedin ale dr. Ioan Rațiu*, în „Studii și materiale de istorie modernă”, vol. V, 1975, p. 189–246.

Penelea Georgeta, *Bibliographie historique 1972 (III)*, în „Revue Roumaine d'Histoire”, XIV, 1975, nr. 1, p. 151–169.

Penelea Georgeta, *Bibliographie historique 1972 (IV)*, în „Revue Roumaine d'Histoire”, XIV, 1975, nr. 2, p. 397–416.

Penelea Georgeta, *Bibliographie historique 1973 (I)*, în „Revue Roumaine d'Histoire”, XIV, 1975, nr. 3, p. 577–599.

Penelea Georgeta, *Bibliographie historique 1973 (II)*, în „Revue Roumaine d'Histoire”, XIV, 1975, nr. 4, p. 745–768.

Petrie Aron, *Insurecția națională armată antifascistă și antiimperialistă din august 1944, organizată și condusă de P.C.R. Importanța ei internă și internațională. Cucerirea întregii puteri politice de către clasa muncitoare în alianță cu țărănimea*, în „Revista de istorie”, 28, 1975, nr. 12, p. 1923–1930 (Consultații).

Porțeanu Alexandru, *Documente privind lupta revoluționară a maselor populare din județul Bistrița-Năsăud pentru unirea Transilvaniei cu România (din arhivele Consiliului Național Român, 1918)*, în „Arhiva Someșană”, vol. II, 1973–1974, p. 108–145.

Porțeanu Alexandru, *Contribuții bibliografice la istoricul mișcării muncitorești și socialiste din Brașov (partea I, de la începuturi pînă la 1900)*, în „Cumidava”, VII, 1974, p. 193–213.

Porțeanu Alexandru, *Lupta revoluționară a maselor populare din Bihor pentru Unirea Transilvaniei cu România*, în „Crisia” (Anuarul Muzeului Țării Crișurilor), Oradea, vol. V, 1975, p. 185–243.

Porțeanu Alexandru, *Începuturi de istorie universală în cultura română*, în „Transilvania”, IV (LXXXI), 1975, nr. 8.

Porțeanu Alexandru, *La revendication de la journée de travail de huit heures en Roumanie*, în „Revue Roumaine d'Histoire”, XIV, 1975, nr. 4, p. 637—648.

Rezachevici Constantin, *Ecouri occidentale timpurii ale bătăliilor lui Ștefan cel Mare de lângă Vaslui și Valea Albă-Râzboieni*, în „Revista de istorie”, 28, 1975, nr. 1, p. 67—71.

Rezachevici Constantin, *Un tetraevangel necunoscut aparținând familiei dinspre mamă a lui Ștefan cel Mare*, în „Studii și materiale de istorie medie”, VIII, 1975, p. 161—183.

Rezachevici Constantin, *Gîndirea politică a lui Mihai Viteazul și etapele elaborării planului de dobîndire a Moldovei*, în vol. „Mihai Viteazul. Culegere de studii”, București, Edit. Academiei R.S.R., 1975, p. 51—73.

Rezachevici Constantin, *Cunoscuta însemnare a lui Mihai Viteazul privind stăpînirea țărilor române și semnificația ei reală. 375 de ani de la redactarea ei*, în „Apulum”, XIII, 1975, p. 341—351.

Rezachevici Constantin și Dan Căpășină, *Campania lui Ștefan cel Mare din 1497 împotriva regelui Ioan Albert. Bătălia din Codrul Cozminului*, în vol. „Fieile din istoria militară a poporului român”, vol. III, București, Edit. Militară, 1975, p. 38—69.

Rezachevici Constantin, *Prima încercare a lui Ien voică cel Viteaz de a ocupa domnia Moldovei, ca urmare a „stureirii” lui Iliș Rares (iunie 1551), după un izvor polon incedit*, în „Revista arhivelor”, LII, 1975, vol. XXXVII, nr. 4, p. 383—392.

Rezachevici Constantin, *Privilegiile de indigenat polon acordate locuitorilor din țările române*, în „Revista de istorie”, 28, 1975, nr. 7, p. 1095—1098.

Rusenescu Mihail, *Primele luni de activitate ale guvernului Dr. Petru Groza (7 martie — 9 mai 1946). Cronologie*, în „Revista de istorie”, 28, 1975, nr. 5, p. 709—731.

Simionescu Ștefana, *Legăturile dintre Ștefan cel Mare și Maximilian I de Habsburg în lumina unui nou izvor*, în „Revista de istorie”, 28, 1975, nr. 1, p. 91—98.

Simionescu Ștefana, *Țările Române și începutul politicii răsăritene antiotomane a Imperiului habsburgic (1526—1594)*, în „Revista de istorie”, 28, 1975, nr. 8, p. 1197—1214.

Stan Apostol, *Independența de stat în gîndirea și practica politică a anilor 1859—1877*, în „Revista de istorie”, 28, 1975, nr. 10, p. 1505—1532.

Stan Valeriu, *Publicațiile membrilor Institutului de istorie „N. Iorga” pe anul 1974*, în „Revista de istorie”, 28, 1975, nr. 5, p. 743—751.

Stan Valeriu, *Comunicările prezentate de membrii Institutului de istorie „N. Iorga” la manifestări științifice interne și internaționale în cursul anului 1974*, în „Revista de istorie”, 28, 1975, nr. 5, p. 751—762.

Stanciu Ion, *Pagini din începutul relațiilor politice dintre Principatele Române și Statele Unite ale Americii*, în „Revista de istorie”, 28, 1975, nr. 6, p. 913—926.

Stoicescu Nicolae, *L'armée de la Valachie à la fin du XVI-e siècle*, în „Revue des études sud-est européennes”, XIII, 1975, nr. 2.

Stoicescu Nicolae, *Demeter Cantemir and Niccolo Machiavelli*, în „Dacoromania”, Freiburg-München, 2, 1974, p. 146—154.

Stoicescu Nicolae, *Istoricul Constantin Giurescu (100 de ani de la naștere)*, în „Revista de istorie”, 28, 1975, nr. 9, p. 1401—1412.

Stoicescu Nicolae, *Oastea lui Mihai Viteazul*, în vol. „Mihai Viteazul. Culegere de studii”, București, Edit. Academiei R.S.R., 1975, p. 75—112.

Stoicescu Nicolae, *The Greater Army of Walachia and Moldavia (14 th—16 th centuries)*, în vol. „Pages from the History of the Romanian Army”, Bucarest, Edit. Militară, 1975, p. 56—66.

Stoicescu Nicolae, *Lucrări noi de istoria culturii românești*, în „Revista de istorie”, 28, 1975, nr. 8, p. 1099—1107.

Stroia Marian, *Friedrich Engels și mișcările socialiste din sud-estul Europei*, în „Revista de istorie”, 28, 1975, nr. 9, p. 1353—1369.

Șerban Constantin, *Les préliminaires de l'époque phanariote*, în vol. „Symposium „L'époque phanariote”, Thessaloniki, Institute for Balkan Studies, 1974, p. 29—39.

Șerban Constantin, *Ioan Vodă cel Viteaz în conștiința contemporanilor*, în vol. „Coordonate culturale vrincene”, București, 1971, p. 35—48.

Șerban Constantin, *Bibliografie istorică selectivă comentată (1973)*, în „Studii și articole de istorie”, XXVII—XXVIII, 1971, p. 196—204.

Șerban Constantin, *Insurecția națională armată antifascistă*, în „Studii și articole de istorie”, XXVII—XXVIII, 1974, p. 205—210.

Șerban Constantin, *Bibliografie istorică selectivă comentată (1974)*, în „Studii și articole de istorie”, XXIX, 1975, p. 107—119.

Șerban Constantin, *Cărți de istorie așărute peste holare (1973—1974)*, *Bibliografie selectivă comentată*, în „Studii și articole de istorie”, XXX—XXXI, 1975, p. 182—187.

Șerban Constantin, *Problèmes de la centralisation de l'Etat dans les pays roumains au moyen âge*, în „Nouvelles études d'histoire”, vol. V, București, 1975, p. 43—56.

Șerban Constantin, *Raporturile lui Mihai Viteazul cu Malaspina di San Severo*, în „Revista de istorie”, 28, 1975, nr. 4, p. 541—552.

Șerban Constantin, *Contribuții la repertoriul corespondenței politice și diplomatice a lui Mihai Viteazul*, în vol. „Mihai Viteazul. Culegere de studii”, București, Edit. Academiei R.S.R., 1975, p. 259—276.

Ștefănescu Ștefan, *Ștefan cel Mare — personalitate marcantă a istoriei românești*, în „Revista de istorie”, 28, 1975, nr. 1, p. 7—11.

Ștefănescu Ștefan, *Michel le Brave et la société roumaine de l'époque*, în „Nouvelles études d'histoire”, vol. V, București, 1975, p. 57—69.

Ștefănescu Ștefan, *À travers l'oeuvre historique de Démètre Cantemir*, în „Dacoromania”, Freiburg-München, 2, 1974, p. 59—66.

Ștefănescu Ștefan, *Comments upon the Romanian Military History of XIII—XIV th centuries*, în „Pages from the History of the Romanian Army”, București, Edit. Militară, 1975, p. 34—49.

Taftă Lucia, „*La Tribune des Peuples*”. *La participation roumaine en 1819*, în „Revue Roumaine d'Histoire”, XIV, 1975, nr. 4, p. 683—691.

Udrea Traian, *Rolul forțelor politice interne din România în restabilirea independenței și suveranității naționale în preajma insurecției naționale antifasciste și antiimperialiste din august 1944*, în „Revista de istorie”, 28, 1975, nr. 12, p. 1805—1831.

Udrea Traian, *Unele considerații privind necesitatea unei definiri corecte a conținutului, trăsăturilor caracteristice și a epocii istorice în care apar și acționează regimurile fasciste și neofasciste*, în vol. „Împotriva neofascismului”, București, Edit. Politică, 1975.

A N E X A I I

COMUNICĂRI PREZENTATE DE MEMBRII INSTITUTULUI DE ISTORIE „N. IORGA” LA MANIFESTĂRI ȘTIINȚIFICE INTERNE ȘI INTERNAȚIONALE ÎN CURSUL ANULUI 1975

A. — COMUNICĂRI PREZENTATE LA MANIFESTĂRI ȘTIINȚIFICE CU CARACTER INTERNAȚIONAL ORGANIZATE ÎN ȚARĂ ȘI PESTE HOTARE

Colocviul româno-italian cu tema „Genovezii în Marea Neagră în secolele XIII—XIV”, organizat de Academia R.S.R. și Academia Nazionale dei Lincei (Italia) (București, 27—28 martie 1975).

Papacostea Șerban, *Caffa și Moldavia față de expansiunea olomană*.

Sesiunea Comisiei mixte de istorici româno-îugoslavă (București, 2 aprilie 1975).
Porțeanu Alexandru, *Colaborarea româno-sîrbă împotriva dualismului austro-ungar* (coreferat).

Comunicare trimisă la Societatea de Istorie Modernă (Paris, 1 iunie 1975).
Berindei Dan, *România în anii 1944—1945. Insurecția națională și participarea la războiul anti-hitlerist*.

Colocviul internațional cu tema „Eforturile pentru pace și cooperare ale statelor din sud-estul Europei în perioada dintre cele două războaie mondiale” (Varna, 9—12 iunie 1975).
Campus Eliza și N. Fotino, *Eforturile depuse de România pentru pace și cooperare în anii 1919—1939*.

Simpozionul româno-englez cu tema „Relații anglo-române din secolul al XVI-lea pînă în 1919” (Căciulași, 4—5 iulie 1975).
Stefănescu Ștefan, *Cuvînt de deschidere*.
Bodea Cornelia, *David Urquhart și mișcarea națională română*.
Cernovodeanu Paul, *Interesele economice engleze la Dunărea de Jos și Marea Neagră între 1803—1829*.
Marinescu Beatrice, *Marea Britanie și recunoașterea independenței României (1880)*.

Al XIV-lea Congres internațional de științe istorice de la San Francisco (22—29 august 1975).
Berindei Dan, *Stabilirea raporturilor diplomatice între Statele Unite și statele europene în secolele XVIII—XIX* (în colaborare cu Fr. Kellog — S.U.A.).
Au mai participat din Institut prin numeroase intervenții Cornelia Bodea și Ștefan Ștefănescu.

Conferința internațională cu tema „Forțele și căile războiului și ale păcii” (Zagreb, 8—13 septembrie 1975).
Constantiniu Florin, *Securitate internațională și integritate teritorială: lupta României pentru apărarea statu-quo-ului în perioada interbelică (1919—1939)*.

Al XV-lea Colocviu al societății „Mihail Eminescu” din Fribourg-en-Brisgau cu tema „România și Marea” (Neptun, 22—28 septembrie 1975).
Columbeanu Sergiu, *Dezvoltarea flotei maritime române moderne (1870—1940)*.
Rădulescu-Zoner Șerban, *Poziția diplomației române față de regimul internațional de navigație în Marea Neagră la începutul secolului al XX-lea*.
Taftă Lucia, *Interesele Principatelor dunărene în traficul fluvial și maritim între 1829—1856*.

Sesiunea „Cercului de studii pentru legături culturale în Europa de centru și de est” (Eisenstadt (Austria), 25 septembrie 1975).
Berindei Dan, *Literatura de traduceri în Principatele române în prima jumătate a secolului al XIX-lea*.

Sesiunea Comisiei mixte de istorici româno-bulgară (București, 15—16 decembrie 1975).
Berindei Dan, *România și insurecția bulgară din aprilie 1876*.

Comunicare la Institutul de istorie europeană din Mainz (17 decembrie 1975).
Dăscălescu Ștefana, *Țările române și politica habsburgică antotomană în perioada 1626—1594. Trăsături generale*.

B. — COMUNICĂRI ȚINUTE LA MANIFESTĂRI ȘTIINȚIFICE INTERNE

Simpozion consacrat revoluției de la 1848, organizat de filiala București a Societății de științe istorice și Facultatea de istorie (București, 14 ianuarie 1975).
Adâniloae Nichita, *Programul național al revoluției române din 1848*.
Berindei Dan, *Programul social al revoluției de la 1848 din țările române*.
Petric Aron, *Insemnările și urmările revoluției române de la 1848*.

Sesiunea științifică consacrată împlinirii a 500 de ani de la victoria de la Vaslui (Vaslui, 17—18 ianuarie 1975).
Papacostea Șerban, *Politica externă a lui Ștefan cel Mare*.

Sesiunea științifică „Rolul și locul Academiei Române în evoluția societății românești 1918—1948” (București, 23—25 ianuarie 1975).
Netea Vasile, *Istorici ardeleni — membri ai Academiei Române*.

Simpozionul cu tema „Desăvârșirea unificării statului național român”, organizat de Comitetul P.C.R. al sectorului VIII (București, 24 ianuarie 1975).
Oprea Ion, *Desăvârșirea unificării statului național român*.

Simpozionul consacrat aniversării a 500 de ani de la bătălia de la Vaslui, organizat de Comitetul de cultură și educație socialistă a județului Argeș (Pitești, 26 ianuarie 1975).
Șerban Constantin, *Ștefan cel Mare — apărător al independenței poporului român*.

Comunicare la Societatea de științe istorice, filiala București (25 februarie 1975).
Șerban Constantin, *Africa și America Latină între 1870—1914*.

Comunicare la Comisia de genealogie, heraldică și sigilografie de pe lângă Institut (București, februarie 1975).
Cernovodeanu Paul, *Un principe moldovean refugiat la Curtea Angliei și genealogia lui (Ștefan Bogdan, 1606)*.

Simpozionul consacrat împlinirii a 30 de ani de la instaurarea puterii revoluționare democratice în România, organizat de Comitetul județean P.C.R. Buzău, (Buzău 1 martie 1975).
Udrea Traian, *6 Martie — moment de cotitură în lupta pentru cucerirea puterii politice*.

Simpozionul consacrat aniversării a 30 de ani de la instaurarea puterii revoluționar democratice în România, organizat de filiala Cimpulung-Muscel a Societății de științe istorice din R.S.R. (Cimpulung, 4 martie 1975).
 Udrea Traian, *Condițiile istorice ale instaurării guvernului democrat de la 6 martie 1945.*

Simpozionul consacrat evocării personalității dr. Petru Groza, organizat de Comitetul de cultură și educație socialistă a județului Harghita (Miercurea Ciuc, 6 martie 1975).
 Demény Ludovic, *Raporturile Frontului Plugarilor cu Madoszu-l.*
 Udrea Traian, *Dr. Petru Groza — militant activ pentru democrație populară în România.*

Cursurile de reciclare a profesorilor din învățământul mediu organizate de I.C.P.P.D. (Brașov, aprilie 1975).
 Adăniloae Nichita, *Dominația otomană și consecințele ei asupra dezvoltării țărilor române.*
 Adăniloae Nichita, *Lupta țărilor române împotriva aspirării străine.*

Sesiunea științifică cu tema „Lupta poporului român pentru independența națională și contribuția României la victoria asupra fascismului”, organizată de Academia R.S.R., Academia „Ștefan Gheorghiu”, Academia de Științe sociale și politice, Institutul de studii istorice și social-politice de pe lângă C.C. al P.C.R., Academia Militară și Centrul de studii și cercetări de istorie și teorie militară (București, 5—6 mai 1975).

Secția I „Lupta poporului român pentru independența națională”

Berindei Dan, *Condițiile interne și internaționale în care s-a desfășurat lupta poporului român pentru unitate și independență națională la mijlocul secolului al XIX-lea.*
 Columbeanu Sergiu, *Forme de manifestare ale libertății și independenței reflectate în tratatele încheiate de țările române cu alte țări pînă la mijlocul secolului al XIX-lea.*
 Stan Apostol, *Unirea Principatelor, moment important în procesul desăvîșirii unității statale a poporului român.*

Sesiunea de comunicări „375 ani de la unirea politică a țărilor române sub Mihai Viteazul”, organizată de Institutul de studii sud-est europene, Facultatea de istorie a Universității București, Direcția generală a Arhivelor Statului și Centrul de studii și cercetări de istorie și teorie militară (București, 19—20 mai 1975).

Ștefan Ștefănescu, *Cuvînt de deschidere.*

Armbruster Adolf, *Mihai Viteazul și istoriografa sasească a vremii.*

Berindei Dan, *Mihai Viteazul în viziunea generației fûuritorilor României moderne.*

Columbeanu Sergiu, *Constituirea statelor feudale românești și legăturile economice, politice, militare și culturale dintre ele.*

Demény Ludovic, *Secuții și Mihai Viteazul.*

Porțeanu Alexandru, *Ideea de unitate, independență și suveranitate în programele mișcării muncitorești de la sfîrșitul secolului XIX și începutul secolului XX.*

Rezachevici Constantin, *Cunoscuta însemnare a lui Mihai Viteazul („Pohta ce am pohtit”) privind stăpînirea țărilor române și semnificația ei reală.*

Stoicescu Nicolae, *Oastea lui Mihai Viteazul.*

Sesiunea științifică „București — reședința voievodului primei Uniri — Mihai Viteazul”, organizată de Muzeul de istorie a municipiului București (20 mai 1975).
 Cernovodcanu Paul, *Mihai Viteazul văzut de călătorii străini.*

Sesiunea științifică prilejuită de aniversarea a 375 de ani de la prima unire politică a țărilor române sub Mihai Viteazul și a 2000 de ani de atestare documentară a orașului Alba-Iulia (Alba Iulia, 23 mai 1975).

În ședința plenară :

Aron Petrie, *Desăvîrșirea unității naționale, eveniment de însemnătate istorică în evoluția societății noastre.*

În secția I :

Papacostea Șerban, *Constituirea statelor feudale românești și legăturile economice, politice, culturale și militare premergătoare epocii lui Mihai Viteazul* (1n colaborare).

În secția a II-a :

Columbeanu Sergiu, *Lupta maselor populare sub conducerea unor iluștri voievozi și comandanți de oști pentru păstrarea ființei naționale, pentru unitate și neatîrnare.*

Demény Ludovic, *Mihai Viteazul și secuii.*

În secția a IV-a :

Adăniloae Nichita, *Proclamarea la 9 mai 1877 a independenței de stat a României, rezultat al eforturilor întregului popor român, moment important în desăvîrșirea unității naționale.*

Porțeanu Alexandru, *1 Decembrie 1918, moment final al luptei maselor populare pentru desăvîrșirea unității naționale.*

Udrea Traian, *Insurecția din august 1944, moment important pentru cucerirea independenței depline a statului nostru.*

Sesiunea științifică consacrată evenimentelor revoluționare din iunie 1848 și împlinirii a 100 de ani de la moartea Anei Ipătescu, organizată de Academia de Științe sociale și politice, Consiliul Național al Femeilor și Ministerul Educației și Învățămîntului (București, 9 iunie 1975).
Teodorescu Venera, *Ana Ipătescu, figură reprezentativă a maselor în revoluția română de la 1848.*

Comunicări în Institut cu ocazia comemorării a 450 de ani de la moartea lui Thomas Münzer (11 iunie 1975).

Armbruster Adolf, *Personalitatea lui Thomas Münzer.*

Demény Ludovic, *Thomas Münzer și războiul țăranesc german din 1525.*

Comunicare la Comisia de genealogie, heraldică și sigilografie de pe lângă Institut (București, iunie 1975).

Rezachevici Constantin, *Steagurile militare ale Țării Românești în veacul al XVII-lea.*

Cursurile de vară ale profesorilor din învățămîntul mediu organizate de Societatea de Științe istorice din R.S.R. și I.C.P.P.D. (Constanța, 10-24 iulie 1975).

Adăniloae Nichita, *Dominația otomană și consecințele ei asupra dezvoltării țărilor române.*

Șerban Constantin, *Africa în epoca modernă și contemporană.*

Cursurile de vară ale profesorilor din învățămîntul mediu organizate de Societatea de Științe istorice din R.S.R. și I.C.P.P.D. (Suceava, iulie 1975).

Adăniloae Nichita, *Premise și încercări de înlăturare a stăpînirii turcești în secolul al XIX-lea.*

Sesiunea științifică consacrată celei de a XXXI a aniversări a Insurecției naționale armate antifasciste și antiimperialiste din august 1944, organizată de Facultatea de istorie a Universității din București (18 august 1975).

Ștefan Ștefănescu, *Cuvînt de deschidere.*

Constantiniu Florin, *23 August — direcții noi de cercetare.*

Liveanu Vasile, *Elaborarea și semnificația Declarației de constituire a Blocului Național Democrat (20 iunie 1944).*

Petric Aron, *Insurecția națională armată antifascistă și antiimperialistă din august 1944 și însemnătatea sa în istoria poporului român.*

Sesiunea științifică „Vaslui 600 — evoluție istorică și perspective”, organizată de Comitetul județean pentru cultură și educație socialistă (Vaslui, 19 septembrie 1975).
Decei Aurel, *Vasluiul în izvoarele otomane.*
Șerban Constantin, *Inceputuri ale industriei la Vaslui în secolele XVII—XIX.*

Comunicare la Casa Corpului Didactic (București, 22 septembrie 1975).
Șerban Constantin, *Noutăți în știința istorică românească.*

Sesiunea științifică cu tema „Craiova — trecut, prezent și viitor”, consacrată împlinirii a 1750 de ani de la prima mențiune documentară a Pelendavei și a 500 de ani de atestare documentară a orașului Craiova, organizată de Academia de Științe sociale și politice și Comitetul municipal P.C.R. (Craiova, 26 septembrie 1975).
Ștefănescu Ștefan, *Craiova pe coordonatele istoriei.*
Adăniloaică Nichița, *Craiova și Unirea Principatelor Române.*

Simpozionul „Curtea de Argeș — Arc peste timp”, organizat de Comitetul orășenesc de cultură și educație socialistă și Societatea culturală „Neagoe Basarab” (Curtea de Argeș, 7—8 octombrie 1975).
Stroia Marian, *Costumul popular din zona Argeș în opera pictorului Carol Popp de Szatmary.*
Șerban Constantin, *Populația orașului Curtea de Argeș în prima jumătate a secolului al XIX-lea.*

Sesiunea „Zilele culturii pontice”, organizată de Comitetul de cultură și educație socialistă a județului Constanța (27—31 octombrie 1975).
Columbeanu Sergiu, *Aspecte de istorie fluvială și maritimă în nordul Dobrogei și în Delta la finele secolului al XVIII-lea și în prima jumătate a secolului al XIX-lea.*
Teodorescu Venera, *Femeia — participantă activă la viața social-politică a țării.*

Sesiunea științifică anuală a Muzeului de istorie din Lugoj (9 noiembrie 1975).
Porțeanu Alexandru, *Memorandul și Banatul. O continuare a procesului de la Cluj (procesul ziarului „Dreptatea” de la Timișoara și condamnarea lui Valeriu Brântște).*

Comunicare la Facultatea de istorie a Universității din București (2 decembrie 1975).
Bodea Cornelia, *Karl Marx despre români. Restituiri și date noi.*

Comunicare la Comisia de genealogie, heraldică și sigilografie de pe lângă Institut (București, 3 decembrie 1975).
Andrescu Ștefan, *Lupta între Dăneștii și Drăculeștii — o veche controversă genealogică și istorică.*

Sesiunea științifică organizată de Comitetul de cultură și educație socialistă a orașului Roșiorii de Vede (5 decembrie 1975).
Șerban Constantin, *Viața economică la Roșiorii de Vede pînă la mijlocul secolului al XIX-lea.*

Sesiunea de comunicări consacrată a „40 de ani de la încheierea Acordului de la Tebea”, organizată de Academia de Științe sociale și politice a R. S. România, Institutul de studii istorice și social-politice de pe lângă C.C. al P.C.R. și Comitetul județean Hunedoara al P.C.R. (Deva, 5 decembrie 1975).

Udrea Traian, *Lupta revoluționară a P.C.R. pentru realizarea programului Frontului popular antifascist, înfăptuirea insurecției naționale armate antifasciste și antiimperialiste și a revoluției populare în țara noastră.*

Sesiunea științifică organizată de Muzeul de istorie din Giurgiu și Comitetul de cultură și educație socialistă a județului Ilfov (București-Giurgiu, 6—7 decembrie 1975).

Constantinescu Ioana, *Populația județului Ilfov după catagrafia din 1820.*
Șerban Constantin, *O descriere puțin cunoscută a județului Ilfov din preajma mișcării revoluționare din 1821.*

Udrea Traian, *Participarea maselor populare din județul Ilfov la lupta pentru instaurarea puterii revoluționare-democratice în România.*

Cursurile de perfecționare a cadrelor didactice din județul Argeș, organizate de I.C.P.P.D. și filiala Pitești a Societății de științe istorice (Pitești, 13 decembrie 1975).

Șerban Constantin, *Probleme ale centralizării statului în țările române în evul mediu.*

Sesiunea științifică anuală a Muzeului Olteniei (Craiova, 19 decembrie 1975).
Șerban Constantin, *Compania negustorilor olteni în ajunul revoluției din 1821.*

Anexele I și II au fost întocmite de
Valeriu Stan

ENACHE PUIU, *Viața și opera lui Miron Costin*, București, Edit. Academiei R.S.R. 1975, 321 p.

Istoria culturii medievale românești este un domeniu de cercetare foarte activ care se afirmă prin numeroase lucrări noi privind diverse probleme, epoci și personalități culturale, care trebuiesc cunoscute și istoricilor. În rîndurile ce urmează ne vom opri asupra unuia dintre aceste studii recent apărute.

Viața și opera marelui cronicar și patriot Miron Costin au format subiectul a numeroase articole și monografii la care s-a adăugat de curînd un nou „studiu sistematic al subiectului, luat în ansamblul său organic”, după cum ne avizează autorul în *Cuvînt înainte*. De la început trebuie să spunem că avem în față cea mai completă monografie ce s-a dedicat pînă acum vieții și operii lui M. Costin.

Lucrarea se compune din patru părți: Viața (p. 11—91); Introducere în studiul operei (p. 93—148); Infrastructura scrierilor (Orizontul gândirii) (p. 149—181) și Analiza operii (p. 183—299). O bibliografie selectivă (p. 301—306), un rezumat în limba franceză (p. 307—313) și un indice de nume (p. 314—321) completează această monografie.

În prima parte ni se prezintă amănunțit familia și viața lui Miron Costin, probleme care au preocupat pe mulți cercetători din trecut (V. A. Urechia, S. Zotta, P. P. Panaitescu, N. Grigoraș, D. Velciu etc.), ale căror rezultate sînt folosite, fără a putea fi însă prea mult depășite ca informație de E. Puiu.

Autorul acceptă sugestia lui N. Iorga despre originea modestă a familiei lui Miron Costin, al cărui tată a fost ridicat între dregători de Radu Mihnea, dar respinge ideea originii muntene a familiei Costin, susținută — după opinia noastră cu destule dovezi — de D. Velciu (pe care autorul îl citează surprinzător de puțin în opera sa).

Utilizînd toate știrile cunoscute predecesorilor săi, autorul reconstituie cît se poate de complet viața marelui cronicar: refugiul în Polonia pe cînd era copil, studiile la Bar, revenirea în Moldova, cariera politică și moartea sa tragică în 1691.

Pornind de la ideea justă că valorile nu trebuie idealizate (p. 57). E. Puiu nu omite laturile negative ale cronicarului, care a fost un om al vremii sale, un boier dornic de situație materială bună (motiv pentru care se luptă pentru moștenirea lui Balica hatmanul sau cumpără numeroase ocine), amestecat în lupta politică a epocii în care nu a avut totdeauna o conduită ireproșabilă. Laturile negative ale lui Miron Costin ar fi fost trufia și ambiția politică (p. 72).

Dacă datele despre viața cronicarului sînt în general exacte, iar autorul se dovedește bine informat cu privire la subiectul său, nu același lucru putem spune despre unele din încercările sale de a caracteriza epoca în care au trăit Costineștii. Mai întîi, se exagerază rolul așa-zisei boierimi noi, constituită pe ruinele celei vechi, o problemă complexă, ce nu poate fi lămurită prin cîteva cuvinte. Apoi, boierimea nu era constituită în acea vreme în categorii după funcțiile pe care le ocupa, cum spune autorul; armași, cluceri, postelnici, pîrcălăbi puteau fi toți boierii, astfel încît nu se poate susține că cei care ocupau aceste funcții erau „dregători de mina doua și a treia” (p. 14) și că din ei s-a constituit noua boierime.

Nici caracterizarea vieții social-politice de la mijlocul secolului al XVII-lea nu este prea exactă. Nu știm la ce „prefaceri” politice și sociale „din ce în ce mai accelerate” se referă autorul (p. 32), pentru că o asemenea „accelerare” crescîndă nu este atestată de mărturiile istorice; nici răscoalele nu sînt așa dese în această vreme cum ne lasă autorul să înțelegem pe aceeași pagină. Greu de acceptat ni se pare apoi ideea despre „occidentalizarea vieții spirituale românești” în vremea lui Vasile Lupu (p. 33). Se știe că, în această vreme, din confruntarea culturii slavone cu cea greacă, a cîștigat cultura în limba română, fiind deci vorba mai curînd de o „românizare” a culturii, prin folosirea pe scară tot mai largă, în scris și în biserică, a limbii române, a limbii vorbite de popor (cum spune și autorul la p. 118). Cultura

În limba maternă nu înscamnă desigur occidentalizare și ni se pare prematur să utilizăm acest termen, chiar dacă în această epocă legăturile cu cultura polonă sînt mai intense (la p. 114 autorul admite el însuși că e vorba doar de conectarea la cultura occidentală).

Sînt apoi și unele scăpări mărunte: nu se spuneau principatele române (p. 32 și 65), ci țările române; nu este bine explicată mazierea lui Gheorghe Ștefan și Constantin Șerban (p. 39—40); logofătul nu era egal cu primul ministru (p. 61); țările române nu puteau fi transformate în raiale la 1683 (p. 66) etc.

În partea a II-a ni se prezintă mai întîi modul cum a fost văzut și înțeles Miron Costin de posteritate, începînd cu aceea imediată (D. Cantemir, Ion Neculce) și terminînd cu exegeții de astăzi ai literaturii vechi (Liviu Onu, D. Velciu, G. G. Ursu, Eugen Negrici, etc.).

Se subliniază, pe bună dreptate, meritele deosebite ale lui P. P. Panaitescu, a cărui activitate în acest domeniu — ca și în altele — a reprezentat „o fază într-adevăr nouă” (p. 98). În mod inexplicabil lipsește din acest paragraf analiza modului cum a folosit Nicolae Costin opera tatălui său.

Considerînd că M. Costin a fost „văzut” unilateral doar ca cronicar, autorul susține că el „trebuie perceput ca un creator bivalent: autor de scrieri istorice” și „poet avînd constant tentația versului” (p. 105).

Nu sîntem de acord cu autorul că în cronică lui Miron Costin „nota literară devine atît de puternică, încît aspectul de istorie aproape că se anulează” (p. 106), aceasta întrucît se poate scrie istorie și într-o formă literară, nu numai „într-un rece stil științific”. Să nu amintim aici decît unele pagini inspirate din creația lui Nicolae Iorga (de pildă *Istoria lui Ștefan cel Mare povestită neamului românesc*), în care istoria îmbracă o formă literară fără a fi mai puțin istorie. Ni se pare mai exactă afirmația de la p. 107 că *Letopiseșul* lui Miron Costin este o „lucrare ce ține atît de istorie” (pentru faptele povestite), „cît și de literatură” (pentru forma utilizată). De aceea o asemenea operă — arată autorul — trebuie studiată atît din punct de vedere estetic, cît și istoric (izvoare, orizont de gîndire, valoare științifică); este ceea ce întreprinde autorul în monografia sa.

Analizînd formația intelectuală a lui Miron Costin și mediul în care s-a format acesta, E. Puiu îl consideră un clasic. „Clasic prin structură și anume trăsături estetice ale operei, Miron Costin a fost și un clasic în accepția istorică a termenului, de curent literar manifestat într-o anumită perioadă” (p. 111). Clasicismul său — ca și al lui D. Cantemir — „neavînd o conștiință de sine,

nici nu și-a pus problema unui program” (p. 113).

Prezentînd apoi „cadrul spiritual de apariție” (p. 114 și urm.), autorul urmărește modul cum a pătruns influența occidentală în Moldova, îndeosebi prin Polonia. Nu putem subserie la afirmația autorului că, în sec. XVI, influența occidentală-polonă a fost „aproape inexistentă” (p. 116). Autorul omite epoca lui Despot Vodă cînd această influență a fost deosebit de puternică. La căile amintite de autor trebuie adăugată și aceea directă a misionarilor catolici care vin sau se stabilesc în Moldova. Utilizarea colecției de *Călători străini* i-ar fi fost foarte utilă autorului pentru a înțelege mai complet această influență.

Într-un scurt paragraf (p. 119—125), autorul stabilește apoi „etapele operei” lui Miron Costin, ordinea și data cînd și-a scris fiecare lucrare, probleme ce au preocupat și pe alți autori (C. Giurescu, N. Iorga, P. P. Panaitescu etc.). Marelui învățat a început prin a fi poet, a fost apoi traducător, începuturile sale de istoric datînd din anii 1671—1673. În prima etapă de creație „cele două principale coloane de susținere a edificiului... a fost un poem (*Viața lumii*) și o istorie (*Letopiseșul Țării Moldovei*)”. Din cea de a doua etapă datează poemul istoric în limba polonă (1684) și *De neamul moldovenilor* (1685—1691).

Trecînd la „izvoarele de informație” (p. 125), (problemă de care se va mai ocupa și în partea III-a), E. Puiu remarcă faptul că M. Costin a folosit „un număr restrîns, de izvoare informative externe... cele mai multe pentru lucrările referitoare la originea limbii și a poporului român” (p. 126); se stabilește cu multă atenție lista lucrărilor străine — îndeosebi polone — folosite de M. Costin, insistîndu-se asupra utilizării lui L. Toppeltin, prin intermediul căruia cronicarul moldovean a citat și unele izvoare antice (Dio Cassius, Eutropius etc.). De la acest cronicar sas a împrumutat M. Costin și unele idei greșite, ca aceea despre părăsirea Daciei de către romani în vremea lui Gallienus, sau aceea privind originea dacică a sașilor (p. 133—134). Am remarca aici că M. Costin nu este singurul învățat care utilizează izvoarele indirect; la fel a procedat și D. Cantemir.

Occupîndu-se apoi de „modul de conservare” a operei lui Miron Costin (p. 141 și urm.), autorul stabilește numărul manuscriselor în care ni s-au păstrat lucrările marelui învățat. D-sa aduce unele corectări la datele stabilite de predecesori în această problemă; de pildă, spre deosebire de P. P. Panaitescu, care susține că *Letopiseșul* s-a păstrat în 49 de manuscrise, E. Puiu arată că, în realitate, numărul acestor manuscrise este mai mare: 55 (p. 142).

Numărul mare de copii manuscrise ale cronicii lui M. Costin — mai mare decît al

oricărei cronici interne — demonstrează că această lucrare „a fost relatata istorică cea mai citită în trecut” (p. 145). Prin larga circulație a operei sale, „Miron Costin a devenit... unul dintre factorii importanți ai conștiinței naționale la români” (p. 148).

În partea III-a se studiază „infrastructura operei” lui M. Costin, modul cum privea acesta viața în general, ideile sale social-politice și gândirea sa istorică.

Analizând formația intelectuală a cronicarului, E. Puiu îl consideră un umanist datorită prețurii și interesului arătat culturii antice, influenței exercitate asupra stilului și limbii sale de limba latină, cit și unui alt „mare însemn umanist”, și anume ideea originii latine a tuturor românilor (p. 155—157).

Sînt studiate apoi (p. 158 și urm.) unele trăsături ale gândirii lui M. Costin: decepționismul istoric, raționalismul, considerația arătată ideii de om deplin.

Cît privește ideile social-politice (p. 163 și urm), nu se precizează de la început că acestea sînt dominante feudale, exprimînd de cele mai multe ori interesele boierimii, clasa conducătoare din acea epocă. Sînt analizate apoi atitudinea lui M. Costin față de clasele sociale, față de domnie, față de dominația otomană etc.

Și aici avem de remarcat unele erori sau probleme nu tocmai bine rezolvate de autor. Mai întii, nu este prea bine precizată atitudinea lui M. Costin față de regimul așa-zis „nobilitar” (inexistent în realitate, ci doar în unele năzuințe ale boierimii), problemă de care s-a ocupat Eugen Ștănescu într-un studiu special publicat în vol. *Omăgiu lui P. Constantinescu-Iași*, p. 309—316, studiu necunoscut autorului. „Sprijinirea domnitorului pe marea boierime” nu înseamnă regim nobiliar, cum spune E. Puiu (p. 164); domnitorii s-au sprijinit *totdeauna* pe marea boierime, care era clasa conducătoare, astfel înclt — dacă judecăm astfel — regimul politic a fost în tot evul mediu nobiliar sau boieresc. În sec. XVII boierimea moldoveană vizează un regim asemănător cu cel din Polonia, dar acest regim nu s-a realizat niciodată în Moldova. Între boieri și domni exista un raport de forță schimbător: în anumite perioade, domnul, fiind puternic, domina marea boierime (e cazul cu Ieremia Movilă, Ștefan Tomșa în prima domnie, Vasile Lupu, Gheorghe Duca etc.), ceea ce l-a determinat pe N. Iorga să definească această perioadă din istoria țării române ca fiind epoca monarhilor; alteleori, domnul fiind slab, în chip firesc era dominat de marea boierime, dar aceasta nu însemna regim nobiliar. Domnii — îndeosebi cei din sec. XVII — încercau să domine marea boierime și prin guvernarea țării cu ajutorul rudelor și apropiaților lor pe care-i promovau în dregătorii (vezi

N. Stoicescu, *Legăturile de rudenie dintre domni și marea boierime și importanța lor pentru istoria politică a Țării Românești și Moldovei*, în „Danubius”, V, 1971).

Autorul ar fi trebuit să insiste mai mult asupra modului cum apăra M. Costin orînduirea existentă în Moldova, orînduire bazată pe o inechitate socială ce i se pare firească și în care fiecare trebuia să-și respecte cu strictețe locul ce i s-a hărăzit prin naștere, nu prin merite. Poziția sa în această problemă este cu totul alta decît a lui D. Cantemir, care susține promovarea oamenilor în societate nu după originea socială, ci după „vrednicie” (vezi *Istoria ieroglifică*, ed. Stela Toma — N. Stoicescu, București, 1973, p. 308—309, nota 160).

Mai multă atenție s-ar fi cuvenit apoi atitudinii lui M. Costin față de răscoalele din vremea sa pe care le condamnă cu asprime, notînd cu satisfacție cruzimea cu care erau înăbușite (vezi, de pildă, modul cum descrie așa-zisa răscoală a slujitorilor din anul 1655). Deși considerat umanist prin formația intelectuală, fiind mare boier și proprietar feudal ca poziție socială, M. Costin nu are nici un fel de înțelegere față de suferințele „prostimmii”, față de încercările acestora de a-și face singură dreptate într-o lume atît de nedreaptă. De aceea nu sîntem de acord cu autorul cînd susține că M. Costin „și-a depășit, nu de puține ori, condiția socială” (p. 166), aceasta cu atît mai mult cu cît exemplele citate de E. Puiu pentru a ilustra această afirmație privesc atitudinea lui M. Costin față de domnie, nu față de clasele sociale.

Din motivele arătate mai sus — la care se pot adăuga și altele — considerăm că autorul nu a reușit să înțeleagă pe deplin și în mod just gândirea social-politică a lui Miron Costin pe care l-a idealizat puțin.

Sînt și aici unele greșeli de ordin istoric: de pildă, curtenii nu sînt aceeași categorie socială cu răzeșii, cum spune autorul (p. 165); (a se vedea N. Stoicescu, *Curtenii și slujitorii. Contribuții la istoria armatei române*, București, 1968); Radu cel Mare de la p. 167 este, de fapt, Radu Mihnea; masele populare nu puteau năzui în acea vreme spre „independența patriei”, deoarece acest lucru era irealizabil în condițiile existente (p. 167—168).

În paragraful *Gîndirea istorică* (p. 169—181), autorul remarcă faptul că M. Costin a descoperit „misiunea patriotică a istoricului, obligația de a-și apăra neamul” (p. 172) și trece destul de fugăr în revistă modul cum înțelegea eronicarul sensul istoriei, interdependența istoriei popoarelor, înalta lui considerație pentru adevăr, ca și tehnica utilizării izvoarelor. Autorul trece mult prea repede peste un aspect deosebit de însemnat din opera lui M. Costin: modul cum prezintă unitatea

neamului românesc și originea sa latină, problemă ce ține de gîndirea sa istorică și care a mai fost studiată de I. Chițimia, A. Armbruster etc. Asupra acestei probleme autorul mai revine în partea a IV-a a monografiei sale.

Exagerată ni se pare afirmația autorului că Miron Costin „a marcat trecerea de la cronică la istorie” (p. 180). Dacă acest pas fusese deja realizat înainte de D. Cantemir, atunci ce progres a mai marcat acest mare învățat? Ni se pare că e mai bine să-l păstrăm mai departe pe Miron Costin între cronicari (chiar dacă e superior lui Ureche) și să-l considerăm drept primul istoric pe D. Cantemir.

Partea IV-a, cea mai întinsă și, am spune, și cea mai originală din lucrare (p. 183—295), se ocupă de analiza minuțioasă a fiecărei opere, începînd cu poezia. Aici remarcăm cu plăcere că autorul — istoric literar ca formație — este la el acasă, astfel încît analizele sînt făcute cu multă relevanță. Întrucît aici este vorba îndeosebi de calitățile literar-artistice ale operelor lui M. Costin, istoricul are mai puține lucruri de spus. El va sublinia, totuși, frumusețea deosebită a unor pasaje, ca acela de la p. 210—211 despre vremurile triste evocate în *Letopiseșul* lui M. Costin.

Autorul remarcă superioritatea marelui logofăt moldovean în domeniul narațiunii față de Grigore Ureche, marele talent descriptiv al lui M. Costin, vocația tablourilor și portretelor și alte calități de acest gen care conferă operii sale virtuți estetice ce-i dau dreptul să intre în literatură.

Ca o concluzie la analiza *Letopiseșului* (p. 263), autorul susține că „dacă n-ar fi trăit în veacul însemnărilor istorice și al strădaniei românilor pentru cunoașterea de sine, Miron Costin s-ar fi manifestat ca scriitor și numai ca scriitor”.

Cît despre legenda cu tilharii aduși în Moldova (p. 273), problema este mult mai complicată decît o prezintă autorul; această legendă e compusă din două părți (una de origine maghiară, alta de origine polonă) și ea a fost combătută nu numai de Miron Costin, ci și de stolnicul C. Cantacuzino și de D. Cantemir, despre care E. Puiu nu amintește. Asupra acestei probleme vom reveni pe larg în notele la *Hronicul vechimii româno-moldo-vlahilor* al lui D. Cantemir, în curs de editare.

Cu privire la bibliografia utilizată de autor în notele sale remarcăm lipsa a numeroase lucrări (în afară de studiile deja citate) ce i-ar fi completat în chip fericit informația. Dintre acestea amintim: despre problema originii străbești a familiei (p. 16—17); D. Velciu, *Cronicarul român Miron Costin și Serbia* („Analele Soc. de limbă română” Zrenjanin, III—IV, 1972—1973, p. 673—680); despre Iași în vremea lui Vasile Lupu și a

urmașilor săi (p. 35—36); G. Băileanu, *Iașul în sec. XVII* (Mitr. Moldovei”, 1964, nr. 11—12, p. 618—654 și 1968, nr. 1—2, p. 64—82); pentru relațiile lui M. Costin cu Transilvania (p. 49 și urm.): Pavel Binder și Grigore Topan, *Contribuția la problema legăturilor cronicarului Miron Costin cu Transilvania* („Rev. de istorie și teorie literară”, 1971, nr. 1, p. 83—88); despre modul cum a utilizat D. Cantemir în *Hronicul vechimii româno-moldo-vlahilor* lucrarea lui M. Costin *De neamul moldovenilor* (p. 96) trebuia neapărat citat și folosit L. Demény, *Tradiție și continuitate în „Hronicul” lui Dimitrie Cantemir. Contribuții*. („Studii”, 1973, nr. 5, p. 947—956); un plus de informație despre umanismul românesc (p. 155) ar fi oferit autorului lectura lucrării lui Al. Dușu, *Umaniștii români și cultura europeană*, București, 1974; pentru atitudinea general anti-otomană a cronicarilor — atitudine pe care o aflăm și la M. Costin (p. 167—168) — ar fi fost foarte utilă folosirea studiului lui M. Berza, *Tures, Emptre Ottoman et relations roumano-turques dans l'historiographie moldave des XV-e—XVII-e siècles* („Revue des etudes sud-est europ.”, 1972, nr. 3, p. 595—627); pentru modul cum prezintă M. Costin problema latinității poporului român (p. 173) trebuia utilizat neapărat A. Armbruster, *Romanitatea românilor. Istoria unei idei*, București, 1972; cu privire la versurile lui M. Costin (p. 185 și urm.) mai trebuia citată lucrarea: N. A. Ursu, *Versuri ale lui Dosoftei atribuite lui Miron Costin* („Limba română”, 1974, nr. 2, p. 137—152); „basna” scornită de compilatorii lui Gr. Ureche (p. 273) a format și ea obiectul a numeroase studii din care vom aminti: Aron Densușianu, *O violentă discuție istorică în secolul al XVII-lea* („Rev. critică literară”, I, 1893, nr. 10, p. 445—454) și N. Iorga, *Cîteva date despre cronicile și tradiția noastră istorică* (AARMSI, s. II-a, t. 33, 1910—1911, p. 129—146).

Apoi unele izvoare sînt folosite după ediții vechi, deși altele noi le-au luat locul: la p. 49 și 86, se citează *Descrierea Moldovei*, ed. G. Pascu, deși există o ediție bilingvă din 1973; la p. 36 textul lui Bandini e citat după N. Iorga, *Istoria românilor prin călători*, deoarece autorul nu cunoaște colecția *Călători străini*; la p. 196 se utilizează *Istoria teroșifică* după ediția 1965, deși a apărut o ediție mai bună în 1973, etc.

Tot ca mod de a utiliza izvoarele, credem că într-o lucrare cu caracter științific, care se vrea bazată pe izvoare serioase, documentele nu trebuie folosite după rezumatele făcute în *Creșterea colecțiilor Acad. Rom.* cum face autorul (p. 41, 42, 46), ci după originalele lor existente în arhive.

Nici indicele nu este prea bine alcătuit; numeroase persoane nu sînt dențificate,

fiind trecute incomplet în indice ca Buhuș vistiernic, Catargiu comis, Chiriță postelnic etc.; din această cauză întâlnim cazuri în care aceeași persoană e trecută de două ori (Balica hatman și Balica Isac, Hmil douăman și Hmelnițki Bogdan etc). În schimb, indicele nu înregistrează toate numele întâlnite în text (D. Cantemir la p. 277, 289; N. Stoicescu la p. 19, 42, etc.).

* * *Cronica Anonimă a Moldovei, 1661–1729 (Pseudo-Amiras)*, studiu și ediție critică de Dan Simonescu, Editura Academiei R.S.R., București, 1975, 170 p.

Dacă, față de manuscrisele de cronici privind istoria Țării Românești, publicate, la jumătatea secolului trecut, în „Magazin istoric pentru Dacia” de Bălcescu și Laurian, cercetătorii și editorii de texte moderni și-au făcut datoria, prezentându-le în anii din urmă în ediții științifice corespunzătoare, nu același lucru s-a întâmplat cu bogata zestre de cronici moldovene publicate, în aceeași vreme, de Mihail Kogălniceanu. În afară de operele clasice ale istoriografiei feudale din Moldova — Grigore Ureche, Miron Costin, Ion Neculce, la care se adaugă Nicolae Costin și Axinte Uricariul — o seamă de alte cronici, anterioare sau ulterioare acestora, au rămas închise, cercetătorilor și publicului larg, în vechile și demult depășite tipărituri (1845 și 1872) ale istoricului de la Iași. Ne referim la „Pseudo-Nicolae Costin”, cronică racovițeană („Pseudo — N. Muste”), „Pseudo-Al. Amiras”, „Pseudo-Enache Kogălniceanu”, Ioniță Canta, opere care, în afară de valoarea lor istoriografică și literară, ridică încă, pentru istorie și istoria literară, importante semne de întrebare (vezi, de pildă, numeroșii „Pseudo...”).

Recenta apariție la Editura Academiei R.S.R., sub girul eminentului cercetător al literaturii noastre vechi, prof. dr. docent Dan Simonescu, a *Cronicii anonime a Moldovei 1661–1729 (Pseudo-Amiras)*, ni se pare a fi un început de bun augur pentru reeditarea amintitelor cronici moldovene.

Operă de inspirație evident donnească, scrisă din îndemnul și pentru preamărirea lui Grigore Ghica al II-lea (prima domnie moldoveană 1726–1733), cronică începe cu o introducere care prezintă, destul de sumar, domniile precedente de la 1661 încoace (sfrșitul *Letopisefului* lui Miron Costin), plină la a treia domnie a lui Mihai Racoviță (1715–1726), mai dezvoltată (32 de pagini), dar privită critic, după care se dă curs domniei lui Grigore

Cu aceste rezerve și observații, poate cam numeroase, consider lucrarea lui E. Puiu drept cea mai completă și amănunțită dintre toate cele ce s-au dedicat până acum lui Miron Costin. Un efort suplimentar de informare l-ar fi scutit pe autor de unele erori, scuzaibile până la un punct pentru un nespecialist în istorie.

N. Stoicescu

Ghica — numai până la anul 1729 — pe restul de 51 de pagini.

Textul (p. 43–156) reproduce, după o documentată și judicioasă prezentare și clasificare a manuscriselor păstrate (8 românești, o traducere greacă și două franceze), ms. rom. 238 de la B.A.R.S.R., copie de pe la mijlocul sec. al XVIII-lea de Gligoraș sin Vasile Uricar (în aparatul critic, din subsol, ms. V, 25 de la Biblioteca Centrală „M. Eminescu”, a Universității din Iași), într-o transcriere acurată, plăcut lizibilă, nelăncărată de surplusul semnelor diacritice. Pe lângă glosarul și indicele de nume (p. 157–160 și 161–170), cu care se încheie, ediția este precedată de o substanțială studiu introductiv (p. 5–39) unde se reiau, la nivelul actual al cercetării, principalele probleme pe care le ridică cronică atribuită de o seamă de istorici și istorici literari, plină nu de mult, lui Alexandru Amiras.

Alături de amintita prezentare a manuscriselor, studiul introductiv aduce un câștig cert, dar numai parțial, în privința mult dezbătutei chestiuni a autorului: *Alexandru Amiras, ușurul, căminarul, sulgerul, nu este autorul ci numai traducătorul în limba greacă al cronicii lui Grigore Ghica*. Argumentele prof. Dan Simonescu, în acest sens, ni se par pe deplin convingătoare: Amiras s-a bucurat de favorurile lui Mihai Racoviță și nu putea scrie împotriva lui; Amiras nu a fost un protejat deosebit al lui Grigore Ghica, ca să justifice laudele din cronică; gelos pe calitatea lui de scriitor și autor — a se vedea celelalte lucrări — el n-ar fi omis să-și înscrie numele și pe frontispiciul cronicii lui Ghica, unde se mulțumește cu calitatea de traducător; grec, el nu știa suficient de bine românește, încât nu i se pot atribui cuvintele, expresiile și întorsăturile de frază tipic autohtone, care abundă în cronică; sentimentele dominante în cronică sînt ale unui mare boier moldovean, ceea ce n-a fost Amiras.

După părerea noastră, în privința paternității lui Alexandru Amiras, problema poate fi considerată definitiv închisă.

În legătură cu data terminării cronicii (către sfârșitul anului 1729), modul în care editorul clarifică contradicția evidentă dintre septembrie 1729, ultimul eveniment înscris în cronică cu dată certă, calendaristică („Surețul zapisului tătarilor nohai ce-au dat la mla mării sale lui vodă, l[ea]t 7234 sept[embrie] 6” [=1729, în anii „de la Hristos”], p. 152) și februarie 1729, data executării traducerii grecești, menționată pe foaia de titlu a ms. 6 grec de la Bibliothèque Nationale din Paris, de către Amiras, nu ni se pare cel mai fericit. Soluționarea prin anul bizantin, care începe la 1 septembrie și se termină la 31 august — în care caz februarie urmează lui septembrie, în cadrul aceleiași an (vezi p. 24—25) — nu mai este valabilă dacă transpunem datele în anii „de la Hristos” (pe traducere, de altfel, apare chiar anul „de la Hristos”). Credem că explicația rămâne tot cea propusă încă din 1827 de francezul Ch. B. Hase, care a studiat cronică, și întreaga compilație în care este cuprinsă, în versiunea greacă: „il parait qu'Amiras commença la traduction de la première partie, tandis que Costin (id est Nicolae, pe care îl consideră Hase drept autor! D.V.) travaillait encore aux derniers chapitres de la seconde” (Ch. B. Hase, *Notices et extraits des manuscrits de la Bibliothèque du Roi*, t. XI, Paris, 1827, apud Miron Costin, *Opere complete*, ed. V. A. Urechia, vol. I, București, 1886, p. 274).

În economia studiului introductiv, un loc important ocupă capitolul *Izvoarele cronicii* (p. 16—18). Pentru partea de la 1661 la 1726, editorul ajunge la concluzia că anonimul autor a folosit două izvoare scrise principale — *Letopiseful Țării Moldovei (1661—1729)*, atribuit lui Nicolae Muste, și *Izvodul costăchesc* — precum și numeroase informații culese pe cale orală; se mai menționează în alt loc (p. 9), ca sursă, și cronică lui Pseudo Costin. Pentru partea privind anii 1726—1729, domnia lui Grigore Ghica, care începe cu genealogia familiei, se folosește cronică munteană a lui Radu Popescu (din care se dau domniile antecedentilor familiei ai lui Grigore Ghica — Gheorghe Ghica și Grigore Ghica I, date din domniile lui Constantin Basarab-Cîrnuț, Gheorghe Duca și Șerban Cantacuzino), precum și o seamă de documente turcești și tătărești, publicate în *extenso*, în traducerea românească a lui Alexandru Amiras (chiar și a celor unde nu se precizează traducătorul). Bineînțeles, scrisă în pas cu timpul, această parte a cronicii se alimentează substanțial și în primul rînd din realitatea curentă contemporană.

Cu referire la izvoarele indicate de editor pentru această cronică, păstrăm o serioasă rezervă în privința așa numitului *Izvod costăchesc*, identificat, ipotetic, de C. A. Stoide. Deși înclinăm să credem în existența unui asemenea izvod, nu împărtășim, însă, decât parțial, părerile formulate de C. A. Stoide, ale cărui argumente nu acoperă întreaga întindere a izvodului pe care îl delimitează și nu conving în ceea ce privește persoana inițiatorului, Lupul Costache vornicul, unul din fiii lui Gavriliță Costache, bătrînul (C. A. Stoide, *Izvodul costăchesc*, în „Studii și articole de istorie”, VI, București, Societatea de științe istorice și filologice din R. P. R., 1964, p. 7—45). Ni se pare că există o ruptură, un hiatus, în timp, între mai vechile „însemnări” care privesc persoana lui Gavril Costache, tatăl, (mort la 1688), vizibile cel puțin în „Pseudo-Nicolae Costin” (1661—1709), și ceea ce ar fi trebuit să constituie partea contemporană cu Lupul Costache (în special anii 1710—1712), insuficient acoperită cu argumentul inexpressivității figurii lui Vașile Costachic, fiul cel mai mare al lui Gavril, care l-a precedat pe Lupul în marile demnități de divan. Pe de altă parte, tocmai partea contemporană, privitoare la Lupul Costache, inițiatorul izvodului, după C. A. Stoide, nu se regăsește suficient de expresiv și se delimitează cu dificultate în scrierile păstrate care ar fi preluat-o și ar fi transmis-o pînă în zilele noastre, în timp ce mai vechile „însemnări” răspund cu prisosință acestor condiții. Putem oare să admitem că Nicolae Costin și Ion Neculce, participanți activi la evenimentele din 1711, cu puncte de vedere proprii bine conturate, ar mai fi avut nevoie de un alt izvor pentru a-și redacta capitolele respective de cronică? Și, privind lucrurile fără idei preconcepute, ni se pare că, cu oricîtă insistență am căuta în cronică lui Neculce, de pildă, nu găsim acolo nimic favorabil lui Lupul Costachic care ar putea proveni, în cel puțin priviște, dintr-un izvod de familie costăchesc. Se poate invoca și un alt argument care pune, încăodată, sub semnul întrebării o continuare a izvodului costăchesc, alcătuită în interesul lui Lupul Costache: se știe, demonstrat încă de Const. Giurescu (*Contribuțiuni la studiul cronicelor moldovene*, București, 1907, p. 18—24), că alcătuitorul cronicii din 1712, „Pseudo-Nicolae Costin” — Sava Ieromonahul, cum am arătat noi cu alte ocazii (vezi „Revista de istorie”, tom. 28, 1975, nr. 3, p. 353—354 și „Manuscriptum”, VI, 1975, nr. 4 (21), p. 166) — este și interpolatorul cronicii lui Nicolae Costin privind prima domnie a lui Nicolae Mavrocordat și domnia lui Dimitrie Cantemir; or, interpolarea prin care se dă o nouă variantă expunerii inițiale a lui Nicolae Costin asupra celor petrecute la Bursuci,

În 1711, ca și asupra întrevederii lui Lupul Costache cu vizirul și cu Ioan Mavrocordat, este total defavorabilă lui Lupul Costache. Ceea ce înseamnă că ori, în acest caz, autorul cronicii compilate din 1712 („Pseudo- N. Costin”) nu a folosit izvodul costăchesc, dînd o variantă proprie sau din alte surse, ori că — cel mai probabil — redacția izvodului costăchesc, pe care o avea și pe care o folosise anterior, nu conținea date pentru această etapă.

În afară de acestea, apare mult prea forțată încercarea de a încadra redactarea izvodului costăchesc în intervalul foarte scurt pe care îl reprezintă reîntoarcerea lui Lupul Costache în Moldova (iulie 1712), și moartea lui Nicolae Costin (septembrie 1712), într-un moment în care, presat de acțiunile sale acut revendicative față de Nicolae Mavrocordat, Lupul Costache nu avea, obiectiv vorbind, răgazul de a se ocupa de o întreprindere cum este redactarea unei cronici, fie și de familie, care cere, evident, liniște și alte dispoziții sufletești.

Deci, un izvod costăchesc, care s-ar fi întins cel mult pînă prin 1711 — 1712, și care, în realitate, nu a cuprins decît un început de cronică de familie, inițiată de bătrînul Gavril Costache — „însemnările” de care am amintit — abandonată de urmașii acestuia, nu putea, în nici un caz, să constituie izvor scris pentru etapa 1726—1729 pe care o cuprinde *Cronica anonimă a Moldovei* („Pseudo — Al. Amiras”), editată de prof. Dan Simonescu.

Reține însă atenția o importantă observație ce se face în studiul introductiv și care, fără îndoială, l-a condus pe editor la admiterea cu atîta lejeritate, ca izvor scris al cronicii, și a izvodului costăchesc: „Costăcheștii sînt urmăriți de cronicar mai mult decît alți boieri” (p. 16), figura care iese, în mod deosebit, în evidență, fiind Constantin Costache, vel vistier, vel spătar, hatman, vel vornic, caimacam domnesc, ispravnic la reconstrucția caselor lui Racoviță etc.

Avem convingerea că interpretarea mai strînsă a unor astfel de elemente pe care le furnizează cronică ar fi putut conduce la rezultate mult mai spectaculoase, pînă chiar la o încercare de identificare a autorului, ceea ce Dan Simonescu nu se încumetă să facă: „Este greu a identifica cu precizie numele acestui boier și o identificare ipotetică este inutilă” (p. 22). Noi vom încerca pe scurt, aici, o asemenea ipoteză, *autorul propus fiind tocmai acest important personaj pe care îl scoate în evidența cronică, dregătorul trecut prin atîtea ranguri, Constantin Costache.*

Dar, mai întîi, cine este acest Constantin Costache? Persoana lui a creat multe confuzii, chiar la genealogiști și istorici, pentru că, în același timp, au trăit nu mai puțin de trei

vîrstare Costăchești cu numele de Constantin: unul este fiul lui Gavril bătrînul, frate cu Vasile, Lupul, Solomon, Toader, Gavril (II), Iilina și Tudosica (cf. N. Stoicescu, *Dicționar al marilor dregători din Țara Românească și Moldova, sec. XIV — XVII*, București, Edit. enciclopedică română, 1971, p. 381), care a ajuns numai pînă la rangul de mare serdar și pe care Dan Simonescu, ca și N. Stoicescu, îl identifică, greșit, cu personajul din cronică subliniat mai sus; un altul este fiul lui Solomon, deci nepot al lui Gavril bătrînul, se pare persoană fără prea multă suprafață și fără ranguri cunoscute; N. Stoicescu, *op. cit.*, p. 385, îi acordă, greșit, unele atribute ale personajului din cronică de care ne ocupăm (mare stolnic, hatman); el este menționat (fără rang) în *Cronica Ghiculeștilor* că i s-a dat în grijă fratele Gavril, un alt fiu al lui Solomon, rățăcit în complotul contra lui Grigore Ghica, alături de tătari și de Iordache Costache stolnicul, și iertat apoi de domn (*Cronica Ghiculeștilor*, ediție îngrijită de N. Camariano și A. Camariano-Cioran, București, Edit. Academiei R.S.R., 1965, p. 339); în fine, al treilea Constantin Costache, personajul nostru, este fiul lui Vasile Costache, căsătorit cu Ecaterina Iordachi Roset (Gh. Ghibănescu, *Spiza familiei Costachi după acte și documente*, în „Ioan Neculce”, IV, 1924, planșă între pp. 220—221), omis din lucrarea citată a lui N. Stoicescu. Sînt indicii în Neculce, în *Cronica anonimă* de care ne ocupăm, în *Cronica Ghiculeștilor* că dregătorul care a primit, pe rînd, rangurile amintite, anterior vel comis și vel stolnic, este una și aceeași persoană; ajunge, în cele din urmă, vel logofăt, este poreclit Negel și moare, în 29 ianuarie 1736, în țînuțul Sucevei (Neculce, *ed. 1959*, p. 336). El este străbunicul mitropolitului Veniamin Costache (Gh. Chibănescu, *op. cit.*, planșa). Că acest Constantin Costache, fiul lui Vasile, este personajul despre care se vorbește, atît de des, în *Cronica anonimă*, este dovadă faptul că este proprietar în Roșiiați — moșie primită de Vasile, tatăl, de la Gavril bunicul, care i-a revenit — unde primește pe Grigore Ghica de Bobotează (*Cronica anonimă*, p. 131); de asemenea, Neculce îl numește, direct „sin Vasile Gavriliiță” (*ed. cit.*, p. 184), deși în alte locuri generalizează pripit „sin Gavriliiță”; altă dată, este indicat hatman, „văr primar” cu Iordache stolnicul, complotistul, fiul lui Lupul Costache (Neculce, *ed. cit.*, p. 310); în același sens, o indicație din *Cronica* lui Axinte Uricariul: în pricina dintre mănăstirea Hangul și văduva fostului mare vistier Ilie Cantacuzino, fiul lui Tode-rașco Iordachi, domnul Nicolae Mavrocordat a întrebat „și pe nepoții lui Ilie vistiernicul, pe Constantin Costache, vel stolnic și pe

Iordache Cantacuzino, vel șătrar" (ed. Ioan. Șt. Petre, București, Casa Școalelor, 1944, p. 168); Vasile Costache, tatăl lui Constantin, fusese căsătorit cu Catrina Cantacuzino, sora lui Ilie, iar Iordache Cantacuzino, șătrarul, era fiul lui Ioan Cantacuzino, frate cu Ilie și Catrina; ambii, deci, nepoții lui Ilie Cantacuzino (I. C. Filitti, *Arhiva Gh. Gr. Cantacuzino*, București, 1919, tabloul Cantacuzino II).

Care sînt principalele indicii care ne îndreptătesc să-l propunem pe Constantin Costache, fiul lui Vasile, drept autor al cronicii 1661—1729?

Mai întii, cîteva linii generale, așa cum rezultă din spiritul în care este scrisă cronica, și cum subliniază, în studiul introductiv, Dan Simonescu, ca și alții exegeți ai acestei cronici: mare boier, se bucură din plin de favorurile lui Grigore Ghica pe care îl laudă, este cu certitudine autohton, cunoscînd foarte bine limba română, este un boier instruit, care „să pune tari în priciu cu domnii și cu alții pentru țară”, cum subliniază Neculce în panegiricul pe care i-l face la moarte (p. 337).

În al doilea rînd, cronica evidențiază repetat pe Costăchești, persoana lui Constantin Costache apărînd de nu mai puțin de 14 ori în cuprinsul ei; personajul în cauză este un apropiat al lui Grigore Ghica beneficiind de cele mai înalte favoruri dregătorești (mare logofăt, cainacan),

În al treilea rînd, un indiciu frapant care explică, totodată, de ce cronica se oprește, nemotivat altfel, către sfîrșitul anului 1729. *Cronica anonimă* de care ne ocupăm apucă să relateze despre răzvrătirea lui Iordache Lupul stolnicul (văr primar cu Constantin Costache, hatmanul, ulterior vellogofăt, zis Negel), împreună cu Dumitrașcu Racoviță, socral său, și cu Lupul Drăgușescu, ultimii doi primindu-și pedeapsa (unul moare imediat ce este eliberat din închisoare; celălalt este splnzurat: *Cronica anonimă*, p. 140). Despre soarta lui Iordache Costache stolnicul aflăm însă numai din cronicile care depășesc perioada cu care se încheie *Cronica anonimă*, din Neculce și din *Cronica Ghiculeștilor*. Iertat de domn — va fi fost și influența vărului Constantin Costache! — Iordache stolnicul se hainește din nou; mai mult decît atât, atrage, la planurile sale, o seamă de boieri ai lui Ghica, între care „Constantin Costache hatman, văr primar cu Iordache stolnicul, cu frate-său Gavriil păharnic și Ioan Păladi, vel vornic și cu fiiu-său Toader vel-ban și Toader Costache stolnicul și cu Iordache Cantacuzino spătariul și alții mulți”

(Neculce, *ed. cit.*, p. 310—311). Domnul aflînd de aceste uneltiri „a trimis îndată să prindă pe Iordachi stolnicul, pe Gavril Costachi, mare paharnic, și pe Paladi vornicul, împreună cu fiul lui Teodor, iar aici în Iași a trimis noaptea de a prins pe Constantin Costachi hatmanul și l-a ținut la curte cu pază bună [...]. În ziua cînd au pus în închisoare pe Constantin Costachi hatmanul, marele spătar Iordachi Cantacuzino [...] a mărturisit că și el e vinovat...” (*Cronica Ghiculeștilor*, *ed. cit.*, p. 337). *Socotim că Grigore Ghica avea suficiente motive pentru a-i ridica fostului său apropiat, care îl trădase, dreptul de a scrie, în continuare, cronica domniei lui*. Iordache stolnicul a fost decapitat iar fostul om de încredere, Constantin Costache, pus să jure, pe evanghelie, în fața mitropolitului, că pe viitor va păstra credința și dragoste patronului său. Toți complotiștii „după cîteva timp, au fost miluiți și cu totul iertați. Constantin Costache hatmanul a fost înaintat la marea logofeție...” (*Cronica Ghiculeștilor*, *ed. cit.*, p. 339). Cronică domnească fusese însă întreruptă și se prea poate că însuși Constantin Costache, hatmanul, logofătul, n-a mai îndrăznit, deși iertat, să o continue.

În fine, un ultim indiciu, care ne confirmă că acest Constantin Costache, dregătorul trecut prin atîtea ranguri, *avea posibilitatea și capacitatea de a scrie*: la începutul carierei sale dregătorești, înainte de a deveni vel comis, prin 1704—1706, el a deținut și funcția de *logofăt al treilea*, echivalînd cu cea de secretar al cancelariei domnești, mîna dreaptă a marelui logofăt (vezi: *Catalogul documentelor moldovenești din Direcția Arhivelor Centrale*, vol. V, (1701—1720), București, 1975, rezumatul actelor nr. 285, 342, 365, 388, 401, 507, 615). O atare funcție presupunea o oarecare cultură, deprinderea de a scrie, orientarea în problemele interne și externe ale țării; doi alți foști logofeți al treilea din Moldova sînt cunoscuți drept cronicari: Vasile Demian, autorul *Izvodului* cu același nume, și Nicolae Costin. Cît despre marii dregători, autori de cronici, lista, se știe, este mult mai largă. Iar Constantin Costache, fără să scrie un simplu *izvod*, continua o veche tradiție în familia Costăcheștilor: Gavril Costache, bunicul, inițiase amintitul *Izvod costăchesc*; Antoli Costachi, fratele lui Gavril, căsătorit cu Alexandra, fiica lui Grigore Ureche, se pare că a deținut manuscrisul original al cronicii tatălui soției și că din mîna și din îndemnul lui a ajuns la Simion Dascălul care i-a dat urmarea nefastă cunoscută; Toader Costachi, și el logofăt al treilea, în

ultima domnie moldoveană a lui Mihai Racoviță (poate fratele lui Constantin Costache), comanda executarea unui mare letopiseț al Moldovei (ms. rom. B.A.R.S.R. 115, scris de Gligoraș sin Vasile Uricar; cf. I. Bianu, *Catalogul manuscrisurilor românești*, I, 1907, p. 263).

Buna ediție pe care a realizat-o prof. Dan Simonescu și care ne-a ocazionat comentariul marginal de mai sus, socotim că tre-

buie să constituie un indemn și altor cercetători și editori de texte pentru readucerea în actualitate, prin noi ediții, științifice, a restului de cronică moldovene amintite, prilej nimerit pentru revederea lor pe baze noi și pentru încercarea de clarificare a punctelor obscure pe care le conservă.

Dumitru Velcu

JACQUES NÉRÉ, *Précis d'Histoire contemporaine*, Paris, Presses Universitaires de France, 1973, 615 p.

Volumul pe care-l prezentăm, semnat de Jacques Néré și cțiva colaboratori *, abordează istoria contemporană universală în limitele cronologice în general acceptate în istoriografia occidentală, respectiv de la 1789 și pînă în 1945. Istoricul francez se oprește la momentul terminării celui de-al doilea război mondial, deoarece consideră că „... dacă istoria se face în fiecare zi, ca nu se poate scrie simultan cu evenimentele. Este necesar un oarecare recul” (p. 608). Această detașare în timp, între faptul istoric și istoriograf este impușă de absența documentelor, care nu pot fi consultate imediat, cît și de imposibilitatea studierii arhivelor personalităților politice „actorii istoriei”, cît timp aceștia sînt încă în viață. De asemenea, scurgerca timpului este necesară și pentru a atinge gradul de obiectivitate dorit, pentru a evita imparțialitatea, consideră J. Néré.

Dată fiind complexitatea perioadei 1789—1945 autorii s-au văzut puși în situația de a prezenta doar o vedere de ansamblu asupra unor probleme fundamentale. Căci altfel, arată redactorul principal al cărții în „Cuvînt înainte”, „Încercînd să rezumi toată istoria lumii între 1789 și 1945 într-un singur volum, risți să sîrșești în aceste condiții la un simplu catalog de fapte și date”.

Cu alte cuvînt, ne aflăm în fața unei sinteze de istorie universală contemporană, avînd ca prim obiectiv sclișurarea trăsăturilor definitorii ale perioadei deși, și în această privință, Jacques Néré consideră că pe măsură ce ne apropiem de epoca noastră, este tot mai dificil a distinge marile curente sociale, culturale etc. (p. 5).

Lucrarea cuprinde trei mari părți care corespund unor mari faze detașate cronologic: secolul al XIX-lea (partea I, p. 9—222); secolul al XX-lea (partea III, p. 421—607) și etapa de tranziție de la un secol la celălalt, corespunzînd anilor 1871—1914 (partea a II-a, p. 225—418).

În cele ce urmează ne propunem a ne opri asupra problemelor evoluției istorice propriu-zise a umanității, rezervîndu-ne însă dreptul de a ne exprima în final observațiile de rigoare.

Cea dintii parte, *Lumea secolului XIX*, cuprinde nouă capitole, asupra dispunerii cărora vom menționa ulterior opiniile noastre. Primul capitol „Revoluția și Imperiul (1789—1814)” are un caracter predominant sintetic, prin excelență evenimential. După ce enunțăm motivele ce au condus la încheierea coalițiilor imperiilor europene reacționare împotriva Franței revoluționare, autorul capitolului (Jean Vidalenc) descrie eșecul treptat al acestora și consolidarea victoriei revoluției.

Evenimentele ce au succedat, ascensiunea lui Napoleon Bonaparte, marșul spre Imperiu, ca și ascensiunea și prăbușirea acestuia sînt urmărite în desfășurarea lor cronologică fără eventualele concluzii de rigoare. Fără a fi incorectă din punct de vedere științific, această parte inițială a volumului este în schimb, după părerea noastră, incompletă, deoarece lipsește cu desăvîrșire osatura, cadrul economic pe care s-a sprijinit, aproape un deceniu, imperiul napolconian. Așa cum arătau clasicii marxismului: „Napolcon înțelegea de pe atunci esența *statului modern*; el înțelegea că baza acestuia o constituie dezvoltarea nestingherită a societății burgheze, mișcarea liberă a intereselor particulare etc. El s-a hotărît să recunoască și să așere această bază”¹.

* Colaboratori; J. C. Drouin, J. Gaudille, P. Guillen, Ph. Gut, J. A. Lesourd, G. Pedroncini, A. J. Tudesq, G. J. Vidalenc,

¹ K. Marx, Fr. Engels, *Opere*, vol. 2, București, Edit. de stat pentru literatură politică, 1958, p. 138.

Dezvoltarea ulterioară a societății franceze după prăbușirea Imperiului este tratată, în unul din capitolele următoare ale sintezei, de către unul din bunii cunosători ai acestei perioade, A. J. Tudesq. El urmărește aici diferite aspecte și trăsături caracteristice ale Franței postnapoleoniene, după cum o reflectă titlurile diverselor subcapitole: „Populația franceză și lumea rurală, orașele și ascensiunea burgheziei, relațiile internaționale și statutul extern al Franței, restaurația Bourbonilor și aplicarea constituțională a Cartei”. Autorul sesizează cu justețe pe acest fundal, fenomenul social al formării, creșterii și întăririi opoziției liberale burgheze, care dispunea de elemente capabile și talentate. Consecința unei asemenea stări de lucruri este, în mod firesc revoluția burgheză din 1830, care, așa cum subliniază istoricul francez, „a dat o soluție politică mișcării populare pariziene” (p. 107).

În cadrul perioadei „monarhiei din iulie” autorul acordă o atenție particulară anilor 1832—1846, în care el vede o etapă de început a revoluției industriale în Franța. În acest termen, căruia îi acordă un sens mai larg, A. J. Tudesq include, în mod just, după părerea noastră, fenomene ca: modernizarea agriculturii, revoluția în transporturi, o accentuată creștere industrială.

Dar însăși existența acestui „regim din iulie” este amenințată de o criză provocată de diverși factori („situații” — cum le numește autorul) de ordin economic, politic și psihosociologic. Rezultatul final al conjugării acestei serii de factori în Franța este — în concepția autorului — revoluția de la 1848.

Un alt capitol al primei părți a lucrării urmărește situația social-politică a Angliei între anii 1815 și 1867. Se arată aici că marile și îndelungatele războaie din timpul Revoluției și al Imperiului au stimulat avântul economic al acestei țări. Progresul acesta economic capătă o dezvoltare accelerată în deceniul al IV-lea al secolului XIX, iar deceniul următor marchează o veritabilă revoluție în transporturi (în special în cele feroviare), care are ca corolar firesc marele aflux de populație către centrele urbane. Dintre evenimentele ce vor avea însemnate consecințe asupra mecanismului politic englez, atenția autorului s-a oprit asupra celor două reforme electorale (din 1832 și 1867) și asupra semnificațiilor lor. Destul de schematic și fără a i se sesiza baza de masă și însemnătatea social-politică, este prezentată mișcarea carlistă, fenomen prin care, așa cum releva cu justețe Engels, „întreaga clasă muncitoare se ridică împotriva burgheziei, atacând înainte

de toate autoritatea politică a acesteia, zidul legilor cu care ea s-a înconjurat”².

O altă parte a continentului, și anume Europa Centrală între anii 1851 și 1871 formează obiectul atenției lui P. Guillen. Se pune în lumină aici faptul că, aristocrația germană, departe de a se adapta la evoluția timpului și nelăvănd nimic din lecția Revoluției Franceze, a căutat să-și consolideze în continuare puterile și privilegiile. Contrastând cu această „restaurare a vechiului regim politic,” dezvoltarea economică intră în mod hotărât în ceea ce autorul numește „epoca industrială”, caracterizată printre altele prin rapida dezvoltare a unei structuri financiare solide și printr-un ritm rapid în construcția de căi ferate. Noi tehnici și noi metode de lucru sînt introduse în agricultură. Beneficiarii acestei evoluții economice au fost, pe de o parte, aristocrația funciară, iar pe de alta, marea burghezie de afaceri. În cadrul subcapitolului care tratează procesul de unificare a statelor germane sub hegemonia Prusiei, se vehiculează și explicația, justă după părerea noastră, a poziției burgheziei germane în acest proces. „Ralierea acestei burghezii (cu deosebire a celei din Prusia) la ideea unui compromis cu statul și cu Bismarck, într-o problemă constituțională ca aceea a unității — subliniază autorul — se datorează în parte fricii în fața creșterii proletariatului industrial, a începuturilor sale de organizare, a apariției unor curente care caută să dea o rezolvare chestiunii muncitorești” (p. 176).

În cadrul aceluiași capitol este urmărită și evoluția Imperiului Habsburgic între 1852 și 1866, cele două etape de guvernare — cea a sistemului absolutist (personificată de guvernul Bach) și cea a sistemului neoliberal. Ascensiunea Prusiei și înfrîngerea Austriei în războiul din 1866 cu cea dintîi, nu au provocat, conform speranțelor diplomației prusiene, destrămarea marelui conglomerat de popoare care era imperiul Austriac. Totuși, ca o soluție pentru ieșirea din criză s-a încheiat compromisul din 1867 cu Ungaria, ce a avut ca rezultat crearea statului federalist al Austro-Ungariei. În cadrul acestei părți a sintezei se acordă atenție problemei naționale în cadrul Austro-Ungariei, specificîndu-se că diversele națiuni slave precum și românii nu au acceptat situația privilegiată, recunoscută oficial, a națiunii ungare, ducînd o îndrăjită luptă pentru recunoașterea drepturilor lor naționale. Se impune aici o paranteză. Dacă subliniem cu satisfacție redarea, în genere corectă a situației interne din Austro-Ungaria și a luptei diverselor popoare oprite pentru autodeterminare, nu ne putem în schimb declara de acord cu apela-

² *Ibidem*, p. 467.

tivul pe care autorul îl acordă populației românești din Transilvania, forinată, chipurile, din „țărani puțin evoluți” (p. 202). Este cuprinsă în această formulă pe care nu o putem accepta ca atare, atât necunoașterea structurii sociale a populației românești la acea epocă, care avea și ea burghezia ei în formare, cât și o atitudine de desconsiderare a popoarelor mici, care din păcate este prezentă și în concepția generală a celor ce au elaborat volumul.

Dintre statele emisferei vestice, un capitol special este consacrat evoluției Statelor Unite între 1801 și 1877. Realizatorul capitolului, Jacques Néré, se oprește cu precădere asupra aspectelor interne ale evoluției societății americane în aceste opt decenii de existență. Autorul subliniază, cu drept cuvânt că, dincolo de fațada principiilor, programele celor două partide politice din acea vreme, reflectau în fond interesele concrete ale unei minorități, interesată în a găsi o formulă politică care să legalizeze și să justifice „foamea de terenuri”. În schimb, nu se bucură de suficientă atenție Doctrina Monroe, expresie elocventă a programului american de politică externă, care „constituia afirmarea dominației exclusive a S.U.A. asupra continentului american și crea o bază ideologico-juridică pentru intervenția în treburile interne ale țărilor latino-americane, ori de câte ori se petreceau acolo fenomene potrivnice „celor mai bune interese ale S.U.A.”³

Un alt eveniment important al istoriei americane din această perioadă, războiul de secesiune dintre Nord și Sud, nu are nici el spațiul și locul ce i se cuvine în cadrul capitolului. Descrierea principalelor episoade ale războiului este extrem de schematică, iar despre consecințele economice ale acestuia nu se spune nici un cuvânt.

Tot în cadrul primei părți a volumului, un capitol impropriu plasat (al II-lea), tratează sub semnătura lui J. C. Drouin, despre „Politica externă între 1815 și 1870” (p. 58-90). Sunt prezente și aici, din păcate, carențele proprii unei mari părți a istoriografiei burgheze contemporane: supraestimarea rolului statelor mari (căreia îi corespunde în ideologia capitalistă actuală teoria „superputerilor”), idolatrizarea și exagerarea rolului personalității în istorie, etc. Astfel, potrivit autorului, „acțiunea diplomatică se desfășoară din aceste mari centre de acțiune (cu alte cuvinte marile state — n.n. N.D.) spre zonele de joasă prestime (?N.D.) (p. 61). Pentru J.C. Drouin, Cavour și Bismarck sînt „eroi care au reușit să încarneze și să

realizeze concret o vagă dorință colectivă” (p. 63). De aici și pînă la „cultul eroilor” promovat de C. Carlyle, nu mai e decît un pas.

Referitor la resursele pe care se bazează politica externă a diverselor țări europene, autorul e nevoit să recunoască, că, în ultimă instanță, factorul superiorității economice este cel care a permis unor țări să exercite o preponderență și o hegemonie politică. Ca o linie de forță a politicii internaționale din această epocă se impune — în opinia autorului — constatarea că, perioada anilor 1815—1870 este marcată, pe plan mondial, de preponderența militară și politică europeană, concluzie care în mare parte corespunde adevărului istoric.

Capitolul este însoțit și de un tabel sintetic ce cuprinde o cronologie sumară a principalelor evenimente internaționale ale epocii, element care, conjugat și cu o inspirată bibliografie selectivă, conferă acestei părți a sintezei, în ciuda deficiențelor semnalate, caracterul unui util instrument de lucru.

Partea a doua a volumului este consacrată fazei de tranziție de la secolul al XIX-lea la al XX-lea și corespunde, din punct de vedere cronologic, în opinia autorilor, anilor 1871—1914.

Unsprezece din cele treizeci și două de capitole ale sintezei sînt incluse în această parte și sînt consacrate evoluției economice a lumii de la 1848—1914 (p. 225—240); mișcării socialiste internaționale (p. 241—252); relațiilor internaționale 1871—1914 (p. 253—279); Franței de la 1870 la 1914 (p. 280—294); Insulelor britanice, 1868—1914 (p. 295—310); Austro-Ungariei, de la 1871—1918 (p. 311—321); Imperiului Otoman, 1870—1918 (p. 322—335); Statelor Unite, 1877—1917 (p. 336—345); Rusiei în sec. al XIX-lea (p. 346—364); Italiei, 1815—1914 (p. 365—401) și Extremului Orient de la mijlocul sec. XIX și pînă la primul război mondial (p. 402—418).

Această fază de tranziție a avut, ca trăsături specifice, pe plan economic, generalizarea „civilizației industriale” (p. 226), respectiv extinderea industrializării, pe plan politic, crearea unui nou echilibru al forțelor în Europa și nașterea imperialismului japonez în Extremul Orient (p. 416) și extinderea deosebită a mișcării muncitorești internaționale, creșterea organizării pe plan mondial a proletariatului prin crearea Internaționalelor (p. 241—252).

Un aspect esențial al acestei perioade este urmărit cu atenție de autori pe parcursul capitolului „Evoluția economică a lumii de la 1848 la 1914” (p. 225—240).

Ca trăsături generale sub raport economic se consideră: industrializarea, sporul demo-

³ Silviu Brucan, *Originile politicii americane*, București, Edit. științifică 1968, p. 28.

grafic, dezvoltarea căilor ferate, revoluția transporturilor maritime. Este de asemenea reliefată ponderea factorului politic în dirijarea acestui mare avânt economic. Autorii disting în această perioadă trei faze. O primă etapă, pe care ei o încadrează între 1850—1873, se caracterizează printr-o expansiune economică generală și urcare a prețurilor. Un al doilea interval (1873—1896) este văzut ca o eră de supraproducție, în care se produce, în mod firesc, o scădere generală a prețurilor. Printre altele se utilizează cifre elocvente ce atestă o creștere fără precedent până atunci, a producției metalurgice mondiale. În ultima perioadă (1896—1914), în cuprinsul căreia dezvoltarea se diversifică și chiar se accelerează, economia mondială se diversifică și se transformă în adâncime.

Ca fenomene distincte pentru această perioadă autorii consideră creșterea rolului statului în viața economică și după 1890—o a doua revoluție industrială.

Un subcapitol aparte a fost destinat țării mișcării muncitorești internaționale (p. 241—252), dar din păcate spațiul afectat acestei probleme nu a fost judicios exploatat de realizatorii volumului, fiind astfel mai mult o coroborare de informații și aprecieri dintre care unele nu prea fundamentate. Prima Internațională apare astfel în concepția istoricilor francezi drept „o reunire de individualități”, nașterea ei în deceniul 7 al secolului trecut nu li se pare drept „un fenomen deosebit în epocă”, cât despre primele congrese muncitorești din istorie (Geneva, Bruxelles, Basel) — li se impută că „nu au fost reprezentative”. În asemenea condiții nu este de mirare că cititorul își poate pune chiar legitima întrebare de ce a mai fost nevoie să i se dea acestui moment al istoriei universale un loc aparte în structura monografiei, când potrivit viziunii redactorului acestei părți — nu a fost un „fenomen de prea mare importanță”. Cât privește Internaționala II-a, a cărei activitate marchează un moment de semnificație aparte în istoria mișcării socialiste mondiale, aceasta nu se bucură de o atenție mai mare, preocuparea principală fiind aici de a se pune în relief diferențele de structură și activitatea dintre aceasta și primul organism proletar.

Un interes legitim îl provoacă cititorului român capitolul consacrat Austro-Ungariei între 1871 și 1918. Pe fundalul transformărilor economice și sociale — inerente dezvoltării marelui conglomerat de țări și popoare se petrec, în paralel două fenomene, a căror conjugare, va determina, în mare parte, în împrejurările istorice cunoscute prăbușirea sistemului dualist: este vorba pe de o parte de accentuarea și agravarea problemei naționale, iar pe de alta de creșterea aderenței în mase a mișcării socialiste (p. 260).

Totuși, credem că nu este lipsit de interes a expune și unele aserțiuni cuprinse în capitol, față de care ne exprimăm rezervele de rigoare. Așa, de pildă, realizatorul acestei părți, J. Néré, vede imperiul în ajutorul primului război mondial ca „un ansamblu al cărui factori de coeziune rămân încă puternici (prestigiul dinastiei, puterea armatei și a administrației, influența bisericii, prosperitate economică crescândă)”, — afirmație care trebuie amendată cu corectivele necesare, numeroase studii și lucrări speciale evidențiind șubrezenia edifiului Habsburgic căruia înfrângerea militară din primul război mondial a contribuit la a-i da o lovitură aproape decisivă.

Cît despre mișcarea națională a românilor din Transilvania, lipsa de informare a autorilor e atât de evidentă, încât ei plasează înființarea partidului lor național la începutul secolului XX (în realitate în anul 1881), iar ca șef al acestuia este acreditat Maniu (cînd știut este că lideri necontestati au fost I. Rațiu, I. Pop de Băsești, V. Lucaciu).

Bine realizată ni se pare în schimb abordarea situației Italiei de-a lungul întregului secol efectuată analitic de Ph. Gut. Urmind ca fir conducător al întregii expuneri lupta eroică a poporului italian spre realizarea unității sale statale, autorul conturează în această perspectivă tabloul de ansamblu al constituirii Italiei moderne, a instituțiilor capitaliste consolidate, a pătrunderii acestui stat în rîndul puterilor europene cu pondere în viața politică a continentului. Rolul personalităților istorice cu rol pozitiv în acest proces, (Mazzini, Garibaldi, Cavour) este tratat nuanțat, subliniindu-se meritele, dar și scăderile lor, iar conjunctura internă, ca și cea internațională, apare la adevăratele ei dimensiuni.

Dintre marile state ale continentului, este evident că nu putea scăpa atenției autorilor situația Rusiei țariste din această perioadă. Fără a intra într-o analiză prea aprofundată a situației social-economice a imperiului țarist, evenimentele mai importante petrecute în acest interval sînt expuse, fără comentarii sau luări de poziție, în desfășurarea lor cronologică (abolirea iobăgiei (1861), mișcarea narodnică, creșterea proletariatului industrial și pătrunderea marxismului în masele muncitorești, crearea partidului bolșevic (1902), rezoluția burghezo-democratică (din 1905). Nu se amintește în schimb aproape nimic despre politica externă a acestui principal „bastion de rezervă al reacțiunii europene”, avînd ca componentă principală „cucerirea prin forță a unor teritorii străine” (Engels) și în cadrul căreia se înscrie și episodul anexării, prin pacea de la București din 1812, a Bas-

Și această a doua parte a sintezei conține un tablou al relațiilor internaționale, realizat de G. Pedroncini. În concepția acestuia perioada amintită este marcată de preponderența europeană pe plan mondial, ceea ce face, potrivit aceleiași opinii, ca raporturile dintre statele europene să condiționeze relațiile internaționale ale epocii.

În cadrul acestei epoci, văzută ca o „fază de tranziție” în istoria europeană și mondială, semnatarul capitolului (G. Pedroncini) opinează că apariția în anii 1890—1914 a marilor blocuri imperialiste antagonice se datorează unor cauze complexe, dar că crizele au izbucnit abia în momentele de conflict între interesele politice ale guvernelor. Grupările de forțe rivale — consideră autorul — ar fi avut pe prin plan doar interesele securității și ale echilibrului de forțe.

Istoricul francez apreciază că la originile primului război mondial trebuie situate „rivalitățile politice dintre state” (p. 279), omițând să aibă în primul rând în vedere contradicțiile profunde de interese economice, care au dus la constituirea și încheștarea celor două mari tabere.

Secolul al XX-lea (partea a III-a) a fost marcat în evoluția sa istorică de cele două războaie mondiale. După ce urmărește evoluția, pe plan militar, a primului război mondial, G. Pedroncini încearcă să scoată în evidență consecințele multiple, pe plan demografic, material, financiar, politic și diplomatic ale conflagrației. În opinia istoricului francez, cea mai profundă urmare a fost scăderea ponderii Europei în ansamblul relațiilor politico-economice ale lumii (p. 448).

Acest declin este justificat, afirmă autorul menționat, prin pierderile materiale provocate de război. O consecință indirectă a fost mișcarea rolului economiei europene pe plan general, în favoarea Statelor Unite și parțial a Japoniei. De asemenea bătrînul continent a decăzut și pe plan politic și moral. Cu toate acestea, relațiile internaționale în perioada dintre cele două războaie mondiale, au fost dominate tot de problemele europene, cele nerezolvate ale războiului și cele nou create de acesta. Menținerea chestiunilor europene în centrul vieții politice internaționale se datora și izolării temporare a U.R.S.S. precum și neparticipării S.U.A. la soluționarea problemelor comune, ca urmare a izolaționismului (p. 450—451).

Relațiile internaționale interbelice au înregistrat, în opinia autorilor două faze, punctul de cotitură fiind anul 1932 și s-ar caracteriza, în special după încheierea Tratatelor de la Locarno (1925) printr-o „stare de euforie”, iar a doua, după anul menționat, prin agravarea progresivă a atmosferei, mergînd pînă la declanșarea mării conflagrații a secolului nostru.

Această periodizare nu este, în opinia noastră, cu totul acceptabilă deoarece anul 1932 nu marchează o reală cotitură. Sistarea plății reparațiilor (Conferința de la Lausanne (iunie — iulie 1932) și mai ales deschiderea lucrărilor Conferinței dezarmării nu pot fi considerate ca marcînd sfîrșitul unei etape. După părerea noastră, încercarea de delimitare a originilor imediate ale celui de-al doilea război mondial trebuie să pornească de la existența unor fapte istorice reale și nu de la manifestarea unor intenții. În acest spirit, credem că adevărata cotitură este marcată de evenimentele din anii 1935—1936, cînd Germania nazistă și Italia fascistă au întreprins primele acțiuni directe de forță, care au făcut din tratatele de pace din 1919—1920 niște hîrtii fără valoare.

În ce privește economia mondială în perioada interbelică, cap. al XXIII-lea oferă o imagine generală a consecințelor, pe acest plan, a primului război mondial precum și a originilor și evoluției crizei care a izbucnit în 1929 (p. 460—469). Ar fi fost util, credem noi, să fie prezentate și urîrile mării depresii din 1929—1933, dată fiind influența profundă a acestui fenomen economic asupra evoluției istorice a lumii.

Referitor la marea conflagrație a secolului nostru (cap. al XXXII-lea — p. 576—607) reținem în mod special analiza făcută de autorul capitolului consecințelor acesteia. Se evidențiază faptul că „... al doilea război mondial a adus în lume transformări radicale și i-a impus structuri noi care se mențin încă și care nu au suferit, pînă în prezent, decît puține modificări profunde” (p. 605). Tocmai în aceasta constă și diferența față de rezultatele primului război mondial, care au fost puse la îndoială în foarte scurt timp, iar după două decenii au fost total distruse. Crearea sistemului mondial socialist și decolonizarea sînt cele două mari procese istorice care au ca punct de plecare anul 1945 (p. 406).

Nu putem încheia fără a ne referi și la una din problemele de fond ale structurii volumului analizat, respectiv acceptarea Revoluției Franceze ca moment de început a epocii contemporane universale.

O asemenea periodizare este, în opinia noastră, de un caracter mecanic, strict cronologic, care nu corespunde unității și organicității istoriei universale contemporane. În contrast cu punctul de plecare al istoricilor francezi, noi afirmăm că epoca contemporană este deplin unitară, este marcată de cîteva trăsături definitorii care-i subliniază specificul. Nu avem intenția de a minimaliza locul pe care revoluția franceză îl ocupă în istorie, și care este cu adevărat important, dar credem că prin aceasta nu se deschide o epocă cu totul nouă ci, dacă vrem, doar o etapă.

Este însă cu totul altceva când considerăm ca limită a epocii contemporane Marea Revoluție Socialistă din Octombrie care, pe fundalul primului război mondial, a marcat apariția unui stat de tip nou, diferit de ceea ce existase anterior, precum și profunde modificări în viața politică, economică, socială și morală a lumii întregi. După 1917 lumea nu a fost ca înainte de această dată, din toate punctele

de vedere, pe ciud revoluția franceză nu a marcat prefaceri atât de profunde.

Lucrarea recenzată este, în opinia noastră, o sinteză reușită a istoriei contemporane universale. Evident că unele carențe se pot remarca și, în această direcție, am menționa ponderea prea mare acordată evoluției marilor puteri, absența oricărei referiri la istoria Africii sau la viața culturală a lumii.

Nicolae Dascălu

MUZAFFER GÖKMAN, *Atatürk ve Devrimleri Tarihi Bibliyografyası. Bibliography of the History of Atatürk and his Reforms*, Millî Eğitim Basımevi—Istanbul 1968/vol. I/XVI + 704 p., vol. II, Istanbul 1974, XVI+656 p.

Autorul acestei lucrări monumentale, Muzaffer Gökman, unul dintre cei mai buni bibliografi ai Turciei contemporane, a debutat în istoriografia turcă cu un studiu despre instituțiile învățământului eclesiastic otoman sub sultanul Mehmed al II-lea „Cuceritorul” (*el-Fatih*)¹. Ca director al Bibliotecii de Stat „Beyazidi” a colaborat și a publicat prețioase Cataloage de manuscrise turcești din Biblioteca orașului Istanbul², cuprinzând piese interesante și știri bogate cu privire la țăările române. Ca discipol al lui Faik Reșit Unat a dat publicității necrologul și bibliografia lucrărilor acestuia (Ankara — 1964)³. A reușit să dea o bună traducere în limba turcă modernă a cronicii bizantine a lui Kritovulos, *Tarih-i Sultan Mehmed Han-ı Sani* (Istanbul — 1967)⁴ în care se descrie viața și faptele sultanului Mehmed al II-lea (1451—1467), cronică de altfel cunoscută prin ediția splendidă a bizantinistului român Vasile Grecu⁵.

¹ *Fatih Medreseleri*, Istanbul, 1943, 48 pag.

² *Istanbul Kütüphaneleri Tarih-Coğrafya Yazmaları Kataloqları*, Istanbul 1944—1964; *Istanbul Kütüphanelerine rehber*, Istanbul — 1965.

³ *Faik Reșit Unat 1899—1964 ve bibliyografyası*, în „Belleten XXVIII, Cilt (= vol.), 111 sayı (nr.), T.T.K. Basımevi — Ankara 1964, p. 505 — 523 + 1 portret.

⁴ După ediția otomană, în caractere arabe, trad. (Çev.) de Karolidi în „Tarih-i Osmani Encümeni Mecmuası”, fasc. (Cüz) 1—13 (Istanbul 1910—1914). Despre noua ediție turcă a lui Kritobulos de Muzaffer Gökman (Istanbul 1967, XV + 254 p.) cf. recenzia mea în „Istorie-Arheologie”, revistă de recenzii și referate VIII, 5 (București 1971), p. 680—694.

⁵ Critobul din Inbros, *Din domnia lui Mahomet al II-lea. Anii 1451—1467*. Ediție de Vasile Grecu, Editura Academiei București 1963, 380 p. („Scriptores bizantini” IV).

În cinstea celei a 50-a aniversări a Republicii Turcia a apărut sub semnătura lui Muzaffer Gökman un prețios ghid cronologic, calendaristic, cuprinzând descrierea succintă a evenimentelor istorice, întocmit pe ani (1923—1973)⁶, pe luni și zile. Este o continuare a Cronologiei explicative a istoriei otomane de I. H. Danișnend⁷. Acest calendar istoric constituie un instrument de lucru de mână înțeles pentru toți acei care se ocupă cu istoria Republicii Turcia și a relațiilor sale cu alte state. Din acest punct de vedere lucrarea cuprinde numeroase referiri și la relațiile româno-turce în perioada respectivă.

„Bibliografia istoriei lui Atatürk și a reformelor sale” mai bine de două decenii intră în preocupările lui Muzaffer Gökman. Încă în 1957 a scos, în colaborare cu M. Orhan Durusoy, un volum modest sub acest titlu⁸. După șase ani, cu ocazia comemorării a 25 ani de la moartea lui Mustafa Kemal Atatürk (1881—1938), fondatorul Republicii Turcia (29 oct. 1923), Muzaffer Gökman a tipărit un volum cu același titlu (Istanbul—1963, VI + 426 p.), cuprinzând 2175 titluri sau indicații bibliografice. După cinci ani, în 1968, cu prilejul unei expoziții a cărții turcești în America, autorul a dat publicității primul volum suplimentar la ediția de mai sus, având 3924 titluri bibliografice. Ultima ediție, vol. supl. II, a fost prilejuită de a 50-a aniversare a Republicii Turcia (oct. — nov. 1973). Fiind vorba de un eveniment de importanță memorabilă

⁶ *Türkiye Cumhuriyeti 50 yılın Tutanağı 1923—1973*. Muzaffer Gökman, Istanbul „Hürriyet” 1973, 358 p.

⁷ *İzahlı Osmanlı Kronolojisi*, Istanbul, 1947—1955, 4 vol. Arc și o ediție mai nouă (1970—1972).

⁸ *Atatürk ve Devrimleri Bibliyografyası*, Ankara 1957, 152 p.

În istoria milenară a poporului turc, s-a scris atât în Turcia, cât și în alte țări despre proeminența personalitate a lui Atatürk și reformele sale istorice. Acest fapt l-a îndemnat pe autor să publice un al doilea volum, supliment la vol. I, de mari proporții.

Ambele volume au în frunte ca motto același citat semnificativ din operele lui Atatürk: „Important nu este să-mi vedeți în orice caz înfățișarea. Este suficient ca să-mi luzeți ideile și să simțiți sentimentele mele”. După indicarea cuprinsului (*Içindeki ler* I, p. IV—VI și II, p. IX—XII), primul volum dispune de o Introducere (*Giriş*, p. VII X...) și vol. II o prefață explicativă (p. XIII—XVI), în turcă și engleză, cuprinzând unele indicații pentru metoda de lucru și conținutul lucrării.

Titlurile bibliografice, majoritatea turcești, în ambele volume, au în paranteză dreaptă /.../ traduceri în engleză. Altor titluri originale, în alte limbi (franceză, germană, italiană, română, rusă etc.) li se adaugă, la sfârșit, traduceri în limba turcă. Titlurile bibliografice astfel redată sînt clasificate, sub raport tematic, în 38 de categorii (vol. I) și 32 cat. (vol. II). Primul volum dispune de o cronologie a evenimentelor istorice în formă de listă, de la nașterea lui Atatürk (1881) pînă la 16 mai 1919, începutul luptei pentru eliberare națională a poporului turc, dată în turcă (p. 1—6) și engleză (p. 7—8); a doua listă cronologică privește evenimentele mai importante de pe vremea primului război mondial și destrămarea Imperiului otoman (aug. 1914) pînă la sosirea lui Atatürk la Samsun (19 mai 1919). Printre alte evenimente se înregistrează: 5 ian. 1918 — întoarcerea lui Mustafa Kemal din Germania, unde însoțise pe prințul moștenitor Vahiettin 6 ian. 1918 — înființarea Partidului Social Democrat turc (p. 96) etc. A treia listă, mai bogată în evenimente, se referă la evenimentele istorice din 19 mai 1919, începutul luptei naționale, și pînă la 29 oct. 1923 — proclamarea Republicii Turcia și alegerea lui Mustafa Kemal ca primul ei președinte (p. 135—155). Este de reținut că la 22 sept. 1919 a avut loc întemeierea Partidului muncitoresc și țărănesc socialist în Turcia (p. 138), iar la 19 iunie 1922 are loc înființarea Partidului socialist independent (p. 150).

Un alt eveniment important din această perioadă constituie tratativele de la Lausanne, care după cîteva luni de dezbateri, începînd din oct. 1922 s-a încheiat cu tratatul semnat la 24 iulie 1923 (p. 154). Plenipotențiarul Turciei la aceste tratative a fost İsmet İnönü, mîna dreaptă a lui Atatürk. Se știe că la aceste tratative a participat și o delegație română sub conducerea lui I. G. Duca.

A patra listă consacrată anilor Republicii, dela 30 oct. 1923 la 26 dec. 1938 (p. 299—307), cuprinde semnarea reformelor importante: *desființarea califatului* (3 martie 1924), încheierea mănăstirilor (teke) și desființarea sectelor (30 nov. 1925) care a deschis calea pentru laicizarea învățămîntului; se mai arată pe listă: adoptarea calendarului și orei inter-naționale (26 dec. 1925), introducerea alfabetului latin (24 mai 1928), deschiderea școlilor naționale (1929), demers pentru înființarea Partidului muncitoresc și țărănesc (1930), înființarea Societății de istorie turcă „Türk Tarih Kurumu” (15 aprilie 1931) și a Societății de limba turcă (1932). În această perioadă are loc încheierea unor convenții, înțelegeri și tratate de pace cu diverse state din lume. Astfel, la 17 oct. 1933 are loc încheierea unei înțelegeri amicale turco-române (p. 304). La 24 nov. 1934 — acordarea denumirii de Atatürk lui Mustafa Kemal, adică „Părintele turcilor”; la 4 sept. 1936 are loc, la București (*Bükreş*), încheierea unei convenții pentru reglementarea emigrării populației turcești din Dobroea (p. 305); la 28 oct. 1937 se înregistrează primirea lui Gh. Tătărescu (*Tataresko*), președintele de atunci al Consiliului de miniștri, de către Atatürk (p. 306); la 19 iunie 1938 — vizita făcută lui Atatürk de către Carol al II-lea, regele României de atunci (p. 306). În fine, la 10 noiembrie 1938, orele 9,05 — moartea lui Atatürk, președintele Turciei (p. 307) etc.

Pe lângă cronologia evenimentelor vol. I mai are în plus următoarele patru categorii de materiale, adică articole și cărți: *Operele lui Atatürk privind arta militară sau meșteșugul ostășesc* (cap. II, p. 9—12); *Armistițiul de la Mudros pentru împărțirea Turciei între aliați la 30 oct. 1918* (IX, p. 127—131), *Luptele lui İnönü İsmet paşa* (XIII, p. 177—181) și *Bătălia de la Sakarya din 23 aug. 1921* (p. 187—190) etc.

Făcînd abstracție de ordinea numerotării, din cauza capitolelor de mai sus, cele 32 categorii de articole, studii, opere etc. bibliografiate în vol. II sînt intitulate ca în vol. I. Iată unele mai semnificative: *Operele lui Atatürk* (II, p. 1—3); *Discursurile, aforismele, conversațiile amicale și amintirile lui Atatürk* (I, p. 13—26; II, 7—13); *Opere scrise privitoare la Atatürk* (I, p. 27—70; II, 15—42); *Poezii privitoare la Atatürk* (I, p. 71—82; II, p. 43—48); *Albume, gravuri și fotografii cu privire la Atatürk* (I, p. 83—92; p. 49—64); *Primul război mondial și Atatürk* (I, p. 93—102; II, p. 65—76); *Atatürk la Samsun și începutul luptei pentru independența Turciei* (I, p. 157—164; II, p. 77—82); *Marșul independenței turcești* (I, p. 183—186; II, p. 91—94); *Opere privind constituția turcă* (I, p. 247—260; II, p. 155—164); *Sultanatul și califatul* (I, p. 290—296; II, p. 180—181);

Republica (I, p. 309—364; II, p. 185—224); *A 50-a aniversare a Republicii Turcia* (II, p. 235—274); *Reformele* (I, p. 381—396; II, p. 275—288); *Atatürk și problemele culturale* (I, p. 405—414; II, p. 367—376) etc.

Printre ultimele categorii de lucrări bibliografiate amintim: *Biografia în legătură cu Atatürk și Republica Turcia* (I, p. 517—530) II, p. 367—376); *Banotele, timbre, stampe etc. reprezentând lupta de eliberare națională și reformele lui Atatürk* (I, p. 537—558; II, p. 385—400).

Fiecare volum se încheie cu cite un *Index* alfabetic pe autori, traducători și editori (I, p. 367—369 și II, p. 52—558) și altul după titlurile articolelor, studiilor și operelor (I, p. 559—669 și II, p. 559—624). Indicii bine întocmiți sînt foarte utili pentru folosirea acestei lucrări bibliografice. Ca anexe, ambele volume au fiecare niște pagini de note (*Notlar*), unele incomplete, altele în alb pentru eventuale completări.

Un merit deosebit al acestei bibliografii, cu caracter istoric, constituie faptul că autorul s-a străduit să adune laolaltă peste 7000 de titluri, tot ce s-a scris în legătură cu personalitatea lui Atatürk, reformele sale și epoca sa nu numai în literatura turcă, ci și în cea internațională. Deși numai informația turcă este exhaustivă, totuși acest lucru dă o deosebită valoare acestei opere. Astfel, ediția din 1968 (Supl. I), sub raport lingvistic, cuprinde 3096 de titluri turcești, 11 titluri arabe, 3 cehoslovace, 229 engleze, 307 franceze, 140 germane, 24 grecești, 4 iraniene, 20 italiene, 3 japoneze, 3 maghiare, 5 românești, 53 rusești, 12 sîrbești și 11 în alte limbi.

Printre cele cîteva lucrări românești, semnalate în vol. I, despre Atatürk, amintim: Seftiuc I., *La Roumanie et la question des détroits, après la première guerre mondiale* [1919—1920], în „Revue Roumaine d'Histoire, Bucarest, nr. 2/1966, p. 275 și urm.; Vulcan Constantin, *La pacte Balkanique* „Revue Générale de Droit Internationale Public”, Juillet-Août 1934 Paris 1934, p. 417—440; Armstrong H. (arold), *Lupul cenușiu* / Kemal Atatürk / Biografie. Trad. Alice Ionescu, București 1943 „Vatra” 420 p.; Dragoș Dr. Gheorghe, *Kemal Atatürk. Omul, Opera*, Cluj 1935, 48 p.; D'agobert / von Mikusch, *Gazi Mustafa Kemal. Între Asia și Europa*. Fotocopii din colecția d-lui A. Langas-Sezen, Craiova „Scrișul Românesc” / 1940 /, 344 p. + 6 f. + 1 f. portret (Colecția „Istoria romanțată”)*; în limba turcă, dar a fost scris de un

cetățean român Temo, Dr. Ibrahim : *Atatürkü niçin severim* (De ce îl iubesc pe Atatürk)?, Tip. „Izvor” / Romanya / 1937, 16 p.

În rubrica consacrată timbrelor imprimate sub Atatürk, cu ocazia unor evenimente mari, se amintește de „Seria Antantei Balcanice” (*Balkan Antanta serisi*). Se arată că la încheierea acestei înțelegeri, la care participase România (*Romanya*), Jugoslavia, Grecia și Turcia, au fost puse în circulație, la 29 iulie 1937, cîte două serii de timbre poștale pe care autorul le descrie amănunțit (p. I, p. 551).

Parcurgînd cuprinsul acestei lucrări (vol. I) ne rețin atenția nu numai lucrări românești, ci și altele. Astfel, prof. Dr. Aydın Sayılı. bazat pe un citat din Atatürk : „Hayatta en iyi mürşit ilim'dir” (Cea mai bună călăuză în viață este știința), pus și deasupra porții Universității din Ankara, a publicat sub acest titlu un studiu (Ankara — 1948, 201 p.); *Discursuri și cuvîntări alese de Kemal Atatürk*, traduse în rusește de A. F. Miller (Moscova 1966), 438 + 1 p. + 1 pl.; *Souvenirs du Ghazi Moustapha Kemal paşa*, în „Revue des Études Islamiques” nos. 1, 2, 3 / Paris / 1927 (Trad. prof. Jean Deny); Altan Çetin, *Vederile sociale ale lui Atatürk*, Ankara 1964; *Atatürk — Comission Nationale Turque pour l'Unesco* (UNESCO), 1963, 255 p. + 1 pl. fig.; Inalcik, prof. Dr. H., *Atatürk și modernizarea Turciei*, Conf. Ankara 1964. Numeroase titluri aparțin lui Gotthard Jäeschke (Berlin) care, dintre străini, a scris cel mai mult despre Atatürk și reformele sale. Mai amintim : Miller, William : *The Ottoman Empire and its successors* / 1901—1927 /, Cambridge 1927, XV + 616 p.; Hikmet Saïnd : *De l'Empire Ottoman à la Republique Turque* / De Constantinople à Angora /, Lille / 1926 /, 20 p.; Armanet J., *Développement de l'Industrie minière en Turquie*, Paris 1937, 50 p.; Erişçi Lütfi, *İstoria clasei muncitoare în Turcia*, Istanbul 1951, 30 p.; Kurtoğlu Faik, *La Turquie économique*. Antwerpen, 1928; N. Moschopoulos *Le Despotisme éclairé en Turquie*, Paris 1937, 35 p.; Tanca Semih, *Ressources minéralogique de la Turquie et son Régime minier*, Strassbourg 1937 (Teza de doctorat); Psalty François : *L'Emancipation de la femme Turque*, Istanbul 1935; Dr. Tevetöğlu Fethi : *Türkiyede sosyalist ve kömünist faaliyetleri* (Acțiuni socialiste și comuniste în Turcia), Ankara 1967, 720 p.; prof. dr. Afetinan, *Atatürk ve ilim* (Atatürk și știința), Ankara 1963, 12 p. etc.

Revenind la continuarea și completarea acestui volum (I), amintim că vol. II, sub raportul limbei în care sînt bibliografiate lucrările, cuprinde: 1900 de titluri turcești, 709 engleze, 208 franceze, 60 germane, 86 grecești, 34 italiene, 33 maghiare, 289 rusești,

* Titlul cărții este redus la Gazi Mustafa Kemal / 1880—1938 /... I (p. 55, nr. 365 b.).

49 jugoslave (sirbești), câteva românești și în alte limbi.

Printre publicațiile românești inserate, ca completare la vol. I, fie ca au fost scrise în România sau de români cum ar fi: Mănescu Nicolae: *Turcia de astăzi...*, București 1939, 407 p. + 7 h.; I. Periețeanu, *Turcia Nouă / New Turkey*, București „Adevărul” 1935, 63 p.; Marcu Valeriu, *Kemal Pascha oder von der nationalen farce zur nationalen Revolutionern* în „Hiss Männer und Mächte der Gegenwart”, Berlin „G. Kiepenheuer” 1930, p. 127 — 152.

Desigur, cele vreo zece publicații românești privind direct pe Atatürk sau unele probleme ale epocii sale, menționate în cele două volume, sînt departe de a reprezenta o cifră reală. Pe lângă câteva scăpări izbitoare cum ar fi un necrolog patetic scris de N. Iorga, *Un creator de țară: Atatürk* (nov. 1938)¹⁰, *Lupul cenușiu...* de Petre Ghiață, București 1939; Mehmet Ali Ecrem, *Atatürk fauritorul Turciei moderne*, București Editura Politică 1969, 354 p.; Idem, *Mustafa Kemal Atatürk în opinia publică românească*, în „Revista de istorie”, tom. 27 (1974) nr. 4, p. 597—603. Andrei Silard, *Kemal Atatürk — „Părintele turcilor”* în „Magazin Istoric”, Anul VI, nr. 6 (63), București iunie 1972, p. 52—56; Șerbănescu, Ilie: *Turcia 1923—1973—1995*, „Lumea”, nr. 5, 1 nov. 1973, p. 18—19 etc., dacă ne gândim cît s-a scris în periodicele noastre, se poate face o anexă mare, cel puțin cu câteva sute de titluri la Bibliografia istorică a lui M. Gökman.

Completări și mai ales continuări se pot face mereu. Este în deajuns să amintim *Atatürk* de Petre Ghiață, București Editura Enciclopedică 1975, 200 p. sau volumul impunător, cuprinzînd comunicările prezentate la primul simpozion internațional despre *Atatürk și reformele sale* (Istanbul, 10—14 decembrie 1973)¹¹. În acest volum figurează și comunicarea noastră *Atatürk, fondatorul Republicii Turcia, văzut de istoricul român N. Iorga*¹², prezentată la simpozionul de mai sus.

¹⁰ N. Iorga, *Oameni care au fost*. Ediție îngrijită și note de Ion Roman, București „Editura pentru literatură” 1967, p. 326—327.

¹¹ *Atatürk Devrimleri I. Millellerarast Simpozyumu Bildirileri* (10—14 Aralık 1973, Istanbul), Sermet Matbaası, Istanbul — 1975, XV + 665 p. (Istanbul üniversitesi Atatürk Devrimleri Araştırma Enstitüsü Yayınları).

¹² Mihail Gaboglu, *Turkiye Cumhuriyetinin Kurucusu Atatürk ve zanaat hakkında Romen tarihçisi Nikolae Iorga'nın görüşleri (fikirleri)*, op. cit. (n. 11), p. 532 și urm.

Și din cuprinsul acestui volum (II) semnalăm câteva titluri care ni s-au părut mai deosebite: *Documente not privind neînțelegera iscătită între Atatürk și mareșalul Falkenhayn în timpul primului război mondial* (Ankara 1969) de Uluğ İğdemir, directorul General al Societății de istorie turcă; *Principii de bază la Atatürk* (Istanbul 1971) de Yusuf Ziya; *Atatürk conducînd tractorul într-un ciftlik* (ilustrată în culori); Moreahat, Alan: *Çanakkale geçilmez* (Galipole) (Dardanelele nu se trece), trad. de Günay Salomon / Istanbul / 1972, 480 p. + 1 pl.; Mithat Sertoğlu *Un document necunoscut de la Atatürk privind salvarea Adrianopolului pe la finele războiului balcanic* (1913), Istanbul 1968; Osman Atılâ, *Atatürk și marea victorie*, Ankara 1972 etc.

În legătură cu luptele pentru independența Turciei, pe lângă studiul lui Altay, Fahreddin: *Les operations du corps de cavalerie Turc pendant la guerre de la Independance*, trad. ... Paris, 1968, sînt bibliografiate o serie de articole interesante din „*Blegelerle Türk Tarihi Dergisi* (Revista de istorie turcă cu documente) sub redacția lui Zekâi Ökte și Tülây Duran, Istanbul 1972—1973. Cele mai multe din aceste articole bine documentate, fundamentate pe materiale de arhivă, sînt semnate de Ertuğrul Zekâi Ökte, Mithat Seroğlu, Tülây Duran, Turgut İşıkşal, Tevfik Temelkuran etc. Aflăm că numeroase articole de fond din numita revistă sînt semnate de Ertuğrul Zekâi Ökte ca ideolog al principiilor kemalismului și neokemalismului¹³. Sîrîns legat de aceste probleme amintim unele articole și studii publicate de Mihail Pavlovici Kemalistikoe dvijenie v Turtsii (Acțiunea kemalistă în Turcia), în „*Novye Vostok*”, Kiev, nr. 1, p. 218—228 (1920); Mihail Pavlovici și M. Veltman, *Revolysionnaya Turtsiya* (Kiev) Goizdat 1921, 127 p., cuprinzînd numeroase știri și despre M. K. Atatürk. Din studiile mai noi ale lui A. Şamsuddinov sînt bibliografiate *Oktyabrskaya Revolutsia Nasionalno-Osvoboditelnoie dvijenije v Turcii* (Revoluția din octombrie și mișcarea de eliberare națională din Turcia), 1919—1922 gg., Moskva f. d.; idem *Naționalno-osvoboditelnoie borba ve Turtsii* (Lupta de eliberare națională în Turcia) 1918—1928 gg., Mocova 1966, 359 p.; etc. Cu vreo 20 de articole, studii și lucrări apare cunoscutul istoric englez Toynbee, Arnold: *Renașterea unui stat: Turcia* (Istanbul) 1971, 320 p.; idem, *Istoria reformismului turc*

¹³ Cf. de ex. Ertuğrul Zekâi Ökte, *Yeni Kemalizm'in Temel Unsurları* (Elementele, temelei neokemalismului), în „*Belgelerle Türk Tarihi Dergisi*”, Haziran (iunie) 1971. sayı (nr.) 45, p. 1—14. *Osmanlı Muahedeleri ve Kapitülâsiyonlar 1300—1920 ve Lozan Muahedesi* 24 Temmuz 1923, Istanbul „Türkiye Matbaası” 1934, p.

(1972), 39 p.; etc. Merită să fie reținut și studiul lui Uluğ, Naşit Hakki, *Turcia împotriva imperialismului / 1922—1924*, Istanbul 1971, 1 + 186 p.

Printre lucrările privind constituția semnalăm *Constitution de la Republique Turque*. Trad. franc., Faiz Karacaoğlu / Ankara 1971 /, 69 p.; în altă ordine de idei amintim Afetinan, prof. Dr.: *L'indépendance turque et le traité de Lausanne*, Istanbul 1968; Erkin, Feridun Cemâl: *Les relations turco-soviétiques et la question des Détroits*, Ankara 1968. 540 p.; *Corespondența între Atatürk și Vl. I. Lenin*, Moscova 1958, etc.

Atât în vol. I, cât și în vol. II sînt semnalate o serie de lucrări privind problema capitulațiilor Porții, care interesează și cercetările istorice de la noi. Spațiul nu nepermite decât să amintim: *Capitulațiile sau privilegiile acordate străinilor în Imperiul otoman de Ibnürefet Mehmed Memduh*, Istanbul 1327 (1911), 15 p.; *Tratatete otomane și capitulațiile 1300—1920 și Tratatul de la Lausanne 24 iulie 1923* de Reşat Ekrem (Istanbul 1934)¹⁴; *Cum s-au desființat capitulațiile* de Taner, Ord. Prof. Dr. Tahir, Istanbul 1956, 3 p. + 7 fig.; *The Capitulatory regim of Turkey, its history, origin and nature* de Susa Nasim, Baltimore 1933, 378 p.; *The Capitulations and Christian priveleges in Turkey*. „Contemporary” rev. (dec. 1922). În sfîrșit, *Una din ultimele capitulații: Carantina* (Ankara 1958) de Dr. Osman Şevki etc.

Cele două contribuții românești privind problema capitulațiilor—studiul lui Constantin Giurescu, *Capitulațiile Moldovei cu Poarta otomană*, București 1908, 65 p. și Ioan C. Filiti, *România față de capitulațiile Turciei*. An. Acad. Rom. secț. ist 1915, p. 127—189, sînt trecute cu vederea, deși au fost scrise în epoca lui Atatürk. De asemenea este omisă, poate și pe bună dreptate, opera bine documentată a lui MGR. Basile Homsy, *Les capitulations & La protection des Chrétiens au Proche-Orient aux XVIe, XVIIe et XVIIIe siècles*. / Liban-Bayrou / 1956, 420 p. + 1 h., care după cum se vede privește perioada anterioară lui Atatürk.

În altă ordine de idei merită să fie semnalate, printre multe altele, lucrările lui Behice Boran: *Turcia și problemele socialismului*, Istanbul 1968, VIII + 332 p.; Darendelioğlu İlhan, *Mişcări comuniste în Turcia*, vol. I, Istanbul 1961, 224 p.; de altă natură sînt lucrările lui Garnier, Jean-Paul, *La fin de l'Empire otoman*., Du Sultan Rouge à Mustafa Kemal” / Paris / 1973, 342 p.; Genisel, A. Le: *L'ouvrier d'Industrie en Turquie*, Beyrouth 1948, 372 p. etc.

Printre numeroasele lucrări privind reformele lui Atatürk merită să fie semnalate Atatürk și reformele, de Baydar Mustafa,

Istanbul 1973, 323 p.; *Reformele noastre în lumina istoriei* de Belen Fahri, Istanbul 1970, 270 p.; *Atatürk și reformismul* (Atatürk ve Devrimcilik) de Ecevit Bülent, Istanbul / 1970 / 270 p.; *Istoria reformelor lui Atatürk* de Ord. Prof. Sadi Irmak, Istanbul 1973, VII + 256 p. etc.

Merită să fie reținut și studiul lui Eyice, prof. Dr. Seina vi intitulat *Granițele principale ale istoriei turcești. Demersul lui Atatürk pentru o istorie mare* (Ankara 1968) etc.

Unele articole bibliografiate, scrise îndeosebi de străini, deși în aparență sînt mărunte, de proporții mici, totuși sînt cit se poate de interesante ca teme istorice, pline de sugestii ca: *La paix turque et les Balkans*, de Dukagjinzadeh Bazin în „Revue de Genève” 7 aug. 1923, p. 254—258; *L'industrialisation de la Turquie* de Ronart Otto, în „Revue économique internationale” 30 dec. 1938, p. 515—532; Savadjian Leon, *La politique extérieure de la Turquie et le problème de la paix balkanique*, în „L'Europe Nouvelle” 16 dec. 1923, p. 1206—1209; Ünal, Halit F.: *L'Economie mixte en Turquie* Genève 1948, 176 p.; Vemoğlu, Al.: *Les origines de la République Turque*. „Les Balkans”, 4. noînt 1933, p. 400—435 etc.

Al II-lea volum al operei recenzate, deși a apărut în 1974, a fost ocazionat de numeroasele lucrări publicate în cinstea celei de a 50 aniversare a Republicii (p. 235—273, n-rele 5259—5377). Iată cîteva titluri semnificative *Bir Millet in yarattığı Lider Mustafa Kemal* (Conducător folositor unei națiuni: Mustafa Kemal Atatürk), de Selahattin Demirkan (Istanbul—1972, XVI + 607 p.); *Cumhuriyetin 50. Yılında Türk Tarih Kurumu* (Societatea de istorie turcă la a 50-a / aniversare / a Republicii) de Uluğ İğdemir T.T.K. Basmievi—Ankara 1973, VIII + 158 p. + Lev. I—XLVIII; *Cumhuriyetimizin 50. Ellinci yılında Siyasi Sosyal, İktisadi Kültürel sorularımız ve çözüleri* (Probleme politico-sociale și economico-culturale în al 50-lea an al Republicii și realizarea lor). „Belgelerle Türk Tarihi Dergisi” Cilt (vol.) XIII, sayı (nr.) 73, oct. 1973, 176 p. sub redacția lui Ertugrul Zekâi Ökte, autorul acestui material. În ce privește numeroasele titluri și contribuții din domeniul culturii un loc de frunte îl ocupă studiul intitulat: „*Atatürk ve Milli Kültürü*” (Atatürk și cultura națională), Ankara 1973, 70 p., semnat de Dr. Müjgan Cunbur, directoarea Bibliotecii Naționale, cunoscută și prin alte lucrări valoroase.

Se poate spune ca opera recenzată mergînd pînă la cele mai mici detalii bibliografice reprezintă un mare volum de muncă. Obiectiv trebuie să recunoaștem că este munca unui colectiv, nu a unui singur om. Poate unele titluri străine, care au mici scăpări, trebuiau

revizuite mai cu atenție. Dar aceasta nu scade valoarea lucrării care se prezintă ca un instrument foarte util pentru toți acei care se ocupă cu istoria modernă și contemporană a Turciei, precum și a relațiilor sale cu alte state din lume. Lucrarea ne arată că turcii acordă atenție nu numai istoriei lor antice și medievale, ci și celei moderne și contemporane, adică perioadei kemaliste.

Din această prezentare, destul de succintă, se desprinde o concluzie și anume: depistarea

tuturor periodicelor românești și bibliograficarea întregului material istoric privind pe Atatürk și epoca sa este o datorie urgentă a științei noastre istorice. Fără astfel de lucrări preliminare nu se pot concepe studii științifice privind istoria relațiilor româno-turce indiferent de perioada istorică.

Mihail Guboglu

¹⁵ Importanța acestei lucrări a fost semnalată și într-o notă recenzie în „*Hayat. Tarih Mecmuası*” (Viața — Revista de istoric), Sayı (nr.): 7 Temmuz 1975, p. 94—95 sub semnătura O. Y. cu portretul autorului Muzaffer Gökman lângă titlul *Atatürk ve Devrimleri Bibliyografyası*.

ISTORIA ROMÂNIEI

Dr. ION SPĂLĂȚELU, col. AUREL LUPĂȘTEANU, *Corespondenții de război transmiți*, București, Edit. militară, 1975, 224 p.

Participarea armatei române la războiul antihitlerist (23 august 1944 — 9 mai 1945) este o temă care a preocupat istoriografia românească din ultimile trei decenii. Numeroase lucrări de sinteză, studii, articole, o numeroasă literatură memorialistică tratează pe larg diferite aspecte: militare, economice, politice. Lucrarea de care ne ocupăm, datorată doctorului Ion Spălățelu și colonelului Aurel Lupășteanu analizează participarea României pe frontul antihitlerist într-un mod nou, inedit prin intermediul relatărilor apărute în presa românească. Prin aceasta, cei doi autori pun la dispoziție publicului larg o serie de materiale, contemporane evenimentelor, mai puțin accesibile azi, rod al străduinței „acelor anonimi luptători care înlocuiau condeii cu arma”, corespondenții de război.

Prefața care deschide volumul este folosită de autori pentru a ne prezenta un tablou succint al participării armatei române la eliberarea Transilvaniei, Ungariei, Cehoslovaciei. Sînt prezentate principalele masive muntoase cucerite, cursurile de apă forțate, pierderile provocate dușmanului, pierderile proprii, date privind efortul economic al României de sprijinire a frontului. În continuare sînt citate o serie de aprecieri făcute de personalități și organe de presă din tabăra Națiunilor Unite, arătînd importanța participării României, alături de Națiunile Unite, la lupta împotriva Germaniei fasciste, elogiînd spiritul de jertfă și eroismul armatei române.

Lucrarea este structurată în trei părți corespunzătoare celor trei etape ale participării României la războiul antihitlerist: eliberarea teritoriului național (p. 15—110), luptele duse pentru eliberarea Ungariei (p. 111—155), luptele duse pe teritoriul Cehoslovaciei (p. 156—224). Articolele înmănușiate în culegerea de față sînt selectate dintr-un mare număr de ziare între care amintim „Scnteia”, „România liberă”, „Gazeta luptătorului”, „Era nouă”, „Scnteia tineretului” fapt ce atestă importanța evenimentului de care ne ocupăm.

În prima parte ne sînt înfățișate materiale referitoare la luptele insurecționale din jurul Bucureștiului de la Băneasa și Otopeni, din alte zone ale țării, relatări despre primirea făcută trupelor sovietice în Bucureștiul eliberat. Referindu-se în continuare la luptele duse de armata română pentru eliberarea întregii țări materialele prezintă eroismul ostașilor români, dorința lor de a vedea cît mai repede țara eliberată. Sînt prezentate în materiale eroica rezistență de la Păuliș, sîngeroasele lupte duse de divizia Tudor Vladimirescu pentru eliberarea orașului Sfîntu Gheorghe, luptele de pe linia Mureșului, eliberarea orașelor Cluj și Oradea. Pe lîngă eroismul ostașilor articolele mai cuprind și relatări despre bucuria cu care erau întîmpinate de populația locală trupele române eliberatoare.

În partea a doua a volumului autorii au grupat relatări privind înaintarea victorioasă a trupelor române alături de cele sovietice pe teritoriul Ungariei. O serie de materiale din acest capitol se referă la operațiunea Budapesta — una din cele mai dificile executate de trupele române în tot cursul războiului. Luptele de la Budapesta precum și altele duse în Ungaria și prezentate în articole ca: *Înaintarea victorioasă în Ungaria, Focuri pe munții Matra, Soldații români luptă cu eroism pe străzile Budapestei* arătau hotărîrea ostașilor români de a lupta pînă la înfrîngerea definitivă a „fiarei fasciste”.

Ultima parte a corespondențelor de război de care ne ocupăm cuprinde însemnări despre luptele din Cehoslovacia. Au fost lupte deosebit de grele duse în condiții de iarnă în care eroismul ostașilor români consemnat în materiale ca *În munții Tatra... Atacul din Valea Cazemateilor... Oltentii, muntenii și moldovenii lînbîg în munții Tatra*, a năruit speranțele hitleriştilor de a opri înaintarea victorioasă a trupelor româno-sovietice. Tot din acest grupaj de reportaje mai amintim pe acela ce omagiază figura luminoasă a eroului utecist Constantin Godronu căzut în luptele din acești munți. În rest materialele din această parte se referă la luptele din valea Hronului, la cele de la Banska Bystrica, la acțiunile corpului aerian român, la bucuria cu care poporul cehoslovac întîmpina pe eliberatori.

Volumul se încheie cu un articol semnificativ intitulat *Victoria* și publicat în „Scnteia”

din 11 mai 1945 unde se arată cu justețe: „Capitularea Germaniei înseamnă noua biruință a omului liber asupra celor porniți să-l robească, victoria omenirii progresiste asupra celor porniți să-l robească” (p. 224). Era acea victorie așteptată de milioane de oameni de pe întreg globul și la care arănată și poporul român și-au dus o contribuție de seamă elocvent prezentată și în volumul de față.

Nu putem încheia fără să subliniem încă o dată meritul celor doi autori de a fi pus la dispoziția celor interesați de istoria ultimului război mondial un volum de autentică valoare documentară.

Mihai Opreșescu

VALERIU ȘOTROPA, *Districul grănteresc năsăudean*, Cluj-Napoca, Edit. Dacia, 1975, 296 p.

Istoriografia română a înregistrat recent apariția cărții de cuprinzătoare sinteză și de deosebită valoare, al cărei titlu complet, trecut pe coperta interioară, „Districul grănteresc năsăudean și locul său în lupta pentru progres social și libertate națională a românilor din Transilvania”, reliefează unul din scopurile principale ale volumului: de a prezenta istoria fostei unități militar-administrative în legătură cu istoria întregii Transilvanii, de a evidenția participarea locuitorilor ei la acțiunile și realizările tuturor românilor transilvăneni. Autorul cărții este cunoscutul istoric al dreptului, căruia îi datorăm o serie de studii privind istoria României și în special istoria dreptului românesc, începând cu fundamentala „Introducere și bibliografie la istoria dreptului român”, publicată la o foarte tină vîrstă și despre care Nicolae Iorga a scris în „Revista Istorică”, 1937 (nr. 7—9, p. 279): „E o carte foarte muncită, în care cea mai largă informație e perfect dominată de gândire”.

Parcurend prezenta lucrare, constatăm că aprecierea marului nostru istoric asupra principi cărții a autorului se potrivește întru totul și acestui recent volum. Ceea ce caracterizează această primă monografie completă privind viața publică și privată a românilor din fostul district de graniță, analizată pentru înțlia oară sub toate aspectele (economic, social, militar, administrativ, cultural, juridic etc.), este pe de o parte selecționarea competentă și precis dozată a vastului material documentar, adunat cu sîrguință și pasiune din multiple izvoare publicate sau inedite; este, pe

de altă parte, cugelarea aprofundată, care domină imensul material informativ și reușește să-l coordoneze și să-l sistematizeze în cadrul unei construcții armonioase cu o arhitectură proprie perfect echilibrată, care însuflețește largul șantier al construcției și îl lucheagă într-un întreg unitar; sint idile originale care străbat ca un fir conducător, de la un capăt la altul, largul cîmp de investigație, subliniind caracteristicile, stabilind paralelismele și asemănările, ori reliefind deosebiri și neconcordanțele între elementele și manifestările sistemului de viață studiat și cele din alte părți ale întregului din care el a făcut parte. Aceste aspecte și calități conferă lucrării, concomitent, un amplu orizont și o mare adîncime.

Cuprinzătoarea introduce analizază condițiile geografice, economice și demografice pe care le prezintă teritoriul studiat; formulează principalele probleme pe care le ridică istoria acestuia (precedentele care au determinat militarizarea ținutului, scopurile și rezultatele constituirii districtului de graniță, legăturile istorice acestuia cu cea a întregii Transilvanii, metoda de tratare a subiectului, planul lucrării); prezintă o privire critică asupra bibliografiei problemei și indică izvoarele documentare utilizate.

În partea întâi se studiază aspectele esențiale ale situației social-economice și ale organizării administrative locale în perioada anterioară militarizării. Pornindu-se de la vechile obști sătești, existente inițial pe întreg întinsul patriei, se expun anănuț știrile privind obștile din Țara Năsăudului integrându-se problema în aceea a luptei obștilor din întreaga Transilvanie pentru conservarea libertății atit față cu tendințele de substituare a vechilor așezăminte autohtone prin instituțiile regatului feudal ungar, cit și față cu tendințele de aservire venite din partea orașelor săscști. Profunda analiză a conținutului, naturii și efectelor actului din 3 iunie 1475, prin care regele Matei Corvin a așezat obștile din vechia vatră someșană sub administrația orașului Bistrița, analiza organizării și mecanismului administrării „districtului românesc” al Bistriței, precum și a formelor oprîmării exercitate de magistratul bistrițean, conduc pe autor la sublinierea justă a necesității militarizării ca soluție necesară a situației negative locale din acea etapă istorică.

Partea a doua, cea mai dezvoltată, studiază minuțios, dovedind o desăvirșită metodă de investigație, o adncă pătrundere a problemelor și un larg orizont istoric și juridic, perioada graniței militare (1762—1851), înfășșînd motivele și efectuarea militarizării, legislația privind granița militară, principiile organizării și administrării „graniței”, organizarea regimentului năsăudean și administrarea districtului, începînd cu administrația

În domeniul militar și continuând cu celelalte ramuri ale administrației, analizându-se amănunțit, dar concentrat, realizările populației locale în toate domeniile: faptele de arme, construcții, economie, finanțe, sănătate, învățământ. Raporturile juridice de drept privat sînt apoi aprofundate, studiindu-se categoriile sociale, obligațiile și drepturile grănicerilor relațiile de familie, instituția comunității de casă (transplantată din „granița” sloveno-croată, dar aplicată aici în mod diferit și transformată potrivit condițiilor proprii), situația bunurilor (cercetîndu-se problema sesilor și pădurilor grănicerești), specificul contractelor uzitate în acest district, al dreptului penal și al organizării judecătorești locale. În toate aceste probleme, autorul pătrunde cu desăvîrșită competență și dezinvoltură, făcînd fructuoase incursiuni în dreptul comparat și scoțînd în relief specificul organizării și instituțiilor născuțene. Această parte se încheie printr-o apreciere a efectelor sistemului de organizare și funcționare a districtului asupra situației grănicerilor și printr-o expunere istorică documentată a revendicărilor grănicerilor născuțeni și a participării lor la lupta transilvăneană pentru drepturi național-politice.

Desființarea graniței militare născuțene și caracteristicile perioadei ulterioare, cu greutățile, luptele și creațiile ei (în special în perioada „districtului autonom” al Născuțului, dintre 1861—1876) în domeniile economice, administrativ și cultural, sînt concise și clar explicate în partea a treia a volumului.

O pătrunzătoare încheiere caracterizează concentrat esența și importanța dezvoltării istorice studiate, scoțînd în evidență liniile ei generale, care au condus din cel mai îndepărtat trecut, prin trudă, jertfe, dar și remarcabile realizări, pînă la etapa actuală, pe care autorul o integrează în procesul general de dezvoltare a Patriei spre culmi tot mai înalte.

Bazată pe o cercetare și reconsiderare exhaustivă a bogatului material documentar publicat, precum și pe cercetarea părții principale și concludente a materialului documentar inedit, aflat în arhivele din țară și din străinătate (în special al celui din arhivele din Viena, din care am dori ca autorul să publice cu comentarii principalele acte în periodicele noastre de specialitate), cartea constituie o monografie istorico-juridică de un înalt nivel științific, demnă să servească drept model pentru cercetătorii trecutului celorlalte unități teritorial-administrative ale țării; constituie una din contribuțiile substanțiale și de certă valoare ale istoriografiei noastre socialiste la studiul istoriei patriei.

Victor Ursa

Documenta Romaniae Historica. B. Țara Românească (1633—1634) vol. XXIV. Întocmit de Damaschin Mioc, Sașa Caracacș și Const. Bălan, București, Edit. Academiei R.S.R., 1971, 693 p. + 20 fotocopii.

Așadar, un nou volum se adaugă la colecția de documente, publicate de Institutul de Istorie „N. Iorga”, și menită să creeze epocă în istoria diplomatiei românești. Volumul cuprinde 422 documente (acte de cancelarie, zapise, răvașe, înscrisuri, hotărnicii ș.a.) care, comparate statistic cu volumul anterior (XXIII), pun în lumină câteva probleme foarte prețioase, atît pentru evoluția cancelariei domnești, cit și pentru ritmul transformărilor social-economice din Țara Românească, din această perioadă.

De la bun început, se poate afirma cu certitudine că activitatea cancelariei domnești urmează, în multe privințe, o linie ascendentă, cuprinzătoare. Sporește, în primul rînd, numărul actelor emise atît înlăuntru cancelariei cit și în afara ei. Dacă volumul precedent cuprinde 330 documente redactate în curs de 3 ani (1630—1632), cel de care ne ocupăm aci pune în circulație 422 acte de aceeași factură juridică, însă numai din cursul a doi ani (1633—1634). Sporul e evident și are o singură explicație. Prefacerile social-economice, care se succed și se adîncesc, după un ritm neobișnuit în cursul sec. al XVII-lea, generează probleme noi care bat la ușa cancelariei domnești spre a fi soluționate.

Acest asalt din afară, care se va intensifica în deceniile următoare, forțează cancelaria domnească să procedeze la o erarhizare a spețelor juridice care urmau să apară în fața instanței domnești. Domnul are latitudinea să dispună care anume pricini trebuiau înscrise pe agenda cancelariei și care dintre ele urmau să intre în competența dregătorilor locali. Asta nu înseamnă că unele din aceste pricini nu puteau fi judecate și de cancelaria domnească. Sîntem doar la începutul acestui proces selectiv. În afară de actele solemne, cărora li se acorda această prioritate, nu ne putem da seama, deocamdată, dacă selecția se făcea pe temeiul unor criterii de importanță socială sau juridică — și care nu puteau fi atît de riguros stabilite — sau dacă se proceda arbitrar, „ad libitum”.

Cum să ne explicăm, de pildă, faptul că probleme juridice cu mari implicații sociale, care altădată intrau în competența instanței supreme, încep să fie lăsate acum spre soluționare în seama dregătorilor, decît adînițînd că înlăuntru cancelariei intervenise un proces de selecționare a pricinilor. Trei exemple sînt, în această privință, elocvente:

Primul, — la 10 aprilie 1633, Andrei Spătar, fiul lui Vlad Rudeanu logofăt, recu-

noaște lui Drăgușin, al doilea postelnic, *drept de preemțiune* asupra satului Deleni, cumpărat de Andrei în zilele lui Alexandru Iliăș (p. 38—39). Deși tranzacția inițială se efectuase pe baza unui act domnesc, de astădată valorificarea dreptului de preemțiune se face, pur și simplu, printr-un zapis.

Altul, — prin zăpizul din 13 (iunie) 1633, Tudoran pitar și cu fiii săi dăruiesc mănăstirii Cotineana, satul Mogoșești, care fusese *cotropit* de călugării de la Sf. Troiță din București și de mănăstirea Tutana (p. 125—126). În sfârșit, jupanița Grăjdana, soția lui Leca spătarul din Leordeni, *slobozește de ruminie* pe sătenii din satul Cerbureni (p. 141). Cele trei pricini — dreptul de preemțiune, cotropire de ocină și slobozire de ruminie, n-au mai fost aduse în fața instanței supreme, ci au fost soluționate în afara cancelariei domnești, la nivelul zăpizelor. Atari acte nu sînt niște înscrisuri obișnuite, ci ele prezintă o structură amplificată cu mutații din corpul formularului diplomatic. Pentru ca un astfel de zapis să prezinte garanția necesară, se includ în text formulele: clauze prohibitive, poena spiritualis, numele celui care a redactat actul, locul și data, pecetea.

Astfel sporește numeric volumul actelor redactate în afara cancelariei și implicit numărul celor scrise în limba română. Nu trebuie să uităm însă că acest proces se desfășoară paralel cu penetrația tot mai insistentă a limbii române în cancelaria domnească. Dacă pentru perioada 1630—1632 revine fiecărui an, teoretic vorbind, 113 acte românești, pentru cei doi ani următori (1633—1634) numărul lor se ridică la 308, deci 154 pe an¹.

Aceeași linie ascendentă urmează, decamdată, și actele slavone, care se emiteau exclusiv în cancelaria domnească. În perioada 1630—1632 au fost emise 106 acte, iar în anii 1633—1634 numărul lor s-a ridicat la 108, deci 36 și respectiv 54 pe an. Procesul e mult mai complex și stă în strînsă legătură cu activitatea culturală a lui Matei Basarab. Ne referim la tipăriturile de la Clmpulung și Govora și îndeosebi la activitatea literară a lui Udriște Năsturel. Nu e locul să arătăm aici cauzele care duc la o reacție a slavoniei înăuntrul cancelariei. Pînă la proba contrarie, credem totuși că producția actelor slavone a atins un minimum în jurul anului 1630, după care începe să crească, însă fără să-și păstreze sacralitatea și vigoarea de mai înainte. Ne aflăm, deci, în primii ani de domnie ai lui Matei Voevod, a

cărui cancelarie va adăposti una dintre cele mai interesante confruntări din istoria limbii române.

Pe lângă numeroasele probleme pe care le pune activitatea cancelariei la începutul domniei lui Matei Basarab, din care am schițat numai cîteva în rîndurile de mai sus, volumul, de care ne ocupăm aci, suscită într-o egală măsură interesul istoricilor, juriștilor și lingviștilor. Limba română se dezvoltă și capătă o neobișnuită cursivitate. Chiar slavona de cancelarie se resimte de topica limbii noastre, care depune eforturi să exprime problematica nouă a fenomenelor social-economice din cursul acestui secol.

În legătură cu aceasta, vom reproduce cîteva forme de limbă și instituții, care îmbogașesc la această epocă fondul culturii românești: plastică mi se pare formula *teșirii din lege* a unui boier care se turcise. E vorba de Apostol, fiul lui Jane banul care, după ce iese din lege, poartă numele de Apostol Curt Salam. Actul însă precizează că Apostol — care la origine pare să fi fost grec — „se reboatează”, devenind din nou creștin (p. 270). Din cîteva acte reiese diviziunea competenței juridice dintre domn, mitropolit, marele ban, pîrgari și episcop. Un slujbaş despre care *Dicționarul limbii române moderne* spune că a existat în secolul al XIX-lea (sub voce) apare pe la 1634 sub numele lui Neagul *fustașul* și Stanciu *fustașul* (p. 494—542).

O obligație mai veche era *maja*, iar cel însărcinat cu executarea ei se cheamă acum, în secolul al XVII-lea, *măjartu* (p. 473). O prestație nouă și denumită *maglă* apare legată de munca de la Ocna Mare, de lângă satul Dobriceni (jud. Vâlcea), și consta din fasonarea unui anumit volum de sare. Din cuprinsul a patru acte de cancelarie înțelegem că e vorba de o obligație apăsătoare, din moment ce oamenii „se vindeau vecini pe bani”, însă cereau „să fie scoși de la maglă” (actele: din 4.VI. 1633, 3.VII. 1633, 26.VII. 1633 și 6.I. 1634). Cei care prestau o astfel de obligație se numeau *măglași*, or cum sătenii dobriceni purtau pe umeri această sarcină, li s-au spus și lor *măglași*. De aceea, nu cred că termenul și-a schimbat funcția adjectivală, cum admit editorii volumului. Dobricenii puteau fi deci *măglași*, însă tot așa de bine chirigii, căruțași sau altfel.

Consemnăm în continuare cîteva apelative, nu lipsite de interes: *ceșnicar* pentru *ceașnic* (pag. 45), *îngrădiș* pentru *gard* (p. 207), *ocnariu*, cel care lucra la ocna (p. 306, 312), *legănar*, cel care făcea leagăne. Pe la 1634 se vorbește de un Duca *legănarul* (p. 417, 499 și 504). Cuvîntul turcesc mahalala pătrunsese mai de mult în limba română, aproape cu

¹ Un mic procent din acest calcul trebuie luat sub beneficiu de inventar, fiindcă în prefețele volumelor se spune despre unele acte că „reprezintă copii sau traduceri mai vechi”, — ceea ce e destul de vag.

aceeași accepțiune ca cea de astăzi. Prin decembrie 1633, exista în București — firește pe lângă altele — și mahalaua *Popa Anghel* (p. 239). Tocmai pentru raritatea lui notăm și existența numelui de *Tamblac*, fratele lui Stan, logofăt al doilea (p. 370).

Aparent, volumele de documente seamănă între ele ca două picături de apă. În realitate, fiecare aduce și pune probleme noi, generate de societatea românească în permanență prefacere. Volumul al XXIV-lea se poate spune că prefațează, într-o bună măsură, problematica complexă a cancelariei lui Matei Basarab.

Din punct de vedere tehnic volumul se prezintă la același nivel ca și cele anterioare. S-a creat, în această privință, o tradiție a ediției de documente, care poate rivaliza cu cea mai pretențioasă publicație similară de oriunde.

Volumul cuprinde un indice onomastic și unul pe materii foarte dezvoltate și în aceeași măsură utile. Chiar dacă se întîlnesc și unele mici inadvertențe, — de pildă, în pricina satului Deleni (p. 38—39), nu e vorba de răscumpărare, ci de aplicarea tardivă a dreptului de preemțiune, — ele nu știrbesc cu nimic valoarea științifică a acestui remarcabil volum.

Tr. Ionescu-Nișcov

ISTORIA UNIVERSALĂ

GIULIANO PROCACCI, *Istoria italienilor*, București, Edit. politică, 1975, 503 p.

În lecturile noastre de zi cu zi puține sînt acele cărți care de la primele pagini pot să trezească un interes deosebit prin conținutul lor. Observația capătă o semnificație cu atât mai mare cu cât o astfel de carte este o sinteză privind istoria unui popor dealungul unui mileniu de existență. Este cazul cu lucrarea de față, pe care o prezentăm, tradusă în limba română după ce mai înainte a cunoscut încă două ediții, în limba italiană și în limba franceză.

Abordînd o astfel de temă autorul a trebuit să țina seamă de la bun început de faptul că poporul italian a apărut pe scena istoriei la capatul unui lung proces de etnogeneză, care durase mai multe veacuri după căderea Imperiului roman de apus sub loviturile popoarelor migratoare. În intenția lui G. Procacci n-a fost să ne prezinte elementele componente care au stat la baza acestui proces de etnogeneză în timpul căruia au fost asimilate toate elementele străine fondului de bază romanic. Cert este că în jurul anului 1000, de unde se începe de fapt expunerea sintezei sale, poporul italian era deja constituit avîndu-și totodată propriile sale organizații statale. Spre deosebire însă de alte popoare romanice constituite aproape în aceleași condiții istorice, la poporul italian autorul constată o trăsătură specifică menită să reflecte inodul cum a apărut și s-a dezvoltat statul și anume acel policentrism care avea să domine dealtfel întreaga sa viață politică pînă la crearea statului național, adică în tot cursul evului mediu.

Sinteza privind istoria italienilor și nu a Italiei cum ține să precizeze însăși autorul nu este încadrată scolastic în limitele unei perioadizări cum sîntem obișnuți în situații similare

dar se observă grija acestuia de a indica în paginile lucrării cotitura din viața poporului sau cu prilejul apariției acelor elemente care vesteau epoca modernă și respectiv epoca contemporană. Cit privește proporțiile dintre cele trei epoci istorice se constată la autor o înclinare către evul mediu căruia îi acordă un număr de pagini mai mare. Această predilecție este explicabilă și justificată totodată. Este explicabilă datorită policentrismului care a dominat viața italienilor pe o lungă perioadă istorică de mai bine de o jumătate de mileniu, este justificată pentru că o mai bună cunoaștere a acestei epoci istorice permite cititorului să înțeleagă mai bine de ce constituirea statului național italian s-a înfăptuit atât de tirziu în comparație cu alte state din vestul continentului.

Pentru toți cei care au abordat pînă acum istoria Italiei în evul mediu prezentarea rînd pe rînd a vieții social-politice, economice și culturale din fiecare stat în parte cu particularitățile sale a fost o obligație peste care nu se putea trece. De obicei în acest caz expunerea pare să fie fragmentată pe capitole mici și să nu mai intrucască calitățile unei sinteze istorice. Dar G. Procacci a reușit totuși să depășească aceste dificultăți inerente pentru că a surprins în această lungă epocă istorică cîteva mari probleme în jurul cărora s-a concentrat istoria poporului italian. El arată astfel cum viața micilor state italiene s-a desfășurat, fără succes pînă la urmă, în jurul făuririi mult rîvnitei „Republici creștine” (Respubblica cristiana), cum eforturile pentru crearea limbii literare a înrunit contribuția tuturor italienilor, cum interesele politice ale unor mari state europene — mereu altele de la o perioadă la alta — întrepătrunse pe teritoriul peninsulei au împins pe scena istoriei toate statele mari și mici italiene, cum poporul italian s-a aflat unanim angajat de la un capăt

la altul al peninsulei pentru a duce pe culmile cele mai înalte atât Renașterea cât și Unanismul. Desigur că acest drum lung de câteva seacuri pe care l-a parcurs societatea italiană nu a fost lipsit de obstacole, fără cotituri, fără urcușuri și scoborâșuri. Așa se explică cum G. Procacci constată că unei perioade de măreție i-a urmat una de decădere (1450—1550), după cum uneia de decădere i-a urmat una de măreție (1550—1600).

Talentul autorului care se impune și priuț-un stil atrăgător în care și-a redactat sinteza, constă și în faptul că în cursul expunerii sale el subliniază existența în viața tuturor acestor microstate o trăsătură comună și anume încercarea oamenilor de stat de a se ajunge la o politică panitaliană menită să mențină un climat de pace pe întreaga suprafață a peninsulei și în marile insule din imediată ei apropiere. Analiza pe care o întreprinde în această direcție îi permite lui G. Procacci să atragă atenția cititorului asupra unor probleme mai puțin cunoscute ca de ex. modul cum poziția geografică a unor state italiene a influențat evoluția politicii interne și externe mai ales, condițiile istorice în care a fost creat statul papal, drumul plin de asperități care l-a urmat Reforma în Italia, caracterul complementar pe care l-a avut economia celor două mari regiuni ale Italiei, sudul și nordul, momentul istoric în care Republica Veneției a intrat în declin, efectele pozitive pe care le-a avut „revoluția prețurilor” în Italia, toleranța de care a dat dovadă Republica Veneției în momentele de răscruce din istoria societății europene, contribuția emigrației italiene la dezvoltarea economică nu numai a Franței din vremea lui Colbert dar și a altor state europene, contribuția culturii italiene la toate formele de manifestare ale culturii societății umane de pe continent etc.

Aflată la marginea Europei, Italia s-a bucurat de avantajul că a pășit în epoca modernă, așa cum constată și autorul, traversând un secol de stagnare. E drept că efectele crizei economice din sec. XVII au afectat profund economia italiană, dar nu în așa măsură ca ea să nu se poată reface relativ repede și să nu cunoască ulterior un proces de renouire. Mai mult se constată din acest moment că Italia devine tot mai mult parte integrantă din Europa burgheză care de-acum începe drumul lung al cuceririi și dominației lumii. În paginile lucrării de față G. Procacci a surprins momentul istoric când au apărut elementele capitaliste în economia italiană și cum ele au sporit în secolul al XVII-lea mai ales în industrie. El însă arată totodată cum în secolul al XVIII-lea aceste elemente noi au transformat agricultura tradițională într-una extensivă menită să zmulgă pământului maximum de substanțe nutritive și să folosească

maximum de forță de muncă cu minimum de cheltuieli și de retribuție. Ajunsă la modă în secolul luminilor agricultura avea să devină de acum nu numai sectorul de bază în dezvoltarea economiei italiene dar și un mijloc eficace pentru lichidarea în timpul cel mai scurt a „vechiului” regim.

În acest început de eră nouă, care împingea burghezia în primele rânduri ale societății, observațiile autorului mai sînt concentrate asupra reformelor inițiate de Habsburgi și de Bourboni în statele aflate sub directa lor stăpînire precum și de oamenii politici din Piemont. Ele permit cititorului să urmărească drumul ascendent al statelor italiene, aflate încă într-un stadiu de subdezvoltare în comparație cu marii lor vecini din centrul și vestul continentului, dar să și întrevadă încă de pe acum în statul Piemont pe leaderul care în numai un veac va fi promotorul și fauritorul statului național italian.

Acest moment din istoria italienilor este un prilej nimerit pentru autor să respingă tezele unor istorici de orientare naționalistă pentru a demonstra că aria reformelor luministe a fost mult prea îngustă pentru ca măsurile preconizate să poată împinge societatea italiană în deceniile următoare spre o revoluție burgheză înfăptuită de forțe autolotone. Aceasta nu înseamnă totuși că ideile revoluției burgheze venite din Franța n-au găsit un teren propice pentru răspîndirea lor în rîndul tuturor acelor care erau însuflețiți pentru înlăturarea vechiului regim. Dinpotrivă cercetările lui G. Procacci demonstrează că la sfîrșitul secolului al XVIII-lea și la începutul secolului al XIX-lea burghezia italiană în plină ascensiune a fost favorabilă și instaurării dominației napoleoniene în țară dar și acțiunilor care urmăreau să înfăptuiască pe cale revoluționară unitatea statală italiană cu sprijinul și sub protecția Franței.

Urmărind pas cu pas acest proces istoric în paginile lucrării de față cititorului îi sînt dezbănuite apoi acțiunile politice și diplomatice desfășurate în contextul relațiilor internaționale europene precum și jocul de alianțe militare care aveau să fie încununat de succes în a doua jumătate a secolului al XIX-lea odată cu formarea statului modern italian avîndu-și capitala la Roma. G. Procacci se dovedește și în această parte a sintezei sale un bun cunoscător al situației interne din Italia de la sfîrșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea cînd analizează atât dezvoltarea economică și schimbările survenite în structura socială precum și în viața politică internă și internațională a noului stat. Pentru cititorul român prezintă noutate acele pagini care arată condițiile apariției socialismului în Italia, modul cum s-au constituit primele partide socialiste și muncitorești, programul și activitatea acestor partide, amploarea și

diversitatea mișcării socialiste italiene la începutul secolului nostru. Nu mai puțin interesante ni se par și acele pagini în care sînt evocate eforturile oamenilor politici italieni de la sfîrșitul secolului trecut fie pentru industrializarea capitalistă a țării fie pentru promovarea unei politici externe colonialiste dovedită de la început a fi sortită eșecului, pentru orientarea vieții politice interne și externe către stînga (guvernul Giolitti) etc.

Ultima parte a lucrării de față, consacrată epocii contemporane — într-un număr de pagini din păcate mult prea mic raportat la celelalte două epoci istorice — este numai schițat drumul pe care l-a parcurs societatea italiană în timpul primului război mondial, în perioada dintre cele două războaie mondiale și în perioada postbelică. Literatura istorică apărută pînă acum privind această epocă din istoria Italiei este foarte bogată și multe din principalele ei trăsături sînt cunoscute de specialiști și de nespecialiști. Cu toate acestea din analiza efectuată de G. Procacci asupra acestei epoci cititorul înțelege poate mai bine, își explică unele aspecte contradictorii ale unor probleme, trage unele învățăminte privind trecutul nu atât de îndepărtat, cînd de exemplu parcurge paginile privind importanța pe care a avut-o primul război mondial în răsturnarea echilibrului din viața politică internă a Italiei în favoarea fascismului, sau de ce revoluția socialistă n-a izbucnit în Italia în urmă cu șase decenii, sau cum fascismul italian a instaurat un regim totalitar. Totodată se poate înțelege politica externă falimentară a fascismului italian sau avîntul pe care l-a luat mișcarea antifascistă care a contribuit la restaurarea libertăților civile și politice pentru întreaga populație din peninsula. În această parte a sintezei oricine poate sesiza caracterul in memorialistic al acesteia pentru că multe din izvoarele istorice sînt înlocuite cu unele detalii rezultate din observarea de zi cu zi a fenomenului istoric. Nu-i mai puțin adevărat că autorul caută să schițeze și unele premise de viitor, dar prognozele sale, deși pline de optimism, obligă pe cititor la o adîncă reflecție asupra lor.

În alcătuirca lucrării de față G. Procacci se dovedește a fi un istoric înzestrat nu numai cu o rară putere de sinteză dar și dispunînd de o foarte bogată sursă de informare și din cea mai variată. Valorificarea acestui fond de izvoare se bucură de o interpretare materialist dialectică iar metodele de cercetare sînt la nivelul științei mondiale (de ex. metoda comparativă, metoda cercetării cantitative). Din această cauză lucrarea istoricului italian este o microenciclopedie asupra a trei mari epoci istorice pînă în zilele noastre de un real folos pentru specialiști și marele public dornic de informare.

NICOLAOS I. PANTAZOPOULOS, *Poziții grecești și influențe străine în opera lui Rigas Velesinlis*, Thessaloniki, 1974, 67 p.

Este un studiu cu contribuții interesante pentru o mai bună cunoaștere a activității revoluționarului grec Rigas Velesinlis, care a trăit cîțiva ani în Țara Românească și susținea cu multă căldură eliberarea popoarelor balcanice de sub jugul asupritor otoman.

Profesorul de la Universitatea de la Thessaloniki arată că intelectualii iluminiști greci căutau să înviorze conștiința națională și să întărească unitatea politică a neamului grecesc în vederea încadrării lui, la momentul oportun, printre statele libere ale Europei, socotînd deci acțiunea de culturalizare ca o condiție principală a restabilirii politice a grecilor. Printre intelectualii greci din acea epocă este și Rigas Velesinlis.

Autorul insistă asupra rolului iluminist al acestuia, ocupîndu-se pe larg de traducerea făcută de Rigas din limba franceză a operei lui Jean Jacques Barthélémy *Voyage du jeune Anacharsis en Grèce*, precum și de propriile sale opere: *Harta Greciei* și *Constituția* publicate la sfîrșitul ultimei decade a secolului al XVIII-lea.

Prof. Pantazopoulos, unul dintre cei mai de seamă juriști ai Greciei, analizează cu multă competență *Constituția* lui Rigas, care privește nu numai pe greci, ci și celelalte popoare balcanice, și arată influențele străine asupra autorului.

Pentru acci care vor să se documenteze de conținutul Constituției lui Rigas, studiul de față le va fi de mare folos.

N. Pantazopoulos susține la p. 24 că domnitorul Țării Românești Nicolae Mavrogheni l-a numit pe Rigas caimacam al Craiovei, pe baza afirmațiilor lui Hristoforos Perrevoș. Într-un articol publicat de noi în revista „Studii” (tom. 17 (1964), nr. 5) sub titlul: *Cîteva considerații cu privire la revoluționarul Rigas Velesinlis*, ne ocupăm pe larg dacă Rigas a fost sau nu caimacam al Craiovei și ajungem la concluzia, pe baza unor argumente convingătoare, că el n-a fost în serviciul lui Mavrogheni decît un scurt interval de timp, fiindcă este imposibil să admitem că patriotul Rigas, care dorea nimicirea asupritorilor turci, să fi fost un colaborator intim al lui Mavrogheni și partizan al politicii filo-turce a acestui domn, dușman al creștinilor și apărător al sultanului. Sintem de părere că biografia lui Rigas, scrisă de Perrevoș, nu poate fi socotită drept un izvor de bază, fiindcă cuprinde și alte afirmații eronate.

* * * *Vietnam: Le ferite aperle*. A cura di Livia Rokach, Padova, Marsilio Editori, 1973, 304 p.

La 23 ianuarie 1973, la Paris, a avut loc un eveniment de o semnificație deosebită în viața internațională contemporană: parafarea acordului de încetare a focului și restabilire a păcii în Vietnam. În același an a apărut, sub îngrijirea publicistei italiene Livia Rokach, volumul de mai sus, asupra căruia ne propunem să ne oprim în cele ce urmează. *Vietnam — răni deschise*, titlul atit de sugestiv ales de către autoare, simbolizează nu numai casele distruse, sutele de mii de morți și răniți, de oameni închiși în temnițele regimului de la Saigon, dar și în același timp suferințele poporului american, războiul din Vietnam găsimdu-se la rădăcina multor fenomene negative petrecute în S.U.A. în perioada desfășurării lui.

LECTURA acestui volum, foarte impresionant prin mărturiile conținute, prilejuiește cititorului retrospectiva sumară a celor petrecute în peninsula indochineză în cele 3 decenii care s-au scurs de la încheierea celei de-a doua conflagrații mondiale. În anul 1945, odată cu înfrângerea Japoniei și cu prăbușirea dominației militarismului nipon în această parte a lumii, poporul vietnamez s-a ridicat să înlătuiească cu succes revoluția din August, întemeind Republica Democrată Vietnam. Cei care nu s-au împăcat cu această situație au fost colonialiștii francezi, decizi să ocupe locul liber lăsat de japonezi, și care au invadat țara. Răspunzând apelului de salvare națională lansat de președintele Ho Și Min, poporul vietnamez, din Sud și pînă în Nord, a purtat un eroic război de rezistență, soldat în cele din urmă cu înfrângerea cōtropicitorilor, prin victoria istorică de la Dien Bien Fu (7 mai 1954).

Așa s-a ajuns, la 20 iulie 1955, la semnarea acordurilor de la Geneva privind Indochina, care stipulau, printre altele, încetarea focului în Vietnam, Cambodgia și Laos. Se sublinia de asemenea angajamentul părților semnatare de a garanta suveranitatea, independența, unitatea și integritatea celor trei țări. Vietnamul era divizat provizoriu în două zone, despărțite de paralela 17. Starea de război urma să înceteze, corpul expediționar francez trebuia să se retragă, iar unificarea țării să aibă loc în condițiile organizării de alegeri generale și a liberei exercitări a drepturilor cetățenești. A doua zi după semnarea acordurilor, reprezentantul Statelor Unite la Conferința de la Geneva, a declarat că guvernul său „nu este de acord să se alătore documentului final”, dar că S.U.A. se vor abține de la amenințarea cu forța sau folosirea forței în ceea ce privește realizarea prevederilor acordurilor.

În același timp, în sudul Vietnamului, imperialiștii americani s-au străduit, prin toate mijloacele, să ocupe locul predecesorilor lor francezi. În același an, acolo a fost adus la putere, cu sprijinul S.U.A. guvernul lui Ngo Dinh Diem, o unealtă docilă în minile acestora. Din acest moment a început o perioadă grea în viața poporului sud-vietnamez, care însă nu s-a lăsat doborât. La 30 octombrie 1959 administrația de la Saigon a trecut la militarizarea Vietnamului de Sud și la organizarea „satelor strategice”. Din acest moment populația din sud începe inițierea unor acțiuni de rezistență, la început pe o scară mai redusă, apoi căpătînd o amploare tot mai mare. Acesta este deci contextul în care, la finele anului următor (20 decembrie 1960), a avut loc crearea Frontului Național de Eliberare, organizație de largă reprezentare, cuprinzînd 18 partide și alte forțe politice din Vietnamul de Sud, și avînd, printre principalii lideri, pe Nguyen Huu Tho. Programul F.N.E. conținea principalele obiective ale luptei forțelor democratice și progresiste din această țară: încetarea amestecului american în treburile interne ale țării, necesitatea ca Vietnamul de Sud să i se respecte independența și dreptul de a promova o politică de neutralitate.

La 13 mai 1961 este confirmată oficial declanșarea „războiului special” dus de S.U.A. în Vietnamul de Sud. La Saigon, vicepreședintele american Lyndon Johnson semnează acordul militar bilateral care marchează extinderea prezenței militare americane în Vietnamul de Sud. Vara anului 1964 înregistraza începutul escaladării militare accentuate în această parte a continentului asiatic. În zilele de 4 și 5 august se produce așa numitul „incident din golful Tonkin”, (a cărui elucidare exactă avea să fie făcută abia în 1972 de către o comisie a senatului S.U.A.). Invocînd un pretins atac din partea vaselor nord vietnameze asupra distrugătoarelor americane staționate în golf, aviația Statelor-Unite trece la bombardarea teritoriului Republicii Democratice Vietnam. Cîteva zile mai tîrziu, la 7 august, Congresul american votează „Rezoluția golfului Tonkin”, acordînd depline puteri președintelui Lyndon Johnson în războiul din Vietnam.

O nouă etapă în derularea evenimentelor militare și politice o marchează anul 1966. La 2 martie are loc întrunirea de la Honolulu (Hawaii) a oficialităților americane și sud-vietnameze, care marchează preluarea operațiunilor militare din Vietnamul de Sud de către forțele americane combatante; cu acest prilej se anunță că efectivele S.U.A. în regiune ajung la 235.000 de oameni. În aceste condiții de accentuare a penetrației americane în Vietnam, crește și se intensifică rezistența populației vietnameze oprimată. La începutul

anului 1968 F.N.E. declanșează o ofensivă pe spații largi, soldată cu eliberarea unor mari părți ale teritoriului sud-vietnamez.

Pe plan internațional, amestecul brutal al Statelor Unite în problemele interne ale altei țări, bombardarea sistematică a orașelor și porturilor, a cimpilor și terenurilor arabile din Nord provoacă o puternică mișcare de protest din partea opiniei publice internaționale, a tuturor țărilor iubitoare de pace, din partea forțelor celor mai avansate ale poporului american.

În aceste împrejurări, un prim progres pe calea dezangajării militare și a încetării ostilităților, se înregistrează în iunie 1969, când, sub presiunea opiniei publice, sînt date publicității primele mășuri ale S.U.A. în legătură cu începerea retragerii trupelor combatante. Din păcate, acești pași înainte sînt oprîți în 1970, cînd trupele americane împreună cu cele saigoneze, pătrund în Cambodgia și apoi în 1971 și în Laos; aproape întreaga Indochină devine teatrul unui sîngeros și pustiitor război. Mai mult decît atît, în mai 1972, președintele Richard Nixon anunță hotărîrea de minare a principalelor porturi nord-vietnameze. Este ultimul act al acestei îndelungi conflagrații, căci lunile care urmează marchează inițierea tratativelor cvadripartite în problema Vietnamului, încheiate cu succes în ianuarie 1973 prin Acordurile de la Paris. În acest fel greu încercatul popor vietnamez își vedea încununate de succes eforturile eroice de a rezista agresiunii străine, desfășurate cu mijloacele și la parametrii tehnologiei militare contemporane celei mai avansate, iar strădunițele sale de reunificare pașnică a celor două părți ale țării capătă o favorabilă bază de plecare. Acesta este, așadar, în linii mari, tabloul succint al evenimentelor, cărora, lucrarea apărută sub îngrijirea Liviei Rokach vine să le aducă impresionante completări documentare.

Așfel, capitolul „Bombardamentele S.U.A. asupra R.D. Vietnam” (p. 23-70) conține raportul comisiei internaționale de anchetă, în care se dau date asupra bombardării Fluviului Roșu (Mekongul) (prezentat de Ives J.acoste); raportul asupra bombardării populației civile din R. D. Vietnam (întocmit de R. Kolesnikova, Ramsey Clark, Frode Jacobsen și Sean Mc Bride).

Capitolul următor „Vocea victimelor” (p. 71-85) prezintă mărturiile ale celor care au suferit de pe urma bombardamentelor, a distrugerii ecologice, a poluării apelor. Marea majoritate a martorilor sînt femei, atît din Nordul, cît și din Sudul Vietnamului. Tot aici este inclus și un interviu luat de autoarea cărții, ambasadorului Suediei în Republica Democrată Vietnam, Jean-Cristof Oeberg, în care acesta condamnă distrugerile și pagu-

bele pricinuite de aviația americană populației civile nord-vietnameze.

Un al treilea capitol, intitulat semnificativ „Pentru ce Thieu nu trebuia să plece” (p. 85-149), descrie detaliat sistetul represiv ce fusese instituit de regimul dictatorial al lui Thieu, metodele utilizate pentru menținerea dominației acestuia.

Se amintește aici faptul, astăzi deja cunoscut, că la începutul anului 1970 guvernul reacționar de la Saigon începuse promovarea așa-zisului „program Phoenix”, avînd ca scop „neutralizarea structurii interioare a Vietcongului”, acțiune bazată în principal pe detențiunea în închisori sau exterminarea fizică (în cursul „raidurilor de pedepsire”) a membrilor F.N.E.

Substraturile acestei operațiuni au fost dezvăluite în 17 februarie același an, cînd, într-un articol publicat în ziarul „Washington Post”, ziaristul progresist american Robert Kaiser a dezvăluit că de fapt inițiatoarea și organizatoarea acestei operațiuni fusese organizația americană C.I.A. inspiratoarea majorității comploturilor și acțiunilor teroriste în acele părți ale lumii unde forțele democratice luptă împotriva regimurilor dictatoriale opresive.

În cadrul aceleiași capitol este amintită politica de deportări masive și încarcerări pe nave, începută de autoritățile sud-vietnameze în primăvara anului 1972.

Un alt subcapitol al acestei părți a volumului descrie detaliat mecanismul represiv, atît cel sud-vietnamez, cît și cel american, ca și legile antidemocratice promovate de regimul Thieu, amintindu-se printre altele articolul 19 al „faimoasei” legi „an tri” (004 1966), potrivit căreia „orice persoană considerată dăunătoare apărării naționale sau siguranței publice poate fi internată într-o închisoare... pe o perioadă de maximum 2 ani, termen care poate fi reînnoit”. Referitor la închisori, potrivit mărturiilor delegatului Don Luce din 1971, numărul prizonierilor politici în acel an în Vietnamul de Sud se ridica, în acel moment la aproape 400.000, deținuți în condiții inumane.

Un alt paragraf are ca obiect analiza forțelor militare pe care se baza regimul Thieu, arătîndu-se, cu date precise, că în vara anului 1972, armata sud vietnameză se cifra la 1,1 milioane soldați. Pe lingă forțele militare regulate, guvernul mai dispunea și de organizații paramilitare regionale (sub controlul districtelor).

Ultimele părți ale lucrării conțin extrase din presă sau din declarațiile oficiale americane, care reflectă eforturile încercate de administrația Nixon de a justifica în ochii opiniei publice interne și internaționale sprijinul acordat regimurilor din Vietnam, Laos, Cambodgia.

Subcapitolul final, intitulat semnificativ „Sintem cu toții Vietnamezi”, conține mărturiile lui Nguyen Van They, luptător din rezistență, care a fost deținut 14 ani în temnițele regimului de la Saigon. Opiniile sale, consemnate de autoare, converg spre a reliefa patriotismul și dirzenia populației vietnameze, care în ciuda condițiilor vitrege în care a fost obligată să trăiască, nu a înecat nici un moment lupta pentru alungarea invadatorului străin, pentru reunificarea pașnică a țării.

Mărturiile conținute în volum sînt, după părerea noastră edificatoare, în relevarea amplorii distrugerilor pe care le poate aduce

războiul, se constituie ca o veritabilă și dirză pledoarie în favoarea opririi cursei fatale a înarmărilor, relevînd concret la ce consecințe poate duce aceasta.

La finele parcurgerii volumului realizat de Livia Rokaeh, cititorul rămîne cu ideea ferma pe care documentele și mărturiile cuprinse în culegere o reflecta cu prisosința și anume că nici o forță din lume nu este capabilă să înfrîngă voința unui popor, atunci cînd acesta își apără dreptul său legitim la independență, suveranitate și unitate națională.

Nicolae N. Rădulescu

„REVISTA DE ISTORIE” publică în prima parte studii, note și comunicări originale, de nivel științific superior, din domeniul istoriei vechi, medii, moderne și contemporane a României și universale. În partea a doua a revistei, de informare științifică, sumarul este completat cu rubricile: Probleme ale istoriografiei contemporane (Studii documentare), Viața științifică, Recenzii, Revista revistelor, Însemnări, Buletin bibliografic, în care se publică materiale privitoare la manifestări științifice din țară și străinătate și sînt prezentate cele mai recente lucrări și reviste de specialitate apărute în țară și peste hotare.

NOTĂ CĂTRE AUTORI

Autorii sînt rugați să trimită studiile, notele și comunicările, precum și materialele ce se încadrează în celelalte rubrici, dactilografiate la două rînduri, în trei exemplare, trimiterile intrapaginale fiind numerotate în continuare. De asemenea, documentele vor fi dactilografiate, iar pentru cele în limbi străine se va anexa traducerea. Ilustrațiile vor fi plasate la sfîrșitul textului.

Numele autorilor va fi precedat de inițială. Titlurile revistelor citate în bibliografie vor fi prescurtate conform uzanțelor internaționale.

Autorii au dreptul la un număr de 30 de extrase.

Responsabilitatea asupra conținutului materialelor revine în exclusivitate autorilor. Manuscrisele nepublicate nu se restituie.

Correspondența privind manuscrisele, schimbul de publicații etc. se va trimite pe adresa Comitetului de redacție, B-dul Aviaților nr. 1, București.

REVISTE PUBLICATE ÎN EDITURA ACADEMIEI REPUBLICII SOCIALISTE ROMÂNIA

- REVISTA DE ISTORIE
- REVUE ROUMAINE D'HISTOIRE
- STUDII ȘI CERCETĂRI DE ISTORIE VECHIE
- DACIA, REVUE D'ARCHEOLOGIE ET D'HISTOIRE ANCIENNE
- REVUE DES ETUDES SUD-EST EUROPEENNES
- ANUARUL INSTITUTULUI DE ISTORIE ȘI ARHEOLOGIE CLUJ-NAPOCA
- ANUARUL INSTITUTULUI DE ISTORIE ȘI ARHEOLOGIE
A.D. XENOPOL – IAȘI
- STUDII ȘI CERCETĂRI DE ISTORIA ARTEI
– SERIA ARTA PLĂSTICĂ
– SERIA TEATRU-MUZICĂ-CINEMATOGRAFIE
- REVUE ROUMAINE D'HISTOIRE DE L'ART
- STUDII CLASICE

LUCRĂRI APĂRUTE ÎN EDITURA ACADEMIEI REPUBLICII SOCIALISTE ROMÂNIA

- L. BOICU, *Austria și Principatele Române în vremea războiului Crimeii, 1853—1856*, „Biblioteca istorică”, XXXIII, 1972, 478 p., 29 lei.
- ADOLF ARMBRUSTER, *Romanitatea românilor. Istoria unei idei*, „Biblioteca istorică”, XXXV, 1972, 283 p., 20,50 lei.
- ELIZA CAMPUS, *Înțelegerea balcanică*, „Biblioteca istorică”, XXXVI, 1972, 394 p., 27 lei.
- VLAD MATEI, *Colonizarea rurală în Țara Românească și Moldova (sec. XV—XVIII)*, „Biblioteca istorică”, XXXVII, 1973, 186 p., 11,50 lei.
- DAN BERINDEI, *L'année révolutionnaire 1821 dans les Pays Roumains*, „Bibliotheca Historica Romaniae”, 46, 1973, 346 p., 10 lei.
- RĂZVAN THEODORESCU, *Balcani, Bizanț, Occident la începuturile culturii medievale românești (sec. X—XIV)*, „Biblioteca istorică”, XXXVII, 1974, 379 p., 25 lei.
- LUDOVIC DEMÉNY, PAUL CERNOVODEANU, *Relațiile politice ale Angliei cu Moldova, Țara Românească și Transilvania în secolele XVI—XVIII*, „Biblioteca istorică”, XLII, 1974, 287 p., 25 lei.
- SILVIA MARINESCU-BÎLCU, *Cultura Precucuteni pe teritoriul României*, 1974, 172 p., 32 lei.
- EUGEN COMȘA, *Istoria comunităților culturii Bolan*, 1974, 272 p., + 34 pl. 37 lei.
- D. BERCIU, *Contribution à l'étude de l'art thracogete*, „Bibliotheca Historica Romaniae”, 13, 1974, 239 p., 19 lei.
- I.I. RUSSU, *Inscripțiile Daciei Romane, vol. I*, 1974, 285 p., 31 lei.
- DUMITRU TUDOR, *Les ponts romains du Bas-Danube*, „Bibliotheca Historica Romaniae” 1974, 176 p., 9 lei.
- * * * *Mihai Viteazul. Culegere de studii*, 1975, 280 p., 24 lei.
- NICOLAE PUIU, *Viața și opera lui Miron Costin*, 1975, 321 p., 21 lei.
- * * * *Studii și materiale de istorie medie, VIII*, 1975, 259 p., 26 lei.
- GEORGE POTRA, *Documente privitoare la istoria orașului București, II, 1821—1848*, 1975, 572 p., 43 lei.
- VASILE BOZGA, *Criza agrară în România dintre cele două războaie mondiale*, 1975, 263 p., 16,50 lei.
- * * * *Bibliografia istorică a României, V, 1969—1974*, 1975, 514 p., 57 lei.

TM ISSN CO—3878

